

LANDSVERORDENING tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2024

NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG

De ondergetekenden hebben met belangstelling kennisgenomen van de vragen en opmerkingen van de fracties van de M.E.P, A.V.P., M.A.S., Raiz, Accion 21 en het onafhankelijke lid mevr. mr. G.L.Croes inzake het onderhavige ontwerp en de daarmee samenhangende aangelegenheden. Op deze vragen en opmerkingen wordt hieronder zoveel mogelijk in dezelfde volgorde als die van het verslag ingegaan. Uit oogpunt van efficiency zullen de vragen en opmerkingen daarbij woordelijk worden herhaald, gevolgd door de reactie daarop van de ondergetekenden. De vragen van de fracties zijn cursief afgedrukt. Aangetekend zij hierbij dat de vragen en opmerkingen waarop niet is ingegaan, bespreking zullen vinden tijdens de openbare behandeling van het onderhavige ontwerp.

De leden van de MEP-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de onderhavige ontwerp-landsverordening. Naar aanleiding hiervan heeft de fractie de volgende vragen:

Memorie van Toelichting Algemeen Deel

- 1. Na momento cu tawata prepara e presupuesto ainda negociacionnan entre Aruba y Hulanda ta tumando lugar tocante refinanciamento, cual ta motibo cu ainda no por duna cu exactitud e efecto financiero di e interes. Gobierno por duna un update mas recien despues di e ultimo biaha cu Gobierno a bin duna Parlamento informacion?*

Bij het opstellen van de begroting is uitgegaan van een rentevoet van 3.5% op de COVID-19 lening van Afl. 915.5 miljoen met Nederland. De rente was een schatting aan de hand van de rente dat Nederland recent aan andere eilanden heeft toegekend. Op 10 oktober jl. is de lening gesloten tegen een jaarlijkse rente van 6.9% met een looptijd van 20 jaar. De schuldendienst op

deze lening begint in oktober 2024. De rente wordt daardoor met Afl. 31.1 miljoen bijgesteld.

2. *E cifra di entrada (entre otro) di Gobierno ta basa riba proyeccionnan di DEZHI di mei 2023. Gobierno por informa si tin un proyeccion mas recien? Si ta si, por a brinda un link of e informacion di e ultimo proyeccionnan?*

Het Land baseert haar ramingen op de meest recente economische vooruitzichten van de DEZHI. In afwachting van de volgende uitgave van de Economic Outlook van DEZHI kan vermeld worden dat het IMF haar nieuwe World Economic Outlook op 10 oktober 2023 heeft uitgebracht. Volgens het IMF zal de Arubaanse economie in nominale termen met 3,4% groeien in 2024 (bron:

<https://www.imf.org/en/Publications/WEQ/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023>).

3. *Den tabel 1 cu ta presenta e "Meerjarige ontwikkeling" di Sector Colectivo di Aruba por tuma nota cu pa Serlimar no tin niun informacion desde 2023 te cu 2028. En berdad den e nota perteneciendo na e tabel aki ta indica cu momento cu ricibi un pronostico nobo di e entidadnan lo actualisa e tabel aki. Asina mes, Gobierno por brinda informacion of un splicacion dicon pa Serlimar no tin niun informacion?*

De meerjarige verwachtingen voor Serlimar zal hierna worden toegelicht. Allereerst dient vermeld te worden dat de horizontale streepjes (-) nulbedragen aangeven. Dit betekent niet dat er geen informatie beschikbaar is. Volgens de begroting 2023 en 2024 van Serlimar wordt in beide jaren een sluitende begroting verwacht, welke in tabel 1 op pagina 5 van de memorie van toelichting van het onderhavige ontwerp is verwerkt. Daarnaast moet worden opgemerkt dat niet alle entiteiten meerjarige projecties uitbrengen. In dat geval wordt de laatst bekende prognose doorgetrokken naar de latere jaren. Dit wil zeggen dat bij Serlimar voorlopig een sluitende begroting wordt verwacht voor 2023 t/m 2028 totdat nieuwe en/of geüpdatete prognoses een ander beeld aantonen.

4. *Den seccion 1.4 ta duna informacion tocante e mutacionnan entre 2023 y 2024. Por tuma nota den e seccion di Entradanan na 1.2 cu ta indica den un parti como splicacion cu entrada ta baha cu 51.1 miyon, “afvoer terugvordering loonsubsidie”. Gobierno por splica dicon ta indica di a “voer af” e parti den loonsubsidie? Gobierno por a informa e suma cu a voer af pa cu loonsubsidie?*

Uit behoedzaamheidsoverwegingen is er geen terugvordering loonsubsidie opgenomen in de ontwerpbegroting 2024. De reden hiervoor is dat de ontvangsten in 2022 en 2023 achterbleven op de verwachtingen. Dit komt onder andere door de in 2022 gegrond verklaarde bezwaar- en beroepszaken en de opgelopen vertraging in de behandeling van lopende zaken. Ten opzichte van de vastgestelde begroting 2023 bedraagt de afvoer van terugvordering loonsubsidie Afl. 53,5 miljoen. Dit bedrag is terug te vinden in tabel 2 Meerjarig kader 2024-2028 op pagina 5 van de memorie van toelichting van het onderhavige ontwerp. Volledigheidshalve dient vermeld te worden dat in de inmiddels goedgekeurde 1e begrotingswijziging van 2023 het geraamde bedrag aan terug te vorderen loonsubsidie neerwaarts is bijgesteld van Afl. 53,5 miljoen naar Afl. 20,4 miljoen.

5. *Den e grafico di e debe gubernamental por tuma nota di e curso di e debe desde 2023 te cu 2040 unda ta indica cu pa 2040 e quota di e debe mester yega 50%. Den pasado (bou gabinete Eman I y II) Banco Central di Aruba (CBA) tawata indica cu pa tipo di economia manera e isla di Aruba por mantene na schuldquota di 60%. Gobierno por informa dicon awor Aruba mester yega na un schuldquota di 50%? Si esaki ta un condicion di Hulanda, Gobierno no por pidi un conseho por escrito di CBA pa por negocia esaki miho cu Hulanda?*

De schuldquote van 50% werd door Nederland aangevoerd en vereist, doch zonder wetenschappelijke onderbouwing. De CBA, IMF en de Wereldbank kennen geen pasklaar optimale schuldquote, omdat het voor hen duidelijk is dat de quote uit meerdere variabelen is samengesteld die per land afzonderlijk moeten worden gezien. Een één-op-één vergelijking van schuldquotes kan daarom misleidend zijn omdat de variabelen per economie en schuldeninventaris verschillen, en bovendien wisselen de variabelen over

tijd. Juist omdat de interpretatie van een schuldquote subjectief is, leent deze ratio zich niet voor een vergelijkende analyse. De functie van de schuldquote is daarom voornamelijk als meetinstrument bij het maken van afspraken en voor het bewaken van de naleving daarvan.

6. *Den e Memorie van Toelichting (pag. 5) ta indica den tabel 2 'Meerjarig kader 2024-2028' na e financieringssaldo e suma di AWG 69,754. Sinembargo, den e ley (pag. 3) na punto III 'Financieringsstaat' ta para na e financieringssaldo e suma di AWG 69,744. Minister por a splica dicon tin un diferencia den e suma di e dos financieringssaldonan aki?*

Voor het dienstjaar 2024 wordt een financieringssaldo van Afl. 69,744 verwacht. Per abuis is in tabel 2 Meerjarig kader 2024-2028 een bedrag ter waarde van Afl. 10.000,- opgenomen bij de kostenpost Verkoop grond en onroerende goederen. Dit had nul moeten zijn. Hieronder laat de gecorrigeerde tabel 2 een financieringssaldo van Afl. 69,744 zien.

	B2023		OB2024	2025		2026		2027		2028	
	incl. NVW	Δ		Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ
in AFL duizend											
O N T V A N G S T E N											
Directe belastingen	476,629	85,771	562,400	5,167	567,567	7,201	574,768	7,266	582,034	7,492	589,527
w.v. Economische groei 2025-2028				5,167		7,201		7,266		7,492	
Indirecte belastingen	714,944	39,771	754,715	17,643	772,357	24,589	796,947	24,810	821,757	25,582	847,339
w.v. Economische groei 2025-2028				17,643		24,589		24,810		25,582	
Retributies, leges & rechten	23,111	(455)	22,656		22,656		22,656		22,656		22,656
Rechten, boeten & overig	133,276	(80,990)	52,286	-	52,286	-	52,286	-	52,286	-	52,286
w.v. Terugvordering loonsubsidie	53,500	(53,500)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
w.v. Licenties mobiele telefonie (elke 10-jaar)	14,400	(14,400)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rente	340	(28)	312		312		312		312		312
Niet-belastingopbrengsten	160,960	27,963	188,924		188,924		188,924		188,924		188,924
Landsbedrijven & fondsen	4,925	(77)	4,848		4,848		4,848		4,848		4,848
Overige ontvangsten	50,127	4,998	55,124		55,124		55,124		55,124		55,124
Verkoop grond en onroerende goederen	2,150	(2,150)	-		-		-		-		-
Lokale kredietaflossing	6,473	(339)	6,134		6,134		6,134		6,134		6,134
Vrijgekomen afschrijvingen	34,072	0	34,072		34,072		34,072		34,072		34,072
Totaal:	1,607,007	74,464	1,681,470	22,810	1,704,280	31,791	1,736,071	32,076	1,768,147	33,074	1,801,221
B E S T E N D I N G E N											
Personeelslasten	459,694	8,658	468,353	-	468,353	-	468,353	-	468,353	-	468,353
w.v. Landspakket thema A: Vesterking capaciteit			1,500	-	1,500	-	1,500	-	1,500	-	1,500
w.v. Landspakket B.4 en B.5			-	-	-	-	-	-	-	-	-
Goederen & diensten	204,692	13,866	218,558	2,652	221,210	2,463	223,673	2,266	225,939	2,257	228,196
w.v. Inflatie-effecten 2025-2028				2,652		2,463		2,266		2,257	
Rente	249,511	31,125	280,636	(5,859)	274,777	(1,318)	273,459	1,858	275,318	7,085	282,402
Subsidie	213,728	16,349	230,077		230,077		230,077		230,077		230,077
Overdrachten	181,390	(2,021)	179,369	-	179,369	-	179,369	-	179,369	-	179,369
w.v. Landspakket D.4.2.3 UBO-register	335	-	335	-	335	-	335	-	335	-	335
w.v. Landspakket thema E: AFTA	-	1,845	1,845	-	1,845	-	1,845	-	1,845	-	1,845
Bijdragen & afschrijvingen	183,753	6,581	190,333		190,333		190,333		190,333		190,333
Investeringen	19,672	328	20,000	27,952	47,952	28,844	76,796	14,872	91,668	23,004	114,672
Lokale vermogensoverdrachten	5,315	(915)	4,400		4,400		4,400		4,400		4,400
Lokale kredietverlening	26,000	(6,000)	20,000		20,000		20,000		20,000		20,000
Totaal:	1,543,756	67,970	1,611,726	24,745	1,636,471	29,990	1,666,461	18,996	1,685,457	32,346	1,717,802
FINANCIERINGSSALDO:	63,251	6,494	69,744	(1,935)	67,809	1,801	69,610	13,080	82,690	728	83,418
In % BBP:	1.0%		1.0%		1.0%		1.0%		1.1%		1.1%
BBP:	6,526,000		6,828,000		6,988,000		7,211,000		7,436,000		7,668,000
Schuld:	5,652,762		5,583,017		5,515,209		5,445,599		5,362,908		5,279,490
Schuldquote:	87%		82%		79%		76%		72%		69%

Assumpties:

BBP 2023-2024 is cf. DEZHI Economic Outlook May 2023.

BBP 2025-2028 is cf. IMF World Economic Outlook April 2023.

Schuld: Beginsland 2024 gelijkgesteld aan geprojecteerde eindstand 2023.

Inflatie-effect op G&D: Er is rekening gehouden met inflatie in de ramingen voor 2024. Hierna wordt de IMF projectie toegepast op de helft (d.w.z. voor 50%) van totale G&D.

Rente 2025-2028: De uitgangspunt is (voorlopig) dat overschotten volledig worden aangewend voor schuldaanbouw.

Landspakket thema B: B.4 Herinrichting van de kerntaken van de overheid en B.5 Eventuele versoering van de arbeidsvoorwaarden van de overheidswerknemers.

7. *Riba pagina 2, na e di dos bloki ariba, ta indica cu a of lo tene cuenta cu e 'personeelslasten' pa yega e 10% di bbp norm na 2027. Di un banda mester reduci gasto den e 'personeelslasten', pero di otro banda e aparato gubernamental mester di mas profesional pa ehecuta diferente proyecto. Gobierno por splica con factibel e realizacion di haya mas profesional lo ta, teniendo cuenta cu e 10% di bbp norm?*

De personeelslastennorm van 10 procent van het bruto binnenlandse product hoeft niet per definitie het aantrekken van vakbekwame krachten te verhinderen. Belangrijk hierbij is hoe invulling wordt gegeven aan de personeelslastennorm. Vragen zoals welke taken gaat de overheid wel of niet uitvoeren? Hoe zullen deze taken uitgevoerd worden? Of hoe zal het arbeidsvoorwaardenpakket (waaronder het beloningsbeleid voor vakbekwame krachten) in 2027 uitzien? Er is momenteel, in het kader van het Landspakket, onderzoek gaande dat zal dragen aan het verkrijgen van de nodige informatie om de juiste keuzes te kunnen maken op het gebied van personeelsbeleid.

8. *Riba pagina 7 ta indica cu tin factornan crucial pa ehecucion cu efecto positivo di e Landspakket. Ta menciona 3 factor crucial, e.o., inversion na tempo pa atrae profesionalnan, bijscholing di personal actual y haci inversionnan necesario den ICT-software y hardware. Cua di e 3 factornan aki Gobierno ta mira como e prioridad y mester keda ehecuta prome? Gobierno por splica dicon?*

Elk aspect is uiterst belangrijk en tegelijkertijd geeft het aan dat in het kader van de hervorming van het overheidsapparaat, de nadruk ligt op het creëren van meer efficiëntie aan de kwaliteitsverbetering van het ambtenarenapparaat. Dit zijn punten die als prioriteit worden beschouwd. In april 2024 zullen er beoordelingskaders zijn opgesteld om de kerntaken van de overheid vast te stellen. Dit zal een focuspunt creëren om het apparaat te versterken en mogelijk aantrekkelijker te maken voor professionals.

9. *Riba pagina 16 di e Memorie van Toelichting, na punto 4 di e 'inspanningen van de Belastingdienst op het gebied van compliance', ta menciona cu tin un*

plan profundo y aproba pa haya mas personal via di e Landspakket mediante financiamiento di BZK pa un periodo di 3 aña. Gobierno lo por splica kico lo sosode si acaso despues di 3 aña e retraso administrativo no keda completamente elimina y cu tampoco tin e fondo y personal pa caba cu e trabou? No tin posibilidad cu e 'extra personeel' ta consisti di yiu di tera y cu lo keda den servicio permanente?

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

10. *Cua ta e proyectonan cu Futura a haci den aña 2023 y cua proyectonan tin riba planning pa 2024? Lo haci un evaluacion riba e proyecto di Edutech? Gobierno ta bay sigui cu e proyecto di Edutech na 2024? Minister por informa si tin investigacion haci caba of plania pa haci investigacion riba e tema di inovacion den enseñansa pa mira ki direccion mester sigui? Minister por informa den cua otro tereno/sectornan Futura lo bay focus?*

Het project EduTech Fund wordt door Aruba Futura Foundation (Futura) als haar belangrijkste project in 2023 beschouwd. In het eerste jaar is een bedrag van Afl. 415.000 onder een aantal onderwijsinstellingen verdeeld, en zijn uit deze middelen 12 projecten gefinancierd. Het betreft hier 12 projecten die op basis van een objectief beoordelingssysteem uit een totaal van 50 inzendingen zijn gekozen. Dit geeft een beeld van de noodzaak van dit project.

Het Mo-B Lab was ook zeer actief in verschillende buurten. In 2022/2023 bezocht het Mo-B Lab acht (8) bario's en meer dan zestien (16) scholen namen deel hieraan, waaronder kleuterscholen en middelbare scholen. Conform onze schattingen heeft het Mo-B meer dan vijfduizend (5000) kinderen bereikt. Dit project wordt in samenwerking met Brenchie's Lab, BNA en het Prins Bernhard Cultuurfonds Caribisch Gebied, uitgevoerd.

Daarnaast is Futura in 2023 betrokken geweest bij meerdere initiatieven met verschillende partners. Deze initiatieven variëren van het geven van digitale ondersteuning aan evenementen tot het delen van kennis en het geven van presentaties in samenwerking met verschillende organisaties en scholen. Futura werkte onder andere samen met: KidsPreneurs met Grote Ideeën (in

samenwerking met DEACI/IDEA), SMAC voor Aruba's Carnaval, Scoutinggroepen, Culturele Organisaties, verschillende scholen en andere NGO's. Voor 2024 heeft Futura het voornemen om de Innovation Summit, en een Youth Tech Summit te organiseren. Beide evenementen zullen in het eerste kwartaal van 2024 gehouden worden. Hierdoor hoopt Futura zich meer te zullen richten op de 'Future of Work'.

Lo haci un evaluacion riba e proyecto di Edutech?

Het EduTech Fund project heeft de benodigde goedkeuring gekregen om door te gaan voor een tweede schooljaar (2023/2024). Het zal voortdurend geëvalueerd worden aan de hand van de opgedane ervaringen. Voor Futura is dit een belangrijk project, omdat de betrokken actoren aangemoedigd worden om proactief te zijn (wat cruciaal is om innovatief te zijn). Voor het tweede jaar van dit project heeft Futura de verwachting dat meer partners aan dit initiatief willen sluiten, door dit project gedeeltelijk te financieren. Hierdoor kan de privésector (en anderen) ook een rol spelen in de visie om onze scholen te innoveren.

Gobierno ta bay sigui cu e proyecto di Edutech na 2024?

Het EduTech Fund-project zal gedurende het schooljaar 2023/2024 door Futura worden voortgezet.

Minister por informa si tin investigacion haci caba of plania pa haci investigacion riba e tema di inovacion den enseñansa pa mira ki direccion mester sigui?

De rol van Futura voor innovatie in het onderwijs bestaat uit het ontwerpen, begeleiden en uitvoeren van innovatieve proefprojecten in het onderwijs. In de loop der jaren is er steeds meer aandacht besteed aan innovatie in het onderwijs. Hierbij moet gedacht worden aan de pilots zoals: Mo-B Tech Lab, eLearning Pilot Projects I, II, III, Tech Lab bij Colegio Sagrado Curazon, en uiteindelijk het EduTech Fund. De overheid zal, vanuit het perspectief van innovatie, zich blijven richten op pilots en hopelijk kunnen de belangrijkste

belanghebbenden in het onderwijs kiezen wat nodig en toepasbaar is voor een nationale uitrol.

Minister por informa den cua otro tereno/sectornan Futura lo bay focus?

Voor 2024 zullen de initiatieven van Futura steeds meer gericht zijn op 'Future of Work'. Hierbij wordt rekening gehouden met alle demografische groepen, van jonge studenten tot ouderen. De initiatieven zullen zich vooral richten op de algehele inclusie van de diverse groepen in de samenleving en op het zoveel mogelijk voorbereiden van de gemeenschap (met zowel vaardigheden als met kennis) op hetgeen in het verschiet ligt voor de toekomstige beroepsbevolking.

In het kader van 'Women empowerment', gendergelijkheid en inclusie zullen in 2024 wederom Supernova-initiatieven worden uitgerold, dit in samenwerking met belanghebbenden die betrokken zijn bij de bevordering van dit soort projecten en onderwerpen. Daarnaast zal Futura, samen met partners, een 'National Science Fair' organiseren. Verder wordt aan de ontwikkeling van de 'Start Up Guide Aruba' gewerkt alsmede aan de ontwikkeling en de inrichting van een Bio/Agri-Lab met samenwerkende partners.

11. *Por a nota di reaccionnan duna riba consehonan di CAft cu Gobierno a duna ARA un schema cu fecha pa ki tempo e jaarrekeningen lo wordo entrega. Por conclui cu e schema aki por wordo actualisa mirando cu ya tin fecha cu a pasa caba sin a wordo entrega. Gobierno por brinda Parlamento un schema mas actualisa? Gobierno por splica Parlamento e motibo di e retraso awor?*

De eerder aangegeven opleverdata zijn niet langer geldig. Er zal een korte proces-evaluatie worden uitgevoerd, met bijzondere aandacht naar de knelpunten die aanleiding zijn geweest voor de laatste vertragingen, waarna het overzicht zal worden aangepast. Ondergetekende wil immers voorkomen dat men in herhaling treedt en eerdere afspraken over oplevering naderhand niet kan nakomen. Einddoel blijft nu in ieder geval om de opgelopen opleveringsachterstand eind volgend jaar in te hebben gelopen. De Staten

zal in de komende dagen, in ieder geval uiterlijk tijdens de behandeling van de begroting omtrent dit onderwerp ingelicht worden.

12. *Het op termijn blijven behalen van de +1.0 norm, heeft in zekere zin ook te maken met de internationale renteontwikkeling. Zijn momenteel de rentepercentages op de internationale markt aan het stijgen of juist aan het dalen? Vergeleken met het jaar 2019, zijn de rentepercentages momenteel verschillend of juist lager? Hoe groot zijn de kansen/belangstelling op de internationale markt om geld aan Aruba te lenen? Tegen welke percentage zal de internationale markt geld aan Aruba lenen?*

In het kielzog van de pandemie steeg de rente op de internationale kapitaalmarkt gestadig, waarna oorlog is uitgebroken in Oekraïne en recentelijk ook in Israël. Dit zorgt voor grote instabiliteit in de wereld, en heeft ook gevolgen voor de kapitaalmarkt. Ook de aanstaande verkiezingen in de Verenigde Staten van Amerika zorgen voor onrust. Deze en andere internationale ontwikkelingen veroorzaken een opwaartse druk op de rente. Desniettemin bevestigen bankiers en investeerders dat de belangstelling voor Arubaans schuld papier aanhoudend is, ook ondanks de toename in de schuldquote als gevolg van de pandemie. Dit komt mede door een combinatie van een sterke economie, een gebalanceerde financieringsstrategie en een vlekkeloze staat van dienst jegens onze schuldeisers, zelfs ook gedurende de pandemie. Alhoewel Arubaans schuld papier in trek is, wordt de rente dat op de internationale markt kan worden gehaald door factoren bepaald waarover Aruba geen invloed heeft. De rente komt tot stand via een systeem van transparante concurrentie tussen beleggers en die geven een eigen invulling aan de internationale ontwikkelingen en verwachtingen. Dit is zeer veranderlijk en ook moeilijk om te voorspellen, vooral in tijden van onzekerheid. Vooralsnog is er geen scenario waarin de rente hoger uitloopt dan de 6.9% vergoeding dat Nederland op de COVID-lening vraagt.

13. *Het streven van de Arubaanse regering is om een realistisch balans te vinden tussen bestedingen en ontvangsten. Is er al een indicatie van wat de ontvangsten zijn voor wat betreft de BBO aan de grens? De nominale groei van 4.6% in 2024 wordt gedreven door de toeristische sector en hogere*

private investeringen (5.9%). In welke sectoren specifiek van de private sector zullen deze investeringen toenemen? Vergeleken met 2019, met hoeveel is de publieke consumptie toegenomen of gedaald?

Zoals bekend, is de BBO/BAVP en BAZV aan de grens per 1 augustus 2023 van kracht. De impact van de invoering van de heffing van BBO bij de grens is door DIMP pas in de de maand september 2023 beoordeeld, aangezien de aangiften voor BBO/BAVP en BAZV over augustus uiterlijk vóór 15 september moesten worden ingediend en betaald. De resultaten blijken conform verwachting positief te zijn. Voor BBO/BAVP hebben belastingplichtigen aangegeven dat er Afl. 27,8 miljoen verschuldigd was, waarbij Afl. 3,8 miljoen als voorbelasting werd geclaimd. Dit heeft geresulteerd in een nettobedrag van Afl. 24,1 miljoen dat is opgenomen in de ontvangstenstaat van DIMP. De Douane heeft een bedrag van Afl. 6,3 miljoen gerapporteerd aan BBO/BAVP ontvangsten in de maand augustus 2023, hetgeen Afl. 2,5 miljoen meer bedraagt dan wat aan aftrekpost op de BBO-aangifte is geclaimd. Het totaal bedrag aan BBO/BAVP over de maand augustus 2023 bedraagt derhalve Afl. 6.3 miljoen (DAA) + Afl. 24,1 miljoen (DIMP) = Afl. 30.4 miljoen (totaal).

14. *De nominale groei van 4.6% in 2024 wordt gedreven door de toeristische sector en hogere private investeringen (5.9%). In welke sectoren specifiek van de private sector zullen deze investeringen toenemen?*

De hogere private investeringen is vooral te zien in de toeristische sector. De verwachting is dat de investeringen die in de afgelopen jaren in de wacht zijn gezet vanwege de pandemie, in 2023 en 2024 weer zullen oppakken en/of toenemen. Bovendien zijn er enkele grote projecten gaande, voornamelijk in de hotelsector, die impact zullen hebben op private investeringen in de komende twee jaar.

15. *Vergeleken met 2019, met hoeveel is de publieke consumptie toegenomen of gedaald?*

Ervan uitgaande dat deze vraag betrekking heeft op onderdeel I.1 van de memorie van toelichting kan het volgende worden gedeeld. In 2024 wordt

verwacht dat de publieke consumptie 103,4% van het niveau van 2019 zal zijn. Dit komt voornamelijk door inflatoire effecten in de uitgaven voor goederen en diensten.

16. *De institutionele risico's zijn hoog, en een maatregel om dit te mitigeren is het aantrekken van vakbekwame krachten. Hoe zal de regering vakbekwame krachten in dienst nemen en behouden als ze zich aan de 10% bbp norm van personeelslasten moet houden?*

De personeelslastennorm van 10 procent van het bruto binnenlandse product hoeft niet per definitie het aantrekken van vakbekwame krachten te verhinderen. Belangrijk hierbij is hoe invulling wordt gegeven aan de personeelslastennorm. Welke taken gaat de overheid wel of niet uitvoeren? Hoe zullen deze taken uitgevoerd worden? Of hoe zal het arbeidsvoorwaardenpakket (waaronder het beloningsbeleid voor vakbekwame krachten) in 2027 uitzien? Er is momenteel, in het kader van het Landspakket, dan ook een onderzoek gaande dat bij zal dragen aan het verkrijgen van de nodige informatie om de juiste keuzes te kunnen maken op het gebied van personeelsbeleid. Daarnaast worden door de regering gekwalificeerde krachten aangetrokken. Voor de financiële kolom zijn extra middelen vanuit de begroting van het Land gealloceerd en heeft Nederland via de Tijdelijke Werkorganisatie (TWO) financieel bijgedragen aan meer begrotingsruimte voor het invullen van hoognodige vacatures.

Zullen deze krachten op contract basis worden aangenomen, of in vaste dienst worden gezet?

Conform het vigerende personeelsbeleid wordt kaderpersoneel (HBO en WO-afgestudeerden) op contractbasis door het Land in dienst genomen en bij goed functioneren na 1 jaar in vaste dienst worden aangesteld. Er wordt dus een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd aangeboden met uitzicht op een vaste aanstelling na 1 jaar. Zij opgemerkt dat deze constructie ook gebruikelijk is bij o.a. de Rijksoverheid in Nederland.

Wanneer is de regering van plan deze krachten in te zetten?

Er worden reeds gekwalificeerde krachten aangetrokken. Voor de financiële kolom zijn extra middelen vanuit de begroting van het Land gealloceerd en heeft Nederland via de Tijdelijke Werkorganisatie (TWO) financieel bijgedragen aan meer begrotingsruimte voor het invullen van hoognodige vacatures. In dit kader dient wel opgemerkt te worden dat voor bepaalde schaarse functies (zoals accountants) de arbeidsvoorwaarden niet (meer) concurrerend zijn, waardoor het aantrekken van gekwalificeerde krachten bemoeilijkt wordt. Voor deze functies is er, vooruitlopend op de introductie van een nieuw beloningsbeleid, een tijdelijke oplossing nodig. Het Land is momenteel hiermee bezig.

Los van vakbekwame krachten aantrekken, hoe is de regering bereid de vakbekwame krachten die men reeds heeft te behouden gezien het feit dat de salarissen in de privé sector aantrekkelijker zijn vergeleken met wat de regering nu biedt?

Het ontwikkelen van een nieuw beloningsbeleid, inclusief een nieuwe salarisstructuur, is voor de overheid van groot belang en is daardoor opgenomen in de Roadmap Thema B van het Landspakket. Dit project wordt uitbesteed en dient uiterlijk eind 2024 aangeleverd te worden, waarna de overheid in het eerste kwartaal van 2025 het nieuwe beloningsbeleid moet vastleggen.

Wanneer is de regering van plan om te investeren in het aantrekken van bekwame krachten?

Er worden reeds gekwalificeerde krachten aangetrokken. Voor de financiële kolom zijn extra middelen vanuit de begroting van het Land gealloceerd en heeft Nederland via de Tijdelijke Werkorganisatie (TWO) financieel bijgedragen aan meer begrotingsruimte voor het invullen van hoognodige vacatures. In dit kader dient wel opgemerkt te worden dat voor bepaalde schaarse functies (zoals accountants) de arbeidsvoorwaarden niet (meer) concurrerend zijn, waardoor het aantrekken van gekwalificeerde krachten bemoeilijkt wordt. Voor deze functies is er, vooruitlopend op de introductie van een nieuw beloningsbeleid, een tijdelijke oplossing nodig. Het Land is momenteel hiermee bezig.

17. *Kunt u de Staten een schema doen toekomen van de diensten die het laatste jaar hun personeel hebben bijgeschoold?*

Het DRH ondersteunt de diensten en departementen door het aanbieden van:

1. Bijscholing/workshop op verzoek van diensten/ departementen van diverse onderwerpen (o.a. gesprekstechnieken, effectieve communicatie enz., soft skills gericht);
2. Bijscholing/workshops in het kader van Prestatiemanagement.

Naast eerdergenoemde ondersteuning door het DRH zijn alle overheidsmedewerkers (zowel ambtenaren als contractanten) in de gelegenheid gesteld om, op eigen initiatief en op eigen tempo, bijscholing/onlinetrainingen te volgen op de "Land Aruba Academy". Er zijn nog 6 diensten die zich niet hebben aangemeld voor het kunnen volgen van de onlinetrainingen. Tot 17 oktober 2023 zijn er in totaal 4093 leeractiviteiten gevolgd. In deze moet geacht worden aan het bezichtigen van video's en onlinetrainingen en het volgen van documenten en artikelen. Daarnaast organiseren de diensten zelf verschillende cursussen.

18. *Kunt u de Staten een schema doen toekomen van de diensten die als eerste een investering zullen verrichten in hun ICT-software en hardware komend jaar?*

Met verwijzing naar de bijlage het voorstel Investerings 2024 per ministerie zal de volgende directies/diensten een investering verrichten in hun ICT-software en hardware komend jaar

- Bezwaaradvies commissie LAR: software applicatie;
- CBS: aanschaf IT hardware in het kader van het NSS-project;
- CAD: aanschaf nieuwe server.

19. *Kleine leningen leveren hogere transactiekosten op vanwege de omvang van de transactie. Over hoeveel miljoen spreken we dan bij een voordelige lening? Kunt u een schema doorsturen van de leningen die zullen vervallen en die herfinancierd moeten worden in de komende tien jaren?*

Aruba kampt structureel met de 'illiquidity premium', ofwel de opslag dat in de rente wordt verwerkt ter vergoeding van het feit dat Arubaanse leningen vanwege hun omvang haast niet onderhandelbaar zijn op de secundaire markt. De rentevoordeel dat uit een omvangrijke lening valt te behalen zal liggen tussen 100-200 basispunten, hetgeen wel volledig afhankelijk is van de situatie op de markt op het moment van de uitgifte. Het verzochte schema is als bijlage bij de begroting inbegrepen.

20. *Zijn er nu achterstanden die oplopen qua aanhouden van betalingen aan leveranciers? Zo ja, welke?*

Achterstanden bij leveranciers zijn al jaren geen onderwerp van zorg. Het Land betaald op tijd. Er zullen altijd uitzonderingen zijn, maar die komen niet door een tekort aan kas of planning, maar worden eerder veroorzaakt door administratieve geschillen (procedures die niet goed zijn gevolgd, documenten zijn niet volledig ingediend, e.d.).

21. *Is er behalve Nederland belangstelling op de buitenlandse kapitaalmarkt om Aruba te herfinancieren?*

De belangstelling op de buitenlandse kapitaalmarkt om vervallende schulden van Aruba te (her)financieren is groot, en het volhard ondanks de toename in de schuldquote dat door de pandemie werd veroorzaakt. De manier waarop Aruba gedurende de pandemie de belangen van haar investeerders heeft gewaarborgd, en de kracht waarmee Aruba zich direct na de pandemie heeft weten te herstellen, maakt Arubaans schuld papier nog interessanter voor investeerders. Aruba heeft haar reputatie als prudente kredietnemer op de kapitaalmarkt versterkt.

Ministerie van Algemene Zaken, Innovatie, Overheidsorganisatie, Infrastructuur en Ruimtelijke Ordening

22. *Minister lo por duna Parlamento un update riba e status di e herziening di e Landsverordening Materieel Ambtenarenrecht (pag. 22)?*

De Landsverordening materieel ambtenarenrecht (LMA), welke de basis vormt voor de rechtspositie van het overheidsapparaat, is aan herziening toe. Dit is onder meer het gevolg van een aantal achterhaalde bepalingen, veranderingen op het gebied van personeelsaangelegenheden en Human Resource Management en het streven van het Land om een moderner personeelsbeleid te kunnen voeren. Deze conclusie is ook af te leiden uit onderzoek van het Landspakket, waaruit blijkt dat de introductie van bijvoorbeeld een e-HRM-oplossing belangrijk is voor de efficiëntieslag op het gebied van HR-processen. Zoals vermeld in de memorie van toelichting, zal in 2024 meer aandacht geschonken worden aan de herziening van de LMA. De reden hiervoor is omdat er nog relevante onderzoeken gaande zijn die meegenomen zullen moeten worden in dit wijzigingstraject.

23. *Mirando e cantidad di leyman cu lo mester wordo traha y adapta, Minister lo por indica si pa DWJZ tambe lo bay tin un financiamiento for di BZK pa mas personal huridico?*

Hierover lopen thans gesprekken, alhoewel opgemerkt moet worden dat ook in Nederland wetgevingsjuristen zeer schaars zijn.

24. *Den e respectivo tabelnan di 'Kosten' (pag.105) y 'Overtolligheidspool' (pag.110) ta indica un subida chikito den e suma di salarionan den e overtolligheidspool. Minister lo por elabora kico e aumento di salario aki ta especificamente? Minister lo por elabora tambe con ta trahando structuralmente pa reduci e overtolligheidspool aki?*

De lichte verhoging van de kosten van de overtolligheidspool heeft voornamelijk te maken met interne verschuivingen. Zo zijn er enkele nieuwe non-actieven bijgekomen terwijl anderen zijn herplaatst of ontslagen. Deze verschuivingen veroorzaakten dat er een lichte toename is in de totale

kosten van de non-actieven. Dit betekent echter niet dat de overtolligheidspool per saldo is toegenomen.

Met betrekking tot de aanpak van het Land inzake de overtolligheidspoule, wordt volledigheidshalve verwezen naar de circulaire van 14 december 2022 van het Land inzake reactiveren non-actieven met verplicht karakter (DRH no. 59585). In het kort wordt middels dit beleid actiever gezocht naar passende functies voor de non-actieve ambtenaren. Daarbij zijn ze verantwoordelijk gesteld voor hun eigen re-integratietraject en worden begeleid door DRH begeleid. Het re-integratietraject duurt 12 maanden. In het geval dat een non-actieve ambtenaar niet wil meewerken aan zijn reactivering of de aangeboden begeleiding, zullen er hieraan gevolgen verbonden zijn (bijvoorbeeld: opstarten disciplinaire procedure of ontslag). Conform dit beleid kan ook bij verstrijking van de maximumtermijn van 1 jaar (onsuccesvolle reactivering) ontslag worden verleend. De overtolligheidspool bestaat momenteel uit 9 personen.

25. *Minister, segun informacionnan a sigui traha riba e parti hotel unda cu no tin keho riba dje. Mi ta comprende cu e hotel tin varios permiso pa cada parti di su construccion. Sin embargo, awor aki e 2 personanan cu a entama caso contra e construccion di e hotel a bolbe menasa cu lo bay hues pasobra ainda ta construyendo partinan di e hotel. Nan ta sinti cu no mag construi niun parti di e hotel mientras e caso ta den. Minister por splica Parlamento si enberdad ainda ta trahando riba hotel Secrets of si tur trabao ta para?*

Het hotelproject heeft drie bouwvergunningen aangevraagd, waarvan twee onherroepelijk zijn geworden bij rechterlijke uitspraak. Er is nog 1 bouwvergunning in dispuut.

26. *Minister por splica si nan denuncia tin chens di para tur trabao na Secrets atrobe?*

Gestreefd wordt om alle zorgen van de buren zijn op een zorgvuldige manier te behandelen, tevens zijn alle bezwaren van de buurtbewoners beantwoord.

27. *Minister por informa Parlamento pa ki tempo lo tin e ontheffing cla, cu lo tene cuenta cu tur reclamonan di e habitantenan/denunciantenan, pa asina e construccion por sigui (teniendo cuenta cu e reclamonan)?*

Er wordt verwezen naar het antwoord op de vorige vraag.

28. *Recientemente Minister a reuni cu e inversionistanan y desaroyadonan di hotel Secrets. Minister por duna algun detaye con e reunion aki a bay y si inversionistanan por a duna un deadline pa construccion por sigui y wordo completa?*

De investeerders hebben een update gegeven van de stand van zaken van het project.

29. *Minister, mirando cu e proyecto di Secrets ta representa hopi mas cu solamente un proyecto di hotel, sino un speransa berdadero cu awor si proyectonan grandi y concreto ta bay wordo edifica na San Nicolaas, cuanto prioridad y ki tur ta wordo haci pa salvaguardia e proyecto aki?*

Het Land is overtuigd dat dit project een aanzienlijke bijdrage zal leveren aan de economische groei van Aruba, en heeft gebaseerd op de geldende wet- en regelgeving zich volledig ingezet om het project succesvol te laten verlopen.

30. *Minister, si logra gana e caso of yega na un acuerdo cu e denuncianteaan, pa ki tempo lo cuminsa edifica e infraestructura pe hotel?*

Three Rivers is al bezig met de werkzaamheden met berekking tot de twee bouwvergunningen die onherroepelijk zijn geworden.

31. *Minister por comparti cu Parlamento un lista di e kehonan oficial y e exigencia(nan) di e dos denuncianteenan cu ta contra e proyecto di Secrets?*

Verwezen zij naar de documentatie dat in een eerder stadium naar de Staten is verstuurd.

32. *Minister por informa Parlamento si ainda e plan ta pa Secrets tin su mesun planta di procesa awa sushi?*

Dit was de oorspronkelijke bedoeling. Echter na grondige studie is thans besloten om het hotel op het rioolsysteem van Fortheuveelstraat aan te sluiten en daarna naar de waterzuiveringsfaciliteit te Zeewijk.

33. *Minister por informa cua ta e suma total di inversion den e hotel Secrets?*

Het gaat om een bedrag van USD 200 miljoen.

34. *Den e seccion di "Stimula y Implentacion di Innovacion" ta papia di un UXP-platform. Minister por splica kico e UXP kiemen?*

Dit is het platform dat gebaseerd is op het model van Estland, de X-Road. Hiermee kan men de route volgen waarlangs informatie gaat om de verschillende afdelingen te bereiken.

35. *Minister por splica kico ta e intencion y actividadnan di e plataforma aki?*

Hiermee kan de route worden gevolgd waarlangs informatie gaat om de verschillende afdelingen te bereiken. De opzet van dit platform wordt zodanig ingericht dat de diverse afdelingen alleen die informatie krijgen die nodig is in het desbetreffende traject en niet het volledige dossier van een persoon of bedrijf.

36. *Den e introduccion di e splicacion pa e ministerio di AZOIR ta indica cu implementacion di un bon sistema di monitoreo ta forma parti importante pa cu maneho. Minister por splica si ya caba tin un sistema di monitoreo in place y si no un update di su implementacion? Minister por duna un update, mirando cu durante y despues di Pandemia no a ricibi mucho update mas, di e comision di SDG y su actividadnan?*

In een gefragmenteerde wereld is gecoördineerde, multilaterale samenwerking voor het Koninkrijk onmisbaar om grensoverschrijdende

uitdagingen het hoofd te bieden en een voorspelbaar en constructief buitenlandsbeleid te voeren dat is gebaseerd op de waarden en belangen van het Koninkrijk. In deze nieuwe multipolaire wereld waartoe het Koninkrijk dient te verhouden en haar waarden en belangen in verdedigd is in 2023 een nieuw beleidskader opgesteld. Het beleidskader Mondiaal Multilateralisme¹ van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, waar DBB Aruba haar bijdrage heeft geleverd, is in december 2022 door de Rijksministerraad aangenomen. De strategische aanpak is gestoeld op drie pijlers: beschermen, versterken en hervormen. Binnen in de volgende vier pilaren (vrede en veiligheid/ mensenrechten, rechtsstaat en democratie /stabiele wereldeconomie/ duurzame ontwikkeling) en drie dwarsdoorsnijdende thema's (klimaat, biodiversiteit en vervuiling/ gezondheid/ digitalisering). De Sustainable Development Goals (SDGs) vormen daarbij een leidend principe.

DBB Aruba zet zich in en komt op voor de belangen van Aruba binnen het Koninkrijks Buitenlands Beleid in het multilaterale stelsel. Dit gebeurt op continue basis in ambtelijke overleggen met het Ministerie van Buitenlandse Zaken om aanknopingspunten met de beleidsprioriteiten van Aruba te maken, door

- Technische assistentie aan te vragen vanuit de VN-agentschappen. Zo heeft Aruba het United Nations Multi-Country Sustainable Development Cooperation Framework (MCSDCF) 2022-2026 ondertekend. De MCSDCF is hanteert de SDGs als basis en is een regionaal framework om de SDGs te implementeren.
- Aruba tijdens verschillende multilaterale bijeenkomsten te presenteren als een ambitieus en vooruitstrevend eiland op het gebied van duurzame ontwikkeling en de SDGs, dit kan op een virtuele of fysieke manier zijn

De Nationale SDG-commissie, geïnstalleerd bij ministeriële beschikking, heeft als opdracht om het SDG-implementatieproces in Aruba te coördineren, strategisch richting te geven en te rapporteren. De SDGs zijn 17 doelen die zich richten op (grensoverschrijdende) vraagstukken die de internationale gemeenschap zorgen baren. Partnerschap (SDG17), zowel

¹ [Beleidskader Mondiaal Multilateralisme 2022-2026](#)

nationaal als internationaal, is voor de uitvoering van Agenda 2030 een sleutelbegrip: alle landen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het behalen van alle SDG's. De Directeur DBB is voorzitter van de Nationale SDG-commissie en DBB neemt deel aan de commissie sinds de oprichting. DBB bewaakt de internationale dimensie en vormt de schakel naar het nationaal/lokaal vlak. Waar DBB in 2022 de penvoerder is geweest bij het Voluntary National Review (VNR) rapportage over de voortgang van de implementatie van de SDGs in Aruba, staat dit jaar in het teken van het verder vormgeven van de technische assistentie van de VN-agentschappen die onder andere onderdeel zijn van de MCSDCF 2022-2026.

De SDG-commissie werkt ook met verschillende diensten en NGOs van de Arubaanse regering alsook met VN-agentschappen aan de slag om verder vorm te geven aan de implementatie van de SDG-roadmap. De UNDESA Statistical Office ondersteunt de Aruba National Statistical System (NSS), dat ondersteunt bij het verder formuleren van nationale SDG-indicatoren die zullen helpen om de impact van onze nationale plannen te meten.

De verschillende werkgroepen die deel vormen van de Nationale SDG-Commissie en het Framework, zoals de SDG-Indicatoren (IWG) werkgroep, de SDG Expert Working Group (EXWG) en de SDG Awareness Raising (AWG) Group zetten zich in om rondom de SDG de kaders te stellen en programma's te ontwikkelen en bevorderen ter verdere implementatie van de SDGs.

De SDG-indicatorwerkgroep heeft wederom een toetsing gedaan van de beschikbare informatie en data om de SDG-indicatoren te kunnen meten en is in de fase, om -geïnspireerd op de internationale SDG-indicatoren- nu lokale indicatoren voor bepaalde beleidsprogramma's op te stellen. De EXWGs kijken naar hoe ze de volgende fase van het NSP kunnen opstellen.

De Awareness Raising Group heeft zich ingezet voor een grootschalige campagne voor de SDG-vlaggendag die op 25 september 2023 heeft plaatsgevonden. Dit is gedaan in samenwerking met verschillende

privébedrijven, het maatschappelijk middenveld en de regering van Aruba. Het was voor het eerst dat de campagne zo grootschalig is aangepakt.

Het engagement van de VN voor de Caribische regio is omschreven in de MCSDCF 2022-2026, dat Aruba in 2022 heeft ondertekend. Om de prioriteiten van het land te actualiseren waarop de VN-programmering en beleids- en procesondersteuning voor het eiland zal op moeten ingaan is er door de Resident Coördinator a.i. van het VN-kantoor te Trinidad & Tobago, onder wiens jurisdictie Aruba valt, een missie naar Aruba ondernomen. De missie bestond uit een 11-tal VN-agentschappen en het programma beoogde de betrokkenheid tussen de VN-agentschappen en Aruba en haar stakeholders te bevorderen. De uitwerking hiervan zal een structurele aanpak voor technische assistentie voor Aruba met zich meebrengen om de SDGs verder te kunnen implementeren. Dit houdt in dat het VN-countryteam een technisch expert voor Aruba beschikbaar zal stellen op het gebied van planning, monitoring en evaluatie, alsook een technische expert voor SDG-awareness raising en publieke en interne communicatie. Het multilaterale stelsel bevat een breed scala aan thema's waarover bijeenkomsten en conferenties worden georganiseerd. De focus van DBB en de gewenste deelname vanuit Aruba worden evenwel bepaald door de beleidsprioriteiten uit het regeerprogramma en de uiteindelijke goedkeuring van de minister-president en de ministerraad.

Het jaarlijkse 'High Level Political Forum' van de VN is de het verantwoordingsmechanisme van de SDGs, door 'Voluntary National Reviews' (VNR). Hier wordt er op periodieke basis door lidstaten gerapporteerd over de vooruitgang van de implementatie van de SDGs. In juli 2022 heeft het Koninkrijk der Nederlanden op de HLPF haar tweede rapportage aan de VN gepresenteerd. Om kosten te besparen is er voor deze editie geadviseerd om niet een fysieke delegatie af te vaardigen maar om in te zetten op virtuele deelname van de Nationale SDG Aruba Commissie. De HLPF heeft hybride plaats gevonden met de volgende SDG's die dit jaar centraal stonden zijn: SDG 6 (schoon water en sanitatie), SDG 7 (betaalbare en duurzame energie), SDG 9 (industrie, innovatie en infrastructuur), SDG 11 (duurzame steden en gemeenschappen) en – zoals elk jaar – SDG 17 (partnerschap om doelstellingen te bereiken).

Ter voorbereiding van de internationale conferentie in 2024 te Antigua en Barbuda zijn er per regio voorbereidende bijeenkomsten georganiseerd en een interregionale bijeenkomst met de doelstelling om een actiegericht uitkomstdocument te creëren waarbij de SIDS duidelijk richting en koers zetten op de aankomende internationale conferentie. Tijdens de conferentie in Kaapverdië is in het uitkomstdocument 'Praia (Cabo Verde) Declaration'² in paragraaf 78 verwezen naar geassocieerde leden (Aruba is een geassocieerd lid) om internationale maatregelen en steun ook voor hen uit te breiden. Dit is een belangrijk paragraaf om verder op te bouwen voor Aruba in relatie tot de VN.

De SDG High Level forum vond in de marge van de AVVN plaats. De Voorzitter van de Nationale SDG-commissie heeft de zitting kunnen bijwonen om zodoende nieuwe kansen te kunnen aanboren voor de verdere implementatie van de SDGs op Aruba. De Minister-President heeft deelgenomen met een programma toegespitst op de voor Aruba belangrijke belangen van digitalisering, klimaatadaptatie (SDG14), onderwijs (SDG4), gendergelijkheid de regionale veiligheid (SDG16) en het feministisch buitenlands beleid (SDG 5). Deze thema's vormen allemaal deel van de SDG-agenda en de kansen die worden gecreëerd bevorderen de SDG-implementatie op Aruba.

De Awareness raising group heeft zich ingezet voor een grootschalige campagne voor de SDG-vlaggendag die op 25 september 2023 heeft plaatsgevonden en heeft dit in samenwerking gedaan met verschillende privébedrijven, het maatschappelijk middenveld en de regering van Aruba. Het was voor het eerst dat de campagne zo groots is aangepakt.

37. *Por conclui door di tantísimo criticanan riba e departamento di DIP cu su funcionamiento mester atencion debido. Minister por duna un bista di decisionnan cu mester a tuma pa sigura un miho funcionamiento di e departamento aki? Minister por duna un update con leu ta cu investigacionnan di e departamento of personal di e departamento aki?*

² Praia (Cabo Verde) Declaration <https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-09/Interregional%20outcome%20-%20FINAL.pdf>

Minister por informa Parlamento si e funcionamiento di ex-mandatarionan (cu ta bou investigacion awor of a wordo condena) a perhudica e funcionamiento di e departamento aki? Minister por duna indicacion di awor si ta atendiendo e otorgamento di tereno basa riba peticionnan recien y di pasado?

De DIP kampt met grote achterstanden, enerzijds wegens het tekort aan (kader-)personeel, en anderzijds wegens de strafrechtelijke onderzoeken waarbij voormalige ministers betrokken waren. Dit heeft enorm veel schade verricht aan het functioneren van DIP, en het zal nog enige tijd duren alvorens de DIP weer op volle kracht kan draaien. De strafrechtelijke onderzoeken zijn inmiddels afgerond en er zijn inhaalactieplannen opgesteld. Er wordt extra personeel ingehuurd om te werken aan de inhaalactieplannen. Een stand van zaken met betrekking tot deze plannen is recentelijk gegeven aan de Staten.

38. *Op 4 april 2022 is een motie door de Staten aangenomen inzake 'werkzaamheden DRH', namelijk motie no. 28 met volgnummer IS/819/21-22. In verband met deze motie: wat is de stand van zaken met betrekking tot het verbetertraject werkzaamheden DRH?*

Middels motie no. 28 van 4 april 2022, met als volgnummer IS/819/21-22, heeft de meerderheid van Statenleden aan de regering verzocht om onderzoek te laten doen naar hoe de processen m.b.t. de rechtspositionele aangelegenheden verbeterd zouden kunnen worden zodat een optimale dienstverlening vanuit het Departamento Recurso Humano gewaarborgd kan worden. Wij onderschrijven het belang van goed functionerende HR-processen en verwijzen in dit kader naar maatregel B.8 van Thema B van het Landspakket. Maatregel B.8 schrijft voor dat op basis van een doorlichting c.q. onderzoek van de HR-functie (beleid, HR-advies, administratie en instrumentarium) verbetervoorstellen zullen worden ontwikkeld en geïmplementeerd. Intussen zijn de nodige onderzoeken afgerond en wordt er momenteel gewerkt aan een overheidsbrede HR-strategie, waarbij de nadruk gelegd zal worden op vernieuwing en verbinding.

39. *Op 4 april 2022 is een motie door de Staten aangenomen inzake 'uitbreiding dienstverlening bij MFA San Nicolas', namelijk motie no. 29 met volgnummer IS/820/21-22. In verband met deze motie: wat is de stand van zaken met betrekking tot de Dienst Burgerlijke Bland/Censo/MFA San Nicolas?*

Hierop zal tijdens de openbare vergadering op worden ingegaan.

40. *Op 4 april 2022 is een motie door de Staten aangenomen inzake 'inventarisatie en herverdeling van erpachtterreinen', namelijk motie no. 30 met volgnummer IS/821/21-22. Wat is de stand van zaken met betrekking tot de inventarisatie terreinen erpacht die niet worden gebruikt voor hun bestemming?*

De DIP zal in het komende jaar een inventarisatie hiervan maken gebaseerd op een deskresearch.

41. *Op welke wijze en op welke termijn zullen deze terreinen herverdeeld worden?*

Verwezen zij naar het antwoord op een eerdere vraag hierover.

42. *Minister heeft als beleidsprioriteit Koninkrijks-, samenwerking- en buitenlandbeleid staan. Zijn er nieuwe afspraken gemaakt met voor wat betreft de LAft en/of de RAft?*

De Staten heeft op 7 september jl. een motie aangenomen om de RAft in te trekken. Het antwoord op deze vraag is uitvoerig behandeld tijdens de vergadering in de Staten van 19 oktober jl.

43. *Kan de minister aangeven of Aruba op basis van de protocol zal doorwerken?*

Het streven is om uiterlijk 1 januari 2024 de nieuwe begrotingsnormen in de LAft op te nemen, waardoor er geen behoefte meer is om het protocol te verlengen.

44. *Kan minister een update geven over het optimaliseren en transformeren van de overheidsorganisatie?*

Deze update is op 13 oktober 2023 door PWC en de Stuurgroep gegeven in de Staten aan de Commissie Financiën, Overheidsorganisatie, Cultuur en Sport. In iedere fase zal er een update plaatsvinden, waardoor men op de hoogte kan blijven van de vorderingen inzake het onderzoek dat momenteel hierover gaande is (B.4.3.5).

45. *Kan minister een toelichting geven van de uitdagingen die nog in de weg staan?*

Na het onderzoek zal hierover een duidelijker beeld kunnen worden gegeven.

46. *Er zal gewerkt worden aan een nieuw beloningsbeleid. Kan de minister aan de Staten een uitleg hierover geven, hoe dit eruit gaat zien en hoe dit geïmplementeerd zal worden?*

Dit is een onderdeel van het Landspakket en er zal in het vierde kwartaal 2023 of in het eerste kwartaal van 2024 gewerkt worden aan aanbestedingsdocumenten voor dit onderwerp. Die expertise en mankracht is thans niet binnen de overheid aanwezig en extern advies en ontwerp is dan ook noodzakelijk (integraal). Het beantwoorden van deze vraag is pas mogelijk als professioneel advies is ingewonnen. Reeds zijn wel twee onderzoeken uitgevoerd naar de arbeidsvoorwaarden van Land.

47. *Met aandacht aan de SDG's als een rode draad door het algemene regeringsbeleid, speelt het specifieke ontwikkelingsdoel SDG 5 een belangrijke rol voor vrouwen. Is de minister van mening dat SDG 5 als doelstelling heeft om de verschillende vormen van discriminatie gericht tegen vrouwen en meisjes uit te bannen?*

SDG 5 heeft als doel gendergelijkheid te bevorderen en discriminatie tegen vrouwen en meisjes uit te bannen.

48. *Wat verstaat minister onder gendergelijkheid?*

Onder gendergelijkheid verstaan we het gelijk stellen en gelijk behandelen van mensen.

Ministerie van Justitie en Sociale Zaken

1. *Minister por informa kico ta e gastonan calcula pa e 'Academie voor Justitie en Veiligheid Aruba'?*

Er is nog geen duidelijkheid hieromtrent. Er is een commissie in het leven geroepen, echter is de businesscase nog niet afgerond. Cornerstone Economics, de consultant belast met deze opdracht heeft aangegeven dat in november een eerste draft van de businesscase gereed kan zijn.

2. *Cua ta e justitiële diensten y departamentonan cu lo ricibi e training/cursonan?*

Het voornemen is om de Academie voor Justitie en Veiligheid Aruba trainingen en cursussen te laten verzorgen voor zowel de publieke als private sector.

3. *E camaranan di seguridad ta dunando bon resultado? Minister tin pensa di pone den otro areanan mas camara?*

Tot heden zijn er camera's geplaatst in de strand gebieden (beach area) van de hotels, "hotzone area", het centrum van San Nicolaas en 40 strategische locaties i.s.m. elmar. Onlangs is het centrum van Oranjestad goedgekeurd. Na een te houden evaluatie, zal in de toekomst gekeken worden als het nodig is om dit project verder uit te breiden.

4. *Encuanto e Veilige Barrio's, Minister tin un bista caba cua ta e sportvelden of speeltuintjes cu tin mester di mantencion?*

In februari heeft CEDE ARUBA in samenwerking met Stichting Jantje Beton (kenniscentrum veilig spelen in Nederland) een onderzoek op Aruba gedaan. Het advies is om te beginnen met het herontwerpen van 1 of 2 regionale speeltuinen en recreatieparken en het opzetten van een sterke organisatorische en financiële structuur voor latere upgrades van speeltuinen. Specifieke aanbevelingen omvatten het richten op lage inkomensgebieden zoals Pos Chiquito, dichtbevolkte kinderrijke gebieden zoals Tanki Leendert, en gebieden met veel kinderen maar zonder goede speeltuinen zoals Santa Cruz. Daarnaast kunnen kleinere speelfaciliteiten binnen FCCA wijken en bij de Centro di Bario en ook bij sportorganisaties geïnstalleert worden. Hiervoor is inmiddels financiering aangevraagd bij de Nederlandse Postcodelotterij en binnenkort wordt ook een groter EU-project ingediend gericht op het opknappen van buurtgerichte faciliteiten.

Den cua bario tin "after-school programs" andando y kico ta e plan pa sigui amplia esaki?

In de verschillende districten zijn er reeds naschoolseopvang centra's die onder Traimerdia resorteren. Er zijn in totaal 8 Traimerdia centra's onderverdeeld in de volgende districten; San Nicolas, Sabana Basora, Ayo, Oranjestad, Morgenster, Noord, en Kudawecha. Er is ook een Traimerdia centrum voor kinderen van special onderwijs/ zmlk-kinderen dat is Traimerdia Sonrisa. Vanuit de scholen is gebleken dat er een beduidend groep jongeren uitdagingen ervaren met de vakken Nederlands, rekenen en wiskunde. Aangezien voornoemde heeft de minister van Justitie en Sociale Zaken besloten om met een initiatief te komen waarbij FEPA is benaderd om een projectvoorstel in te dienen en wordt gezamenlijk met scholen en centro di bario's een peiling gedaan naar de specifieke behoeftes voor het inbedden van een structurele bijles programma voor voornoemde vakken. Men streeft ernaar dat het project in januari 2024 van start gaat.

5. *Riba pagina 35 di e Memorie van Toelichting Minister ta informa cu e proyecto Veilige Bario's tin un interministeriële aanpak.*

Verwezen wordt naar het antwoord bij de volgende vraag.

6. *Minister por informa cua ministernan ta forma parti di e proyecto aki?*

Het project is een samenwerking tussen de ministers van Justitie en Sociale Zaken, die van Onderwijs en Sport en van Ouderenzaken.

Doel	Toelichting	Status
Volledige financiering rond	MOU GoA met CEDE ARUBA Financiële bijdrage GoA Eigen bijdrage CEDE ARUBA Bijdrage Samenwerkende Fondsen Cariben	Afgerond
Financiering aanvullende partners	Aanvraag Stichting Doen (Nederlandse fonds voor bewonersinitiatieven) in samenwerking met Curacao. Hiermee kunnen per jaar 30 bewonersinitiatieven ondersteund worden.	Toegekend voor AWG 1,5 miljoen
Personeelswerving	Wervingsproces afronden voor: 1 Programma coördinator 2 Programma medewerkers 1 Medewerker Communicatie en Evenementen	Afgerond
	Wervingsproces programmaleiders bij de buurtcentra	In afronding, tot nu toe hebben 8 centra een programmaleider: Noord, Dakota, Piedra Plat (2x), Santa Cruz, Savaneta, Brazil, Lago Heights. We missen nog Playa Pabou, Tanki Leendert en Ayo.
	Inzet stagiaires van de Universiteit van Aruba en EPI	Vanaf augustus/september
Ontwikkelen communicatiestrategie	Merk- en communicatiestrategie in samenwerking met de buurtcentra	In ontwikkeling
Start financiering buurtcentra	De financiering van de buurtcentra begint vanuit CEDE ARUBA, inclusief uitbetalen van overheidsbijdragen en aanvullende middelen. Hiervoor zijn nieuwe, eenvoudige en transparante procedures ontwikkeld.	Lopend sinds januari 2023
Behoeftetepeiling voor coaching buurtcentra	Coaching strategie per centrum op basis van bestaande profielen en de behoeften van aangeworven personeel	Afgerond
Trainen nieuwe medewerkers	Training aan alle programmaleiders rondom werken in de wijk, kennismaking met relevante partners, werken met CEDE, etc.	Lopend, training om de 6 weken

Strategische partnerschap- pen	Formaliseren van strategische partnerschappen, onder andere met de Universiteit van Aruba en FCCA. Daarnaast wil het Nederlandse Fonds Voor Cultuurparticipatie een samenwerking met CEDE ARUBA aangaan om sociaal culturele initiatieven op Aruba en ook andere eilanden te ondersteunen.	FCCA afgerond UA afgerond Fonds voor Cultuurparticipatie lopend
Onderzoek speelfaciliteiten voor kinderen	Het aangaan van een samenwerking met Stichting Jantje Beton, kenniscentrum voor veilige speelomgeving	Afgerond
	Het uitvoeren van een "speelscan" op Aruba, gericht op de status en toekomst van veilige speelplekken voor kinderen en jongeren.	Afgerond
	Het indienen van een financieringsaanvraag bij de Nederlandse Postcodeloterij	Ingediend
Start van de eerste buurt- gerichte programma's (wensen vanuit de centra)	HOBEN ACTIVO, HOBEN FELIS Try-out sportlessen in 3 buurtcentra door IBISA. Daarna worden de deelnemende jongeren bemiddeld aan sportclubs in de wijk. ARTE DEN BARIO, kunstworkshops voor jongeren, met Ateliers 89 en andere stichtingen BAN CAYA! – een nieuw concept (ook nieuwe naam) met IBISA en andere partners, waarbij de straat in een wijk wordt afgesloten en de hele gemeenschap deel kan nemen aan sport, cultuur, educatie en fun WAW MOBIEL: Wege Ariba Wiel, een kleine bus met sport- en speelmateriaal voor kleinere buurten in samenwerking met IBISA	Lopend Lopend Lopend, eerste editie gestart in Noord, tweede in december in Piedra Plat Lopend

	ACTIVE AGING PROGRAMA: actieve programma's voor 50-plussers in de buurtcentra door Movimiento ta Bida – het vormen van nieuwe groepen	Lopend, in samenwerking met Movimiento ta Bida, binnenkort uitbreiding naar meer ouderen
Ontwikkelen van jaarprogramma's 20-24	Het maken van actieve jaarprogramma's voor het jaar 2024	November
Zoeken van aanvullende financieringspartners	Indienen van projectaanvragen bij diverse fondsen, zoals de Rijkscultuurfondsen, EU, etc. Samenwerkingsgesprekken met lokale partners, zoals UNOCA, prins Bernard Fonds, etc.	November/December

7. *Minister por informa si a lanta un comision specialmente pa esaki? Si esaki ta e caso, ken ta forma parti di e comision?*

Er is geen commissie in het leven geroepen, daar er geen behoefte hiervoor bestaat. Het project wordt getrokken vanuit het ministerie van Justitie en Sociale Zaken in nauwe samenwerking met CEDE Aruba en andere ketenpartners.

8. *Minister por informa con hopi ta reuni y si tur minister cu ta forma parti di e proyecto ta forma parti di e reunionnan aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 7.

9. *Minister lo por elabora kico ta e status di e proyecto Veilige Barrio's te cu awo?*

Verwezen wordt naar de onderstaande tabel, met de behaalde resultaten 2023:

Kico lo por spera di e proyecto aki den 2024?

De plannen voor 2024 zijn als volgt:

Realiseren van aanvullende middelen om bredere buurtgerichte programmering mogelijk te maken:

- Het indienen van een grote subsidieaanvraag bij het EU CERV programma voor het opknappen van buurtgerichte faciliteiten (buurtcentra, sportorganisaties, speeltuinen). De uitslag van de aanvraag wordt in juli/augustus 2024 verwacht.
- Het aangaan van een strategische relatie met het Fonds voor Cultuurparticipatie. Er wordt op dit moment aan een MoU gewerkt.

Uitvoeren van de jaarprogramma's van alle Centro di Barios.

Uitvoeren van wijkanalyses in samenwerking met diverse partners:

- Versterken van de betrokkenheid van meer organisaties bij wijkanalyses en gegevensverzameling.
- Betrekken van de Universiteit van Aruba en Colegio EPI (MBO) bij studentenprojecten voor gegevensverzameling.
- Toepassen van gegevensverzamelingsstrategieën zoals focus-groepbijeenkomsten en interviews met sleutelfiguren en enquêtes.
- Verhoging van Visie en Kennis over Gemeenschapswerk.

Verhogen van kennis en vaardigheden van bestuursleden en personeel met betrekking tot gemeenschapswerkmethoden en inclusieve programmering.

- Opbouwen van een strategische relatie met de Hogeschool Gent, gespecialiseerd in wijkanalyses.
- Oriëntatie op de beste praktijken en lokale/internationale partners voor capaciteitsopbouw, gevolgd door intensieve training in gemeenschapswerkmethoden en inclusieve programmering.

Vergroten van de capaciteit van grassroots initiatieven en gemeenschapsleiders.

- Informeren van buurtinitiatieven over manieren om ondersteuning te krijgen. Hierbij het het nieuwe budget van Stichting DOEN ingezet.
- Lancering van Nieuwe Initiatieven en Activiteiten in preventie

Initiëren van nieuwe activiteiten gericht op diverse doelgroepen, waaronder volwassenen, kinderen, jongeren en ouderen.

- Programmering met diverse elementen zoals sport, cultuur, landbouw, informeel onderwijs, geestelijke en lichamelijke gezondheid, in lijn met de vastgestelde kernwaarden van het programma. Hierbij wordt budget van CEDE ARUBA, Stichting DOEN en Fonds voor Cultuurparticipatie ingezet.

Ontwikkeling van Nieuwe Initiatieven gericht op Risicogroepen:

- Ontwerpen van nieuwe programma's gericht op risicogroepen zoals schoolverlaters, eerste overtreeders, werklozen, mensen met beperkingen, etc.
- Samenwerken met serieuze partners om programma's te ontwikkelen die gericht zijn op deelname en zelfredzaamheid van de risicogroepen.

10. *Minister por informa cuanto pashent ta riba e lista di espera den e area di salud mental na Aruba?*

Stichting Hunto (Basis GGz) heeft totaal 911 nieuwe aanmeldingen ontvangen vanaf het start van het project in juni 2022 tot en met september 2023. Hiervan zijn 153 in behandeling of hebben hun behandeling al afgerond bij de psycholoog. Zodoende zijn er nog 715 cliënten op de wachtlijst. Tot en met oktober 2023 is de wachtlijst bij Respaldo als volgt:

FACT	Polikliniek kind en jeugd	Polikliniek volwassenen	Grand Total
15	5	146	166

De POP (Psychiatrie, Obstetrie (verloskunde) en Pediatrie (kindergeneeskunde) polikliniek en de verpleegkundigen polikliniek hebben geen wachtlijst.

11. *Si e lista di espera ta largo, Minister por comparti su plan di accion cu Parlamento con ta bay logra baha esaki?*

Vanuit het ministerie zijn er verschillende concrete acties ondernomen om de zorg toegankelijker te maken en tevens om de wachtlijsten te reduceren. In juni 2022 is er is gestart met het Project Team Basis GGZ met medewerking van BRA en UO AZV. Er is een nieuw verwijsbeleid aangekondigd, en dankzij de diverse bewustwordingscampagne's zijn er meer gevallen aangemeld. Er is een betere samenwerking en doorverwijzing van/naar Huisarts, Directie Sociale Zaken, Respaldo en St. Hunto. Het Project Team Basis GGZ is gestart met een intake-team om bij de eerste aanmelding gelijk te screenen. In december 2023 zal het Multifunctioneelcentrum voor de basisGGZ in Dakota van St. Hunto geopend worden. Dit zal meer mogelijkheid bieden voor zorgverlening.

12. *Minister por informa Parlamento si tin un presupuesto alocá pa realiza esaki?*

De Stichting Hunto die zich bezighoudt met het basis GGz is een gesubsidieerde instelling. Voor het jaar 2024 zullen er middelen worden aangewend ten behoeve van het werven van extra/nieuwe GZ-Psychologen om zodoende de wachtlijst te verlagen en tijdig in te kunnen spelen op de vraag. Respaldo is belast met de gespecialiseerde GGz en zij worden gefinancierd door de UO AZV. Het is de bedoeling dat de zorg die Respaldo in 2024 zal leveren, uitgebreid wordt met een Crisisdienst en een Kind- en Jeugd Fact-team. De businesscase voor de introductie van deze teams zullen multi-ministerieel bekostigd worden.

Si esaki no ta e caso, esta cu no tin un lista di espera, Minister por informa Parlamento con a logra realiza esaki?

Zie het antwoord op vraag 10.

13. *Minister por informa Parlamento si tin adaptacionnan pa e parti di Bemoeizorg?*

In 2024 zal Bemoeizorg geheel door Stichting Hunto worden overgenomen en worden uitgebreid met professionals die gericht te werk zal gaan in San Nicolaas.

Minister por informa Parlamento ken ta forma parti di Bemoeizorg?

Dat betreft een team van 5 professionals, te weten:

- 1 verpleegkundige met ervaring in psychiatrie
- 1 sociale medewerker
- 1 sociaal pedagogische hulpverlener
- 1 telefoniste
- 1 beveiligingsmedewerker

14. *Minister por informa si actualmente tin un sistema pa registra e personanan cu problema di adiccion? Si esaki no ta e caso, Minister por informa si ta plania pa bin cu uno y pa ki tempo?*

Stichting Hunto heeft sinds kort een contract met een lokaal bedrijf om een elektronisch patientendossier (EPD-systeem) in te voeren. Dit zal 15 november 2023 afgeleverd worden.

15. *Minister lo por elabora con e proyectonan den KIA pa loke ta trata e hobenan ta bayendo? Por spera mas proyecto of desaroyo den 2024?*

In februari 2024 zal de Dienst Gevangeniswezen Aruba in het kader van het pilotproject forensische basiszorg dat uit het Justitieel Vierpartijenoverleg voortvloeit, starten met een programma dat gespecialiseerde zorg en begeleiding biedt aan jongeren binnen de inrichting met als uiteindelijk doel bij te dragen aan hun rehabilitatie en welzijn. De penitentiaire ambtenaren die op de jeugdafdeling werkzaam zullen zijn, zullen een grondige training ondergaan, waardoor ze met vaardigheden worden toegerust die nodig zijn om jongeren te begeleiden en verslag uit te brengen over de voortgang in geïndividualiseerde zorgplannen. Deze dagelijkse betrokkenheid zal een meer holistische benadering van rehabilitatie en re-integratie mogelijk maken. Daarbij wordt actief samengewerkt met lokale instellingen om te zorgen voor een goed gestructureerde en georganiseerde dagelijkse routine voor de jeugdigen op het gebied van persoonlijke groei, onderwijs en vaardig-

heidsontwikkeling. Naast lessen in kunst, yoga, sport, landsexamen, informatica en landbouw, werken we samen met OAA en FEPA om het aanbod aan de jeugd uit te breiden.

16. *Mirando tur e proyectonan tecnologico den area hudicial cu minister tin pa wordo ehecuta, minister ta opina cu kisas lo mester bin un cuadro legal tanto pa uso y ampliacion (p.e. uso di A.I.) di e ekiponan tecnologico pa e dicho area?*

Opgemerkt kan worden dat de toekomstige wet- en regelgeving op het gebied van gegevensbescherming zodanig zal zijn dat die rekening houdt met de mogelijkheden van technologische ontwikkelingen, inclusief kunstmatige intelligentie (artificial intelligence).

17. *Algun aña pasa e proyecto Leerorkest a haya sosten di Gobierno pa por a keda ehecuta na algun scol basico. Minister por informa Parlamento con e proyecto aki ta bayendo?*

18. *Leerorkest lo amplia e proyecto aki cu districtonan nobo pa 2024?*

Verwezen naar het antwoord bij vraag 3 van de fractie Accion 21 (onder Onderwijs en Sport).

19. *Op pagina 34 van de Memorie van Toelichting informeert de Minister over het introduceren van een elektronisch toezicht. Kan minister de Staten een tijdslijn geven vanaf nu tot het moment van het introduceren van het elektronisch toezicht?*

Op dit moment wordt gewerkt aan de uitvoeringswetgeving ten beho de Landsverordening penitentiaire beginselen. Deze landsverordening voorziet ook in een bepaling over de invoering van elektronisch toezicht. Het streven is om de Landsverordening penitentiaire beginselen in de loop van 2024 in te voeren, waarna kan worden bepaald welke vorm van elektronisch toezicht het beste past bij de Arubaanse situatie.

20. *Veilige Bario's heeft o.a. als doel de bario's onaantrekkelijk te maken voor criminaliteit (pag. 34 MvT). Welke zijn de semi publieke partners en private sector partners die meedoen hieraan?*

CEDE ARUBA heeft de volgende partners bij het project BARIO UNICO betrokken:

Hierna is een eenvoudig overzicht van de gemeenschapspartners, overheidspartners en financieringspartners, opgedeeld naar hun betrokkenheid. De meeste partners zijn al betrokken, enkele dienen nog betrokken te worden.

Gemeenschapspartners:

- IBISA: Jeugdsportprogramma's en mobiele activiteiteneenheid WAW
- Wit Gele Kruis: Ondersteuning van mantelzorgers
- Movimiento ta Bida: Actieve verouderingsprogramma's
- ATHA: Naschoolse programma's
- Ateliers 89: Kunstprogramma's (verschillende disciplines)
- HCLF: Jeugdontwikkelingsprogramma's
- Reach your Goal: Jeugdontwikkeling / Sport
- FEPA: Volwasseneneducatie
- HIAS: Informatiebijeenkomsten, interculturele activiteiten en taalcur-sussen
- Tienda di Educacion & FPNM: Ondersteuning van ouders en pro-gramma's
- University of Aruba: Onderzoek, behoeftenbeoordelingen, stagiairs (HBO)
- Colegio EPI: Praktische sociale projecten, stagiairs (MBO)
- Everything is Possible: International vrijwilligers met financiering uit UK
- European Solidarity Corps: Internationale vrijwilligers met financie-ring van de EU
- FCCA: Specifieke acties in FCCA-buurtten (programma's en verbe-tering faciliteiten)
- Scouting Aruba: Jeugdvrijwilligers
- Santa Rosa: Ondersteuning met landbouwprogramma's

Overheidspartners (start in 2024):

- CBS: Toegang tot gegevens uit volkstelling en relevant onderzoek
- Directie Sociale Zaken: Toegang tot diensten en gegevens, gesprekken van maatschappelijk werkers in CC
- Korps Politie Aruba: Samenwerking met wijkagenten en beveiliging
- Dienst Natuur en Milieu: Informatie voor de gemeenschap
- Directie Volksgezondheid: Informatie voor de gemeenschap
- Bureau City Inspector/ SERLIMAR: Ondersteuning bij buurtopruimingen
- DOW/ DIP: Ondersteuning bij infrastructuur, verlichting, enz.
- Directie Economische Zaken: Ondersteuning van bedrijfsinitiatieven/ ideeën

Financieringspartners:

- Samenwerkende Fondsen Cariben: Coördinatiepersoneel, netwerkactiviteiten, ondersteuning en programma-elementen, communicatie
- Stichting Doen: Financiering van grassroots burgerinitiatieven
- Fonds voor Cultuurparticipatie: Financiering van sociaal-culturele initiatieven
- HIAS: Financiering van informatiebijeenkomsten, interculturele activiteiten en taalcursussen
- PADF: Financiering van informatiebijeenkomsten, interculturele activiteiten en taalcursussen
- Fundacion Prevencion den Salud: Gezondheidsbevordering, Ban Caya, WAW Mobiel

21. *Welke zijn de sportvelden en speeltuintjes die onderhoud worden door deze partners (pag. 35 MvT)?*

22. *Welke zijn de bario's die al een programma bezitten van vrijetijdsbesteding voor de jongeren die door de Veilige Bario's partners wordt aangeboden?*

Zie het antwoord bij vragen 4 en 9. Op dit moment bieden de meeste Centro di Bario's activiteiten voor jongeren aan, echter nog niet in de vorm van een

naschoolse opvang. De ervaring uit het verleden leert dat een naschoolse opvang kostbaar is en dat jongeren ook niet iedere dag komen opdagen. Momenteel is er sprake van activiteiten op het gebied van sport, kunst en cultuur en ook huiswerkbegeleiding. In 2024 wordt dit aanbod uitgebreid middels buitenlandse financiering, vooral voor sociaal-culturele activiteiten. Op basis van de 'best practices' kan dan gekeken worden welke activiteiten Land Aruba structureel voor zijn rekening kan nemen.

23. *Zijn de verlichting en 'sleeping police' al neergezet in de bario's? Zo ja welke bario's of straten?*

Betere verlichting in de verschillende wijken (bario's) en het vergroten van de verkeersveiligheid in de bario's zijn kerningrediënten van het project Veilige Bario's. Derhalve zijn verschillende delen van San Nicolaas reeds uitgerust met meer en betere verlichting en voor wat Mabon betreft is men bezig met de voorbereidingen hiervan. Van DOW is het advies ontvangen om bepaalde locaties uit te rusten met verkeerdrempels. De verwachting is dat deze in 2024 worden uitgevoerd.

24. *Welke zijn de programma's die sinds het inzetten van het Sociaal Crisisplan, nog steeds voortzetten? Hebben ze allemaal data die bewijzen hoeveel mensen ze hulp bieden en hun voortzetting hierin?*

Zoals bekend, is na het beëindigen van het SCP ervoor gekozen om verschillende programma's voort te zetten onder de noemer Family Justice Center.

25. *Welke zijn de programma's die niet door konden gaan, sinds na het inzetten van het Sociaal Crisisplan?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 24.

26. *Welke zijn de cursussen die Mental Health Caribbean (MHC) aan de diensten van Aruba heeft aangeboden sinds 2021 tot heden?*

Mental Health Caribbean heeft inmiddels (met behulp van Rino-Zuid Nederland en andere stakeholders) de volgende trainingen/cursussen/opleidingen verzorgd:

- Cursus Mental Health Professionals: Van Aruba hebben 12 deelnemers deze opleiding succesvol afgerond en 1 daarnaast heeft een deelnemers ook de opleiding voor POH-GGz succesvol afgerond. De 12 deelnemers zijn: 7 van St. Hunto, 2 van FADA, 3 van Respaldo en 1 POH-GGz van Huisartsen (HAVA).
- Opleiding tot GZ-Psycholoog: Van Aruba hebben 8 deelnemers deze opleiding succesvol afgerond.
- Training "Onbegrepen Gedrag": Deze training is verzorgd aan leden het KPA waaronder leden van de Algemene Politiedienst (inclusief Barrio Regie) en leden van de Centrale Meldkamer. Ongeveer 170 KPA-leden werden door professionals van het veld in samenwerking met MHC getraind om met personen met onbegrepen gedrag om te gaan.

Daarnaast zijn er meerdere lezingen en E-Health opleidingen georganiseerd. Verder zal er binnen afzienbare tijd weer een opleiding tot GZ-psycholoog en ook een opleiding in het veld van Onbegrepen Lichamelijke Klachten van start gaan.

27. *Hoeveel polities zijn nu inmiddels opgeleid door de cursussen van de MHC?*

Zie het antwoord op vraag 26.

28. *Wat is het totale kostenplaatje van de MHC?*

Dit verschilt per cursus. Het Land heeft wel een samenwerkingsovereenkomst met MHC sinds 2017. Aan deze samenwerkingsovereenkomst zijn er geen kosten verbonden.

29. *Kan de Minister het piramidemodel (pag. 38 MvT) met de Staten delen?*

Dit wordt hieronder weergegeven.

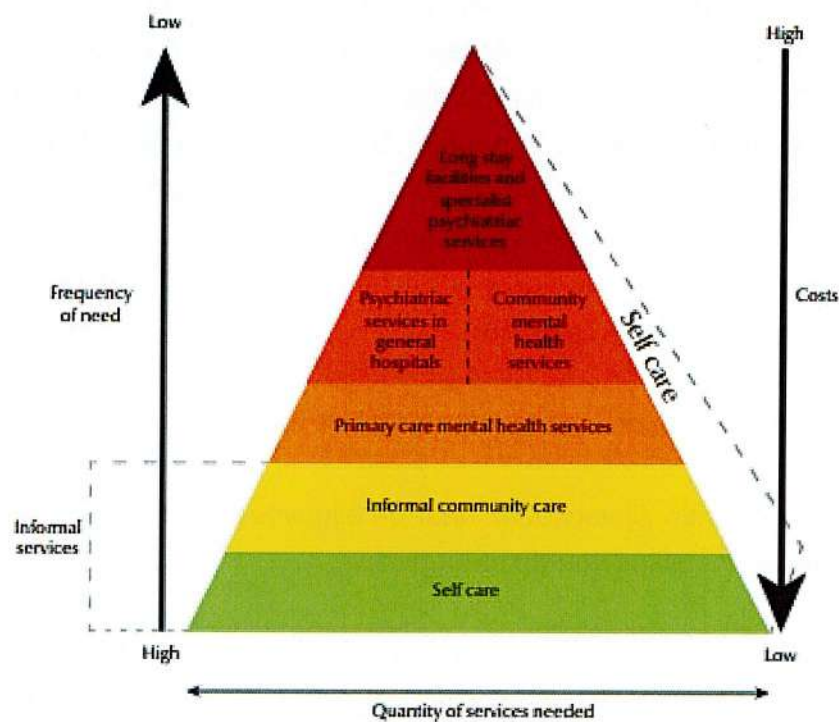

Figure 2 WHO Service Organization Pyramid for an Optimal Mix of Services for Mental Health (3)

30. *Kan de stuurgroep GGZ een rapport toesturen van hoe de verwijzingen van cliënten naar instanties van GGZ, het aantal verwijzingen van cliënten naar tweedelijs GGZ-instellingen zijn afgenomen?*

Er is een Verwijsbeleid (bijgevoegd) ontwikkeld en afgesproken door de Stuurgroep. In het verwijsbeleid is er een duidelijk onderscheid gemaakt tussen cliënten die verwezen moeten worden naar de basiszorg (Stichting Hunto en DSZ) en die verwezen moeten worden naar Respaldo (gespecialiseerde zorg/tweedelijs GGZ). De huisartsen passen dit toe. Het aantal verwijzingen naar tweedelijs GGZ zijn afgenomen gezien dat door data is bewezen dat van de 900 aanmeldingen bij Basis GGZ alleen 9 gevallen naar specialistische (tweedelijs GGZ) doorverwezen moesten worden. Het is bewezen met de bestaande data dat als de cliënt tijdig wordt geholpen dat het probleem niet escaleert dat specialistische hulpverlening nodig is. Maar als iemand voor maanden moet wachten voor hulp, wordt het probleem complexer waar dan specialistische/tweedelijs zorg nodig zal zijn.

En dit is veel duurder op sociaal, gezondheid, arbeid, justitiële en uiteindelijk op het financiële vlak. In het jaar 2022 werden 300 nieuwe cliënten door verschillende verwijzers aangemeld bij de Sectie Leven en Gezin van de Directie Sociale Zaken. In het jaar 2023 tot en met 18 oktober zijn er 239 nieuwe cliënten aangemeld. De drie grootste verwijzers die tot nu toe de meeste casussen hebben verwezen naar de Sectie Leven en Gezin zijn de huisartsen met 117, vervolgens Stichting Hunto met 27 en Bureau Slachtofferhulp met 25 verwijzingen.

31. *Kan minister aan de Staten informeren uit wie de stuurgroep GGZ bestaat?*

Dienaangaande zij verwezen naar de bijgevoegde ministeriële beschikking houdende instelling van de stuurgroep.

32. *Hoeveel cliënten heeft het personeel van de bemoeizorg al behandeld, en hoeveel van deze cliënten hebben al gekozen voor een rehabprogramma of instelling?*

Het team van Bemoeizorg heeft 71 cliënten behandeld waarvan 57 mannen en 14 vrouwen. Van deze groep zijn 10 cliënten daadwerkelijk gestart met een rehab-traject te starten.

33. *Kan de minister aangeven hoeveel vervoer de bemoeizorg heeft?*

Het team belast met de bemoeizorg maakt gebruik van 1 voertuig.

34. *Vervolg vraag: Kan de minister aangeven welke de meest bezochte zones op het eiland zijn?*

De meest bezochte zones zijn:

1. Oranjestad "Madiki".	2. Santa Cruz	
3. Pos Chikito	4. Noord	5. San Nicolaas

35. *Kan de minister aan de Staten toelichten hoe de ondercuratelestelling van cliënten verloopt?*

Via het Gerecht in Eerste Aanleg en met de nodige hulp van advocaten of procesgemachtigen. Familieleden of kennissen dienen een dergelijk verzoek bij het Gerecht in Eerste Aanleg in.

36. *Er bestaan straatlopers die geen onderdak hebben, maar ook niet opgenomen willen worden in een instelling waar ze te maken hebben met GGZ-cliënten. Kan de minister aangeven wat precies voor deze groep wordt gedaan?*

Het team belast met Bemoeizorg blijft cliënten (o.a. straatlopers) aanmoedigen om zich bij het Inloophuis te melden en eventueel te starten met een rehab-traject. Er wordt flink geïnvesteerd in Centro Colorado, zowel in personeel als zorg om het personeelszorg en infrastructuur om het aantrekkelijk te maken voor cliënten, waaronder straatlopers, om de zorg die zij nodig hebben te accepteren.

37. *Op 30 maart 2022 is een motie aangenomen inzake 'reorganisatie en bevordering binnen de KPA', namelijk motie 1 met volgnummer IS/741/21-22. In verband met deze motie: Kunt u aangeven wat de stand van zaken is met betrekking tot de reorganisatie van de KPA?*

Momenteel wordt door het KPA samen met het DRH gewerkt aan de herinrichting van een aantal korpsonderdelen. De herstructureringen gaan hand in hand met de aanpassing van het rangenstelsel en daaraan gekoppelde opleidingen. Ook wordt gekeken naar de huidige salarissen en toelagen structuur.

Wanneer kan een nieuwe organisatiestructuur gepresenteerd worden?

Zoals aangegeven maakt de nieuwe organisatiestructuur onderdeel uit van een groter geheel aan samenhangende processen. Het streven is om het onderdeel van de algemene structuur en functiebeschrijvingen medio december rond te hebben. Echter een afronding in de zin van een compleet pakket met alle bijbehorende essentiële onderdelen zal ter implementatie in het eerste kwartaal van 2024 worden verwacht.

Wat is de stand van zaken met betrekking tot wachttijd bevorderingen?

Bij het KPA zijn er momenteel geen wachttijden.

Kunt u aan het Parlement uitleggen hoe het beoordelingstraject binnen het KPA functioneert?

De beoordeling vindt plaats door tenminste 2 beoordelaars. De 1^e beoordeler moet dagelijks contact hebben (mentor) en de 2^e beoordeler minstens regelmatig contact (bijvoorbeeld een chef). Twee keer per jaar doet de leidinggevende een functioneringsgesprek met zijn medewerkers volgens een lijst van personen die in aanmerking komen voor bevordering. De leidinggevende maakt een beoordelingsgesprek en stuurt die naar de PZ-afdeling voor de Korpschef om die te laten bekrachtigen, daarna naar de DRH via het E HRM-systeem.

Hoeveel leidinggevende functies (onder inspecteur en hoger) zijn momenteel opgevuld?

Het KPA kent momenteel:

- 17 Onderinspecteurs
- 46 Onderinspecteurs 1e klasse
- 3 Hoofdinspecteurs
- 3 Commissarissen
- 1 Hoofdcommissaris

Hoeveel vacatures zijn er momenteel?

Het KPA kent momenteel:

- 160 executieve vacatures op de formele bezetting van 628;
- 73 administratieve/technische vacatures op een formele bezetting van 144

Kan de minister aangeven wat het plan is om deze vacatures op te vullen?

In 2023 zijn financiële middelen vrijgemaakt om een klas aspiranten op te laten starten. Hetzelfde geldt voor 2024 waar aan de hand van het groeifonds

middelen beschikbaar gesteld zijn om massaal te werven en deze vacatures op te vullen.

Er zijn een aantal leidinggevenden die reeds vele jaren een functie vervullen hoger dan hun schaal zonder hiervoor een vergoeding te krijgen, noch een perspectief op compensatie. Wat is het plan om deze collega's tegemoet te komen?

Het KPA werkt momenteel samen met de DRH aan een oplossing om deze groep collega's tegemoet te komen, niet alleen gericht op financiële tegemoetkoming en compensatie, maar ook met de passende waardering en opleidingen om zich verder te ontwikkelen.

Welke ontwikkelingen qua bedrijfsvoering zijn gaande/in de maak?

Invoering van het AFAS-systeem, waardoor de bedrijfsprocessen worden gedigitaliseerd. Hiermee kan een beter beheer en controle plaatsvinden van de verschillende processen, met name PZ, financiële en inkoopprocessen welke momenteel worden ingericht en binnenkort geïmplementeerd. Daarnaast zijn er twee extra personeelsleden beschikbaar gesteld om de afdeling bedrijfsvoering te ondersteunen.

38. *Op 30 maart 2022 is een motie aangenomen inzake 'bewustmakingcampagne op het gebruik van vierbaanswegen en onderzoek op de maximumsnelheid', namelijk motie 2 met volgnummer IS/742/21-22.*

Via social media van het KPA wordt er geïnvesteerd in bewustwordingscampagnes o.a. voor wat de verkeersveiligheid betreft.

In verband met deze motie: Welke plannen liggen er op tafel en/of zijn in de maak om bestuurders beter gebruik te laten maken van rotondes en vierbaanswegen?

Het KPA is momenteel bezig met het inwinnen van offertes voor het plaatsen van digitale billboards voor de bewustwordingscampagnes. De offertes zijn aangevraagd en na goedkeuring van de Korpschef en accordering van de minister van Justitie kan het project van start gaan.

Wanneer zal uitvoering van deze plannen aanvangen?

Zodra het proces en uiteraard de goedkeuring rond is.

Wie zal deze plannen uitvoeren?

De uitvoering vindt plaats door de verkeersafdeling en Bureau communicatie en voorlichting van KPA.

Is er inmiddels onderzocht of een aanpassing van de maximumsnelheid op bepaalde wegen aan te bevelen is? Zo ja, wat is het resultaat van dit onderzoek? Wie heeft dit onderzoek verricht?

Vooralsnog is er geen onderzoek verricht naar het verhogen van de maximumsnelheid. Echter kan opgemerkt worden dat het KPA de mening toegedaan is, dat gelet op de infrastructuur van de 2-baanse wegen en de hoeveelheid auto's het niet raadzaam is om de maximale snelheid te verhogen. Dit heeft ook te maken met de korte afstanden tussen de rotondes en de rechte weg op de green corridor.

39. *Op 30 maart 2022 is een motie door de Staten aangenomen inzake 'Centro di Bario's te voorzien van een activiteitenbegeleider en een maatschappelijk werker en oplossing van de achterstallige betalingen voor koffiehuisvergunning', namelijk motie 9 met volgnummer IS/772/21-22. In verband met deze motie: Wat is de stand van zaken om de Centro di Bario's te voorzien van een activiteitenbegeleider en een maatschappelijk werker?*

De volgende Centro di Bario hebben inmiddels een activiteitenbegeleider:

- Centro di Bario Noord
- Centro di Bario Piedra Plat
- Centro Famia Piedra Plat
- Centro di Bario Santa Cruz
- Centro di Bario Savaneta
- Centro di Bario Brazil
- Centro di Bario Lago Heights

Centro di Bario Ayo en Tanki Leendert dienen eerst andere uitdagingen op te lossen alvorens ze een activiteitenbegeleider in dienst kunnen nemen. Tanki Leendert staat voor een noodzakelijke renovatie, waarvoor momenteel fondsen geworven dienen te worden. Centro di Bario Ayo heeft andere organisatorische uitdagingen die op dit moment opgelost worden.

Welke Centro di Bario's hebben inmiddels deze versterking ontvangen?

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

Is er een oplossing gevonden voor de achterstanden betaling voor koffiehuisvergunning? Zo ja, wat is deze oplossing?

De koffiehuisvergunningen zijn sinds 2022 geregeld via een ministerraadbesluit. Het besluit is genomen dat Centro di Bario's de koffiehuisvergunning niet meer hoeven te betalen met de bedoeling dat deze gelden geïnvesteerd worden in activiteiten. Voor wat betreft de betalingsachterstanden is elke Centro di Bario verantwoordelijk om een betalingsregeling te treffen.

Wat is de stand van zaken met betrekking tot de hulp schoonhouden sportvelden bij Centro di Bario?

Elk Centro di Bario is door middel van de middelen die zij ontvangen verantwoordelijk voor het onderhoud hiervan.

40. *Op 4 april 2022 is een motie door de Staten aangenomen inzake "het hulpverleningsteam binnen KIA te versterken met psychologisch materiaal, supervisie en opleidingen, met als doel het team de nodige ondersteuning te bieden ten behoeve van het aanbieden van een psychosociaal traject binnen het integratief beeld van reïntegratie", namelijk motie 33 met volgnummer IS/824/21-22. In verband met deze motie: Wat is het plan om het resocialisatie-, reïntegratieproces en preventieve recidive te verbeteren voor klanten van KIA?*

Het KIA neemt de volgende stappen om de rehabilitatie en herintegratie van gedetineerden te verbeteren. Er komen vaste ploegen van penitentiair inrichtingswerkers, waarbij de eerste groep zich richt op de Jeugdafdeling. Deze vaste ploegen zullen gespecialiseerde training ontvangen om gedetineerden te begeleiden en te mentoren in de richting van herintegratie.

Daarnaast werken we samen met organisaties zoals FEPA en OAA om educatieve kansen voor gedetineerden uit te breiden, met een aanbod van beroepsopleidingen en academische cursussen. Met deze holistische aanpak kunnen geïndividualiseerde re-integratieplannen voor elke gedetineerde worden opgesteld. De re-integratieplannen kunnen worden aangepast aan specifieke behoeften, risicofactoren en doelen.

Deze aanpak zal ook worden gevolgd bij de psychiatrische afdeling en, afhankelijk van de beschikbaarheid van personeel, in de vrouwelijke afdeling tegen het einde van 2024. Op deze wijze streven we naar het succesvol integreren van gedetineerden in de samenleving en daarmee het verminderen van recidivecijfers.

41. *Minister por duna Parlamento un update di e accion di control riba e ley di cachu?*

Het personeel van het KPA heeft inmiddels een cursus gevolgd voor wat de wetgeving betreft. Tevens is gestart met een bewustwordingscampagne om de bevolking te informeren van de te ondernemen acties door het KPA in samenwerking met Post Aruba N.V.

42. *Minister por informa Parlamento cuanto boet a ser parti y cuanto esaki ta den traduci den placa?*

Het KPA heeft in totaal 90 OPV's uitgeschreven en 100 waarschuwingen gegeven. Het is aan het Openbaar Ministerie om de hoogte van de boete te bepalen. Conform de wet begint het bedrag bij Afl. 300,= en dit kan oplopen tot Afl. 1.000,=. (zie ook het persbericht van het OM 2015).

43. *Minister por informa Parlamento si ta haci un follow-up na e casnan/personanan cu a ricibi boet of aviso pa si nan ta cumpli y a tuma suficiente precaucion pa asina e cachu ta bon cuida?*

Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord.

44. *Minister por comparti cu Parlamento e maneho di polis ora cu nan encontra un cachó of pushi maltrata y/of desnutri?*

Indien een politieagent dit constateert wordt er opgetreden tegen de houder/eigenaar van het dier. Tevens wordt er contact gelegd met de professionals werkzaam ten behoeve van dierenwelzijn. Er wordt een proces-verbaal opgemaakt en gestuurd naar het OM.

45. *Minister por informa Parlamento si Polis ta tene cuenta cu e gruponan di cachó cu ta forma parti di e TNR, esta Trap-Neuter-Release y cu nan no tin doño pero si ta wordo cuida pa organisacionnan of e bario?*

Ten eerste mogen honden geen vrije toegang hebben tot de openbare weg of het terrein van derden (artikel 3). Dat zeggende, mogen honden die gesteriliseerd zijn niet teruggeplaatst worden op de openbare weg. Gelet hierop maakt het KPA geen onderscheid tussen deze groep honden, daar ook zij voor nodige overlast zorgen binnen de woongebieden.

Ministerie van Onderwijs en Sport

1. *Minister lo por a elabora kico ta e status di e proyecto 'onderwijswetgeving' y cua leynan di enseñansa por spera di keda cla den 2024?*

Verwezen zij naar het antwoord op vraag 23 van de fractie van Accion 21 (onder ministerie van Onderwijs en Sport).

2. *Minister, te cu ultimo update a informa Parlamento cu lo keda cla cu e taalbeleid y cu esaki lo dreña na vigor. Minister por brinda Parlamento informacion riba esaki? Pa ki tempo por spera e 'taalbeleid' dreña na vigor?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

3. *Algun aña pasa e proyecto Leerorkest a haya sosten di Gobierno pa por a keda ehecuta na algun scol basico. Minister por informa Parlamento con e proyecto aki ta bayendo?*

Het project van het Leerorkest loopt uitermate goed. Sinds 2019 wordt er op vijf scholen lesgegeven in 9 verschillende orkestinstrumenten. Dit gebeurt nu in vier jaarlagen, dus vanaf klas 3 tot en met klas 6. Kinderen krijgen 1 keer per week 45 minuten les van muziekdocenten die tijdens schooltijd lesgeven. Daarnaast heeft het Leerorkest voor alle andere basisscholen online lessen ontwikkeld. Deze lessen zijn gratis te zien op de website van het Leerorkest Aruba en worden tevens onder schooltijd uitgezonden door TeleAruba op kanaal 23, onder schooltijd. Het Leerorkest is bezig met opnames maar heeft de online lessen voor de kleuterklassen 1 en 2 klaar en de lessen voor klas 2, 3 en 4. Momenteel is het bezig met opnames van klas 5, over verschillende (lokale) muziekstijlen. Het Leerorkest probeert zoveel mogelijk de Arubaanse cultuur te promoten, geeft lessen in het Papiaments, en de liedjes zijn een mix van Papiaments, Engels en Nederlands. Het curriculum is ontwikkeld door het Leerorkest Nederland en sluit ook aan in het Arubaanse onderwijs.

4. *Leerorkest lo amplia e proyecto aki cu districtonan nobo pa 2024?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

5. *Minister lo por a elabora den ki fase e proyecto 'data registratiesysteem en kengetallen' ta y kico lo por spera di e proyecto aki den 2024?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

6. *Minister por informa Parlamento si lo bay sigui cu e evento "Ban Caya" den otro barionan?*

Het beleid van de minister van Onderwijs en Sport omvat ook het houden van activiteiten voor vrije lichaamsbeweging op voor het verkeer afgesloten wegen. Het project Ban Caya is een initiatief van CEDE Aruba in samenwerking met IBISA. IBISA zal in samenwerking met CEDE Aruba en andere

stakeholders dit soort activiteiten blijven organiseren in de verschillende districten. Voor de maand december is de volgende Ban Caya activiteit gepland. Dit zal binnenkort worden bekendgemaakt. Voor 2024 staan 4 tot 6 Ban Caya evenementen op het programma.

7. *Minister por informa Parlamento ki otro actividadnan tin plania pa bin conhunto cu IBISA y otro centro- y organisacion di bario, fundacionnan y departamentonan di Gobierno pa promove movecion y stimula deporte? (punto 6.3.2. riba pag. 62 di e MvT)*

Met betrekking tot gezondheidsactiviteiten wordt door IBISA de zogenaamde Sa Bo Numbernan aan de hotels en binnenkort bij Centro di Justicia uitgevoerd. Ook wordt een gewichtsverlies programma uitgevoerd bij de werknemers van de Dienst Besmettelijke Ziekten. De afdeling gezondheid van de IBISA houdt zich het hele jaar bezig met lezingen op scholen, hotels en de particuliere sector en bij personeelsdagen. IBISA heeft ook samen met andere partners het STEPS programma van de PAHO uitgevoerd, waar ongeveer 5000 huishoudens zijn bezocht en personen van 18 jaar en ouder zijn onderzocht.

8. *Minister por comparti cu Parlamento e ultimo update encuan to e ex edificacion di Reina Beatrix y Juliana School?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

Minister van Arbeid, Energie en Integratie

1. *Minister por elabora si a delibera cu Minister di Asunto Social pa cohuntamente yega na un proyecto/trayecto caminda lo stimula personanan den bijsland pa yega na un trabou fiho?*

Het DPL heeft een nauwe samenwerking met Directie Sociale Zaken (DAS) voor wat betreft de bijstandsprocedure. DPL start samen met DAS eind oktober/november 2023 met het pilotproject "Mi Trayecto pa Progreso Laboral". Het doel van dit pilotproject is om de bestaanszekerheid en zelfredzaamheid

van de werkzoekenden te vergroten zodat zij toegang krijgen tot en duurzaam deel uitmaken van de arbeidsmarkt. Het DPL begint met de doelgroep vrouwelijke werkzoekenden in de leeftijden tussen 18 jaar tot en met 40 jaar die maximaal 2 jaar bijstand ontvangen en bereid zijn om te werken. Het is wenselijk om gedurende het jaar 2024 meer van deze projecten te organiseren.

2. *Minister por elabora na ki manera ta planea pa hisa e participacion laboral riba mercado laboral pa nos hobennan?*

Het DPL wil graag een sterk band creëren met voornamelijk de basis- of middelbaar beroepsonderwijs met als doel dat het team van het DPL voorlichting geeft aan deze schoolgaande jongeren. Van belang is dat ongeacht of zij hun onderwijs hebben afgerond, zij het vertrouwen in onze dienstverleningen hebben, in dier voege dat het DPL voor hen bemiddelt voor een baan. Daarnaast is het wenselijk een stuurgroep te creëren waar onderwijs en bedrijfsleven bij elkaar worden gebracht ter bevordering van de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. De betrokken minister heeft in 2018 een werkgroep (in tripartite vorm) ingesteld om een Nationaal Action Plan for Youth Employment uit te werken met als hoofddoel de werkloosheid onder de jongeren aan te pakken. Wegens de uitbraak van Covid-19 pandemie was dit plan tijdelijk stopgezet. In 2023 waren een tweetal onderzoeken gepland zowel onder de jongeren als bij de werkgevers om meer informatie te verzamelen over de doelgroep jongeren in de leeftijd van 15 – 29 jaar. De resultaten zullen dienen om de werkzaamheden rondom dit actieplan voort te zetten. Tevens moet wel worden toegevoegd dat de doelgroep jongeren ook wordt meegenomen samen met de andere doelgroepen bij de plannen van Departamento di Progreso Laboral (DPL), Enseñansa pa Empleo (EpE) en de platform Aruba Kier Traha. Bij EPE en Aruba Kier Traha worden de groep jongeren die werkloos is uitgenodigd om cursussen te volgen en vervolgens worden ze begeleid om een baan te bekleden. Gedurende de Covid-19 pandemie was deze doelgroep jongeren de grootste groep die was benadeeld. Het jeugdwerkloosheidscijfer stijgt tot 25.9%. Alhoewel kunnen we zien dat eind 2022, deze doelgroep jongeren weer actief binnen de arbeidsmarkt participeren. Het jeugdwerkloosheidscijfer daalde in het jaar 2021 naar 19.1% en vervolgens in het jaar 2022 naar 9.9%.

3. *Riba pagina 85 ta menciona algun '(verbeter)acties' cu ta necesario pa trece cambio positivo y eficiente den e mercado laboral. Entre otro ta papia di un Landsverordening registratieplicht arbeidskrachten. Minister lo por elabora riba e landsverordening aki:*

De ontwerp-Landsverordening registratieplicht werkgevers en zelfstandigen zonder personeel zal als wettelijk kader fungeren voor het verzamelen, bijhouden, controleren en monitoring van actuele werkgegevens van werkgevers en werknemers op de arbeidsmarkt. In de praktijk wordt dit vertaald naar het realiseren van een Arbeidsmarkt Informatiesysteem (Labour Market Information System (LMIS)) zoals voorgesteld door de ILO. Aan de hand van een moderne LMIS is de DAO in staat een actueel beeld te vormen en bij te houden van de werkgegevens op de arbeidsmarkt, maar ook om meer gedetailleerde analyses uit te voeren op verschillende doelgroepen, de arbeidswetgeving te toetsen op de praktijk en een juist toezicht op de arbeidswetgeving toe te passen, goed onderbouwde adviezen bij toelating van vreemdelingen op de arbeidsmarkt te geven, een juiste arbeidsbemiddeling te doen, en goed onderbouwde adviezen te geven bij arbeidsvraagstukken, het verschaffen van informatie van de arbeidsmarkt aan derden en tot slot onderscheid maken tussen gedocumenteerde en ongedocumenteerde werknemers op de arbeidsmarkt. Het LMIS (databank) zal zeker bijdragen om op een efficiënter en effectiever manier evidence-based arbeidsmarktbeleid toe te passen en voor het bereiken van de doelstellingen van de SDG-programma 2030.

4. *Kico ta su status?*

Het desbetreffende ontwerp is in ambtelijke voorbereiding.

5. *Pa ki tempo ta desea di introduci esaki?*

Gestreefd wordt naar een spoedige inwerkingtreding.

6. *Pa por hisa e calidad y productividad di mercado laboral lo mester introduci un 'actief en multidisciplinair toezicht- en handhavingsbeleid' (pag. 85) lo mas*

pronto posibel. Minister lo por elabora si tin e maneho aki caba stipula y kico lo por spera di esaki den 2024?

Een van de hervormingsvoorstellen onder thema E van het Landspakket is handhaving. Momenteel wordt een Plan van Aanpak voor deze actie uitgewerkt waaronder het toezicht- en handhavingsbeleid zal worden gereviseerd en geactualiseerd.

7. *Minister, pa hopi tempo pueblo ni Parlamento a tende algo riba e desaroyonan di Eagle LNG y tur cos ta hopi keto. Minister por a informa Parlamento si tur e rapportnan a keda cla pa nan cuminsa construi e facilidad?*

Eagle LNG is in afwachting van de vereiste vergunningen alvorens met de bouwwerkzaamheden te kunnen beginnen.

8. *Minister por informa Parlamento den ki luna nos por cuminsa wak actividad di construccion di parti Eagle LNG?*

Zodra Eagle LNG in het bezit is van de vereiste vergunningen zal zij met de bouwwerkzaamheden beginnen.

9. *Minister por informa Parlamento si e situacion pa pasa tubo atraves di e terreno di Savaneta Mariniers Kamp a wordo soluciona y si esaki a keda autorisa pa Hulanda of esnan cu mester autorisa esaki?*

Eagle LNG heeft goedkeuring gekregen vanuit Nederland om de leidingen door het terrein van MKA te laten lopen/plaatsen.

10. *Minister por informa Pueblo pa ki tempo e proyecto aki lo keda cla, mirando cu ya tin un retraso di 6 luna? Den pasado a wordo bisa cu ta den e ultimo kwartaal di 2022 lo nos cuminsa wak construccion tuma lugar di e proyecto Eagle LNG.*

De tijdsplanning zal worden verschoven parallel aan de afgifte van de vergunningen, aangezien zij niet met de bouw kan beginnen voordat de vergunningen zijn afgegeven.

11. *Mirando cu WEB a hedge na e prijs di \$77 pa bari, cual ta basta mas abao cu e prijs promedio actual di mercado, kico lo bay sucede cu e prijs di awa cu coriente mirando cu si bay hedge atrobe na December esaki por ta mas halto cu e prijs actual?*

Voor 2023 is de prijs voor het gehele jaar afgedekt, voor 2024 is het voor de helft (50%) afgedekt.

12. *Mirando cu Gobierno ta den negociacion cu Ecuador pa haya HFO mas barata ainda cu e mercado internacional, esta un reduccion di \$5 pa bari manera minister a bin ta anuncia: saki ta un negociacion riba mesa ainda?*

Deze onderhandelingen zijn inderdaad nog gaande.

13. *Pa ki tempo Minister ta mira cu lo finalisa e negociacion pa e HFO mas barata y lo bay over na firma?*

Verwacht wordt dat de onderhandelingen per eind november 2023 zullen zijn afgerond.

14. *Ki efecto e prijs mas barata aki lo tin riba awa y coriente na Aruba?*

Dit zou een verlaging van de prijs van water en elektriciteit met zich kunnen meebrengen, eenmaal de utiliteitsbedrijven de verhoogde prijs van de HFO hebben geabsorbeerd.

15. *Minister por duna Parlamento un update di con ta bayendo cu e proyecto di Molina di Biento na Rincon?*

Voor dit project zijn er onderhandelingen gaande met betrekking tot de afbakening en afgifte van het terrein.

16. *Minister por splica dicon ta scohe pa pone e proyecto aki bou di WEB y no directamente bou di ELMAR? E rason pa e pregunta ta paso WEB ta bende esaki cu Elmar na un prijs, despues Elmar ta bende esaki na un prijs mas*

halto cu pueblo pa asina Elmar no perde placa. Di e forma aki pueblo no ta mira un traduccion automatico di reduccion di prijs di coriente riba nan recibo.

De mogelijkheid om het onder ELMAR te laten plaatsen wordt op dit moment geëvalueerd zodat de consument hiervan voordeel kan voelen.

17. *Den reunionnan anterior Minister a splica cu e tecnologia di e molinanan aki ta superior y lo ta 15% mas eficiente cu e tecnologia di e molinanan bieu. E costo di e operacion di e molinanan di biento lo produci mas coriente pero cu un gasto hopi mas abao. Pa ki tempo esaki lo drenta den funcion y con esakinan lo contribui na un miho prijs di awa y coriente?*

Dit is van afhankelijk van de voorbereidende werkzaamheden die gemoeid zijn met de aanleg van het windmolenpark te Rincon.

18. *Recientemente Parlamento por a nota cu minister ta papiando di un posibel Hydrogen Valley pa Aruba. A tuma nota tambe cu Minister a haci biahenan laboral pa Hulanda y a bishita diferente lugar cu tambe tin e proyecto aki. Minister por splica Parlamento detayadamente kico ta trata na establece na Aruba en relacion cu e proyecto aki?*

Het gaat om een innovatieve ontwikkeling op het gebied van energie waar er gewerkt wordt naar de invoering van een zogeheten "Aruba Hydrogen Vallley", naar analogie van, en met dezelfde trekker als, de in Noord-Holland geopende en geëxploiteerde "Hydrogen Valley", een en ander met het doel om de in het akkoord van Parijs vermelde doelstellingen te bereiken. De volgende acties staan hoog geprioriteerd op de agenda: (i) Decarbonisatie, (ii) Energietransitie, (iii) Openen van een "Hydrogen Valley". Mogelijke voordelen hiervan zijn onder andere "cold ironing" met name aan de schepen die bij de haven meren, de mogelijke verkoop van green hydrogen door Aruba aan de Europese Unie en de mogelijke productie (en doorverkoop) van ammonia en e-methanol).

19. *Minister por splica Parlamento con leu e proyecto di LNG Gas ta?*

Zie het antwoord bij vraag 7. Herhaald kan worden dat Eagle LNG in afwachting is van de vereiste vergunningen om te kunnen beginnen met de bouwwerkzaamheden.

20. *Minister por splica Parlamento si e tecnologia di Hydrogen ta suficiente avansa pa por usa den refinaria y WEB?*

Hydrogen is een nieuw alternatief die los staat van de raffinaderij of van WEB. Ze zijn niet met elkaar te vergelijken of te aan elkaar te koppelen.

21. *Minister por informa Parlamento si e tecnologia di Hydrogen ta complementa e proyecto di LNG Gas of ta stroba esaki?*

Met green hydrogen wordt een nieuwe economische pijler ontwikkeld, het zal voor nieuwe technologische ontwikkelingen en werkzaamheden zorgen, creëert extra werkgelegenheid en nieuwe arbeidssector(en) en ook meer inkomsten door mogelijke export.

Op 1 april 2022 is een motie door de Staten aangenomen inzake 'studie tussen opleiding en beroep op de arbeidsmarkt', namelijk motie 21 met volgnummer IS/802/21-22. In verband met deze motie: Wat is de stand van zaken met betrekking tot de studie meerjarenvisie behoeftigheden arbeidsmarkt?

De DAO maakt deel van Platform Educatie en Arbeid (PEL: Plataforma Educacion y Labor) die in november 2022 is opgericht. De bedoeling is om de afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt te coördineren om een succesvolle aansluiting te bereiken. Voor 2023 was het de bedoeling om een School-To-Work-Transition onderzoek te verrichten zowel voor de jongeren in de leeftijdsgroep van 15 – 29 jaar om meer informatie te verzamelen over hun transitie van onderwijs naar de arbeidsmarkt. Dit zal plaatsvinden in 2024. In 2019 was dit onderzoek voor het eerst verricht. Aan de andere kant zal een apart onderzoek worden verricht naar de werkgevers om hun de verwachting en zienswijze te verzamelen over de jongeren in de leeftijdsgroep van 15 – 29 jaar. Beiden onderzoeken zullen worden gebruikt om een beeld te vormen welke studies noodzakelijk zijn voor de toekomstige arbeidsmarkt van Aruba.

22. *Wat betekent dit voor het aanbod/ontwikkeling van opleidingen?*

Directie Onderwijs is bezig om een groot aantal nieuwe opleidingen te ontwikkelen.

23. *Welke ontwikkelingen zijn er in het decanaat om toekomstige studenten beter voor te bereiden?*

Momenteel wordt gewerkt aan het opzetten van nieuwe praktijkgerichte cursussen om ook toekomstige studenten voor te bereiden op nieuwe ontwikkelingen op de arbeidsmarkt.

Ministerie van Financiën en Cultuur

1. *Na parafo 2.2.2. (pag. 25) por lesa cu e maneho di cultura ta basa riba entre otro e 'Integraal Cultuurbeleid van Aruba' y dos otro documento mas. Ta posibel cu minister lo por elabora kico ta e top 3 prioridadnan di e 'Integraal Cultuurbeleid van Aruba' pa 2024?*

De top 3 prioriteiten voor cultuur in 2024 zullen zijn:

1. Kunst- en Cultuureducatie
2. Onderzoek en documentatie
3. Capacity- & Teambuilding

2. *Den e mesun parafo ta menciona cu a institui un 'Cultuurfonds' na 2023 pa un colaboracion cultural den Reino. Minister lo por splica con a yega na e fondonan di e cultuurfonds aki y pa cuanto tempo e lo ta valido?*

De fondsen die beschikbaar zullen worden gesteld via het Cultuurfonds zijn begroot op 1,5 florin per capita. Nederland zal het totale bedrag dat Aruba, Curaçao en Sint Maarten gezamenlijk begroten, matchen. De landen die het bedrag van 1,5 florin per capita hebben begroot, kunnen gebruikmaken van de fondsen in 2024. De landen die dit nog niet hebben begroot, kunnen meedoen met aanvragen zodra zij dit op de begroting hebben opgenomen.

Dit cultuurfonds is uitsluitend bestemd voor onderzoek van het Caribische deel van het Koninkrijk. Het fonds wordt voor onbepaalde tijd opgericht, en het secretariaat zal worden gehouden bij de UNOCA.

3. *Siguiendo riba e mesun pagina, tambe ta wordo informa cu e 'ondersteuningsprogramma' di e 'Mondriaanfonds' cu ta bin for di OCW, ta pa yuda cu e 'collectiebeherende erfgoedinstellingen' tanto na Hulanda como e parti Caribe di Reino Hulandes. Minister lo por a duna un splicacion pa cuanto tempo e Mondriaanfonds aki ta keda disponibel? Ki plan di accion tin pa ora esaki termina? Minister por informa Parlamento si e realisacion di coleccion.aw a wordo financia door di Mondriaanfonds? Si ta no, con?*

De fondsen van het Mondriaanfonds met betrekking tot het ondersteuningsprogramma voor collectiebeherende erfgoedinstellingen waren beschikbaar voor 2021 en 2022.

Voorlopig is het de bedoeling om de werkzaamheden voort te zetten met eigen middelen. Het betreft nieuwe functies die begroot moeten worden bij de ANA.

Minister por informa Parlamento si e realisacion di coleccion.aw a wordo financia door di Mondriaanfonds? Si ta no, con?

De totstandkoming van de website coleccion.aw was het resultaat van een samenwerking tussen ANA, BNA, en UNOCA, waarbij de focus lag op een project met lage kosten en een hoog impactniveau. De fondsen van het Mondriaanfonds werden gebruikt om personeel aan te trekken bij de ANA, dat onder andere betrokken was bij het project coleccion.aw.

4. *Recientemente nos por a tuma nota cu e proyecto di Archivo Nacional Aruba (ANA), cual ta e 'Coleccion Aruba' a keda lansa. Minister lo por indica cu si esaki tabata e final di e proyecto of tin mas fase den e proyecto aki cu lo mester continua? Minister lo por elabora si minister a delibera cu ANA tocante e documentonan (historico/di nos historia comparti) cu ta pertenece parcialmente na Aruba, pero cu ta den posicion di otro archivonan tanto na Corsou, Venezuela, Hulanda, Inglatera y Spaña? Minister a trece e punto aki tambe dilanti den e 'Vierlandenoverleg' di e ministernan di cultura den Reino?*

Coleccion Aruba is een samenwerking van op dit moment 11 partners, waaronder het Nationaal Archief Aruba, UNOCA, Nationaal Bibliotheek Aruba, Directie Cultuur Aruba, Monumentenbureau, Universiteit van Aruba, Nationaal Archeologisch Museum Aruba, Telearuba, Stichting Monumentenfonds Aruba en UNESCO Aruba. Het continu updaten en uploaden van informatie door deze partners is een doorlopend project.

Tevens, worden dankzij de technologie Handwritten Text Recognition (HTR) dat het Nationaal Archief gebruikt, continu bestaande documenten/informatie dat voorheen niet leesbaar waren, opnieuw ontdekt en ontsloten. Op het moment van lancering (eind oktober) van de website telde deze met een totaal van 80 duizend items.

Minister lo por elabora si minister a delibera cu ANA tocante e documentonan (historico/di nos historia comparti) cu ta pertenece parcialmente na Aruba, pero cu ta den posicion di otro archivonan tanto na Corsou, Venezuela, Hulanda, Inglatera y Spaña? Minister a trece e punto aki tambe dilanti den e 'Vierlandenoverleg' di e ministernan di cultura den Reino?

Deze vraag is bevestigend te beantwoorden, dit is tevens besproken met de ANA en de Nederlandse Raad voor Cultuur.

5. *Op 30 maart 2022 is een motie door de Staten aangenomen, namelijk motie 10 met volgnummer IS/773/21-22 in combinatie met motie 31 ingediend op 4 april 2022 met volgnummer IS/822/21-22. In verband met deze moties: Minister, kunt u aangeven welke concrete plannen er zijn om San Nicolas te ontwikkelen als 'art district'? Welke culturele activiteiten zullen in 2024 in San Nicolas (pariba di brug) plaatsvinden? Welke culturele activiteiten zullen structureel in San Nicolaas plaatsvinden? plannen zijn er om een permanent podium te bouwen in Carnival Village? Wanneer zullen deze plannen uitgevoerd worden?*

De Industry Museum, de Community Museum en de Carnival Expo zijn heropend voor het publiek. Deze musea zullen gedurende 2024 diverse

culturele- en artistieke evenementen en workshops verzorgen voor het algemene publiek.

Welke culturele activiteiten zullen structureel in San Nicolaas plaatsvinden?

Stichting Maneho di Aruba su Carnaval (SMAC) en Stichting Musica verzorgen jaarlijks carnavalsparades en evenementen die met ondersteuning van de overheidsdiensten, zoals DOW, KPA, ImSan, Serlimar en Brandweer plaatsvinden

Scol di Arte (UNOCA) is sinds 1 maart 2023 weer actief. Op structurele basis verzorgd Scol di Arte danslessen (ballet, streetdance, pilates, dansa y soca), Muzieklessen (saxofon, trompet, cuarta, steelpan). In het bijzonder worden er ook artistieke/culturele programma's aangeboden aan 60+, en kinderen van 4 tot 12 jaar. Naast deze activiteiten biedt SDA ook aan de maatschappij viering en activiteiten rondom nationale (feest)dagen; Dia di Himno y Bandera, Dia di Mucha, Dia di Rey, Bazaar di Pasco.

Welke plannen zijn er om een permanent podium te bouwen in Carnival Village? Wanneer zullen deze plannen uitgevoerd worden?

Er is een Project Proposal dat verder uitgewerkt dient te worden. De verwachting is dat de aanbesteding van het project in 2025 zal plaatsvinden.

6. *Den e seccion 1 "Algemeen deel", especificamente den e seccion contestando ponencianan y recomendacionnan di CAft, ta indica cu Gobierno tin un FEM 2.0 cu e originalmente no ta un nota pa cu CAft si no traha na negociacionnan cu Hulanda. Mirando cu CAft tin e documento aki, ta posibel cu Parlamento tambe por ricibi e FEM 2.0 di Minister?*

Dit document, waar nog aan wordt gewerkt, is een concept-beleidsnota van het Land en maakt deel uit van de gesprekken tussen Aruba en Nederland. Het is nog niet gedeeld met het CAft omdat het document nog niet is afgerond. Een reden hiervoor is onder andere dat, op verzoek van Nederland, het IMF een doorrekening moest maken van een aantal gepresenteerde scenario's op basis van dit document. Dit heeft tot gevolg

gehad dat het document geactualiseerd moet worden. Zodra het gereed en definitief is vastgesteld, zal de minister dit document delen met de Staten en het CAft.

7. *Op 1 april 2022 is een motie door de Staten aangenomen, namelijk motie 22 met volgnummer IS/803/21-22. In verband met deze motie: Wat is de stand van zaken met betrekking tot het aantrekken van een community planner voor de ontwikkeling van het district San Nicolas? Welke resultaten zijn reeds geboekt/zullen geboekt worden?*

Ministerie van Volksgezondheid en Toerisme

1. *Minister por duna Parlamento un update di e Healthy Lifestyle Center?*

HLC is gehuisvest binnen het gebouw van IBISA met een eigen receptie en kantoorruimtes voor de staf. Momenteel telt HLC 144 actieve cliënten. Er komen per week een totaal van 7 cliënten erbij. De meeste cliënten hebben overgewicht/obesitas, verhoogde bloeddruk en verhoogde bloedsuikerspiegel. HLC organiseert maandelijks een groepsactiviteit waar alle cliënten mee kunnen doen. HLC telt 2 diëtisten en een receptioniste. HLC geeft structureel workshops aan derden. HLC is sinds september 2023 gestart met een 'community based' programma genaamd 'Improving Lives together', waarbij 20 cliënten een intensieve programma van 3 maanden volgen voor wat betreft voeding en beweging. Momenteel is HLC bezig met het aantrekken van een sportinstructeur om de cliënten een bewegingsprogramma aan te bieden toegespitst op hun behoefte en activiteitsniveau.

2. *Minister por comparti cu Parlamento e resultado di e Jump 18?*

Het project Jump18 is begonnen als een pilotproject met 18 kinderen en jongeren. Het project is zeer succesvol waarbij alle deelnemers met succes het project hadden afgerond. Inmiddels is er begonnen met een tweede groep van deelnemers. Het is tijdens het pilotproject bewezen dat alle 18 deelnemers zijn afgevallen en dat ze door deelname aan het project meer gemotiveerd zijn geraakt en bewuster zijn geworden van hun eetpatroon.

3. *Minister por comparti cu Parlamento e plan cu tin pa Casibari Rock Formation y pa ki tempo lo cuminsa cu esaki?*

De commissie 'Aruba Amenities' werkt aan een plan voor het vernieuwen van 'railings', paden, toiletten, bewegwijzering (borden), een welcomsbord en het onderhoud van het landschap als onderdeel van het takenpakket van DOW. Het is de intentie om aan de paden een inhoud te geven die toevoegt aan de beleving van de wandelaar.

4. *Minister por comparti cu Parlamento ki otro proyectonan tin den tapara den termino largo?*

Er is gelijktijdig aan meerdere projecten gewerkt die zich momenteel in een realisatiefase dan wel vergevorderde fase bevinden. Op het gebied van verbetering van product Aruba zal het ministerie van Toerisme, TPEF en ATA attentie geven op een verhoogde aandacht voor de kwaliteit van de vakantiebeleving, door middel van investeringen in ons toeristisch product. Dit is om een beter product te kunnen bieden aan de toeristen om ervoor te zorgen dat zij meer uitgeven. Onderstaand volgt een specificatie:

- Masterplan Seroe Colorado bestaande uit:

Baby Beach

- Upgrading Baby Beach

Nieuwe turtle wall

Uitbreiden strand

Nieuwe parkeerplaats

Illuminatie

Irrigatie

Verfraaiing landscaping

Twee nieuwe tennisbanen

Twee nieuwe multifunctionele sportvelden

Kiosk

Restaurant

Rodgersbeach

- Uitbreiding strand
- Nieuwe aanleg weg

- Verfraaiing landscaping
- Nieuwe parkeerplaats
- Palapas
- Boardwalk Malmok fase III (3)
- Eagle Beach strip Fase 2 (perceel 5 + 6)
- Hooiberg mozaïek Gazebo's
- Infra mariott/Radisson boardwalk
- Alto Vista project voor betere visitor flow management
- Boardwalk Malmok 4 (ritz parking & turtle wall)
- Mountain bike trail trail F.2 en F.3 : nieuwe attractie en minder belastend op natuur
- Fase II Anker Kas Ariba
- Ex Bushiri beach upgrade
- Lighthouse visitor experience
- Eagle Beach parkeerplaats, turtle wall, toilets & Watch, Sloop baywatch toren
- Palm Beach Tower Mozaïek Uitvoering
- Boardwalk malmok fase V (5) (boca catalina & tres trapi)
- Masterplan noordkust 2025-2030
- Welcome plaza: Festival Plaza
- Mangel Halto.-. Marina Pirata Palapas Refurbishment
- Palapa (4x) Santo Largo
- EX- DOW gebouw & Visitor Inspiration Center
- Brisas del mar
- Klein onderhoud Anker Sero Colorado
- Veiligheids bebording te Natural Bridge
- Lineair Park Extencion voorin AAA
- Dakota Terminal Restauratie samen met monumenten bureau
- Rotondes verfraaiing
- Macuarima trails
- Gateway 2030 Fase 1B
- Nieuwe cruiseterminal

5. *Minister por informa Parlamento kico ta e posibilidadnan pa sigui amplia e AruBIG?*

Uitbreiding van de AruBIG is zeker mogelijk in die zin dat er meer diversificatie in specialisaties en het invoeren van AruBIG voor meer beroepsgroepen komt en/of meer geaccrediteerde landen en/of universiteiten. Voor wat betreft meer beroepsgroepen is dit reeds in voorbereiding. Momenteel wordt gewerkt aan de wetgeving voor AruBIG voor onder meer verpleegkundigen, psychologen en nurse practitioner. Volgend jaar wordt verder gewerkt aan de introductie van paramedische beroepen zoals mondhygiënist, logopedisten, etc. Voor wat betreft de uitbreiding van landen wordt geëvalueerd om afgestudeerden uit de Filipijnen en België te accrediteren v.w.b. verpleegkundigen en mogelijk ook artsen. Voorts wordt ook verder gekeken naar het uitbreiden van afgestudeerde bij meer universiteiten in Zuid-Amerika die als AruBIG kunnen worden geregistreerd. Er wordt op continue basis gekeken en geëvalueerd om een flexibele regelgeving te houden die kan meebewegen met de eisen die de markt in de zorg stelt, uiteraard altijd met het behoud en waarborgen van de kwaliteit en patiënt veiligheid.

6. *Minister por comparti minister su pensamiento riba e samenwerking entre di cas y otro disciplines bou di un dak (pag. 44 MvT)?*

In eerste instantie wordt er ingezet op de onderdelen zoals met de zorgsector afgesproken in het zorgakkoord. Het UO AZV staat niet op voorhand tegen zorgtuinen, echter het uiteindelijke doel is betere samenwerking (bijv. waarneming) en verlagen van de overheadkosten door bijvoorbeeld delen van praktijkruimte (Huisartsen onder een dak).

Het ontwikkelen van HOED's (huisartsen onder een dak) wordt zeer aangemoedigd. Dit komend jaar is het doel nog 2 HOEDs te openen, een (1) te San Nicolas en een (1) te Paradera. Ook verdere ontwikkeling van de zogenoemde zorgtuinen, dus het toevoegen van andere zorg services zoals POH-ers, fysiotherapeuten, psychologen, apotheken en prikposten op zo'n locatie is een ontwikkeling die de efficiëntie en multidisciplinaire zorg aanpak stimuleert en wordt aangemoedigd. Maar dit doel kan prima beoogd worden door de oprichting van meer HOEDEN (huisartsen onder een dak.) Wij dienen ook rekening te houden met de beperkingen van de vigerende wetten die de oprichting van zorgtuinen wellicht op korte termijn in de weg

staan, zoals het feit dat we volgens de Lv. AZV en de uitvoeringsplansbesluiten gehouden zijn artsen op naar te contracteren en niet praktijken.

7. *Minister por informa Parlamento cua ta e otro disciplines cu lo bay stimula pa traha bou di un dak cu dokternan di cas?*

Gedacht wordt aan POH-ers, fysiotherapeuten, psychologen, prikposten. Verwezen kan worden naar het antwoord op de vorige vraag.

8. *Minister por comparti cu Parlamento e diferente ideanan pa e campaña di conscientisacion pa pashentnan?*

Onder bewustwording van de patiënten wordt begrepen de bewustwording van het volk met betrekking tot de verantwoordelijkheid voor haar eigen gezondheid. Preventie en therapie getrouwheid zijn speerpunten van de huidige visie. Mbt preventie is reeds de Health Lifestyle Center gestart. Dit gaat samen met het beschikbaar stellen van middelen voor preventieprojecten. Voorts wordt ingezet in het doorontwikkelen van de AHA die een persoonlijk gezondheidsomgeving (PGO) voor de mensen zal bieden. Deze PGO stimuleert de bewustwording en verantwoordelijkheid voor de eigen gezondheid en maakt informatie toegankelijker en ondersteund in therapietrouw. De AHA zal een doorlopend project zijn waar steeds met een product ter patiënt ondersteuning wordt uitgebreid. Verder is het ministerie en de DVG-trekker van de werkgroep Preventie in het vierlanden samenwerkingsverband. Hier wordt gewerkt aan het verder ontwikkelen van NCD-registratie, kankerregistratie en implementatie van 'evidence based' programma's (best-practices.). Voorts draagt het AZV ook bij aan bewustwording door waar mogelijk in haar communicatiecampagnes voorlichting te blijven geven.

9. *Minister por informa Parlamento con e ehecucion y cumplimiento di e ley tabaco ta bayendo?*

De Landsverordening beperking tabaksproducten (AB 2016 no. 44) is reeds van kracht. De DWH is thans bezig met het proces van digitalisatie van de

aanvragen voor ontheffing. Er informatie sessies met stakeholders gehouden. Beleid is uitgewerkt en eerst oriënterende bezoeken op locaties hebben plaatsgevonden. Hier is als eerste doel gesteld het verschaffen van informatie waaraan men moet voldoen. In later stadium zullen de controles worden ingepland als onderdeel van het beoordelen van ontheffingsaanvragen. Hierna zal capaciteit worden aangewend aan toezicht.

10. *Kan de minister een toelichting geven van de verdere problematieken die het HOH nog mee kampt?*

Het HOH kampt vanwege de stagnatie in de bouw met een langdurig bedentekort en te kort aan ruimte om de benodigde hospitaal zorg goed in te richten en verder uit te breiden. Voorts is er constant sprake van personeelstekort i.v.m. de wereldwijde schaarste aan (specialistisch) zorgpersoneel. Het HOH wordt daarnaast geconfronteerd met incidenten en gebreken in het vernieuwde gedeelte van het ziekenhuis die reeds in gebruik zijn genomen. Het Land heeft SOGA hier reeds diverse malen op gewezen. Naar aanleiding van de vele bouwincidenten en gebreken is besloten een onafhankelijke Risicoanalyse te laten uitvoeren naar de kwaliteit van de infrastructuur en functionaliteiten van het ziekenhuis. Het resultaat van de risicoanalyse zal binnenkort met de minister worden gedeeld en t.z.t. zullen ook de Staten worden geïnformeerd.

11. *Kan de Staten een raming van deze kosten ontvangen?*

Met de risicoanalyse zal een beeld gevormd worden van de deze kosten.

12. *Kan de minister aangeven of de verslaving als een ziekte wordt herkend door het ministerie van Volksgezondheid?*

De erkenning van verslaving als een ziekte is een complex vraagstuk en een departement overschrijdend fenomeen dat raakvlakken heeft met zowel de gezondheidszorg als justitie, die samen aangepakt dient te worden. Het ministerie van Volksgezondheid erkent dat verslaving vaak een psychische oorzaak heeft en in sommige gevallen als een ziekte wordt beschouwd. Het is echter van essentieel belang om te benadrukken dat de

aanpak van verslaving niet uitsluitend de verantwoordelijkheid is van één ministerie. Het ministerie van Justitie en Sociale Zaken speelt een belangrijke rol, vooral in termen van beleidsmaatregelen en wetshandhaving met betrekking tot verslaving. Een holistische aanpak, waarbij verschillende ministeries samenwerken, is noodzakelijk om de complexe kwestie van verslaving effectief aan te pakken. Voorts moet onderscheid gemaakt worden tussen wonen, zorg (care en cure) en dienstverlening. Binnen het AZV-pakket valt het cure gedeelte van de zorg hierop maken de verzekerde met een verslaving reeds aanspraak. Verslavingszorg is gesubsidieerde zorg en is ondergebracht bij FMAA en andere instanties binnen de overheid of die gelieerd zijn aan de overheid. Voor zover onderdelen van de verslavingszorg de aanspraken raken van AZV, worden deze ook door AZV vergoed.

13. *Kan de minister toelichten waarom verslaving niet door de AZV wordt bekostigd net als de GGZ (RESPALDO) die wel bekostigd wordt door de AZV?*

Verwezen zij naar het antwoord op de vorige vraag.

14. *Kan de minister aangeven waarom de AZV aan RESPALDO een lumpsum aanbiedt en niet een begroting op maat?*

AZV biedt geen begroting op maat aan Respaldo en ook geen lumpsum. FSMA Respaldo legt haar begroting aan het UO AZV voor. Aan de hand van de overlegde begroting vindt overleg plaats en wordt een maximum-budget per jaar toegekend. Aan het eind van het jaar wordt gekeken naar de daadwerkelijke uitputting van het budget.

15. *Minister por menciona tur e logronan den e ministerio di salud for di aña 2021 te cu 2023?*

Ten aanzien van het jaar 2021 heeft het ministerie samen met haar diensten en stakeholders de volgende mijlpalen gehaald:

1. Implementatie Arubig (oktober 2021);
2. Instellen Kwaliteitsinstituut;
3. Samenwerking Ziekenhuizen op Vierlandenniveau (DCHA)

4. Uitbreiding AHA met additionele functies voor het aanmelden en registreren van vaccinaties tegen Covid-19 en uitgeven van bewijs van vaccinatie;
5. Implementatie Nationale vaccinatieprogramma tegen COVID-19;
6. Toevoeging van 22 additionele verpleegbedden te Imsan die thans operationeel zijn.

Ten aanzien van het jaar 2022 heeft het ministerie samen met haar diensten en stakeholders de volgende mijlpalen gehaald:

1. Versterking van Kwaliteitsinstituut.
2. Uitbreiding AruBIG beroepsgroepen.
3. Uitbreiding Aruba Health App met de volgende functies:
 - a. AZOVA
 - b. ED Card Health Application Programming Interface Expansion
 - c. LAB Connection
 - d. Happy Island Access
 - i. bring verifiable health data to the government of Aruba and enable web check-in for airlines with view to biometrics
4. Introductie van "Aruba Happiness Health Code (AHAC)" geïntroduceerd. Dit is een soort "clean seal";
5. Invoering LV-beperking tabaksproducten;
6. Verhoging van pensioenuitkering
7. MOU-ondertekening Imsan/HOH;
8. Netvlies screening bij diabetici;
9. Uitbreiding behandeling netvliesafwijkingen.

Ten aanzien van het jaar 2023 heeft het ministerie samen met haar diensten en stakeholders de volgende mijlpalen gehaald:

1. Oprichting Healthy Lifestyle Center;
2. Investeringsplan in ondersteuning personeel wachttijd vermindering op het gebied van urologie, radiologie en endoscopie;
3. Vernieuwingen doorgevoerd op het gebied van nierdialyse en oncologie;
4. Totstandkoming van het Zorgakkoord;

5. Wegwerking wachtlijsten urologie;
 6. Starttraject digitalisatieproces medische onderzoek bij DIMAS-vergunning plichtig;
 7. Lancering innovatieproject: uitbreiding AHA ten behoeve van digitalisering van het zog tezamen met SETAR en AZV;
 8. Aanbestedingsproces Colombiaanse ziekenhuizen;
 9. Institutionalisering van de Nationale Stuurgroep Scol Saludabel. Deze Nationale Stuurgroep Scol Saludabel bestaat uit de belangrijkste stakeholders, namelijk DVG, Directie Onderwijs en Directie Sociale Zaken. Het doel van deze stuurgroep is om de Minister van Volksgezondheid, Minister van Onderwijs en Minister van Sociale Zaken van advies te voorzien voor wat betreft beleid en interventieprogramma's gericht op gezondheidseducatie op scholen;
 10. Implementatie van de STEPS Survey: STEPS Survey is een Census dat de gezondheidsstatus van de bevolking meet. Dit project wordt door PAHO mede gefinancierd. Naar verwachting zullen de eerste (ruwe) resultaten in het jaar 2023 bekend zijn;
 11. Introductie van "Ship Sanitation" met Aruba als locatie van uitgifte gezondheidsverklaring voor schepen;
 12. Starttraject ontkoppeling DWH;
 13. Starttraject digitalisatie horeca vergunning (Vergunningsverordening);
 14. Starttraject digitalisatie gezondheidsverklaring;
 15. Starttraject digitalisering zorgsector c.q. Uitbreiding Aruba health app.
 16. Aanschaf van 15 nieuwe dialyse units;
 17. Aanschaf van ambulancewagens en OK apparaten;
 18. Start project inventarisatie GGZ-wachtlijst problematiek en mitigatie waar mogelijk.
16. *Minister por duna Parlamento di Aruba un breakdown di e inversionnan cu a wordo haci di aña 2021 te cu 2023 den HOH?*

Type investering	2021	2022	2023	
(bedragen * Awt 1.000)			Gerailiseerd	Nog te doen
Medische Inventaris	1.194	3.565	1.783	2.322
IT software en infrastructuur	2.714	2.070	797	2.918
Overige apparaturen	1.687	1.301	3.383	284
Verbouwingen	195	180	29	421
Totale investeringen	5.790	7.116	5.992	5.945
Projecten in uitvoering	(719)	2.135	5.357	1.230
	5.071	9.251	11.349	7.175

Voor 2021

Bestemmingsreserve

In het kader van het Landspakket onderdeel F (Zorg), sub onderdelen F1, F2 en F3 is er vanuit de Rijksministerraad afspraken met het Land gemaakt inzake doelstellingen voor de zorg. Het UO AZV verwijst naar het onderdeel F (Zorg) van het Landspakket voor een overzicht van de doelen1.

Bestemmingsreserve F1

In het verlengde van hetgeen hierboven vermeldt stelt het UO AZV Afl. 2 miljoen beschikbaar voor:

- Reorganisatie HOH (Afl. 1 miljoen)
- Op peil houden voorraad medische hulpmiddelen, persoonlijke beschermingsmiddelen en overige medische middelen (niet limitatief, Afl. 1 miljoen).

Daarnaast stelt het UO AZV Afl. 4.3 miljoen beschikbaar te waarborging/uitbreiding van de ic-capaciteit van het HOH. Het UO AZV gaat ervan uit dat het HOH deze F1 bestemmingen afdekt met de beschikbare liquiditeit.

Doelen:

- het beheersen en beheersbaar houden van COVID-19;
- het borgen van de continuïteit van de acute zorg;
- het efficiënt inrichten van de zorg en het realiseren van een robuust en betaalbaar zorgstelsel.

Bestemmingsreserve F2 – samenwerking

Voor het bestemmen in de categorie digitalisering – onderdeel samenwerking – verwacht het UO extra aandacht voor het versterken van de samenwerking eerstelijnszorg en tweedelijnszorg (verticaal gerichte samenwerking) en de samenwerking tussen de klinieken door (horizontaal gerichte samenwerking). Er is hiervoor een bedrag van Afl. 1 miljoen beschikbaar als bestemmingsreserve.

Bestemmingsreserve F3

In onderdeel F3 wordt de nadruk gelegd op een verdere invulling aan de rechtmatigheid en doelmatigheid van de zorgkosten. Het UO AZV noemt (niet limitatief) onder andere het opzetten van een rapportage platform, een FTO-platform etc. Voor de F3 doelen is er Afl. 1 miljoen beschikbaar. Het UO vertrouwt ook hier dat het HOH de F3 – doelmatigheidsbestemming afdekt met de beschikbare liquide middelen.

2022

Eenmalige vergoeding 2022		
Urologie		
1 FTE uroloog voor de duur van 1 jaar	425,000	0.4
1 FTE verpleegkundige voor de duur van 1 jaar	92,000	0.1
1 FTE administratief voor de duur van 1 jaar	65,000	0.1
reyningskosten eenmalig	40,000	0.0
Urologie Totaal	622,000	0.6
 Radiologie: 2.4 FTE radiologisch laborant voor de duur van 1 jaar	 234,533	 0.2
Endoscopieafdeling		
3 FTE endoscopie verpleegkundigen voor de duur van 1 jaar	328,808	0.3
Echo apparaat	58,000	0.1
Brandard	23,280	0.0
Monitor, berking, vitale functie	41,034	0.0
Stainless steel linke tafel	6,364	0.0
Endoscopieafdeling Totaal	457,486	0.5
Dialyse apparatuur		
Machines	606,173	0.6
Stoelen	104,399	0.1
Stretchers	19,658	0.0
Dialyse apparatuur Totaal	730,230	0.7
 Oncologie apparatuur: Stoelen	 65,249	 0.1
Eenmalige vergoeding 2022 Totaal	2,109,498	2.1

2023

Verwezen zij naar de tabel 1.

17. *Siguiendo riba e pregunta anterior, Parlamento por ricibi un status di e inversionnan aki?*

Hiervoor kan worden verwezen naar de onderstaande tabel.

Status van projecten in uitvoering / pending Investeringsen (Bedragen in Ang 1,000)	Totaal	Status
Cathlab (Mobiel unit)	3.800	Zal eind 2023 op het eiland zijn
Onderhoud gebouwen	1.372	Groot onderhoud cfm contract Soga. In de fase van dakreparatie
Glimsproject	2.704	Zal per 1 januari 2024 operationeel zijn
Apparatuur voor nieuw bouw	846	Wordt in gebruik genomen als nieuw bouw klaar is.
Uitbreiding ICU Capaciteit	4.300	Project nog niet gestart. Moet budget over invullen personeel en operations vaststellen
Digitalisering/optimalisatie efficiëntie en effectiviteit	1.900	Inmiddels gestart met Horizontale toezicht
	14.922	

18. *Minister por informa Parlamento si HOH tambe lo busca pa wordo acredita pa JCI den futuro?*

Het HOH is inderdaad geïnteresseerd in het behalen van de JCI-accreditatie op de langere termijn. Momenteel is het ziekenhuis zich ook aan het oriënteren op andere soorten accreditaties met betrekking tot kwaliteitsborging in de zorg. De komende periode zal er een evaluatie gedaan worden, van waar het HOH staat in relatie tot de eisen die JCI stelt voor het verkrijgen van de accreditatie. De informatie dat hieruit zal voortvloeien zal ook worden gebruikt om te beoordelen op welke termijn JCI haalbaar is maar ook als een van de andere accreditaties een alternatief is op een kortere termijn.

19. *Mirando cu e acreditacion di JCI ta rekeri planificacion y inversion hunto cu esaki, tin un doorlichting haci caba cuanto esaki lo costa y cuanto tempo esaki lo tuma pa realisa?*

Naast de kosten van de accreditatie moet men ook rekening houden met de kosten van de nodige aanpassingen binnen de organisatie o.a. afronden van de bouw en uitbreiden van het personeel. Zoals boven aangegeven, zal er een gap analyse worden gedaan. Na deze gap analyse zal het HOH

een completer beeld krijgen van de nodige investeringen (zowel financiën, mankracht en tijd) die gedaan moeten worden voor het behalen van de accreditatie. De kosten omtrent de JCI-traject hebben betrekking op zowel initiële investeringen als jaarlijks terugkerende kosten. De initiële investeringen betreffen advies- en opleidingskosten geraamd op Afl. 1 miljoen. De jaarlijkse terugkerende kosten betreffen personeelskosten, nl zaalartsen, ziekenhuisartsen, kwaliteitsfunctionarissen en beleidsmedewerkers geraamd op Afl. 1.7 miljoen.

20. *Minister por a duna informacion na Parlamento con saludabel e finansas di HOH ta?*

De financiën van HOH zijn stabiel. In vergelijking met de voorgaande jaren is de financiële situatie sterk verbeterd dankzij inspanningen van het ministerie. De jaarrekeningen van 2019, 2020 en 2021 geven een positief resultaat aan, dit geldt ook voor de concept jaarrekening 2022 en interne prognose 2023. HOH heeft sinds 2020 geen nieuw leningen aangegaan waardoor de solvabiliteit is verbeterd. De betalingstermijn aan onze crediteuren zijn ook verbeterd. De uitdagingen zijn nog steeds het innen van de vordering op de regering en het innen van niet verzekerden met name ongedocumenteerden.

21. *Minister, den varios ocasion HOH a bin Parlamento pa loke ta e jaarekeningnan. Minister por informa Parlamento si esakinan a wordo finalisa y ta up to date caba?*

In januari van dit jaar werd de jaarrekening 2019 en in juli 2020 was de jaarrekening 2020 afgerond met een goedkeurende verklaring. De jaarrekening 2021 zal spoedig opgeleverd worden (met goedkeurende verklaring). De jaarrekening 2022 zal naar verwachting in december dit jaar afgerond worden. De jaarrekening 2023 zal conform statuten in juni 2024 worden opgeleverd.

22. *Op 31 maart 2022 hebben de Staten een motie aangenomen inzake 'vereisten rondom watersportactiviteiten', namelijk motie 11 met volgnummer IS/778/21-22. In verband met deze motie: De laatste tijden*

zien wij grote ontwikkelingen rondom Baby Beach en Rodgers Beach. Kunt u aangeven welke watersportactiviteiten in de planning zijn om daar te worden toegestaan? Zijn er reeds vergunningen uitgegeven voor watersport of andere bedrijvigheden?

Conform het ROPV vallen beide stranden in het marine gebied. Op grond van artikel 28.3 vallen watersportactiviteiten onder strijdig gebruik. Dit impliceert dat watersportactiviteiten in strijd zijn met de geldende voorschriften voor dit gebied.

23. *Met betrekking tot de ontwikkelingen rondom Baby Beach en Rodgers, kunt het Parlement informeren hoeveel kiosken zijn geprojecteerd voor dit gebied? Voor welke producten/services? Wat is de procedure hiervoor? Hoe kom je in aanmerking voor een kiosk? Wanneer zullen de verschillende fasen van Baby Beach en Rodgers Beach worden afgerond? Kunt u de tijdlijn met het Parlement delen? Hoe zal gegarandeerd worden dat ook de lokale bevolking optimaal kan blijven genieten van deze stranden?*

In het Seroe Colorado masterplan zijn twee kiosken geprojecteerd, waarbij gebouwd zal worden. APA zal de kiosken gaan beheren.

24. *Minister, op 31 maart 2022 hebben de Staten een motie aangenomen inzake 'cruiseschip terminal in San Nicolas', namelijk motie 12 met volgnummer IS/779/21-22. Kunt u in verband met deze motie aangeven wat de stand van zaken is met betrekking tot mogelijkheden voor een cruiseschip terminal in de haven van San Nicolas?*

In de huidige fase van het toeristische ontwikkelingsproces in San Nicolas ligt de nadruk op het waarborgen van voldoende parkeergelegenheid bij Baby Beach, aangezien dit een zeer populaire bestemming is, zowel voor de lokale bevolking als toeristen. Het parkeerproject bevindt zich momenteel in de laatste fase. Ook is het vermeldenswaardig dat op dit moment, in samenwerking met het ministerie van Infrastructuur en Milieu (DOW) en de Aruba Tourism Authority (ATA), de plannen om de twee tennisbanen en twee multifunctionele banen te renoveren worden afgerond. Rodgers Beach bevindt zich ook in een ontwikkelingsfase dit jaar.

Bovendien wordt er een kiosk gebouwd bij de nieuwe parkeerplaats bij Baby Beach om eten te verkopen. Voor diversificatie in San Nicolas is het ministerie bezig met het plannen van een authentiek Caribisch restaurant voor zowel de lokale bevolking als toeristen. Bij Baby Beach hebben we uitgebreid met een schildpaddenmuur en de trappen die de inwoners van Sero Colorado met Baby Beach verbinden, zijn gerestaureerd. We mogen ook de noodzaak van onderhoud aan het Baby Beach-gebied niet vergeten, waarvoor voorbereidingen worden getroffen, zoals bijvoorbeeld de trappen bij Rodgers Beach en het Baby Beach-gebied. Wat betreft het toerisme is het ministerie bezig met het uitvoeren van een visie voor San Nicolas. Als de genoemde projecten zijn afgerond, zal de mogelijkheid worden onderzocht om deze visie verder uit te breiden.

Samen met de minister van Economische aangelegenheden zal er ook een studie worden uitgevoerd naar de mogelijkheden voor een jachthaven voor megajachten, zowel in de haven van Oranjestad als die van de Arubaanse Ontwikkelingsmaatschappij (RDA). Nu de motie is goedgekeurd, zal de minister belast met Energieontwikkeling onderzoeken of Aruba Ports Authority (APA) deel kan uitmaken van het RDA-concept voor de ontwikkeling van een cruiseschiphaven. Het ministerie belast met Toerisme heeft ook contact gehad met cruisemaatschappijen die interesse hebben getoond. Gezien de plannen van de minister voor Energieontwikkeling, is er behoefte aan een update van de RDA, met betrekking tot beschikbare terreinen.

25. *Minister, op 31 maart 2022 hebben de Staten een motie aangenomen inzake 'samenwerking tussen IMSAN en HOH', namelijk motie 14 met volgnummer IS/782/21-22. In verband met deze motie: Wat is de stand van zaken met betrekking tot de samenwerking tussen IMSAN en HOH?*

In december 2022 is er een overeenkomst gesloten tussen HOH en ImSan om gezamenlijk samen te werken met als doel de doelmatigheid en effectiviteit van de gezondheidszorg op Aruba te verbeteren. Als onderdeel van deze overeenkomst zijn zij overeengekomen om een concept-roadmap te ontwikkelen met onderwerpen die voor samenwerking in aanmerking komen en de prioriteiten hierbij. Het UO AZV heeft de verantwoordelijkheid op zich genomen om als facilitator en procesbewaker op te treden. In dit

kader heeft het UO AZV het bureau BCZorg aangesteld als Programma Manager (door professor Hubben en Batenburg) om de partijen te ondersteunen, welk op een periodieke basis het UO AZV en het ministerie van Toerisme en Volksgezondheid informeert over de voortgang. Sinds het ondertekenen is er een vijftal voortgangsrapportages geleverd. In mei 2023 is er een roadmap gepresenteerd met de volgende onderwerpen:

- o ICT-samenwerking
- o Spoedzorgketen
- o Diabeteszorgcentrum
- o Bundeling en harmonisatie inkoop
- o Benutting bedden ImSan
- o Wederzijds inzet personeel (OK, dialyse, radiodiagnostiek)
- o Samenwerking geneesmiddelen en ziekenhuisfarmacie
- o Samenwerking laboratoria

Aan deze onderwerpen worden momenteel verdere invulling gegeven met concrete acties.

26. *Hoe zal hieraan worden vormgegeven?*

Verwezen zij naar het antwoord op de vorige vraag.

27. *Wat zal het resultaat hiervan zijn voor Aruba voor wat betreft kwaliteit van zorg en financiële besparingen?*

Deze samenwerking zal resulteren in een betere toewijzing van middelen met als doel de zorgkwaliteit te verbeteren, de efficiëntie te verhogen, kostenbeheersing te bevorderen en indien mogelijk kostenbesparingen te realiseren voor de betrokken instellingen, evenals voor het UO AZV en daarmee voor Aruba als geheel. Gedacht kan worden aan bijvoorbeeld een betere ervaring van de patiënt, beïnvloed de wachttijden. Eventueel financiële besparingen zullen zich in de toekomst laten gelden.

Ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame ontwikkeling

1. *Minister, riba pagina 81 di e presupuesto 2024 ta skirbi cu a haci un investigacion door di un accounting y belastingkantoor renombra. Minister por comparti cu Parlamento e nomber di e accountingskantoor aki?*

In 2022 is in het kader van het Landspakket, thema B “Kosten en effectiviteit publieke sector,” maatregel B.2 “Op basis van een integrale doorlichting van de (semi-) overheidsbedrijven en overheidsentiteiten naar legitimiteit van aandeelhouderschap (dienen ze de publieke belangen/doelen?), effectiviteit (bereiken ze de doelstellingen) en doelmatigheid zullen voorstellen worden ontwikkeld en geïmplementeerd,” door internationaal accountants- en (belasting)advieskantoor, PricewaterhouseCoopers Advisory N.V., een doorlichting van 6 (semi-)overheidsbedrijven verricht waaronder Post Aruba N.V. Aangezien naar mening van het ministerie het rapport van PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. de uitdagingen en problemen van Post Aruba N.V. duidelijk genoeg in beeld heeft gebracht is besloten om Crystal Advisory N.V., een lokale consultant, ingehuurd om het rapport van PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. in een concreet plan van aanpak te verwerken en met de implementatie van de structurele hervormingen van start te gaan. Volgens de planning zal het plan van aanpak eind november 2023 gereed zijn.

2. *Minister por a provee Parlamento un copia di e rapport aki cu ta haci recomendacionan pa reformanan cu mester tuma lugar den Post Aruba N.V.?*

Het volledige doorlichtingsrapport van Post Aruba N.V. verricht door PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. in het kader van maatregel B.2 van het Landspakket, is als bijlage bij deze nota gevoegd.

3. *Minister a yega di menciona cu tin un vision pa haci Post Aruba N.V. rendabel door di cambia su structura y productonan, haci esakinan mas moderno y relevante pa cu nos tempo. Minister por a comparti e vision aki cu Parlamento?*

Post Aruba N.V. bevindt zich in een uitdagende situatie met betrekking tot de marktpotentie, efficiëntie en effectiviteit en is hoognodig toe aan modernisering en reorganisatie. De door PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. verrichte doorlichting van Post Aruba N.V. in het kader van maatregel B.2 van het Landspakket heeft de doeltreffendheid van de publieke diensten, de efficiëntie van werkprocessen, het bestuur en het publiek aandeelhouderschap in kaart gebracht en aanbevelingen gedaan. In het kader van het evalueren en implementeren van de door de PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. uitgebrachte aanbevelingen is door mijn ministerie een consultant aangetrokken voor het verrichten van advieswerkzaamheden bij het implementatietraject van de uitgebrachte aanbevelingen. Momenteel is Crystal Advisory N.V. bezig met het opstellen van een nieuwe strategie en een plan van aanpak voor Post Aruba N.V. in samenwerking met de Raad van Commissarissen van Post Aruba N.V. en de Directie van Post Aruba N.V. Het uitgangspunt is dat Post Aruba N.V. op een zelfstandige manier zorg zal kunnen dragen voor diens financiële kosten en vervolgens ook profijt in de toekomst kan maken, met in ieder geval het gebruik van technologie. Het plan van aanpak zal naar verwachting eind november 2023 gereed zijn.

4. *Minister por informa Parlamento si den e reformanan aki pa Post Aruba N.V., algun cupo di trabao lo bin na peliger of lo crea mas cupo di trabao?*

Post Aruba N.V. bevindt zich in een uitdagende situatie met betrekking tot de marktpotentie, efficiëntie en effectiviteit en is hoognodig toe aan modernisering en reorganisatie. Er zal een evaluatie plaatsvinden van alle functies bij Post Aruba N.V. Afhankelijk van de uitkomst van de evaluatie zal een beslissing genomen worden.

5. *Minister por informa Parlamento pa ki tempo lo cuminsa aplica e reformanan na Post Aruba N.V.?*

Zoals aangegeven in de beantwoording van vraag 3, is Crystal Advisory N.V. thans bezig met het opstellen van een nieuwe strategie voor Post Aruba N.V. en een plan van aanpak in samenwerking met de Raad van Commissarissen van Post Aruba N.V. en de Directie van Post Aruba N.V. Voor het einde van

2023 zal gestart worden met de implementatie van het plan van aanpak. Thans wordt de lancering van een innovatieve app voorbereid die zal bijdragen aan efficiëntie en klantvriendelijkheid.

6. *Minister por informa Parlamento si a traha un plan pa haci Post Aruba N.V. para riba su mesun pianan caba? Si ta asina pa ki tempo esaki mester concretisa?*

Deze vraag is reeds uitvoerig beantwoord bij vragen 3 en 5.

7. *Minister por informa Parlamento cuanto placa e reformanan na Post Aruba N.V lo costa pais Aruba?*

De totale kostenraming is nog niet bekend. Het strategische plan voor Post Aruba N.V. dient tot een financiële prognose te leiden, inclusief de financiële gevolgen voor het Land als enig aandeelhouder.

8. *Minister por a informa Parlamento cuanto placa e doorlichting aki di e accountings y belastingsdienst a costa pais Aruba?*

De verrichte doorlichting van Post Aruba N.V. door PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. werd door Nederland bekostigd als deel van de uitvoering van het Landspakket, thema B "Kosten en effectiviteit publieke sector," maatregel B.2" Op basis van een integrale doorlichting van de (semi-) overheidsbedrijven en overheidsentiteiten naar legitimiteit van aandeelhouderschap (dienen ze de publieke belangen/doelen?), effectiviteit (bereiken ze de doelstellingen) en doelmatigheid zullen voorstellen worden ontwikkeld en geïmplementeerd," het Landspakket, maatregel B.2. en heeft dus geen financiële kosten teweeggebracht.

9. *Minister por informa Parlamento cuanto placa a wordo presupuesta den presupuesto 2024 pa e reformanan na Post Aruba N.V.?*

Zoals al eerder aangegeven bij de beantwoording van vraag 7, is de totale kostenraming nog niet bekend.

10. *Minister ta di opinion cu mester baha y hasta elimina subsidio pa Post Aruba N.V. manera CAft ta indica? Si esaki ta e caso, con Minister ta bay soluciona esaki?*

In het verlengde van de antwoorden hierboven kan worden opgemerkt dat een kerndoelstelling van de reorganisatie van Post Aruba N.V. is om Post Aruba N.V. onafhankelijk te maken van de jaarlijkse kapitaalstorting.

Minister van Transport, Integriteit, Natuur en Ouderenzaken

1. *Minister, un ciudadano preocupa a observa cu tin varios busnan nobo-nobo para na Arubus ta coy stof. Minister por confirma esaki?*

Alle werkende bussen worden optimaal ingezet. Afhankelijk van het dienstrooster kan het incidenteel voorkomen dat bussen op een bepaald moment niet rijden. Dat soort voorvallen horen bij de reguliere bedrijfsvoering. Het bericht dat een aantal bussen al langer stilstaan hebben we vernomen en de Raad is verzocht dit te onderzoeken en de minister hierover in te lichten.

2. *Si esaki ta e caso, Minister por informa Parlamento pakico nos tin busnan nobo y no ta usa nan?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

3. *Minister por compartí cu Parlamento cuanto e costo ta di cada un di e busnan aki?*

Arubus heeft bussen aangeschaft ter waarde van Afl. 304.803,00 per stuk.

4. *Minister por informa Parlamento si Arubus lo a bestel mucho bus y / of si no tin suficiente chauffeur pa core esakinan?*

Arubus heeft ter vervanging van oude bussen nieuwe bussen besteld en beschikt daarom over voldoende personeel om de nieuwe bussen te besturen.

5. *Minister por informa Parlamento si a elimina algun ruta awor cu tin busnan nobo para den garashí?*

Over het beeld dat er bruikbare (nieuwe) bussen onnodig en langdurig stilstaan, wordt verwezen naar het antwoord bij vraag 2.

6. *Minister por comparti e vision di Arubus cu Parlamento pa algun dia bira rendabel y por para riba su mesun pia financieramente?*

De financiële situatie van Arubus blijft zorgwekkend en de schade dat jarenlang aan het bedrijf is aangedaan kan niet op korte termijn worden hersteld. Arubus heeft na jarenlang verlies te hebben gelopen een diepe negatieve waarde. De opgelopen schuld is een veelvoud van de waarde van de eigen activa. Van rentabiliteit kan voorlopig niet worden gesproken. Deze haast uitzichtloze toestand kan worden toegerekend aan een combinatie van jarenlang politieke bemoeienis en een bedrijfsmodel dat met de tijd is verouderd. Bij de bedrijfsvoering en ook het personeel, is de gedachte geworteld dat de regering altijd en vanzelfsprekend het verleden verlies zal bijvullen. Om het bedrijf te redden moet deze gedachte uit de bedrijfscultuur worden gehaald. Ook de Staten spelen daarin een grote rol. Onderschat niet het feit dat het bedrijf naast schulden bij de belastingdienst ook flinke schulden heeft jegens haar werknemers die jarenlang in hun dienstverband zijn benadeeld. Die schulden vallen weliswaar niet uit de balans te lezen, maar moeten ook worden ingehaald. Kortom, rentabiliteit komt pas aan de orde nadat eerst de continuïteit van de bedrijfsvoering is gewaarborgd.

7. *Minister por informa Parlamento, mirando awor cu diesel y gasolin ta keda subi pa via di prijs di petroleo internacional, si lo keda wanta e prijs pa transporte riba e mesun nivel of ta pensa pa subi prijs?*

Aardolie en diesel zijn in het kader van openbaar vervoer productiefactoren met variabele kosten. Die kosten, en de gevolgen van wisselingen daarin, behoren tot de bedrijfsvoering van de transporteurs. Gezonde en houdbare bedrijven moeten minimaal de kostprijs kunnen dekken, hetzij door efficiëntie in de bedrijfsvoering danwel door de kosten door te rekenen. In het geval van openbaar vervoer heeft de regering wel een plicht om te zorgen dat het betaalbaar blijft. Daarom wordt bij de prijsstelling steeds getracht om een evenwicht te vinden in de wisselwerking tussen de werkelijke kosten en de gevolgen daarvan voor de consument. Ook de efficiëntie van de betrokken bedrijven is bepalend in het geheel. Met schommelingen in de prijs van aardolie wordt rekening gehouden, doch is het niet vanzelfsprekend dat de regering alle prijswijziging zal willen of kunnen subsidiëren.

8. *Minister, mirando cu Gobierno a duna aprobacion basta tempo pasa caba na Embassy Suites pa un beach propio, minister por duna Parlamento un update ki solucion minister a busca pa e "yerbe protehi" cu ta crece na e beach unda Embassy Suites kier amplia y traha un beach mas grandi?*

Er is een aanlegvergunning verleend onder bepaalde voorwaarden. Een van de voorwaarden van de aanlegvergunning is dat het verboden is om beschermde soorten te verwijderen of schade toe te brengen zonder een ontheffing van de minister belast met natuurbescherming. Bovendien is dit verbod wettelijk geregeld in de Natuurbeschermingsverordening. Het gebied bevat beschermde soorten. Er is een verzoek ingediend voor een ontheffing, en dit verzoek wordt momenteel behandeld.

9. *Den un entrevista riba e beach minister a anuncia cu lo tin un conseho y decision rapido riba e ontheffing cu lo mester pa e beach aki por bira un realidad. Mirando cu e inversion ta uno mionario y cu wowonan di inversionistanan ya caba ta monitor e situacion di Secrets na San Nicolaas y awor tambe di Embassy Suites na High Rise, Minister por informa Parlamento pa ki tempo ta premira cu lo bin cu un solucion?*

Er is inmiddels een ontheffingsverzoek ingediend voor het verwijderen dan wel toebrengen van schade aan beschermde soorten. Dit verzoek is momenteel in behandeling. Ondertussen vinden overwegingen plaats over het mogelijke gebruik van een ander strand door middel van een precario, zonder uitbreiding/aanleg van dat strand.

10. *Minister por informa Parlamento si e “yerbe protehi”, cu ta crece dilanti Embassy Suites, por wordo re-aloca na otro caminda den nos naturalesa cu tambe ta protehi, pa asina e por crece sin interrupcion?*

Op dit moment wordt het verzoek om ontheffing behandeld. Nadat adviezen zijn ontvangen en een beslissing is genomen, kunnen we meer informatie verstrekken. Over het algemeen kan worden gesteld dat de overlevingskans na herlocatie van flora sterk kan variëren per soort.

11. *Mirando tambe cu e proyecto aki a provee hopi cupo di trabao y lo contribui grandemente na nos economia un solucion duradero y rapido ta na su lugar. Nos mester sigura e futuro di nos naturalesa pero tambe cu ta cumpli cu e compromisonan cu nos economia y finanzas cu awor aki apenas ta recuperando. Minister por informa Parlamento cua ta minister su vision pa pone e dosnan aki den un balans perfecto mirando e situacion actual di nos pais?*

In de visie van de betrokken minister staat natuurbescherming niet in de weg van de economische ontwikkeling van ons land. Economische ontwikkeling is in grote mate juist afhankelijk van de natuur. Door het stellen en handhaven van regels kunnen we een betere balans tot stand brengen tussen natuurbehoud en economische ontwikkeling. Het proces om de rechten van de natuur in onze Staatsregeling te verankeren is gaande. De uitgangspunten van dit voorstel zijn onder andere het beschermen van ecosystemen, het recht van iedereen op een schone, gezonde en duurzame leefomgeving, en een verantwoord evenwicht tussen economische ontwikkeling en natuurbescherming. Vervolgens zullen consultaties met stakeholders plaatsvinden, commerciële sectoren en natuurbeschermingsinstanties, om tot een definitief voorstel te komen. Voorts zij verwezen naar het concept "Build with Nature", waarbij natuurbescherming en economische

ontwikkeling niet als tegenstrijdig of elkaar uitsluitend worden beschouwd. Onze economie is juist sterk afhankelijk van de natuur.

12. *Den un un Reunion Publico na december 2021 Minister a declara cu ta haciendo un investigacion forensico den Serlimar. Minister a informa Parlamento na comienso di 2023 cu esaki a wordo finalisa. Te na e dia di awe Parlamento no a ricibi e rapport aki. Parlamento por ricibi un copia di e rapport aki?*

Dit rapport is nog niet in bezit van de betrokken minister. Zodra deze rapportage beschikbaar wordt, wordt het aan de Staten verstrekt.

13. *Minister, den un entrevista di prensa riba 13 september 2023 nos por a scucha y wak con Otmar Oduber tabata zwaai cu un rapport forensico cual a wordo termina na 2020 y cual Marisol Lopez-Tromp tambe a haya. Esaki ta un rapport cu Grant Thornton a traha. Parlamento por ricibi un copia di e rapport aki cu ta cubri e periodo di 2005-2019, segun Oduber?*

Het rapport dat de voormalige minister aan het publiek heeft getoond als een forensisch rapport, is geen forensisch rapport. Het is het resultaat van een quickscan die in 2020 is uitgevoerd door Grant Thornton om onder andere de financiële status van Serlimar, de operationele kosten, en een algemeen overzicht van hun schulden te beoordelen.

14. *Minister por informa Parlamento si ta corecto cu e rapport forensico aki a wordo traha riba instruccion di ex-minister Otmar Oduber?*

Er loopt één forensisch onderzoek bij Serlimar en de overeenkomst daartoe is door de genoemde ex-minister verzocht noch aangegaan.

15. *Minister por informa Parlamento cuanto e rapport aki a costa pais Aruba?*

De kosten van dit onderzoek is contractueel gemaximaliseerd op Afl. 23.900,-. Er is wellicht ruimte voor de aanpassing daarvan aan de hand van voortschrijdende inzichten, maar de regering moet in zo'n geval vooraf en schriftelijk worden ingelicht, hetgeen per heden niet is gebeurd.

16. *Señor Otmar Oduber a acusa Gobierno di debe Serlimar Afl. 72 milyon y cu no a cumpli cu esaki den e periodo di 2005-2019. Minister por splica Parlamento kico di esaki ta berdad of no ta berdad?*

De stelling berust op de gedachte dat er bij het bedrijf een vordering op de regering ontstaat wanneer er een verschil is tussen hun wenselijke begroting en de door de regering toegekende middelen. Volgens deze denkwijze van de ex-minister kunnen staatsbedrijven zich rijk rekenen door begrotingen in te dienen en het verschil tussen de begroting en de toegekende subsidie als vordering te boeken. De balans wordt op die manier met lucht versterkt. Dit soort handigheden hebben mede geholpen om Serlimar financieel de grond in te boren. Dat deze handelwijze onbehoorlijk is blijkt ook al uit het feit dat er geen accountant is die bereid is om de gedachtegang van de ex-minister te volgen. De vermeende vordering is klaarblijkelijk een fictie en komt daarom niet voor in de boekhouding van Serlimar.

17. *Señor Otmar Oduber a insinua cu ex-minister Marisol Lopez Tromp e tempo ey a bay contra ley hibando Serlimar den Surseance van betaling basa riba e informacion di e rapport forensico aki. Minister por confirma of contradeci esaki y splica Parlamento pakico?*

Het forensisch rapport is per heden nog niet klaar en kon dus onmogelijk als grondslag dienen voor het verzoek tot surseance. Het verzoek tot surseance van betaling werd op 15 mei 2020 ingediend, terwijl pas op 26 augustus van dat jaar voor het onderzoek was getekend.

18. *Minister a declara na varios ocasion cu Serlimar ta cuminsa para riba su propio pianan y ta bayendo den un bon direccion. Ta posibel pa Parlamento ricibi un overzicht di esaki?*

Het financiële overzicht van Serlimar dat aan de Caft is verstrekt, is als bijlage toegevoegd bij deze nota.

19. *Minister por informa Parlamento con lihe ta premira e recuperacion aki pa Serlimar paga su mesun gastonan sin keda cu un debe?*

Voor wat betreft het met eigen middelen kunnen draaien, is het streven om de toestand bij Serlimar per uiterst eind 2024 te stabiliseren. Daarmee wordt bedoeld dat het bedrijf vanaf 2025 kostendekkend gaat draaien. Dat vereist wel investeringen in apparatuur waarmee Serlimar, gelijk aan alle andere private deelnemers in dit sector, zal kunnen deelnemen aan het verwerken van afval. Dat is een bron van inkomen, maar het moet wel met investeringen worden bewerkstelligd en dat heeft weer gevolgen voor de schuldpositie van het bedrijf. De tweede deel van de vraag, betreft de terugbetaling van schulden. Serlimar heeft gedurende de surseance circa 68% van haar commerciële schuldeisers terugbetaald. Het restant wordt in 2024 afbetaald en het is zaak om de schuldopbouw strak te monitoren. Dan is er nog een aanzienlijke schuld aan de belastingdienst, maar hiervoor is inmiddels een betalingsregeling getroffen. De derde groep schulden is de schuld van het bedrijf aan haar personeel. De werknemers van dit bedrijf zijn flink benadeeld door de toestand waarin het bedrijf zich bevond. Deze schuld staat weliswaar niet op de balans, maar het kan niet worden ontkend. Pas nadat ook deze schuld is geregeld is de situatie voor wat betreft de schulden gestabiliseerd.

20. *Na varios ocasion señora Marisol Lopez-Tromp a insinua cu tin spirito den Serlimar. Cu esaki e la logra haya fama. Minister por informa Parlamento kico tin di berdad den esaki?*

Het resultaat van het forensisch onderzoek zal aantonen of er enige onregelmatigheden in het bedrijf zijn.

21. *Señor Otmar a insinua den su entrevista cu prensa dia 13 september 2023, cu pa via cu señora Marisol Lopez-Tromp a pone Serlimar den surseance van betaling esaki a perhudica hopi comerciante y trahadonan. Minister por duna Parlamento informacion riba e comentario aki?*

In mei 2020 hebben de Raad van Toezicht en het management van Serlimar surseance van betaling aangevraagd om een faillissement te voorkomen vanwege een schuld van Afl. 20 miljoen florin. De surseance van betaling heeft de onderneming geholpen om te blijven opereren onder toezicht

van een bewindvoerder. Alle crediteuren kregen de kans om te stemmen over de verlenging van de surseance van betaling, en een meerderheid van deze handelaren stemde voor de verlenging. Hierdoor kunnen ze hun betalingen over een langere periode ontvangen. Zonder de surseance van betaling zou niemand hun geld ontvangen in geval van een faillissement, en zouden werknemers hun baan verliezen.

22. *Ultimo temponan nos por wak cu e problematica di cacho y pushi riba caya a bolbe lanta cabes. Hopi di nan sea ta maltrata, bandona y/of desnutri. Minister por comparti cu Parlamento si minister tin un plan di accion actual pa combati e problematica aki?*

De straaddierenproblematiek wordt vaak onterecht aangekaart als een probleem dat door de honden en katten wordt veroorzaakt, terwijl in de kern gesproken kan worden van een onverantwoordelijk gedrag van de mens (eigenaren). Dit is niet een probleem van heden aangezien vele landen ter wereld kampen met dit probleem. Tot nu toe heeft alleen Nederland, de straaddierenproblematiek weten op te lossen en de oplossingen bevinden zich voornamelijk op het gebied van bewustwording, handhaving en aangepaste wetgeving. De implementatie van het National Plan Stray Animals Aruba is in volle gang. In het kader hiervan zijn er zowel korte- als langetermijn projecten lopende. Het aanbestedingsproces voor Animal Control Department wordt binnenkort gefinaliseerd. Het onderwijsmateriaal is ook in afrondingsfase. Daarnast zijn er bewustwordingscampagnes lopende. De samenwerking met verschillende NGO's zijn inmiddels goed versterkt. Het KPA heeft een taskforce ingesteld en is sinds september begonnen met de handhaving.

23. *Minister por informa Parlamento si lo sigui cu e plan aki den 2024 y si lo fortifica y amplia e plan aki?*

Voor 2024 wordt er verder gewerkt aan de implementatie van het NPSA en lopende projecten onder vraag 22 genoemd. Echter zal er meer aandacht besteed worden aan bewustwordingscampagne in verschillende fases rond verschillende thema's ten behoeve van dierenwelzijn en verantwoordelijk eigenaarschap.

24. *Minister por informa Parlamento si lo fortifica conscientisacion di e pueblo di e nificacion di cuido, amor y responsabilidad di tin un pushi y/of cacho na cas den e plan aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 23.

25. *Minister por comparti cu Parlamento di Aruba si minister tin un plan di accion pa conscientisa pueblo di e necesidad y importancia di sterilisa pushi y cacho?*

Sterilisatie, en de negatieve co-notaties die hieraan verbonden zijn, is ook onderdeel van de bewustwordingscampagne. Echter, zijn er ook twee bijkomende factoren waaronder de kosten voor de eigenaar en de nodige wetgeving. Dezen hebben ook de benodigde aandacht, door samenwerking met de NGO's, projectmatig aangepakt.

26. *Minister por comparti cu Parlamento e maneho mas recien di Centro di Control di Cacho?*

Het beheer van CCC heeft zich sinds 2022 ontwikkeld en functioneert momenteel als een informatie-, hulp- en opvangcentrum. Dit beheer gaat in de richting van een "open-access shelter" die van cruciaal belang is voor de gemeenschap, zodat mensen niet alleen kunnen komen om hun huisdieren af te staan of te dumpen, maar ook om hulp en benodigde informatie te krijgen. Het ministerie is momenteel bezig om het imago van een "kill-cage," dat veel schade heeft toegebracht aan ons internationale imago, om te zetten naar een "open-access shelter" met een meer humane en diervriendelijke benadering van het welzijn van onze dieren. Momenteel heeft CCC één beheerder en één schoonmaker die verantwoordelijk zijn voor het openhouden van de faciliteit voor het publiek en voor het schoonmaken. De eerste prioriteit van dit nieuwe CCC-beheer was om een goede samenwerking en communicatie te hebben met cruciale stichtingen om zo de steun en hulp te krijgen voor de gevallen waarin honden en katten worden achtergelaten. Dit werkt heel goed, maar er is beperkte ruimte en de stichtingen hebben

ook hun limieten, dus kunnen slechts een beperkt aantal dieren worden geholpen. Inmiddels is er hulp gekregen van diverse stichtingen om bepaalde gevallen over te nemen voor revalidatie of adoptie, sommige dieren zijn naar het buitenland gebracht, we hebben pleeggezinnen en adopties kunnen regelen, dit allemaal dankzij de goede samenwerking met de stichtingen. Dit is een beheer dat werkt en als ministerie evalueren het als een "pilot project" om op een meer efficiënte en officiële manier door te gaan in de beheersing van het Animal Control Department, dat de faciliteit zal hebben om veel meer capaciteit te bieden voor het opvangen van honden en katten. Dit project zal gevestigd zijn in Kibaima en bevindt zich in het proces van het opstellen van specificaties voor openbare aanbesteding.

27. *Na comienso di 2023 Centro di Control di Cacho a cuminsa un proyecto piloto den colaboracion cu e fundacion 'Locks4Paws' asina yuda famianan na Aruba cu menos recurso cu cuminda di cacho. Pa por yega na remarke pa ricibi cuminda e famia mester haci un peticion na Centro di Control di Cacho.*

Er dient eerst bij de CCC aangemeld te worden voor een intakegesprek en aanmeldingsprocedure.

28. *Minister por informa Parlamento con e proceso di peticion ta bay y con un famia por bini na remarke?*

Na de aanmelding bij het CCC, zal de eigenaar een interview krijgen met Lock4paws. Hierin wordt de hulpvraag verder onderzocht en het aanmeldingproces dus verder doorloopt. In dit proces wordt o.a. gekeken naar inkomen, de duurte van het ondersteunen en andere aan huisdiereneigenschap relevante zaken. Het gaat om tijdelijke hulp en het doel is om het welzijn en zorg van het huisdier te waarborgen en het bij zijn gezin te houden.

29. *Minister por informa Parlamento cuanto famia a bin na remarke pa e sosten aki?*

Tot nu toe hebben 110 families hulp ontvangen. In totaal gaat het om 719 huisdieren en 26.458 honden-/kattenvoerzakken die zijn uitgedeeld.

30. *Minister por comparti cu Parlamento e ultimo update di e proyecto aki?*

Zie het antwoord bij de voorgaande vraag.

31. *Minister por informa Parlamento si ta introduci (den futuro) un proyecto similar pa stimula sterilisacion di cacho y pushi bou di e grupo aki?*

De eigenaren worden ondersteunend met alle benodigde informatie over het sterilisatie- en castratieproces (hoe groot het dier moet zijn voordat dit kan gebeuren en waarom dit belangrijk is). In gevallen waar eigenaren om financiële redenen hier niet aan kunnen voldoen, vragen we hulp van andere stichtingen om te assisteren. Medegedeeld kan worden dat de meeste eigenaren zich aan deze vereisten houden, en stichtingen helpen elke keer als dit wordt aangevraagd. Het komt echter voor dat sommige eigenaren niet van hun kant bijdragen om aan deze vereisten te voldoen, en dan kunnen de diensten niet worden voortgezet totdat aan deze vereisten is voldaan. Dit gebeurt echter maar zeer zelden.

32. *Minister por informa Parlamento si ta tene cuenta cu e gruponan di cacho cu ta forma parti di e TNR, esta Trap-Neuter-Release y cu nan no tin doño pero si ta wordo cuida pa organisacionnan of e bario na e momento di controla?*

Op dit moment is er discussie tussen de stichting en vertegenwoordigers van KPA om te beginnen met het introduceren van "wijkhonden". Dit zijn honden die in de wijken leven en zowel door de buurt als de stichting worden verzorgd, zodat ze kunnen worden geïdentificeerd met een naamkaartje (tag of halsband) om te laten zien dat ze deel uitmaken van dit TNR-programma. Dit wordt voornamelijk erkend door degenen die in de wijk wonen, maar ook door de politie die het toezicht houdt. Dit is een nieuw idee dat onlangs is ontstaan tussen de stichting en wordt geëvalueerd over de beste manier om dit uit te voeren. Het is ook belangrijk, zodat toeristen kunnen begrijpen dat niet elke zwerfhond zonder zorg is.

33. *Minister por informa Parlamento si ta gara tur cacho y pushi riba caya cu ta gechip caba (ta forma parti di TNR)?*

KPA heeft een microchipreader ontvangen, dit dient gebruikt te worden als eerste stap te nemen om te controleren of een gevangen hond of kat een microchip en dus een eigenaar heeft. Bovendien heeft KPA toegang gekregen tot de beheerdersrechten van de centrale database (Aruba Pet Registry), waarin ze het microchipnummer kunnen controleren om te zien of het in het systeem staat geregistreerd. De CCC heeft goede communicatie met KPA, waarbij vooronderzoek wordt gedaan voordat honden en katten naar CCC worden gebracht. Het idee is om het chipnummer en in de ideale situatie is het dier ook voorzien van een naamkaart te controleren voordat de dieren worden gevangen en van de straat gehaald.

34. *Minister por informa Parlamento cuanto espacio total tin na e momentonan aki na Centro di Control di Cacho pa pushi y cacho?*

Op dit moment zijn er 8 grote hondenkennels, 2 puppyhokken en 1 hok voor moeder en puppy's. Voor katten heeft de CCC 3 kennels beschikbaar.

35. *Minister por informa Parlamento cuanto espacio ta tuma caba na Centro di Control di Cacho pa pushi y cacho?*

Momenteel heeft CCC 6 volwassen honden en 4 grote puppies, evenals 2 kleine puppies. CCC is volledig vol met honden, en heeft al voor enkele maanden meer ruimte nodig om meer dieren aan de faciliteit toe te voegen.

36. *Minister por comparti cu Parlamento e proceso desde e momento cu gara un cacho of pushi te na momento di pone drumi (mata)?*

Wanneer een huisdier CCC binnenkomt, wordt het gecontroleerd op een microchip indien aanwezig, zodat de eigenaar kan worden geïnformeerd. Daarna wordt de fysieke conditie en gezondheid van het huisdier beoordeeld, evenals het gedrag tegenover mensen en andere dieren. Er worden foto's van het huisdier (of de huisdieren) gemaakt om op zoek te gaan naar

een nieuwe eigenaar of pleeggezin. Deze foto's worden op social media (facebook) geplaatst en gedeeld in de verschillende groepen die CCC in Aruba heeft, waar alle dierenstichtingen lid van zijn. Als het huisdier fysiek aan het lijden is of agressief of gevaarlijk blijkt te zijn, wordt er gezocht naar euthanasie om de veiligheid van onze medewerkers en andere dieren in CCC te waarborgen. Dit gebeurt zo snel mogelijk en rekening houdend met het lijden of de pijn van het dier in geval van letsel of ernstige ziekte. In 2023 heeft het merendeel van deze gevallen via de Veterinaire Dienst in samenwerking met privé-dierenartsen plaatsgevonden. In het proces om een nieuw thuis te vinden voor huisdieren, ontvangt CCC hulp van andere stichtingen om medicijnen, shampoo voor een bad, ontwormingsmiddelen, vlooiemiddelen en sterilisatie of castratie uit te voeren, evenals het plaatsen van een microchip voor de dieren.

37. *Minister por informa Parlamento si ta usa e sistema 'mas humano' ora di pone e cachu drumi (mata)?*

Er wordt gebruik gemaakt van een speciale middel (euthanasol) hiervoor waardoor het dier rustig wordt ingeslapen.

38. *Minister por informa Parlamento si minister ta kere, pareu cu e control/eliminacion di cachu riba caya, pa haci e gastonan di sterilisacion di pushi di hogarnan un aftrekpost den buitengewone lasten riba aangifte di belasting (referi: mocion 34 cu volgnummer: IS/831/21-22 aproba durante OV #22 d.d. 4 april 2022).*

Dit is zeker een mogelijkheid dat momenteel wordt onderzocht. Echter, gaat dit ook gepaard met de nodige wetswijzigingen. De betrokken minister acht het van belang dat de discussies hierover gevoerd kunnen worden en naar de verschillende mogelijkheden gekeken kan worden. In de tussentijd is juist de samenwerking met de NGO's van uiterst belang.

39. *Op 31 maart 2022 hebben de Staten een motie aangenomen 'Meerjarenplan Santa Rosa', namelijk motie 13 met volgnummer IS/781/21-22. In verband met deze motie: Minister, kunt u aangeven wat de stand van zaken is*

met betrekking tot het meerjarenplan van Santa Rosa? Wanneer kan parlement een presentatie hierover verwachten? Op welke wijze wordt gewerkt aan het verwezenlijken van de landbouw als economisch pilaar voor Aruba?

Het meerjarenplan is inmiddels in de afrondingsfase. Het concept of eind-document zal ter inzage worden gegeven tijdens de openbare vergadering.

39. *Op 31 maart 2022 hebben de Staten een motie aangenomen inzake 'Serlimar', namelijk motie 18 met volgnummer IS/796/21-22. In verband met deze motie: Wat is de stand van zaken met betrekking tot SERLIMAR voor wat betreft de financiële situatie, rechtspositie werknemers, service aan klanten?*

Voor wat betreft de rechtspositie van de werknemers van Serlimar kan worden bericht dat er twee soorten werknemers bestaan in Serlimar. Enerzijds is er een aantal ambtenaren die vallen onder de LMA, en anderzijds zijn er werknemers die een arbeidsovereenkomst hebben met Serlimar conform het Burgerlijk Wetboek. Voor een gezonde bedrijfsvoering is het voornemens om "one company one employee" te bereiken. Voor wat betreft de klantenservice kan gesteld worden dat Serlimar al verschillende interventies te werk heeft gesteld om door middel van automatisering de kwaliteit van service te verbeteren. Er zullen meer interventies plaatsvinden voor de optimalisering hiervan.

40. *Por a tuma nota cu tin problemanan cu e incinerator. Minister por splica Parlamento kico ta e problemanan y con ta bay soluciona esakinan?*

Sinds 8 september 2023 is de vuilverbrandingsinstallatie buiten werking door beschadiging van de vuurvaste voering van de primaire kamer. Dit is ontdekt gedurende een inspectie op 11 september 2023. Inmiddels is de Primary Chamber verscheept en wordt gestreefd om in de eerste week van november 2023 de incinerator wederom inwerking te hebben.

41. *Minister por duna Parlamento un ultimo reportahe riba e avancen di RWZI?*

Eind 2022 is een stuurgroep in het leven geroepen om het privatiserings-traject te begeleiden. De werkzaamheden waren vrij veel en intensief. Aanvankelijk werd gestreefd voor een overdracht per 31 maart 2023, echter vanwege andere prioriteiten was de ontwerp-Landsverordening Overdracht WZI, rioleringsnet en incinerator niet tijdig klaar voor de voornoemde streefdatum. De stuurgroep heeft de waarde van de activa (assets) door een externe taxateur laten bepalen, het sociaalplan opgesteld, de nieuwe entiteit onder Utilities N.V. opgericht, de organisatie ingericht met de daarbij behorende functieomschrijvingen, een businessplan opgesteld en het transition protocol. Thans ligt de ontwerp-landsverordening bij de regering voor het opstellen van het nader rapport.

De MEP-fractie behoudt zich het recht voor om nadere vragen te stellen gedurende de openbare behandeling.

De leden van de A.V.P.-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de onderhavige ontwerplandsverordening. Naar aanleiding hiervan heeft de fractie de volgende vragen:

Algemene Zaken, Innovatie, Overheidsorganisatie, Infrastructuur en Ruimtelijke ordening

1. *Uit de memorie van toelichting blijkt dat de uitgangspunten voor de begroting 2024, gebaseerd is op het uitvoeren van het landenpakket. Kan de regering een overzicht verstrekken van de in 2024 te implementeren hervormingen in het kader van het landenpakket, en voorzien van de daarbij behorende kostenplaatje?*

In november gedurende het werkbezoek van de tijdelijke werkorganisatie Nederland, wordt de uitvoeringsagenda van het eerste kwartaal van 2024 opgesteld en vervolgens vastgesteld. Zodra dit is geschied wordt de uitvoeringsagenda met de Staten van Aruba gedeeld. Indien de bijbehorende kosten op dat moment ook bekend zijn, zullen deze ook met de Staten van Aruba gedeeld worden.

2. *Kan de Minister- president een overzicht verstrekken van de subsidies die worden verleend aan private stichtingen die enig vorm van diensten verrichten ten behoeve of ten name van de regering van Aruba?*

Het ministerie van Algemene Zaken verstrekt geen subsidies aan stichtingen.

3. *Kan de Minister-president een overzicht verstrekken van de financieel middelen die in de aankomende jaar zal worden besteed aan marketing en PR?*

Er zal een bedrag van Afl. 150.000,- aan Voorlichting en PR in het dienstjaar 2024 besteed worden.

4. *Kan de Minister – president in het kader van transparantie aangeven, hoeveel personeel zal worden aangesteld voor het aankomende begrotingsjaar 2024?*

Het aantal begrote vacatures (verwachte instroom) voor 2024 is vermeld op pagina's 233 tot en met 236 van de memorie van toelichting. Het zijn in totaal 141 begrote vacatures die voornamelijk bestemd zijn ter vervanging van uitdienst getreden personeel óf roll-overs van de voorafgaande jaren (overgebleven vacatures).

5. *Het regeerprogramma 2021-2025 "hunto pa Aruba", geeft aan dat de Minister-President verantwoordelijk is voor het uitvoeren van een innovatiebeleid. Hoeveel financieel middelen is gereserveerd voor het bevorderen van innovatie?*

Er is een bedrag van Afl. 358.000,- gereserveerd.

6. *Kan de minister-president een overzicht geven van de projecten waarin de nieuwe Directie, Directie Innovatie betrokken zullen zijn voor het begrotingsjaar 2024?*

In 2024 zal de aandacht worden gericht op het e-Government traject.

7. *Uit de ramingen blijkt dat er sprake is van een verhoging van de personeelslasten. Kan de Minister-president een rechtvaardiging hiervoor aandragen?*

De toename van de personeelslasten ten opzichte van 2023 is voornamelijk te verklaren door de volgende begrotingsmutaties:

1. Omzetten dienstverband invalkrachten: op basis van een rechterlijke uitspraak dient het dienstverband van het huidige invalpersoneel omgezet te worden naar een arbeidsovereenkomst. De hiermee gemoeide kosten worden begroot op ongeveer Afl. 1 miljoen;
2. Pensioenvoorziening voor arbeidscontractanten: sedert 2012 zijn werkgevers conform de wet verplicht om een pensioenvoorziening te regelen voor hun werknemers. Het Land houdt zich echter nog steeds niet aan deze wet (non-compliance). Daardoor is er op de begroting van 2024 een bedrag van ongeveer Afl. 1,5 miljoen

- begroot voor het treffen van een aparte pensioenvoorziening t.b.v. de arbeidscontractanten van het Land;
3. Vervanging van personeel en nieuwe vacatures: het Land heeft gedurende de laatste jaren geen nieuwe vacatures begroot en heeft ook een beperkt aantal vrijgekomen vacatures ingevuld. De gevolgen hiervan is dat de dienstverlening van het Land onder druk komt te staan. Daarbij moet het Land in het kader van het Landspakket aan verschillende afspraken voldoen waardoor de inzet van extra krachten (met name kaderpersoneel) noodzakelijk is. Het Land heeft hierdoor – naast de Afl. 6,2 miljoen roll-overs – in totaal Afl. 5,5 miljoen extra vacatures begroot voor 2024 (Afl. 2,5 miljoen voor vervanging en Afl. 3 miljoen voor nieuwe vacatures). Van de nieuwe vacatures is ongeveer Afl. 1,2 miljoen bestemd voor indienstnemingen in het kader van thema A van het landspakket (Financieel beheer);
 4. Technische correctie op de begroting: onlangs is er een omissie geconstateerd in de begroting van 2023 met betrekking tot onder meer de premies volksverzekeringen t.b.v. de arbeidscontractanten van het Land en pensioengerechtigden. Het werkgeversdeel van deze premies (AOV/AWW en AZV) zijn immers te laag begroot; circa Afl. 5,5 miljoen te weinig. Voor dit jaar zullen er echter meevallers gerealiseerd worden in de personeelslasten (bijvoorbeeld door verlaging van de pensioenpremies) die bij zullen dragen aan dit verschil. Zij opgemerkt dat de nodige wijzigingen op de begroting van 2023 alsnog verwerkt zal moeten worden middels een Nota van Wijziging tijdens de behandeling van de suppletoire begroting 2023. Gelet hierop zijn de personeelslasten t.o.v. 2023 feitelijk met minder dan Afl. 8,7 miljoen toegenomen; en
 5. Aparte fondsen: rond Afl. 1,1 miljoen van de personeelslasten in 2024 worden bekostigd door een apart fonds, namelijk:
 - TWO (Afl. 0,7 miljoen)
 - Mondriaanfondsen (Afl. 0,2 miljoen)
 - Ondernemingsfondsen (Afl. 0,2 miljoen)

Opgemerkt dient te worden dat de personeelslasten van de Defensie – geraamd op Afl. 11 miljoen in 2024 – voornamelijk door Nederland worden

bekostigd. Indien de zogenaamde oneigenlijke personeelslasten (Aparte fondsen en Defensie) in mindering worden gebracht, bedraagt de feitelijke personeelslasten circa Afl. 457 miljoen voor het dienstjaar 2024.

8. *Is de verhoging van de personeelslasten ingegeven door de aanstelling van professionals in het kader van versterking van de capaciteit van het overheidsapparaat?*

Een gedeelte van de verhoging van de personeelslasten is inderdaad als gevolg van de aanstelling van professionals in het kader van versterking van de capaciteit van het overheidsapparaat. Het Land heeft immers gedurende de laatste jaren geen nieuwe vacatures begroot en heeft ook een beperkt aantal vrijgekomen vacatures ingevuld. De gevolgen hiervan is dat de dienstverlening van het Land onder druk komt te staan. Daarbij moet het Land in het kader van het Landspakket aan verschillende afspraken voldoen waardoor de inzet van extra krachten (met name kaderpersoneel) noodzakelijk is. Het Land heeft hierdoor – naast de Afl. 6,2 miljoen rollovers – in totaal Afl. 5,5 miljoen extra vacatures begroot voor 2024 (Afl. 2,5 miljoen voor vervanging en Afl. 3 miljoen voor nieuwe vacatures). Van de nieuwe vacatures is ongeveer Afl. 1,2 miljoen bestemd voor indienstnemen in het kader van thema A van het landspakket (Financieel beheer).

9. *Kan de Minister-president aangeven welke overheidsdiensten gebaat zullen zijn bij de verhoging van de personeelslasten?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 7.

10. *Uit de ontwerp-begroting 2024 blijkt dat de kostenpost goederen en diensten wederom zijn gestegen. Kan de Minister-president een rechtvaardig hiervoor aandragen?*

Voor het ministerie van Algemene Zaken is het voornamelijk te wijten aan de schulden met betrekking tot MFA San Nicolas, vervanging hardware DBSB en naar schatting (cfm prognose naturalisatie, vermiste paspoorten, extra aanvragen en vervallen paspoorten voorgaande jaren) zullen er in 2024, 10,625 paspoorten boven de 18 jaar en 4,400 paspoorten beneden de 18

jaar worden aangevraagd, zijnde totaal 15,025 paspoorten. De prognoses voor de af te dragen rijksleges in 2024 voor personen van 18 jaar of ouder Euro 43.09 (koers Afl. Directie Financiën 2,25 – Afl. 96.95,-) en voor personen jonger dan 18 jaar Euro 24.34 (koers Afl. Directie Financiën 2,25 – Afl. 54.77,-). De geraamde kosten bedragen circa Afl. 1.300.000,-.

11. *Welke noodzakelijk diensten zullen worden vergoed vanuit de kostenpost goederen en diensten voor het begrotingsjaar 2024?*

Alle noodzakelijke operationele uitgaven om de verschillende diensten en directies draaiende te houden, zijn begroot onder de post goederen en diensten.

12. *De landenpakket en het beleidsplan "repositioning our sails" zijn leidend voor de regering van Aruba. De visie van de regering is vervat in de voorgenoemde beleidsplan documenten. In hoeverre is rekening gehouden met de bestaanszekerheid en het algemeen welzijn van de Arubaanse maatschappij?*

Het uitgangspunt voor deze plannen is dat het welzijn en welvaart voor Aruba ervaren wordt in elk gezin. Hiertoe horen de discussies omtrent het bestaansminimum, etc.

13. *Welke maatregelen zullen worden genomen om de minimumloners, pensioengerechtigden en bijstandtrekkers te ondersteunen?*

Er zijn verschillende vormen van ondersteuning: financieel, zorg, sociaal, maatschappelijk, etc.

14. *Uit de memorie van toelichting blijkt dat het algemeen regeringsbeleid geënt is op de SDG'S, zoals die is vastgesteld door de VN.*

Verwezen wordt naar het antwoord op de volgende vraag.

15. *Kan de Minister-president aangeven waarom beleidsmatig geen aandacht is gericht aan de SDG'S 1, 2 en 10, waarin de regering een positieve*

verplichting op zich neemt om zich in te spannen om armoede, sociale verpaupering, fragmentatie en achteruitgang en inkomensongelijkheid aan te pakken?

16. *Welke beleidsmatige keuzes zijn gemaakt om de burgers met een inkomen beneden de bestaansminimum niveau te ondersteunen?*
17. *Uit de beleidsprioriteiten van de Ministerie van algemene zaken blijkt dat innovatie en het doorvoeren van innovatie binnen het overheidsorganisatie, van wezenlijk belang is.*

In 2024 zal de aandacht worden gericht op het e-Government traject.

18. *Welke projecten zullen in het kader hiervan worden uitgevoerd?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

19. *Uit de memorie van toelichting blijkt dat Koninkrijksrelatie en samenwerking hoog staan op de prioriteitenlijst. Welke strategische aanpakken zal de Minister-president ondernemen om een constructieve relatie binnen het Koninkrijk te bevorderen?*

Het uitgangspunt van het kabinet voor wat betreft relaties binnen het Koninkrijk is een relatie op basis van vertrouwen en wederzijds respect. Alle strategieën zijn gericht naar dit doel toe.

20. *Het vertrouwenscrisis van Het Koninkrijk ten opzichte van Aruba, is ingegeven door het feit dat de Minister-president van Aruba de door haar gemaakte afspraken niet nakomen. Hoe is de Minister-president van Aruba van plan om het vertrouwen te herstellen?*

Gedurende de diverse behandelingen (bijeenkomsten) in de Staten in de afgelopen maanden, zijn documenten overlegd aan de Staten van Aruba waarin de feitelijkheden zijn vermeld. Hieruit blijkt duidelijk dat de stelling, dat

er sprake zou zijn van een vertrouwenscrisis, niet correct is. Van groot belang voor het behoud van het Koninkrijk alsook de toekomst van Aruba is het waarborgen van de democratische rechtstaat. Overigens is ook met de Koninkrijkslanden Curaçao en Sint-Maarten een goede band opgebouwd.

21. *Zullen de Staten van Aruba worden betrokken bij het plan van aanpak inzake het bevorderen en herstellen van de relatie tussen het Koninkrijk en Aruba?*

De Staten zullen betrokken worden en geïnformeerd.

22. *Uit de toelichting op de ontwerp-begroting 2024 blijkt dat er geen aandacht is besteed aan koopkrachtverbetering. In hoeverre is het regeringsbeleid gericht op het toekennen van indexering aan de ambtenaren, ter compensatie van hun koopkrachtsverlies?*

De besluitvorming rondom de hoogte van de indexering van salarissen van de overheidswerknemers wordt gebaseerd op de voorgestelde alternatieven van de indexeringscommissie.

23. *Uit het algemeen regeringsbeleid blijkt dat koopkracht compensatie geen prioriteit is van de regering van Aruba. Kan de Minister-president als "primus inter pares" een rechtvaardiging hiervoor aandragen?*

Verwezen wordt naar het antwoord op een soortgelijke vraag die in deze nota is beantwoord.

24. *Zal de regering van Aruba overwegen om reparatietoeslag voor lage inkomens te verhogen, in het kader van koopkrachtverlies compensatie?*

Er is per 1 januari 2023 een verhoging van de reparatietoeslag ter compensatie voor de lagere inkomens doorgevoerd.

25. *In hoeverre is bij de vaststelling van de Ontwerp-begroting 2024, rekening gehouden met het koopkrachtachteruitgang van de burgers? in het licht van de nieuwe fiscale maatregelen (BBO bij de grens 7%, verhoging BBO naar 2.5%) en de aanhoudende torenhoog prijzen van benzine en utiliteit.*

26. *Kan de Minister-president een overzicht geven van de publieke investeringen die zullen worden gedaan?*

De investeringen die het Land in 2024 zal doen, zijn opgenomen in de begroting en de memorie van toelichting.

27. *Kan de Minister-president haar hybride oplossing inzake het regelen van het financieel toezicht, nader schriftelijk toelichten?*

Hierover heeft de minister-president de Staten uitvoerig geïnformeerd op 19 oktober jl.

28. *Segun informacion a nombra hende na Kadaster; minister por duna Parlamento un bista di cuanto hende a ser nombra na Kadaster?*

Deze stelling is niet correct. De DLV/Kadaster kampt met een schrijnend personeelstekort, deze vacatures zijn in de afgelopen jaren niet vervuld.

29. *Minister por splica Parlamento den ki posicion y con esaki ta refleha den e organogram di Kadaster pa e aña 2023, 2024?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

30. *Segun informacion den e landspakket mester privatisa Kadaster. Minister por duna Parlamento un bista di con leu e privatisacion di Kadaster ta?*

In het Landspakket wordt geen melding gemaakt van het Kadaster. In het algemeen wordt momenteel gewerkt aan de herstructurering van de overheidsorganisatie, zoals de Staten uitvoerig op 13 oktober jl. is medegedeeld.

31. *Minister por splica Parlamento ki consecuencia esaki tin pa cu e trahadornan y con esaki lo ser mitiga y si esaki lo tuma lugar den 2024?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag

32. *Minister por splica Parlamento con Kadaster lo genera entrada pa cu su gastonan?*

Bij de DLV worden verzoeken voor het inmeten van kavels tot op het niveau van bouw kavels geadministreerd, en wordt er geen onderscheid gemaakt tussen woningbouw en commerciële doeleinden.

33. *Minister por duna un bista di cuanto tereno a ser midi door di Kadaster den e ultimo añanan? Cuanto ta terenonan pa vivienda y cuanto ta terenonan commercial?*

De ingemeten kavels zijn verspreid over heel Aruba gelegen, specifiekere informatie kan niet met de Staten gedeeld worden.

34. *Minister por duna Parlamento un lista na unda e terenonan aki ta situa?*

Al de meetwerkzaamheden werden volledig zowel met de daarvoor beschikbare middelen op de begroting van de DLV als daarbij binnen blijvend, uitgevoerd en waarbij noch krachten werden ingehuurd noch werkzaamheden uitbesteed.

35. *Minister por splica Parlamento cuanto recurso financiero tabata tin mester pa cu e midimentonan aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

36. *Despues di mudamento di haf di carga pa Barcadera a keda terenonan liber otro desaroyo na e haf di Oranjestad, esaki a ser yama Port City. Durante e ultimo añanan gobierno a cambia diferente biaha di plan; minister por suministra Parlamento un copia di e ultimo plan?*

Een beschrijving van het algehele project genaamd 'Port City' is gepubliceerd en is te vinden op de hier navolgende webpagina <https://www.arubaports.com/main/port-city-oranjestad/>. Dit project werd

reeds aan de vaste commissie van de Staten gepresenteerd. Het Port City Area Vision & Urban Design Plan zal staande vergadering ter inzage worden gelegd.

37. *E terenonan pa cu e proyecto aki ta den erfpacht di APA. Pa APA por desaroya e proyecto aki aprobacion y maneho di e minister di infraestructura ta esencial. Minister por duna Parlamento kico ta e vision di minister pa cu e proyecto aki awor pa aña 2024?*

Het bewuste Port City project werd middels een ministerraad besluit genomen (februari 2019) goedgekeurd. De aanbesteding voor de uitgifte van het eerste perceel is geprojecteerd te starten in het eerste en tweede kwartaal van 2024

38. *APA mester aprobacion di minister di infraestructura pa cambia destinacionnan di e terenonan aki cu tabata destina pa free zone y awor mester bira comercial, minister a duna aprobacion pa esaki nan sosode caba y ki dia y si por haya un copia di esaki?*

De formalisatie van de overeenkomst van splitsing, gedeeltelijke prijsgeving en vestiging van erfpacht zal plaatsvinden in het laatste kwartaal van 2023.

39. *APA mester aprobacion di minister di infraestructura pa por duna onder erfpacht na e diferente desaroyadornan di e proyecto aki , minister por confirma na Parlamento cu esaki a sosode caba y si por haya un copia di e decision aki?*

Thans zijn er geen ondererfpachtovereenkomsten gesloten met derden die betrekking hebben op het 'Port City' project. Verwezen zij naar het antwoord op de vorige vraag.

40. *Minister por confirma si mester a pasa erfpacht nobo pa APA, na cua notario y ki dia esaki a sosode?*

Er zijn geen nieuwe erfpachtsterreinen uitgegeven aan APA.

41. *Parlamento por haya un copia di e acta di erfpacht aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

42. *Mirando e embergadura di e proyecto aki y den cuadro di transparencia di e proyecto aki mester tin reglanan bon stipula pa cu e destaho di ortogamento y ki tipo di proyecto ta cuadra den e plan aki; minister por duna Parlamento un copia di e reglanan di destaho aki?*

Het ligt thans in de bedoeling van de APA om een aanbesteding te doen in verband met de uitgifte van de bewuste percelen, die deel uitmaken van het 'Port City' project. Het onderhavige project is in het kader van de (vrijwillige) naleving van de Didam-regels, zoals voorschreven door de Hoge Raad in het DIDAM-arrest voorzien van een transparante en objectieve procesbeschrijving voor de selectie van potentiële ontwikkelaars. Het bijgevoegde masterplan maakt melding van de toe te laten activiteiten die binnen het onderhavige masterplan mogen worden uitgevoerd. Dit traject wordt in overeenstemming met Port of Amsterdam gedaan.

43. *Minister por duna Parlamento un copia di ken ta den e comision di evaluacion y ken si y ken no lo haya oportunidad pa desaroya un proyecto na Port City?*

Zoals eerder aangegeven worden de processen, voorwaarden en bepalingen rondom de voorgenomen aanbesteding van de percelen deel uitmakende van het 'Port City' project thans bediscussieerd. Dit geldt ook voor de samenstelling van de evaluatiecommissie. Enkele uitgangspunten (niet-limitatief) voor de samenstelling is onafhankelijkheid en transparantie. Er is een adviescommissie bestaande uit vertegenwoordigers van de Aruba Ports Authority N.V. (inbegrepen Port of Amsterdam), de Aruba Tourism Authority, de Directie Economische Zaken, Handel en Industrie, de Directie Infrastructuur en Planning en de Dienst Openbare Werken die de selectiecommissie van APA, bestaande uit leden van APA, zal adviseren.

44. *Minister por splica Parlamento cuanto lo costa un desaroyador pa por bin na remarke pa haya un tereno na Port City?*

Thans worden de exacte kosten samen met Land Aruba bepaald. Eenmaal dat deze kosten bekend zijn zullen ze onderdeel uitmaken van het aanbestedingsproces.

45. *Minister por splica con leu nos ta den e realizacion di e proyecto aki pa 2024?*

Thans worden de terreinen voor de eerste fase van het 'Port City' project (aangegeven als perceel 1 en 2 op bijgaande situatietekening) voorbereid. Het ligt in de planning om de aanbesteding van de eerste twee bouwpercelen ter hoogte van de Bushiri Beach Resort, in het eerste en tweede kwartaal van 2024 te laten plaatsvinden.

46. *Minister por confirma na Parlamento cu e proyecto aki no tin efectonan negativo pa comerciantenan den nos caya principal, manera tiendanan di retail cu lo por competi cu comerciantenan de nos Caya grandi?*

Bij de opstelling van het masterplan genaamd 'Port City' is degelijk rekening gehouden dat de toegestane ontwikkelingen binnen het 'Port City' project geen directe concurrentie opleveren of negatieve effecten voor de ondernemingen die gevestigd zijn in de Caya G. F. (Betico) Croes en directe omgeving.

47. *Minister por confirma cu lo no duna ningun concesion riba e tereno di ex Bushiri Hotel y esaki lo keda pa beach publico pa e pueblo di Aruba?*

Op dit moment zijn er geen concrete plannen voor het gebruik van dit terrein.

48. *Segun informacion a nombra hende na DIP, minister por duna Parlamento un lista di cuanto persona a ser nombra na DIP den e ultimo aña y cuanto lo ser nombra pa 2024?*

Dienaangaande zij hierbij het volgende opgemerkt:

2021: Twee juristen, een coordinator en twee beleidsmedewerkers;

2022: Twee financiële medewerkers en een medewerker commercieel;

2023: Twee juristen;

2023: nog vier vacatures.

49. *Minister por splica Parlamento den ki posicion y con esaki ta cuadra cu e organogram di DIP?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag. De functies vallen binnen de bestaande organogram, de goedgekeurde formatie, de begroting en zijn ingeschaald conform de Bezoldigingsregeling Aruba door DRH.

50. *E director di DIP sr. Haime Croes ta suspendi; minister por splica Parlamento pakico y ken a dicidi cu lo cuminsa un investigacion contra sr. Croes y ken ta conduciendo e investigacion aki?*

Er is sprake van een disciplinair onderzoek onder leiding van DRH. Over de inhoud van het onderzoek kan op dit moment geen nadere informatie worden verstrekt.

51. *Den cuadro di e suspencion di Director di DIP minister por splica Parlamento ken of kendenan ta responsabel pa DIP?*

De functionaris die reeds benoemd was als plaatsvervangend directeur heeft tijdelijk de leiding op zich genomen, en wordt daarin bijgestaan door een klankbordgroep bestaande uit de VDA en het CAD.

52. *Minister por splica Parlamento ken a nombra e personanan aki y ken a duna nan e responsabilidad pa tuma decision den nomber di DIP?*

De minister belast met Infrastructuur heeft dit besluit genomen.

53. *Minister duna Parlamento den liñanan grandi kico ta e cambionan cu a ser introduci den e ROP, Ropv y kico ta e retonan cu a constata den e ultimo aña aki?*

Het betreft het geheel aan regelgeving voor het adequaat gebruik van onze terreinen voor verschillende bestemmingen. Uitdagingen blijven vergelijkbaar met die van de ROP-periode in 2009, waar terreinen die

destijds groengebied waren nu natuur en landschap zijn geworden. Voor dit probleem moet een pragmatische oplossing worden gezocht.

54. *Minister por splica Parlamento cuanto persona y organizacion a entrega keho contra e cambionan aki awor cu nan ta ser confronta cu e realidad?*

Deze informatie is niet beschikbaar. Maar wat wel opgemerkt dient te worden is dat er geen bezwaar is ingediend, maar de zienswijze dat tijdens de opmaak van ROPV werd behandeld.

55. *Minister por duna Parlamento kico a haci cu e kehonan aki?*

De klachten zijn in behandeling genomen en afgehandeld.

56. *Minister por duna Parlamento con implementacion ROPV ta bayendo y ki consecuencia e tin pa e comunidad y pa e comerciantenan?*

De uitvoering van ROPV verloopt voorspoedig. In 2023 is een grootscheepse voorlichtingscampagne georganiseerd waardoor de burgers meer inzicht hebben gekregen en waardoor de acceptatie is vergroot. In verschillende rechtszaken blijkt ook dat het Gerecht veel waarde aan de ROPV toekent.

57. *Gobierno a anuncia cu ta bin cu un Proyecto nobo di parke di molina; Minister por confirma si a tene cuenta cu e proyecto aki den e cambionan di ROPV?*

Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord.

58. *Minister por duna Parlamento cifra di cuanto persona a ricibi un reservering den e ultimo añanan (2019, 2020, 2021, 2022 y 2023) pa por construi nan vivienda?*

Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord.

59. *Minister por duna Parlamento cuanto di e reserveringnan aki a pasa acto notarial den e ultimo aña?*

In 2018 229, in 2019 576, in 2020 65, in 2021 39, 2022 158 en in 2023 91.

60. *Minister por splica Parlamento si e cambionan cu a ser introduci den e ultimo 4 aña pa bin na remarke pa un tereno pa realisa nan cas ta na vigor ainda?*

Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord.

61. *Si un persona kier bende su cas e mester un aprobacion di DIP prome cu pasa e acto na notario, segun notarionan, creando un red tape y retraso innecesario pa esakinan tuma lugar. Minister ta na altura di e problematico aki?*

Dit proces is vastgelegd in de Landsverordening Uitgifte Eigendommen (LUE) en in de notariële akte ten tijde van verkrijging van het erfpachtrecht, en is om ervoor te zorgen dat er geen handel noch speculatie plaatsvindt met gronden. Gelet op de schaarste in terreinen in Aruba, is dit een noodzakelijke maatregel.

62. *Minister por splica Parlamento con ta bay soluciona esaki?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

63. *Minister por duna Parlamento cifranan di cuanto tereno comercial a ser duna den opcion den e ultimo añanan?*

In 2023 zijn slechts 2 opties uitgegeven.

64. *Minister por duna Parlamento un bista di ki tipo di comercio ta vincula cu e optienan aki?*

Een muziekstudio en een boutique hotel.

65. *Minister por duna Parlamento cifranan di cuanto a pasa actonan notarial?*

Er is geen informatie beschikbaar.

66. *Minister por duna Parlamento un bista di cuanto inversion e proyectonan ta representa den nos economia, principalmente pa 2023 y 2024?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

67. *Den e ultimo añanan diferente proyecto di hotel y condominium a start. Minister por suministra cua ta e proyectonan aki y kendenan ta tras di e proyectonan aki?*

Bij het aantreden van het kabinet Wever-Croes in 2017, bleek dat de voormalige regering toekenningen en toezeggingen had gegeven voor 7000 + nieuwe hotelkamers. Mede op verzoek van de Staten is geprobeerd om dit aantal te verlagen. Gegadigden die niet voldeden aan de voorwaarden werden geweigerd, met de andere gegadigden is onderhandeld om het aantal kamers te verlagen en om de projecten te temporiseren. Het is uiteindelijk gelukt om het aantal van 7000+ hotelkamers te verlagen naar 2000. Door de huidige regering is slechts aan 1 hotel een erfpachtsterrein uitgegeven, ten behoeve van het project Secrets in San Nicolas. Alle andere hotels en condo's die momenteel worden gebouwd, zijn toekenningen en toezeggingen van de voormalige regering (kabinet M. Eman II), waartoe de huidige regering aan verbonden is.

68. *Un di e proyectonan aki ta Embassy Suite Hotel cu a haya perminso di minister di infraestructura pa desaroya y mehora e beach dilanti di e hotel. Minister por splica Parlamento con por ta posibel cu e minister di naturalesa a para e proyecto?*

Het project heeft voor de aanleg van het strand een aanlegvergunning gekregen, met als voorwaarde dat indien beschermde soorten beschadigd worden, er een ontheffing nodig is van de minister van Natuur. In deze fase bevindt zich thans het project.

69. *Minister por splica Parlamento si e proyecto aki a ser discuti den ministerraad y kico tabata e resultado di esaki?*

Dit project is een van de vele projecten die zijn geërfd van de regering Mike Eman II. Wellicht dat het project toendertijd was besproken in de ministerraad.

70. *Minister ta na altura cu e desaroyadoman a cuminsa of ta bay cuminsa un caso contra gobierno pa daño y prehicio cu lo por costa pais Aruba miyones?*

Tot heden is geen rechtzaak aangespannen met betrekking tot een schadeclaim.

71. *Minister por splica Parlamento ken lo ta responsabel pa e gasto aki?*

Er wordt verwezen naar het antwoord op de vorige vraag.

72. *Minister por suministra Parlamento di Aruba tur correspondencia entre gobierno y e desaroyadoman?*

Gelet op het feit dat een rechtszaak aanhangig is, kan deze informatie niet met de Staten worden gedeeld.

73. *Minister por duna Parlamento un copia di DIP pa cu e 'strandenbeleid' pa cu e area aki?*

Er bestaat geen specifiek strandenbeleid voor deze zone.

74. *Minister por splica Parlamento kico ta of tabata e rol di DOW den e problematico aki?*

DOW houdt toezicht op de werkzaamheden, conform de uitgegeven aanlegvergunning.

75. *Minister por duna un bista con ta regla e disputa aki?*

De regering is momenteel bezig met beantwoording van de verzoeken.

76. *Den e ultimo añanan tin mas persona cu kier dedica nan mes na agricultura, minister por splica Parlamento kico ta e maneho pa e sector aki pa cu e terenonan disponible door di DIP?*

Verwezen wordt naar het onderstaande

3.4.6. Nieuwe uitgifte huurgrond.

Voor nieuwe aanvragen voor huurgrond t.b.v. **agrarische** of commerciële bestemmingen zullen de volgende vereisten gelden.

-
- Er dient een businessplan te worden ingediend indien de aanvrager meer dan 2000m² wenst te huren;
 - Voor huurgrond onder de 2000m² geldt de lage huurprijs;
 - Tussen 2000m² en 10.000m² wordt de huur vastgesteld, rekening houdende met het type bedrijf;
 - Voor huurgrond groter dan 10.000 m² dient een bankgarantie van 5% te worden ingediend en wordt een commerciële huurprijs berekend;
 - De geprojecteerde activiteiten dienen binnen 1 jaar operationeel te zijn, uitzonderingen worden per geval beoordeeld;

77. *Minister por splica Parlamento con un persona ta bin na remarke pa un tereno pa agricultura?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag. Deze informatie is ook beschikbaar op de website van DIP.

78. *Gabinete Wever Croes a declara cu lo bay duna 5 vergunning pa bay planta marihuana na Aruba pa cu esaki minister di infrastructura mester reserva y duna 5 tereno den huur comercial. Minister por splica Parlamento na unda e terenonan aki ta situa?*

De teelt van cannabis kan een grote bijdrage leveren aan de economische diversificatie van Aruba. De uitvoering hiervan is in handen van de minister van Toerisme en Volksgezondheid. Nadat de minister het beleid heeft opgesteld, zal DIP belast worden met de uitvoering daarvan door terreinen aan te wijzen. Op dit moment is daarvan nog geen sprake. Er zijn een aantal percelen die zijn besproken met DIP. Echter vanwege de wereldomstandigheden waarbij er sprake is van overproductie bij Canada en Portugal is er weinig animo voor grote investeringen die gemoeid gaan met beveiligde cannabisproductie. Voorts is het knelpunt van het internationaal kunnen bankieren niet opgelost, omdat de correspondent banken in Amerika

niet bereid zijn transacties afkomstig van dergelijke industrie te faciliteren. Cannabis in de Verenigde Staten is op federaal niveau nog steeds illegaal. Een wetswijziging ligt bij het Senaat van de Verenigde Staten, maar is nog niet aangenomen. Onze lokale banken zijn afhankelijk van de Amerikaanse correspondent banken voor het geldverkeer. Zolang er hier geen oplossing voor is geven onze lokale banken aan dat zij het risico niet kunnen nemen om de bankrelatie met hun correspondent banken op het spel te zetten. Dit maakt dat dit onderdeel van het project stil is gezet en enkel faciliteiten worden gecreëerd voor invoering van kant en klare CBD-middelen. Indien het geneesmiddelen betreft vallen dit onder het toezicht van IVA en krijgt IVA-versterking voor toezicht op de veiligheid van deze producten.

79. *Minister por splica Parlamento si y con e proyectonan aki ta sigui y ken a haya e terenonan aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

80. *Minister por splica Parlamento si e companianan of personanan a cumpli cu tur rekisito pa a haya un di e terenonan aki y ki dia nan ta start?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 78.

81. *Minister por splica Parlamento ki grandura cada uno di e terenonan aki tin?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

82. *Minister por duna Parlamento di sa cuanto marihuana lo ser produci den proximo añanan?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

83. *Minister por duna Parlamento di sa cuanto placa esaki a genera pa pais Aruba?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 78.

84. *Minister por splica Parlamento cuanto entrada esaki a genera pa gobierno?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 78.

85. *Minister por suministra Parlamento cuanto hende ta trahando den e sector aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 78.

86. *Minister por splica Parlamento con polis, husticia lo cuida e produccionnan aki, y kico ta nan opinion pa cu e proyectonan aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 78.

87. *Riba 20 di october 2021, Gobierno di Aruba a firma un MOU cu Bohama pa e edificio nobo pa Departamento di Aduana y pa cu esaki gobierno lo dunanan e edificio na L.G. Smith Blvd. Minister por splica Parlamento den cua corant of media a publica e destaho publico aki?*

Een Didam-arrest procedure is gevolgd en in september 2023 is bekend gemaakt waar andere belanghebbenden hun kans hebben gekregen om te reageren.

88. *Minister por duna Parlamento e documentonan di conseho di e departamentonan di gobierno cu a conseha minister pa duna Bohama sin bay un destaho?*

Deze informatie kan op dit moment niet gedeeld worden met de Staten omdat een rechtszaak aanhangig is gemaakt.

89. *Minister por splica Parlamento ken lo controla si lo Bohama bay traha ta di mes un balor cu e taxatie di e edificio di Aduana na L.G. Smith Blvd?*

Net als bij alle werkzaamheden voor het Land zal de DOW toezicht houden.

90. *Minister a declara cu tabata tin un comision cu e avisa minister cu otro negociantenan cu tabata tin interes den e edificio aki no ta serio. Minister por duna Parlamento un copia di e evaluacion aki y kendenan a hacie?*

Deze informatie kan op dit moment niet gedeeld worden met de Staten omdat een rechtszaak aanhangig is.

91. *Minister por duna Parlamento un copia di e acuerdo cu minister a cera cu FCCA riba e maneho di vivienda social principalmente ortogamento di tereno na FCCA?*

92. *Minister por duna Parlamento un bista di cuanto persona ta riba e lista di espera pa un cas social?*

Hierna volgt een overzicht van de projecten in uitvoering:

- Wegkust batterij – 12 units – 1 en 2 slaapkamers: opgeleverd
- Boegoeroei 11Z - 48 Units 1 slaapkamer woning: oplevering maart 2024
- Nieuwstraat 11 gebouw gerenoveerd: opgeleverd oktober 2023
- Oranjestraat 28 gebouw gerenoveerd: oplevering november 2023

93. *Minister por suministra Parlamento cu informacion di e proyectonan cu FCCA ta realisando na e momentonan aki y kico e plannan pa 2024 ta?*

Projecten die gepland staan voor 2024:

- Uphill Wegkustbatterij – 29 units – 1 en 2 slaapkamers
- Kiviti Rijtjes Huizen – 59 units- 1 en 2 slaapkamers
Hypotheek 2024
- Nabij 100 koopwoningen via FCCA

94. *Minister por splica cuanto tereno a ser ortoga na FCCA den 2023?*

Gedurende 2023 is aan FCCA 1 terrein en 1 uitbreiding uitgegeven.

95. *Minister por splica Parlamento unda e terenonan aki ta ubica?*

Genoemde terrein en uitbreiding zijn gelegen te:

- Kas paloma – 15000m²
- Meiveld – uitbreiding nabij 500m²

96. *FCCA a nombra un directora nobo. Minister por splica Parlamento con esaki a bay y kico ta e maneho di e directora nobo pa cu benta di e casnan cu hendenan tin hopi tempo ta biba den nan?*

De directeur wordt aangesteld door de Raad van Toezicht van de FCCA.

97. *Minister por suministra Parlamento ken ta den e raad van toezicht nobo di FCCA?*

De Raad van Toezicht staat opgenomen in het handelsregister van de Kamer van Koophandel en Nijverheid van Aruba en de informatie is openbaar.

98. *Minister por splica Parlamento con y ken a nombranan den e raad y for di ki fecha nan a ser nombra?*

De Raad van Toezicht wordt conform het statuut van de FCCA benoemd:

- Lid A middels een open sollicitatieprocedure en wordt gekozen door de Raad van Toezicht;
- Lid B door co-optatie en wordt gekozen door de Raad van Toezicht;
- Lid C op voordracht van de regering.

Alle leden dienen te worden goedgekeurd door de Centrale Bank van Aruba alvorens toe te kunnen treden tot de Raad van Toezicht.

99. *Segun informacion e afdeling di planning di FCCA ta cera. Minister por splica Parlamento kico ta motibo y cua ta e plannan pa cu esaki?*

Deze informatie is niet correct, er zijn geen afdelingen afgesloten bij de FCCA.

100. *Mientrastanto cua companianan priva ta haciendo e trabounan awor?*

Volledigheidshalve zij hierbij opgemerkt dat gesubsidieerde instellingen bepalen zelf de lonen van hun medewerkers. De enige relatie met Land is via de zogeheten outputsubsidie welk gekoppeld staat aan de beleidsacties.

101. *Parlamento a tuma nota cu tin hopi confusion pa cu e proyecto di Secrets Hotel na Baby Beach. Minister por suministra Parlamento kico ta e problemanan pa cu e proyecto aki?*

Gemakshalve wordt verwezen naar het hierboven gegeven antwoord.

102. *Minister por duna Parlamento un copia di e erfpachtovereenkomst di e tereno cu a ser duna na e desaroyadornan pa cu e hotelnan na Baby Beach?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

103. *Minister por splica Parlamento den ki fase e proyecto aki ta?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

104. *Minister por splica Parlamento kico ta e ultimo veredicto di hues pa cu e proyecto aki?*

Land Aruba heeft met een beschikking op bezwaar de bezwaren van de buurtbewoners beantwoord.

105. *Minister por duna Parlamento un copia di e acuerdo cu gobierno tin cu e proyecto aki pa loke ta trata facilidadnan riba beach pa cu e hotelnan aki?*

Er zijn geen afspraken voor wat betreft strand faciliteiten.

106. *Minister por confirma si ta bin bar y restaurant riba beach pa e hotel?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

107. *Minister por confirma cuanto stul y palapa lo ser permiti pa e hotelnan aki riba beach?*

Er zijn geen afspraken voor wat betreft strand faciliteiten.

108. *Minister por confirma cu gobierno lo bay traha e infraestructura y careteranan e proyecto aki?*

DOW heeft een meerjarenplanning opgesteld voor de wegwerkzaamheden. In deze meerjarenplanning is vastgelegd welke wegen en infrastructuur in de komende jaren aan onderhoud toe zijn.

109. *Minister por suministra Parlamento cuanto esaki ta bay costa y unda riba e presupuesto esaki ta?*

Deze kosten zijn niet opgenomen in de begroting 2024. Tijdens de behandeling van de begroting 2024 voor DOW, zal hier nader op worden ingegaan.

110. *Minister por splica Parlamento cuanto hende ta trahando den e proyecto aki?*

111. *Minister por splica Parlamento ki efecto e BBO na frontera tin pa gastonan di e proyecto aki y pa otronan?*

De verwachting is dat het effect niet anders zal zijn dan op de rest van de bevolking van Aruba.

112. *Minister por splica Parlamento bou cual ley ta permiti minister di infraestructura bende terenonan erfpacht pa eigendom y si ta posibel kico ta e reglanan mirando cu kier bende e terenonan di WEB den erfpacht pa eigendom?*

Dat betreft de Landsverordening uitgifte eigendommen.

113. *Un di e proyectonan cu tatata ser desaroya riba tereno di gobierno sin ningun permiso ta e proyecto di casitanan den laman na Savaneta; minister por duna Parlamento un splicacion di con e proyecto aki ta desaroyando awe na 2023 y con a duna e Proyecto aki e erfpacht?*

Het project beschikt over alle nodige vergunningen en aktes die binnen de wettelijke kaders zijn gegeven.

114. *Minister por confirma cu e proyecto aki no tin ningun efecto negativo pa nos ambiente y ta cuadra cu e ROP?*

Er wordt verwezen naar het antwoord op de vorige vraag.

115. *Minister por suministra un copia di DNM pa cu e advies pa cu e proyecto aki?*

116. *Minister por confirma cu e actonan notarial a ser pasa cu huridicamente e terenonan a ser ortoga den erfpacht pa e desaroyadoman?*

Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord.

117. *Minister por splica Parlamento bou cua ley e 7 promil cu ta ser reserva na notario pa e proyectonan social ta cay y con minister di infrastructura ta tuma decision riba e fondonan aki?*

Dit stond vroeger bekend als de maatschappelijke contributie, en die al sinds 2021 niet meer in rekening wordt gebracht.

118. *Minister por splica Parlamento kendenan ta bin na remarke pa ricibi fondonan pa nan proyecto?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

119. *Minister por splica Parlamento kendenan ta evalua e peticionan aki y ta dicidi ken ta haya?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

120. *Minister por splica Parlamento si ta minister di infraestructura so ta politicamente y huridicamente responsabel pa cu e distribucion di e fondonan aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

121. *Minister por suministra Parlamento un lista di kendenan a haya fondonan y pa ki tipo di proyecto den e ultimo 4 aña?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag

122. *Minister por splica Parlamento kende ta controla cu e fondonan ta ser duna, berdaderamente ta wordo uza manera palabra?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

123. *Minister por suministra Parlamento cu informacion tocante cuanto placa a ser genera den e ultimo 5 añanan pa cu e fondo aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

124. *Minister por suministra Parlamento cu informacion den cua post di e presupuesto e fondonan aki ta ser registra?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

125. *Wat is de huidige staat van de Arubaanse economie en welke verwachtingen heeft de regering voor de komende jaren?*

126. *Hoe beoordeelt de regering de groeiende armoede op Aruba en welke maatregelen worden genomen om dit aan te pakken?*

127. *Kunt u uitleggen hoe de afbraak van collectieve regelingen in de zorg, het onderwijs en de arbeidsmarkt de levenskwaliteit van de burgers beïnvloedt?*

Deze vraag is niet geheel duidelijk.

128. *Welke maatregelen worden genomen om de toegankelijkheid tot kwalitatief goede medische zorg voor alle Arubanen te waarborgen, de invoering van eigen bijdragen voor medicijnen is een duidelijke indicatie van de afbraak van een belangrijke collectieve regeling, namelijk de algemene ziekte verzekering?*

Ten aanzien van de gezondheidszorg, wordt verwezen naar de roadmap voor het Landspakket F3, die cruciaal is voor het halen van de doelen en die door het ministerie van Toerisme, aan de ministerraad zijn aangeboden en goedgekeurd. Deze roadmap is in samenspraak met VWS en de stakeholders gemaakt en heeft verschillende rapporten en adviezen ten grondslag. Deze roadmap is meerdere malen aan de Staten geboden.

129. *Hoe ziet de regering de verdeling van sociale risico's tussen individuele burgers en collectieve regelingen?*

130. *Wat zijn de plannen van de regering om het minimumloon aan te passen aan de stijgende kosten van levensonderhoud?*

Elk jaar wordt het minimumloon aangepast aan de hand van het prijsindexcijfer. Het prijsindexcijfer wordt berekend aan de hand van de kosten van levensonderhoud. Het CBS stelt maandelijks de prijsindexcijfers van de gezinsconsumptie vast. Artikel 13 van de Landsverordening minimumlonen regelt het wettelijke kader voor deze aanpassing.

131. *Welke maatregelen worden genomen om de schrijnende tekorten tussen het minimumloon en het bestaansminimum aan te pakken?*

Het minimumloon werd per 1 januari 2023 verhoogd omdat het prijsindexcijfer een stijging kent. Er is steeds een kloof tussen het minimumloon en het bestaansminimum voor een-persoons-huishouden. Om de kloof tussen het minimumloon en het bestaansminimum te sluiten, heeft de minister van Arbeid een aantal acties (zoals werkweek verkorten, indexeren van alle lonen tot en met de inkomensgrens en een grondige analyse om het bedrag van het huidige minimumloon te actualiseren) voor ogen. Deze opties worden momenteel uitgewerkt in een gefaseerde tijdsplanning en moeten gerealiseerd worden om te voldaan aan het programma van SDG2030. De regering tracht verder via de basisconsumptiegoederen (Canasta basico) (Prijzenverordening AB 1991 No. GT 17) de prijzen van basisconsumptiegoederen in supermarkten te regelen en via Macuto di compras, deze prijzen te blijven controleren. De minister van Energie is bezig om mogelijkheden uit te zoeken om de energiekosten zo laag mogelijk te houden.

132. *Zijn er programma's om gepensioneerden en gezinnen op bijstand te ondersteunen bij het verlichten van hun financiële lasten?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

133. *Welke initiatieven zijn er om saamhorigheid en solidariteit in de samenleving te bevorderen?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

134. *Hoe kan de gemeenschap worden gemobiliseerd om gezamenlijk uit de huidige sociaaleconomische uitdagingen te komen?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

135. *Wat is het standpunt van de regering met betrekking tot het dreigende verval van de bestaanszekerheid op Aruba?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

136. *Hoe evalueert de regering de huidige situatie met betrekking tot armoede op Aruba?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

137. *Welke concrete maatregelen worden genomen om de bestaanszekerheid van de bevolking te waarborgen?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

138. *In hoeverre houdt de regering rekening met de principes van artikel 20 van de Nederlandse grondwet, met name de zorg voor bestaanszekerheid?*

Artikel 20 Grondwet brengt het recht op een toereikende levensstandaard tot uitdrukking. Dit cruciale recht voor het leiden van een menswaardig bestaan geldt voor de gehele bevolking, dus ook voor ingezetenen die niet (meer volledig) zelf in hun levensonderhoud kunnen voorzien. In artikel 20, eerste lid, Grondwet, worden bestaanszekerheid en spreiding van welvaart tot voorwerp van overheidszorg verklaard. De rechten op sociale zekerheid en bijstand, neergelegd in respectievelijk artikel 20, tweede lid, en artikel 20, derde lid, vormen een nadere invulling van het breed geformuleerde artikel 20, eerste lid, Grondwet.

139. *Hoe zorgt de regering voor een eerlijke spreiding van welvaart onder de Arubaanse bevolking?*

Verwezen wordt naar het antwoord op een soortgelijke vraag die eerder is beantwoord.

140. *Wat zijn de plannen van de regering om de levenskwaliteit van de burgers te verbeteren?*

Verwezen wordt naar het antwoord op een soortgelijke vraag die eerder is beantwoord.

141. *Welke specifieke sociale zekerheidsmaatregelen zijn er ingevoerd om de bestaanszekerheid te waarborgen?*

Er bestaan reeds sociale zekerheidsmaatregelen. In dit kader wordt verwezen naar het Landsbesluit bijstandsverlening (AB 1988 no. 88).

142. *Hoe beoordeelt de regering de impact van de stijgende kosten van levensonderhoud op de bestaanszekerheid van de bevolking?*

Verwezen wordt naar het antwoord op een soortgelijke vraag die eerder is beantwoord.

143. *Hoe wordt de effectiviteit van bestaande sociale bijstandsprogramma's gemeten?*

De hervorming en modernisering van het stelsel van bijstand is ook onderdeel van het Landspakket.

144. *Hoe wordt de financiële situatie van gepensioneerden en gezinnen op bijstand geëvalueerd en verbeterd?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 150.

145. *Zijn er plannen om het minimumloon aan te passen om het bestaansminimum te waarborgen?*

Het minimumloon is reeds per 1 januari 2023 verhoogd.

146. *Welke rol speelt de overheid bij het verlichten van de financiële lasten van gezinnen met kinderen?*

De overheid speelt een cruciale rol bij het verlichten van de financiële lasten van gezinnen met kinderen.

147. *Welke stappen worden genomen om de toegang tot betaalbare huisvesting te verbeteren, gezien de invloed ervan op de bestaanszekerheid?*

148. *Zijn er specifieke programma's om werklozen beter te ondersteunen en hun bestaanszekerheid te waarborgen?*

In het Landspakket wordt momenteel gewerkt naar de professionalisering van een arbeidsbureau (jobcenter) om werklozen optimaal te ondersteunen tijdens het zoeken naar een baan. Tevens wordt gewerkt naar een werkloosheidsregeling om werklozen (tijdelijk) met een overbruggingstoelage te ondersteunen bij het verliezen van hun baan.

149. *Wat is het plan om de gezondheidszorg betaalbaar en toegankelijk te houden, rekening houdend met de bestaanszekerheid van de bevolking en de bezuinigingen in de zorg?*

Ten aanzien van de gezondheidszorg, wordt verwezen naar de roadmap voor het Landspakket F3 - die cruciaal is voor het halen van de doelen - door het ministerie van Toerisme, aan de ministerraad aangeboden en goedgekeurd. Deze roadmap is in samenspraak met VWS en de stakeholders gemaakt en heeft verschillende rapporten en adviezen ten grondslag. Deze roadmap is meerdere malen aan de Staten aangeboden.

Zo zijn er diverse trajecten gaande zoals:

- o Versterking van het kwaliteitsinstituut;
- o Lancering innovatieproject: uitbreiding AHA ten behoeve van digitalisering tezamen met SETAR en UA AZV;
- o Oprichting Healthy Lifestyle Center;

150. *Welke maatregelen worden genomen om de bestaanszekerheid van kwetsbare groepen, zoals ouderen, te verbeteren?*

Hierbij wordt opgemerkt dat bij de samenstelling van het koopkrachtpakket voor 2023 heeft de regering geprobeerd om een balans te vinden tussen de uitvoerbaarheid, het budgettaire beslag en de wens om alle huishoudens te helpen om de gevolgen voor de koopkracht te dempen en daarbij ook de

laagste inkomensgroepen een extra steun in de rug te geven. De regering zorgt daarnaast met verschillende maatregelen voor een meer gelijkmatigere verdeling van de koopkrachtontwikkeling. Met de Landsverordening Beastingplan 2023 zijn de laagste inkomensgroepen gecompenseerd, bestaande uit een compensatiepakket waaronder de verhoging van de belastingvrije bedrag in de inkomstenbelasting en een verlaging van de loon- en inkomstenbelastingtarieven opdat zodoende aan een verbetering van de koopkracht voor alle belastingplichtigen kan worden gerealiseerd. Voorts is het wettelijk minimumloon per 1 januari 2023 verhoogd. Tevens is de reparatietoeslag voor ouderen verhoogd en los hiervan is het ouderdomspensioen voor pensioengerechtigden met ingang van 1 januari 2023 met minimaal 3% verhoogd.

151. *Hoe evalueert de regering de impact van belastingverhogingen op de bestaanszekerheid van de bevolking?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

152. *Zijn er plannen om de koopkracht van de burgers te herstellen, gezien de lastenverzwaringen?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

153. *Welke rol spelen charitatieve instellingen bij het ondersteunen van mensen die in hun bestaan niet kunnen voorzien?*

Charitatieve instellingen hebben een ondersteunende rol.

154. *Hoe kan de regering de saamhorigheid en solidariteit in de samenleving bevorderen om de bestaanszekerheid te versterken?*

Mensen met een uitkering of een laag inkomen hebben onvoldoende geld om rond te komen en mee te doen in de maatschappij. Door inmiddels een sterke groei van de werkgelegenheid en een aantal inkomensmaatregelen, zoals de verhoging van het minimumloon wordt de bestaanszekerheid versterkt.

155. *Welke lessen kunnen worden getrokken uit vergelijkbare situaties in andere landen of regio's met betrekking tot bestaanszekerheid?*

Structureel beleid is nodig waarbij het bieden van een toereikend inkomen om rond te komen en het zorgdragen voor een voorspelbaar en toegankelijk stelsel van het sociaal minimum dat uitvoerbaar en houdbaar is.

156. *Welke concrete stappen zal de regering ondernemen om de bestaanszekerheid van alle Arubanen te waarborgen?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 155.

157. *Zijn er internationale samenwerkingen of steunmaatregelen om de bestaanszekerheid op Aruba te verbeteren?*

In dit kader wordt ook verwezen naar het Landspakket, thema E.

158. *Hoe zal de regering moed tonen en vertrouwen wekken in de bevolking om gezamenlijk de bestaanszekerheid en levenskwaliteit te verbeteren, zelfs in tijden van druk?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 150.

159. *De fractie van de A.V.P. constateert een gemis aan reservering in de begroting 2024 voor de indexering van salarissen van overheidsmedewerkers en van gesubsidieerde instellingen die door inflatie en eerdere aanpassingen aanzienlijk in koopkracht zijn gedaald. Hoe evalueert de regering de impact van de inflatie van de afgelopen zes jaar op de koopkracht van overheidsmedewerkers?*

Vanwege de relatief hoge inflatie de afgelopen jaren is de koopkracht van overheidswerknemers gedaald.

160. *Wat zijn de specifieke maatregelen die de regering heeft genomen om het verlies aan koopkracht van overheidsmedewerkers en gesubsidieerde*

instellingen als gevolg van geen aanpassingen en inkortingen in salarissen in 2020 en 2021 te adresseren?

Reeds vóór de uitbraak van de coronapandemie is de regering, op verzoek van de vakbonden, hiermee begonnen. De regering heeft immers eind 2019 een indexeringscommissie ingesteld met als taak om financieel haalbare alternatieven voor te stellen omtrent het indexeren van de salarissen van overheidswerknemers. Wegens de uitbraak van de coronacrisis zijn deze gesprekken echter tijdelijk gestopt.

161. *Welke plannen heeft de regering om de salarissen van deze overheid werknemers en van gesubsidieerde instellingen te indexeren om gelijke tred te houden met de stijgende kosten van levensonderhoud?*

Het voornemen van de regering is om de reeds ingestelde indexeringscommissie te reactiveren of een nieuwe indexeringscommissie in te stellen met als taak om alternatieven voor te dragen voor het toepassen van inflatiecorrectie (indexatie) op de salarissen van het overheidspersoneel, uiteraard rekening houdend met de vigerende personeelslastennorm alsmede de gemaakte afspraken in het kader van het Landspakket Thema B.

162. *Is er een reservering opgenomen in de begroting voor 2024 om de indexering van de salarissen van werknemers en medewerkers te financieren?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de volgende vraag.

163. *Hoe wordt de besluitvorming rondom de hoogte van de indexering van salarissen van overheidsmedewerkers aangepakt?*

De besluitvorming rondom de hoogte van de indexering van salarissen van de overheidswerknemers wordt gebaseerd op de voorgestelde alternatieven van de indexeringscommissie.

- 164 *Welke maatregelen worden genomen om te zorgen dat de indexering eerlijk en evenredig wordt toegepast op alle overheidsmedewerkers, ongeacht hun functie of rang?*

Indexeren van salarissen kan in verschillende vormen en combinaties plaatsvinden. Elk vorm en combinatie heeft zijn voor- en nadelen. De opdracht aan de indexeringscommissie is om de juiste balans hierin te vinden.

- 165 *Wat is het tijdschema voor de implementatie van de salarisindexering en wanneer kunnen overheidsmedewerkers verwachten dat deze van kracht wordt?*

Aangezien de indexeringsgesprekken nog niet van start zijn gegaan, kan op dit moment nog geen tijdschema gegeven worden.

- 166 *Heeft de regering overleg gevoerd met vakbonden en vertegenwoordigers van overheidsmedewerkers over de indexering van salarissen?*

Reeds vóór de uitbraak van de coronapandemie is de regering, op verzoek van de vakbonden, hiermee begonnen. De regering heeft immers eind 2019 een indexeringscommissie ingesteld met als taak om financieel haalbare alternatieven voor te stellen omtrent het indexeren van de salarissen van overheidswerknemers. Wegens de uitbraak van de coronacrisis zijn deze gesprekken echter tijdelijk gestopt.

- 167 *Hoe is de regering van plan om te gaan met eventuele bezwaren of weerstand tegen de voorgestelde indexering van salarissen?*

De betrokkenheid van de vakbonden hierin is van uiterst belang. Daardoor zullen de vakbonden uitgenodigd zijn om deel uit te maken van de indexeringscommissie.

- 168 *Hoe zorgt de regering ervoor dat de indexering van salarissen bijdraagt aan een verbeterde koopkracht en algemeen welzijn van overheidsmedewerkers?*

Deze vraag kan op dit moment nog niet beantwoord worden daar de indexeringscommissie nog geen alternatieven aan de regering heeft voorgedragen.

- 169 *Hoe reageert de Koninkrijksregering op de sociaaleconomische uitdagingen op Aruba?*

De Koninkrijksregering deelt de zorgen v.w.b. de sociaal economische uitdagingen in het Koninkrijk.

- 170 *Is Nederland bekend met de enorme achteruitgang in de bestaanszekerheid op Aruba?*

De Nederlandse regering kent de sociaal economische uitdagingen in Aruba.

- 171 *Zijn er plannen om het vertrouwen van de burgers in de regering te herstellen?*

Het streven van het coalitiekabinet Wever-Croes is om het vertrouwen van de burgers in de regering te vergroten. De integriteits-agenda is daarbij een belangrijk middel.

Op welke manieren wil de regering Arubanen inspireren om samen te werken en de gemeenschap te versterken?

Op elke mogelijke wijze worden Arubanen geïnspireerd om de gemeenschap te versterken..

- 172 *Wat is het standpunt van de regering ten aanzien van de voorgestelde oprichting van het Sociaal-Cultureel Planbureau Aruba (SCPA) zoals voorgesteld in de motie van de A.V.P.-fractie?*

Deze motie is niet door de Staten van Aruba aangenomen.

- 173 *Hoe ziet de regering de rol van het SCPA bij het verbeteren van het begrip van sociaaleconomische en maatschappelijke ontwikkelingen op Aruba?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

- 174 *Deelt de regering de verwachte voordelen van de oprichting van het SCPA, met name in termen van het verschaffen van objectieve informatie aan beleidsmakers en de samenleving?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

- 175 *Hoe staat de regering tegenover de gedachte om de SCPA in samenwerking met de Nederlandse regering op te richten en in werking te doen stellen SCPA?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

- 176 *Is de regering bereid om financiële middelen te reserveren in de Begroting 2024 voor de oprichting en werking van het SCPA?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

- 177 *Hoe staat de regering tegenover een SCPA dat onafhankelijk en vrij is om onbevooroordeeld onderzoek uit te voeren?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

- 178 *Hoe ziet de regering de impact van een SCPA op het algemeen welzijn van Aruba en de bredere relatie tussen Aruba en Nederland?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

- 180 *Hoe evalueert de regering de huidige staat van de openbare ruimte op Aruba in termen van verpaupering?*

De diensten in het ministerie van infrastructuur zetten zich dagelijks in om verpaupering te voorkomen. In sommige gevallen geschiedt dit samen met de private sector.

- 181 Welke investeringen zijn er de afgelopen jaren gedaan in nieuwbouw en onderhoud van openbare ruimte en infrastructuur op Aruba?

Verwezen wordt naar het onderstaande overzicht.

<i>Project</i>
Trap Rodger's Beach
Toilet achter Penha
RWZI Aeratie tank
Mon Plaisir HAVO
Brandweer nieuwbouw
Brandweer verbouwing
FOL
Huis van Bewaring
Colegio San Jose
Emma School te Ayo
Washington school verbouwing
BID Magazijn
Ronde Palm Beach
Directie Soiale Zaken A + parkeerplaats
Trap Baby Beach
Parkeerplaats Baby Beach

Baby Beach Kiosken
Trap Hooiberg
Biblioteca National
Tino Ruiz herdenking
Directie Sociale Zaken gebouw B
Plaza Rotonde Plaza di Cultura
Riool Coco Loco
Eagle Beach middenberm verfraaiing

- 182 *Wat is het budget dat in de begroting voor 2024 is toegewezen voor investeringen in infrastructuur en openbare ruimte?*

Er is een bedrag van Afl. 3.330.000,- begroot.

- 183 *Hoe wordt het onderhoud van scholen en overheidsgebouwen momenteel aangepakt, en zijn er specifieke plannen voor verbeteringen?*

Er is een plan van aanpak. In begin 2024 komen nog twee andere scholen aan de beurt.

- 184 *Wat zijn de gevolgen van het gebrek aan investeringen in scholen voor de kwaliteit van het onderwijs op Aruba?*

Het coalitiekabinet Wever-Croes II heeft alle aandacht hiervoor.

- 185 *Welke maatregelen worden genomen om de verpaupering van wijken en gemeenschappen tegen te gaan?*

Vewezen wordt naar het antwoord op een soortgelijke vorige vraag.

- 186 *Zijn er specifieke projecten of programma's gericht op het herstel en behoud van historische monumenten op Aruba?*

Vanuit het Monumentenbureau wordt gewerkt op een monumentenbeleid om privé monumenten te gaan beschrijven en beschermen. Parallel met deze ontwikkeling wordt met de Stichting Monumentenfonds gewerkt en bemiddeld voor het verlenen van lage rente leningen vanuit Nederland voor privé beschermde monumenten. Ook zal SMFA ervoor zorgen dat de bevolking wordt geïnformeerd over deze ontwikkeling door het ontwikkelen van workshops met relevante informatie (voordelen) voor potentiële eigenaren van prive monumenten, die in 2024 zullen worden gehouden.

- 187 *De A.V.P.-fractie constateert een zorgelijke fysieke verpaupering op Aruba als gevolg van een gebrek aan investeringen in nieuwbouw en onderhoud van openbare ruimte, infrastructuur, scholen, overheidsgebouwen, wijken en monumenten.*

Verwezen wordt naar het antwoord op de volgende vraag.

- 188 *Hoe evalueert de regering de impact van de verpaupering op het welzijn en de levenskwaliteit van de bevolking?*
- 189 *Welke strategieën worden overwogen om particuliere investeringen en de vorming van publieke fondsen te bewerkstelligen voor de revitalisatie van verwaarloosde gebieden?*

Drie ministeries zijn hiermee bezig:

- MinEconZak => binnenstad Oranjestad en San Nicolaas => upgrading infrastructuur, synergie met prive sector, stimulering van economie;
- MinToerisme => toeristische zones => upgrading infrastructuur in samenwerking met ATA en TPEF;
- MinInfra => overige locaties => herstellen infrastructuur (wegen) en belangrijke locaties met historische/natuur-/culturele waarden.

Hierbij zal ook de private sector worden benaderd om hun bijdrage te leveren aan de projecten indien men direct belanghebbende is.

- 190 *Hoe wordt de veiligheid van de openbare ruimte en infrastructuur gehandhaafd ondanks de verpaupering?*

Het handhaven van veiligheid in verpauperde gebieden vereist een gecoördineerde inspanning van de overheid, gemeenschappen en andere belanghebbenden. Door een holistische benadering te volgen, kunnen de veiligheid en levenskwaliteit in deze gebieden worden verbeterd. Tegen verpauperde gebouwen (verkrotting) zelf is echter op dit moment moeilijk te handhaven. Dit ten eerste wegens het ontbreken van effectieve handhavingsinstrumenten. De nieuwe Bouw- en sloopverordening beoogt een aanknoping door bijvoorbeeld het afgeven van een onbruikbaar verklaring en/of het opleggen van een bestuurlijke boete/last onder bestuursdwang;

- 191 *Wat is het plan om de verpaupering van openbare parken en recreatiegebieden aan te pakken?*

Naar analogie van het meerjarenplan en onderhoudsplan asfaltwegen van de DOW en voor de overige delen van de infrastructuur zal deze benadering ook worden toegepast op de openbare parken en recreatiegebieden die zich op domeingrond bevinden.

- 192 *Zijn er initiatieven om de verpaupering van kustgebieden en stranden tegen te gaan, gezien hun belang voor het toerisme?*

Aan de DOW, de DIP en DNM zijn de rollen toebedeeld om met elkaar samen te werken met het doel om verpaupering c.q. erosie van stranden te voorkomen. De DNM zal zich bezig houden met de toe te passen kwaliteitsnormen en studies ter waarborging van de flora en fauna middels het leveren van advies. Aan de DIP wordt ingevolge het ROPV de rol toegekend om de verzoeken voor het gebruik van stranden te toetsen en de gevolgen daarvan. Het feitelijk onderhoud zoals onderhoud van vegetatie, schoonmaak en verversen van het strandzand ligt bij DOW.

Thans wordt het onderhoud gedaan door TPEF ploegen onder het toezicht van de DOW. Door deze gerichte inspanningen blijven onze kustgebieden en stranden niet alleen aantrekkelijk voor bezoekers, maar dragen ook bij aan de bescherming van ons waardevolle kustecosysteem.

- 193 *Welke maatregelen worden genomen om de verpaupering van wegen en aanleg van nieuwe wegen aan te pakken?*

De DOW heeft een meerjarenplanning met de daarbij behorende meerjaren begroting opgesteld voor het doen van regelmatige inspecties van de onderhoudstoestand van de wegen en op basis van prioriteitenstelling uitvoering geven aan de wegwerkzaamheden. Dus aan de hand van dit plan wordt aangegeven welke wegen in de komende jaren aan onderhoud toe zijn. De data die worden verzameld worden opgeslagen in het GIS-systeem om de jaarlijkse planning ten aanzien van opname, preventief onderhoud en correctief onderhoud op te maken.

- 194 *Welke stappen worden genomen om ervoor te zorgen dat openbare voorzieningen toegankelijk en functioneel blijven?*

Om ervoor te zorgen dat openbare voorzieningen toegankelijk en functioneel blijven, heeft de Dienst Openbare Werken (DOW) besloten tot een digitalisering van hun assets. Dit initiatief is gericht op het verkrijgen van een beter overzicht en het uitvoeren van meer gedetailleerde onderhouds- en inspectierapportages. Door deze digitalisering kunnen we de conditie van openbare voorzieningen nauwkeuriger monitoren en proactief reageren op eventuele problemen. Het stelt ons in staat om onderhoudsplannen te optimaliseren en prioriteiten te stellen op basis van urgentie. Bovendien vergroot dit de efficiëntie in de inzet van middelen, wat resulteert in een duurzamere en effectievere benutting van openbare voorzieningen. Deze stap is een belangrijke pijler in het waarborgen van de toegankelijkheid en functionaliteit van onze openbare voorzieningen op lange termijn.

- 195 *Zijn er plannen voor het herstel en behoud van natuurlijke hulpbronnen en milieu op Aruba?*

Verwezen wordt naar de ROPV.

- 196 *Wat is het plan om de verpaupering van sportfaciliteiten aan te pakken en de sportgemeenschap te ondersteunen?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

- 197 *Hoe wordt het gebrek aan investeringen in openbaar vervoer en mobiliteit geadresseerd?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

- 198 *Wat zijn de gevolgen van de verpaupering van het cultureel erfgoed voor de identiteit en het toerisme van Aruba?*

Er is geen sprake van verpaupering zoals de vraag doet vermoeden. Er wordt juist gezorgd voor een versterking van de relatie cultuur en toerisme, ten behoeve van cultuur. Toerisme ziet het belang van cultuur voor bezoekers en investeert juist in het behoud en beheer van cultuur. In het kader van cultureel erfgoed wordt momenteel aandacht geschonken aan:

- Nominatie Tambu op Nationale lijst Immaterieel Cultureel Erfgoed
- Website ICH
- Nationaal Archief HTR Technologie
- Website Coleccion.aw
- Nationaal Plan Cultuureducatie
- Cultuurfonds voor onderzoek
- Outdoor Amenities
- MOW-lac (digitalisatie, Aruba heeft voorzitterschap)
- Nationaal Archeologisch Museum Aruba

Activiteiten specifiek gericht op de toeristen:

- Bon Bini Festival bij Fort Zoutman (krijgt binnenkort een upgrade)
- Aruba Mural Tours
- Nationaal Archeologisch Museum Aruba guided tour
- Fort Zoutman guided tour

- 199 *Zijn er partnerschappen of samenwerkingsverbanden met internationale organisaties of andere landen om de verpaupering aan te pakken?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

- 200 *Hoe worden lokale gemeenschappen betrokken bij de inspanningen om de verpaupering tegen te gaan?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

- 201 *Welke benchmarks of doelstellingen zijn vastgesteld om de fysieke verpaupering op Aruba aan te pakken?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

- 202 *Wat is het tijdsbestek voor de uitvoering van maatregelen om de verpaupering te verminderen?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

- 203 *Hoe zal de regering verantwoording afleggen aan de bevolking over de voortgang en resultaten van inspanningen om de fysieke verpaupering op Aruba aan te pakken?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

- 204 *Het is niet de eerste keer dat de Raad van Advies het realiteitsgehalte van de begrotingen en de suppletoire begrotingen van deze regering heeft bekritiseerd. De Raad merkt aan dat zij het realiteitsgehalte van meerdere cijfers in het ontwerp en het gestelde in de toelichting beperkt acht. De voornaamste reden hiervoor ligt in het ontbreken van de koppeling tussen de geraamde cijfers en de belangrijkste uitgangspunten van de ontwerplandsverordening, zijnde het landspakket en de SDG's. Voor 2024 is zowel voor het land als voor de collectieve sector een financieringsoverschot van boven de 1,0% geraamd, maar deze ramingen berusten uitsluitend op de toename van de beschikbare middelen. Aan de*

noodzakelijke kostenbeheersing wordt onvoldoende invulling gegeven. Het land loopt door de combinatie van sterk oplopende kosten een steeds grotere afhankelijkheid van het toerisme. De regering geeft aan dat de begroting is opgesteld vooruitlopende op de door Nederland geboden gunstig rentepercentage van 3.5%. Het standpunt van Nederland is dat een gunstig rentepercentage alleen wordt toegekend indien afspraken met betrekking tot financieel toezicht zijn vastgesteld in een rijkswet. Het is ongelooflijk hoe de minister-president recent in een vergadering met Statenleden over de onderhandelingen met Nederland aangeeft dat zij de mening van de Staten van belang acht. Dit terwijl in de begroting blijkt dat zij al akkoord is gegaan met een Rijkswet en de begroting gebaseerd heeft op de introductie van een Rijkswet. Kan de regering dit nader uitleggen aan de Staten en de bevolking van Aruba waarom zonder overleg al uitgegaan is van een Rijkswet?

Dienaangaande zij hierbij opgemerkt dat financieel toezicht in de vorm van een Rijkswet (vooralsnog) ontbreekt, dat inmiddels vertaald is in een hogere rente. Daarom is een Rijkswet voor het financieel toezicht opgenomen als voorwaarde voor herfinanciering met een gunstiger rentepercentage voor Aruba.

- 205 *De raad heeft bekritiseerd dat de beleidsvoornemens in de toelichting bij het onderhavige ontwerp in onvoldoende mate hun weerslag krijgen in de begrotingscijfers. Hierdoor is het onduidelijk in hoeverre deze voornemens en maatregelen in het begrotingsjaar 2024 zullen worden doorgevoerd en hoe groot de financiële impact zal zijn van de genoemde beleidsvoornemens en maatregelen in het begrotingsjaar 2024. Het beoordelen van het realiteitsgehalte van de voorgelegde (ontwerp) begrotingscijfers 2024 wordt daardoor bemoeilijkt. De Raad geeft als voorbeelden de heropening van de raffinaderij versus een meer duurzame milieuvriendelijke energie-industrie. Evenzo waarom nog 0.4 miljoen voor het Bureau Cannabis wordt begroot terwijl de personeelsbezetting nihil is en de Inspectie van Geneesmiddelen belast zal worden met de taken van het Bureau Cannabis met name de controle op de invoering van verpakte medicinale cannabis alsmede de bereiding daarvan. Het antwoord van de regering hierop is vaag en creëert onduidelijkheid. Kan de regering wat*

specifieker uitleg geven over het project van een waterstofproductie-installatie en over de werkzaamheden met het 0.4 miljoen van het ministerie van Toerisme en Volksgezondheid?

Dienaangaande zij hierbij opgemerkt dat het bedrag van Afl. 0.4 miljoen is per abuis op de begroting gebleven. Het zal worden overgeheveld naar Directie Volksgezondheid Aruba ter ondersteuning van deskundigheidsbevordering.

Financiën en Cultuur

1. *Uit de memorie van toelichting blijkt dat de Ministerie van financiën werkt aan een nieuwe Fiscaal economisch memorandum (FEM). Welke uitgangspunten vormen de basis voor deze nieuwe FEM?*

Bij het opstellen van dit document ligt de nadruk op het consolideren van de openbare financiën en de inzet van het resultaat hiervan ten behoeve van schuldreductie en -sanering en omwille van het scheppen van de financiële ruimte voor de uitvoering van een lange-termijn strategisch investeringsagenda om zowel de economie te bestendigen als het Land in staat te stellen alle intergenerationele uitdagingen zoals vergrijzing en klimaatverandering aan te kunnen.

2. *In hoeverre zal hierin aandacht worden besteed aan het toetsen van de sociaal en economische gevolgen van het regeringsbeleid?*

Dit vormt een inherent onderdeel daarvan. Allereerst dient het beleid juist ertoe gericht te zijn om de maatschappij beter van te maken. Dus dit beleid hoort bij voorbaat gunstige sociale en economische gevolgen te hebben. Verder moet uiteraard gewaakt worden dat, in voorkomende gevallen waarin minder gunstige neveneffecten uit het beleid voortvloeien, er structureel genoeg budgetruimte beschikbaar is en blijft om deze effecten efficiënt en effectief aan te pakken.

3. *Uit de memorie van toelicht blijkt dat een economische groei van 4.6% wordt verwacht voor het begrotingsjaar 2024. Naar verwachting hoeveel inkomen zal de regering van Aruba ontvangen als direct en indirect invloed van vermeend economische groei?*

Verwezen zij naar het antwoord dat in deze nota op een soortgelijke vraag is gegeven.

4. *Hoeveel inkomen heeft de regering van Aruba tot nu toe gegenereerd met de invoering van BBO aan de grens?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 13 van de MEP-fractie.

5. *De minister van financiën ziet toe op een beheersbaar personeelsbeleid. Hoe is het te verklaren dat de personeelslasten voor het komende begrotingsjaar zal toenemen?*

De toename van de personeelslasten ten opzichte van 2023 is voornamelijk te verklaren door de volgende begrotingsmutaties:

1. Omzetten dienstverband invalkrachten: op basis van een rechterlijke uitspraak dient het dienstverband van het huidige invalpersoneel omgezet te worden naar een arbeidsovereenkomst. De hiermee gemoeide kosten worden begroot op ongeveer Afl. 1 miljoen;
2. Pensioenvoorziening voor arbeidscontractanten: sedert 2012 zijn werkgevers conform de wet verplicht om een pensioenvoorziening te regelen voor hun werknemers. Het Land houdt zich echter nog steeds niet aan deze wet (non-compliance). Daardoor is er op de begroting van 2024 een bedrag van ongeveer Afl. 1,5 miljoen begroot voor het treffen van een aparte pensioenvoorziening t.b.v. de arbeidscontractanten van het Land;
3. Vervanging van personeel en nieuwe vacatures: het Land heeft gedurende de laatste jaren geen nieuwe vacatures begroot en heeft ook een beperkt aantal vrijgekomen vacatures ingevuld. De gevolgen hiervan is dat de dienstverlening van het Land onder druk komt te staan. Daarbij moet het Land in het kader van het Landspakket aan verschillende afspraken voldoen waardoor de inzet van extra krachten

(met name kaderpersoneel) noodzakelijk is. Het Land heeft hierdoor – naast de Afl. 6,2 miljoen roll-overs – in totaal Afl. 5,5 miljoen extra vacatures begroot voor 2024 (Afl. 2,5 miljoen voor vervanging en Afl. 3 miljoen voor nieuwe vacatures). Van de nieuwe vacatures is ongeveer Afl. 1,2 miljoen bestemd voor indienstnemingen in het kader van thema A van het landspakket (Financieel beheer);

4. Technische correctie op de begroting: onlangs is er een omissie geconstateerd in de begroting van 2023 met betrekking tot onder meer de premies volksverzekeringen t.b.v. de arbeidscontractanten van het Land en pensioengerechtigden. Het werkgeversdeel van deze premies (AOV/AWW en AZV) zijn immers te laag begroot; circa Afl. 5,5 miljoen te weinig. Voor dit jaar zullen er echter meevallers gerealiseerd worden in de personeelslasten (bijvoorbeeld door verlaging van de pensioenpremies) die bij zullen dragen aan dit verschil. Zij opgemerkt dat de nodige wijzigingen op de begroting van 2023 alsnog verwerkt zal moeten worden middels een nota van wijziging tijdens de behandeling van de suppletoire begroting 2023. Gelet hierop zijn de personeelslasten t.o.v. 2023 feitelijk met minder dan Afl. 8,7 miljoen toegenomen; en
5. Aparte fondsen: rond Afl. 1,1 miljoen van de personeelslasten in 2024 worden bekostigd door een apart fonds, namelijk:
 - TWO (Afl. 0,7 miljoen)
 - Mondriaanfondsen (Afl. 0,2 miljoen)
 - Ondernemingsfondsen (Afl. 0,2 miljoen)

Opgemerkt dient te worden dat de personeelslasten van de Defensie – geraamd op Afl. 11 miljoen in 2024 – voornamelijk door Nederland worden bekostigd. Indien de zogenaamde oneigenlijke personeelslasten (Aparte fondsen en Defensie) in mindering worden gebracht, bedraagt de feitelijke personeelslasten circa Afl. 457 miljoen voor 2024.

6. *Welke bezuinigingsmaatregelen zijn geïmplementeerd op luxe en overbodig goederen en diensten van Ministers?*

De verschillende bureau's van de ministers kennen geen luxe en overbodige kosten. Een bewijs hiervan is de vergelijking van de kosten van het bureau

van de huidige minister met de kosten van het bureau van de voormalige minister rond Afl. 10 miljoen minder. Dienaangaande zij opgemerkt dat ministeries draaien op het minimale qua lasten voor de bedrijfsvoering dat toegestaan is door de huidige financieel-economische kaders, en via het Landspakket wordt er tegelijk geïnvesteerd in de op termijn te boeken structurele besparingen.

7. *Is in het kader hiervan een algemeen gedragslijn ontwikkeld?*

Zoals reeds vermeld is bij het antwoord op de vraag hiervoor, focust Land zich momenteel met name op de implementatie van de projecten van het Landspakket. Door de succesvolle implementatie daarvan, zal het Land efficiënter en effectiever draaien waardoor op termijn structureel besparingen geboekt zullen worden. Deze vrijgekomen ruimtes kunnen alweer gebruikt worden ten voordele van de Arubaanse burger.

8. *De post goederen en diensten zijn gestegen ten opzichte van vorige begrotingsjaar. Kan de minister een rechtvaardiging hiervoor aandragen?*

De waargenomen toename is vooral terug te relateren aan projecten van het Landspakket van thema A. Met name het project capaciteitsversterking bij de Directie Financiën en de Centrale Accountantsdienst. Daarnaast wordt deze toename mede veroorzaakt door benodigde beleidsacties ter stimulering van cultuur onder de bevolking en kosten gerelateerd aan het omschakelen naar een cloud omgeving van het IT beheer van de DIMP.

9. *Welke maatregelen zal vanwege de regering worden getroffen om het koopkrachtverlies te compenseren?*

Verwezen wordt naar het antwoord op een soortgelijke vraag die eerder is beantwoord. Door de meest recente tariefversimpeling, met name door de tariefsverlaging op de bepaalde goederen (zie Regeling tijdelijke tariefsverlagingen invoerrechten) werd getracht om koopkrachtverlies te compenseren. Door de vrijemarkteconomie van Aruba, bepaald de importeur zelf de verkoopprijs van de geïmporteerde goederen. De bedrijven houden dat gedeelte van verlaging van invoerrechten voor zichzelf. De verlaging

heeft aldus niet geleid tot de beoogde daling of stabilisatie van prijzen. De prijzen voor de consumenten blijven stijgen.

10. *Na twee regeertermijnen heeft de publieke medewerker / ambtenaar geen indexering ontvangen. Hoe zal de minister van Financiën dit aanpakken?*

Verwezen wordt naar het antwoord op een soortgelijke vraag die eerder is beantwoord.

11. *De Algemeen Rekenkamer maakt zich bezorgd om het feit dat er sinds 2019 geen jaarrekening is vastgesteld en goedgekeurd. In het kader van transparantie en verantwoording afleggen is het vaststellen van jaarrekening onmisbaar. Welke concreet maatregel zal worden getroffen om deze problematiek het hoofd te bieden?*

De ondergetekenden onderkennen en hebben in eerdere gelegenheden de ernst van dit probleem onderkend. Bij het uitbrengen van dit document ligt de concept-jaarrekening over 2019 bij de Centrale Accountantsdienst ter uitvoering van hun aansluitingswerkzaamheden. Na afronding hiervan zal de jaarrekening uiteindelijk aan de Algemene Rekenkamer van Aruba aangeboden worden. Nadat een aantal obstakels van technische en administratieve aard zijn beslecht en de administratie bij Directie Financiën versterking heeft gekregen is de verwachting dat er aanvang kan worden gemaakt met het inhalen van de achterstand met als doel dat deze eind 2024 volledig zal zijn ingehaald en dat hiermee de verantwoording wederom tijdig zal kunnen zijn. Hiermee zal dan de laatste schade welke aan het financieel beheer door de COVID-19-pandemie is aangericht hersteld zijn.

12. *In hoeverre heeft de Minister van Financiën belangengroepen benaderd, om hen te attenderen op hun bezwaren met betrekking tot de uitvoering van de BBO aan de grens?*

Samen met DIMP zijn er diverse presentaties en bijeenkomsten georganiseerd om gehoor te geven aan de bezwaren betreffende de uitvoering van BBO bij de diverse stakeholders. Ook na invoering van de BBO aan de grens, wordt de nodige informatie met betrekking tot de BBO

aan de grens aan het publiek vestrekt. (Zie de reclames e.d. op de diverse media's). Voorts wordt ondersteuning aangeboden via de helpdesk van het Departamento di Impuesto bbonafrontera@impuesto.aw

13. *Kan de minister van Financiën cijfermatig inzicht geven in de financiële middelen die zijn geplaatst voor verder verbetering van de dienst van SIAD?*

De Arubaanse belastingdienst heeft net als andere belastingdiensten een breed scala aan meetbare strategische doelen zoals:

1. Optimalisatie van de (belasting) opbrengsten;
2. Optimalisatie van de nalevingsgraad en/of compliance;
3. Verbeterde dienstverlening;
4. Het garanderen van vertrouwen van het publiek in de integriteit en eerlijkheid van de organisatie;
5. Het waarborgen van de rechtszekerheid;
6. Zorgen voor billijkheid en kwaliteit bij de heffing en inning van belastingen;
7. Verbeterde productiviteit;
8. Het bevorderen van Private en Publieke samenwerking;
9. Optimale fraudepreventie;
10. Efficiënt, effectief en correct gebruik van diverse middelen;
11. Gebruik van adequate en moderne technologie;
12. Werving en selectie van gemotiveerd, competent en goed opgeleid personeel.

Het verbeterprogramma van het Departamento di Impuesto is gestoeld op ondersteuning van de hiervoor genoemde punten middels investering in het menselijk kapitaal, processen en digitale systemen.

14. *Heeft de Minister van Financiën voornemens, om een evaluatie moment te houden met betrekking tot de knelpunten die worden ervaren bij het uitvoeren van het BBO aan de grens?*

Op 11 oktober 2023 heeft er een ambtelijke evaluatie plaatsgevonden tussen de DAA en de DIMP. Samenvattend volgen hierna de meest relevante punten:

- I. De interfase, behalve enkele kleine aanvang foutjes/incidenten en de huidige informatie deling verloopt goed;
 - II. De verkregen informatie door de DIMP sluit aan met de door de DAA verstrekte informatie over gerealiseerde (betaalde en ontvangen) BBO/BAVP en BAZV.
 - III. De te realiseren ontvangsten tot aan het eind van 2023 komt dicht in de buurt van de begrote ontvangsten inzake de BBO aan de grens.
- Een bestuurlijke evaluatie heeft op 24 oktober 2023 plaatsgevonden.

15. *Uit de memorie van toelichting blijkt dat wijziging van belastingwetgeving, doorslaggevend zal zijn voor het behalen van de normen vervat in de protocol inkadering richting solide en duurzaam overheidsfinanciën. Welke wijziging van ons belastingwetgeving zitten nog in de pijplijn?*

Voor wat betreft de fiscale wetgeving zijn de volgende wetsvoorstellen van belang:

- De ontwerp-Landsverordening vereenvoudiging en modernisering invoerrechten, dat zich momenteel in de nader rapport fase bevindt (streefdatum medio 2024);
- De Algemene Landsverordening Douane en Accijnzen (ALDA) Landsverordening tot algehele herziening van de douanewetgeving (Algemene Landsverordening Douane en Accijnzen). Deze ontwerp-Landsverordening betreft een algehele herziening van de douanewetgeving en regelt het toekomstige stelsel voor de heffing, inning en invordering van invoerrechten en accijnzen in Aruba. Het voorstel voorziet in regelgeving op het terrein van de invoerrechten en de accijnzen alsmede het formele douanerecht (medio 2024). Daarbij dient ook nog een pakket aan onderliggende regelgeving te worden opgesteld.

Daarnaast zijn ook de volgende voorstellen van belang:

- Rijkswet Belastingregeling voor Nederland en Aruba (Landspakket);
- Ontwerp-Landsverordening tot wijziging van de Landsverordening internationale bijstandsverlening belastingen (In het kader van OESO verplichtingen streefdatum z.s.m.);

- Ontwerp-Landsbesluit houdende algemene maatregelen, tot wijziging van het Landsbesluit uitvoering Common Reporting Standard (AB 2017 no. 76) (In het kader van OESO verplichtingen streefdatum z.s.m.);
- Ontwerp-Landsbesluit renseigneringsverplichting. Dit houdt verband met de Landsverordening van 20 december 2022 (AB 2022 no. 163) tot wijziging van de Algemene landsverordening belastingen (AB 2004 no. 10) (invoering renseigneringsverplichting) (streefdatum per 1 januari 2025).

16. *Kan de Minister van Financiën aangeven of zij bereid is een begunstigd beleid op te stellen voor pensioengerechtigden (met een marginaal pensioen) die hun belastingaanslagen niet kunnen betalen?*

Dit begunstigend beleid bestaat sinds de COVID-19 periode en bedraagt als volgt:

Voor bedrijven: keuze voor betaling in 3, 6 of 12 maanden met een minimum aflossingsbedrag van Afl. 500.

Voor particulieren: keuze voor betaling in 6, 12 of 18 maanden met een minimum aflossingsbedrag van Afl. 100.

Voor gepensioneerde-niet ondernemers: keuze voor betaling in 12, 18 of 24 maanden met een minimum aflossingsbedrag van Afl. 75.

17. *In hoeverre is bij het vaststellen van de beleidslijnen voor de aankomende jaar rekening gehouden met de bestaanszekerheid van de Arubaanse maatschappij?*

Bij elk te nemen actie/besluit wordt de bestaanszekerheid van de Arubaanse maatschappij overwogen. Vandaar ook dat de DAA onder meer heeft voorgesteld om een tariefversimpeling door te voeren. De tariefsverlaging voor bouwmaterialen dient bijvoorbeeld ook bij te dragen aan de bestaanszekerheid van Arubaanse bedrijven in de bouwsector.

18. *Welke investeringen zullen worden gedaan, om de compliance met belastingwetgeving te verbeteren?*

Van belastingdiensten wordt verwacht dat ze voortdurende inspanningen leveren om het algemeen niveau van compliance te maximaliseren. Dit

omvat het behouden en versterken van de bereidheid en het vermogen van belastingbetalers om aan hun belastingverplichtingen te voldoen. Handhavingsactiviteiten om non-compliance te voorkomen zijn kostbaar. Uit onderzoek op dit gebied is gebleken dat methoden om naleving te verbeteren, voornamelijk gebaseerd op boekenonderzoeken en sancties, niet altijd even effectief zijn en zelfs contraproductief kunnen zijn. Het gebruik van dreiging en dwang door belastingdiensten kan immers gemakkelijk leiden tot het tegenovergestelde gedrag dan bepleit, aangezien mensen reageren tegen het gebruik van macht. Belastingdiensten zijn daarom genoodzaakt om op zoek te gaan naar aanvullende strategieën om de naleving van de belastingbetalers te verbeteren. Naast audit en andere nalevingsactiviteiten en bestraffing wordt vaker gebruik gemaakt van "social media", "apps", video beelden, tutorials, informatiesessies en korte advertenties om niet alleen de belastingverplichtingen toe te lichten maar ook belangrijke deadlines te communiceren. Deze strategieën moeten een preventief effect hebben op het gedrag van belastingbetalers.

19. *Is de minister van Financiën bereid loonbelasting op overwerkuren af te schaffen?*

Deze vraag kan ontkennend worden beantwoord en staat vooralsnog niet in de planning.

20. *Het uitvoeren van het belastingplan had verschillende wijzigingen met zich meegebracht. Het afschaffen van de ouderenaftrek was onderdeel van de belastinghervorming pakket. Welke gevolgen had dit voor de pensioengerechtigden die hierop een aanspraak had kunnen maken?*

De ouderaftrek is niet vanwege de introductie van belastinghervormingen komen te vervallen, maar door een algehele aanpassing van de belastingvrije voet in 2019. De afschaffing van de ouderenaftrek met ingang van 1 januari 2023 was meer een formaliteit en pensioengerechtigden hebben hier in de praktijk niets van gemerkt. Vanaf het belastingjaar 2019 was de ouderenaftrek al nihil vanwege de verhoging van de belastingvrije voet naar een bedrag van Afl. 27.751. De ouderenaftrek is gelijk aan het verschil tussen de gehuwden AOV-uitkering en de belastingvrije voet. Door de belastingvrije

voet eerst te verhogen naar Afl. 27.751 in 2019, vervolgens naar Afl. 28.861 in het belastingjaar 2021, en daarna naar Afl. 30.000 vanaf 1 januari 2023, is de ouderenaftrek komen te vervallen en is de algehele belastingvrije voet voor in de plaats gekomen.

21. *De beperking van investeringsaftrek en afschrijvingen was tevens onderdeel van de reeds doorgevoerd belastinghervorming. Welke gevolg had dit voor privé investeringen?*

Deze stelling is niet helemaal correct. De investeringsaftrek is juist bij de introductie van de belastinghervorming met ingang van 1 januari 2023 verruimd van 6% naar 10% waarbij tevens buitenlandse investeringen kunnen kwalificeren voor genoemde aftrek. Beperkte afschrijvingen op onroerend goed waarbij niet meer dan de leggerwaarde kan worden afgeschreven is met ingang van het fiscaal boekjaar 2023 ingevoerd ter voorkoming van de uitholling van de belastinggrondslag in de Inkomstenbelasting en Winstbelasting.

22. *Kan de minister aangegeven hoe vanuit haar ministerie ondersteuning wordt geboden aan het bevorderen van ons culturele erfgoed?*

In het kader van het behoud en bevorderen van cultureel erfgoed op Aruba wordt momenteel aandacht besteed aan de volgende zaken:

Binnen het Vierlandenoverleg is een nominatieprocedure gestart om 'Tambu' voor te dragen als immaterieel cultureel erfgoed (ICH) van Aruba. Daarnaast wordt er een website voor ICH ontwikkeld om bewustwording te bevorderen en informatie te verstrekken over dit thema. Tevens wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een Nationaal Plan Cultuureducatie op drie niveaus: formeel niveau binnen het onderwijs, informeel niveau buiten het onderwijs (naschoolse culturele en artistieke educatie), en non-formeel niveau voor de culturele educatie van de samenleving als geheel.

Tot slot zal er een Cultuurfonds worden opgericht dat bestemd is voor cultuurgerelateerd onderzoek van het Caribisch deel van het Koninkrijk. Bij het Nationaal Archief worden met behulp van Handwritten Text Recognition-technologie documenten (her)ontdekt en via de website van Coleccion.aw ontsloten, zodat ze toegankelijk worden voor het algemene publiek.

Het programma van Outdoor Amenities richt zich op toeristische en culturele trekpleisters. Aruba is eveneens actief betrokken bij het Memory of the World-programma, waarbij een Arubaanse deskundige de voorzitter is van de commissie voor Latijns-Amerika en het Caribisch gebied binnen dit programma.

Het Nationaal Archeologisch Museum Aruba blijft als museum een essentieel middel voor het behoud en de bevordering van cultureel erfgoed. Het NAMA organiseert lezingen, workshops en bijeenkomsten over onderwerpen gerelateerd aan cultureel erfgoed.

23. *Kan de Minister van Financiën haar zienswijze met betrekking tot de Raft uiteenzetten?*

De Staten hebben op 7 september 2023 een motie aangenomen om de Raft in te trekken. Het antwoord op deze vraag is uitvoerig behandeld tijdens de vergadering in de Staten van 19 oktober jl.

24. *Kan de minister aangeven in hoeverre bij het vaststellen van de ontwerp-begroting 2024, rekening is gehouden met de inhoud van de Raft? Kan de minister aangeven in hoeverre bij het vaststellen van de ontwerp-begroting 2024, rekening is gehouden met de inhoud van de Raft?*

Op het moment van het opstellen van onderhavig ontwerp waren de onderhandelingen met Nederland over het financieel toezicht nog gaande, doch is er voor zorggedragen dat het ontwerp alle geakkoorde toezichtselementen inhield. Nederland en Aruba zijn het namelijk eens over de toezichtselementen, waaronder de voor dit ontwerp gehanteerde begrotingsnormen. De lopende discussie ging en gaat nog over de wijze/vorm van dit toezicht en de juridische verankering daarvan.

25. *Gobierno por informa Staten cuanto e driekiel a costa? Si por informa si e gastonan ta core pa e presupuesto di infraestructura of di cultura?*

Vanuit de overheid heeft UNOCA een bijdrage geleverd van Afl. 37.615,00. Amsterdam Manor Hotel heeft bijgedragen aan het technische gedeelte,

namelijk de bouw van het platform en de verlichting voor het kunstwerk, met een bedrag van ongeveer Afl. 60.000,00. ATA en TPEF hebben bijgedragen aan de kosten van transport en installatie voor een bedrag van Afl. 34.730,00.

26. *Kan de minister een overzicht verstrekken van het bedrag dat is teruggevorderd van bedrijven die salarissubsidie hadden ontvangen? Om hoeveel bedrijven gaat het?*

Tot en met september 2023 heeft de SVb in totaal Afl. 50,9 miljoen teruggevorderd van 618 werkgevers. De volgende tabel geeft een overzicht van de teruggevorderd loonsubsidie:

Overzicht Loonsubsidie (x 1 MLN)	
	Totaal
Totaal definitief te veel betaalde Loonsubsidie	(145,5)
Bezwaar gegrond*	16,3
Beroepszaak gegrond*	6,5
Totaal definitief te veel betaalde Loonsubsidie na correctie	(122,7)
Totaal LS bezwaar in behandeling	25,8
Totaal LS beroepszaken	0,7
Totaal te vorderen Loonsubsidie (inbaar)	(96,2)
Teruggevorderd Loonsubsidie	50,9
Nog te vorderen Loonsubsidie	(45,3)
Totaal definitief te weinig betaalde Loonsubsidie	18,2
Betaalde definitief Loonsubsidie	(13,2)
Nog te betalen definitief Loonsubsidie	4,9
Bron: SVb Aruba, 30 September 2023	
*Resultaat na correctie nog te bepalen.	

27. *Kan de minister een overzicht verstrekken van het aantal bezwaren dat is ingediend tegen de terugvordering van salarissubsidie?*

De SVb heeft in totaal 3127 bezwaarschriften ontvangen van 468 werkgevers voor een totaalbedrag van Afl. 52,6 miljoen. De volgende tabel geeft een overzicht van ingediende bezwaarschriften:

Bezwaarschriften op definitieve toekenningen van de Loonsubsidie			
	2020	2021	Totaal
Totaal Werkgevers	393	255	468
Totaal bezwaarschriften	1.705	1.422	3.127
Totaal Bedrag Definitief (in mln)	-34,4	-18,2	-52,6
Bron: SVb Aruba, 30 September 2023			

28. *Kan de minister aangeven hoe wordt bewerkstelligd dat het proces van terugvordering proportioneel en zorgvuldig geschiedt?*

De terugvordering van de teveel uitgekeerde loonsubsidie geschiedt met inachtneming van de regels die van toepassing zijn op de invordering van de directe belastingen als bedoeld in de Landsverordening invordering directe belastingen (AB 1991 no GT 4). Op deze wijze wordt zorggedragen dat het proces van terugvordering loonsubsidie proportioneel en zorgvuldig verloopt.

29. *In welke gevallen zal de SVB en de regering van Aruba afzien van terugvordering van het bedrag dat is ontvangen als salarissubsidie?*

In het geval dat een bezwaarschrift gegrond wordt verklaard door de SVb en een correctie gedaan dient te worden op de vaststelling van de loonsubsidie. Ook in geval een beroepszaak door het gerecht wordt toegewezen zal de SVb en de regering van Aruba afzien van het terugvorderen van de uitgekeerde loonsubsidie.

30. *Hoe zal worden geborgd dat financieel kwetsbare bedrijven niet disproportioneel worden geschaad, in het proces van terugvordering van het bedrag dat is ontvangen aan salarissubsidie?*

In geval een bedrijf zich niet financieel in staat acht om de teveel uitgekeerde loonsubsidie terug te betalen, kan het bedrijf een betalingsregeling aanvragen bij de SVb. En indien het bedrijf zich niet in staat acht om aan de betalingsregeling te voldoen, kan het bedrijf een verzoek indienen om een betalingscapaciteit te laten bepalen door de SVb.

31. *Gobierno por informa Parlamento e rason cu cada dia mas departamento di gobierno no ta tuma placa cash?*

Contant betalen heeft grote nadelen voor alle betrokkene en daarom wordt het verrichten van elektronische betalingen gestimuleerd door de regering, de Centrale Bank van Aruba en de financiële sector. In een moderne samenleving behoort iedereen een bankrekening te hebben zodat de gevaren van het werken met contant geld (w.o. diefstal, verlies, overval, corruptie, e.d.) kan worden vermeden. Ook de ruimte voor zwart geld en duister vermogen wordt op deze manier aangepakt.

32. *Por informa Parlamento cuanto caso di malversacion tawata tin cu placa na departamento di gobierno den e ultimo 6 añanan?*

De informatie die de Staten vraagt is niet direct voorhanden. Er bestaat immers geen centraal register voor het bijhouden van malversaties binnen de overheid met een procedure die moet voorzien in het melden voor registratie in zo'n register.

33. *Por informa Parlamento cuanto placa a wordo malversa y si gobierno a recupera (parti di) e placa aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

34. *Gobierno por informa Parlamento si ta bay elimina uzo di florin cash na Aruba?*

Het einde aan contant geld is nog lang niet nabij. Het is ook geen project van de regering om het gebruik van cash op Aruba te verdrijven. Maar voor betalingen aan de regering is het wel zo dat er geen betaling van de bevolking wordt verwacht dat niet elektronisch kan worden uitgevoerd. De hoge administratiekosten en de risico's die gemoeid zijn met het werken met contant geld worden op deze manier vermeden.

35. *Uit de door de Raad ontvangen gegevens van Directie Financiën blijkt dat over de eerste vier maanden van 2023 de belastingontvangsten een patroon*

vertonen dat boven de belastingbijdragen ligt die in de Landsbegroting 2023 zijn opgenomen. Zo is reeds meer dan Afl. 15 miljoen aan dividendbelasting ontvangen. Van de ATA zal de regering 42.8 miljoen aan dividenduitkering ontvangen. Dit is 12.8 miljoen meer dan de 30 miljoen die reeds begroot is. Ook van de CBA wordt verwacht dat de dividenduitkering hoger zal vallen dan 10 miljoen. Kan de regering de Staten informeren hoeveel het totaalbedrag van dividenduitkering zal zijn?

In bijlage II (detailtoelichting per dienst op kosten- en middelensoort) van de memorie van toelichting van het onderhavige ontwerp is te zien dat het totaalbedrag aan geraamde dividenduitkering voor de CBA in 2024 Afl. 20 miljoen bedraagt. Dit is conform schriftelijke berichtgeving van de CBA aan het Land voor wat betreft hun te verwachten uit te keren dividend in dienstjaar 2024.

36. *In het subsidieoverzicht valt op te merken dat de Centro di Bario's voor het jaar 2023 geen subsidie zullen krijgen. Wat zou met de Centro di Bario's gebeuren? Zoals later vernomen zal de CEDE Aruba belast zijn met de subsidies. Kan de minister dit nader uitleggen?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

37. *Welke gevolgen zal dit hebben voor wat betreft betaling van degenen die diensten leveren aan de Centro di Bario's?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord

38. *Welke projecten zijn in aanmerking gekomen voor financiering middels het Cultuurfonds?*

Het Cultuurfonds zal worden ingezet voor projecten die gerelateerd zijn aan cultuur en verband houden met onderzoek van het Caribisch deel van het Koninkrijk.

39. *Wat zijn de richtlijnen om in aanmerking te komen hiertoe?*

Er is een handleiding en aanvraagformulier beschikbaar met de eisen en voorwaarden voor het indienen van een aanvraag.

40. Kan de minister de Staten informeren over de inkomsten van BAZV in 2022 en 2023?

Departamento di Aduana

L.G. Smith Boulevard 134

Oranjestad, Aruba

Tel: 5238888

Fax: 5837164

Email: info@aduana.aw

2023 (*1.000)

Middelenssoorten	Begroting	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	2023	% van begroting behaald
BBO/BAVP (vanaf 1 augustus 2023)	37,500								6,303	7,678	13,981	37%
BAZV (vanaf 1 augustus 2023)	29,200								4,728	5,759	10,486	36%
	66,700	-	-	-	-	-	-	-	11,031	13,436	24,467	37%

De BAZV aan de grens wordt sinds 1 augustus 2023 door de DAA geheven en geïnd. Tevens wordt verwezen naar bijgevoegd overzicht van de ontvangsten tot en met de maand september 2023 in vergelijking met 2022.

Ontvangsten derden:	2023									2022	Verschil	%
	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September			
BAZV	23,845	20,335	19,791	22,725	20,206	20,051	21,021	20,362	18,197	186,533	166,628	19,905 12%

41. In het advies van de CAft wordt aangegeven dat de CAft niet beschikt over de realisatiecijfers. Het heeft daarom niet kunnen beoordelen welke gevolgen deze realisatiecijfers hebben voor de begroting van 2024 en verder. Ook ontbreken de begrotingen van de overige entiteiten van de collectieve sector. De CAFT adviseert de regering om de beleidsprioriteiten en uitgangspunten uit het nieuwe Financieel Economisch Memorandum (FEM 2.0), in de toelichting te verwerken. Kan de regering het genoemde FEM aan de Staten overhandigen?

Allereerst dient hierbij een kanttekening te worden gemaakt. CAft beschikt over uitvoerings- en maandrapportages om het realiteitsgehalte van de begroting van het Land te toetsen. Daarnaast worden in deze uitvoeringsrapportages en de begroting diverse updates gegeven over de collectieve sector, en wordt op verzoek van CAft de begroting van de entiteiten van de collectieve sector met hen gedeeld. Wat betreft de FEM, gaat het hier om een document waaraan (nog) gewerkt wordt en dus nog niet definitief is vastgesteld. Zodra deze gereed is en is vastgesteld zal het met de Staten gedeeld worden.

42. *Volgens de CAft blijkt uit de OB dat onvoldoende sturing is van de regering op de beheersing van de lasten. Zo stijgen de lasten voor personeel, goederen en diensten en subsidies ten opzichte van 2023, terwijl de noodzaak daarvoor onvoldoende wordt toegelicht. Het CAft benadrukt al lange tijd het belang van lastenbeheersing. Het CAft roept Aruba op om een uitgavenkader te hanteren zodat de lasten structureel worden beheerst. Waarom wordt ondanks alle bezuinigingen en maatregelen middels o.a. BBO-verhoging en maatregelen betreffende de positieve lijst toch niet bezuinigd door de overheid op hun eigen uitgaven?*

Er wordt hard gewerkt aan het structureel bezuinigen van de uitgaven/lasten van de overheid door het implementeren van de verschillende projecten van het met Nederland geakkoordeerde Landspakket. Het merendeel van deze projecten zullen in het begin incidenteel tot kostenverhogingen kunnen leiden. Immers, de kost gaat voor de baat. Naderhand is het wel de bedoeling van deze projecten, dat deze tot structurele kostenbesparingen zullen leiden omdat hiermee de overheid efficiënter en effectiever zal kunnen functioneren.

43. *De regering heeft recentelijk de 7% BBO aan de grens geïntroduceerd met alle gevolgen van dien voor de koopkracht van de bevolking/consument, de nadelen voor de (klein)bedrijven, horeca en de toeristische sector als ook de negatieve gevolgen voor de inflatie, de concurrentiepositie van Aruba in vergelijking met andere Caribische eilanden en investeringsruimte van bedrijven. Kan de regering aangeven hoeveel de inkomsten zijn van BBO aan de grens?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 13 van de MEP-fractie (memorie van toelichting algemeen deel).

Justitie en Sociale Zaken

1. *De Raad heeft bekritiseerd dat de tekst van de beleidstoelichting van het ministerie van Justitie en Sociale Zaken exact dezelfde tekst is als die in de toelichting bij de landsbegroting 2023. In de beleidstoelichting wordt niet concreet ingegaan op de beleidsvoornemens voor het dienstjaar 2024, maar wordt verwezen naar het strategisch beleidsdocument van het ministerie van justitie en Sociale Zaken voor 2022-2025 waarin de beleidsdoelstellingen en voornemens voor een periode van meerdere jaren omschreven staan. De toelichting ontbeert hierdoor specifieke doelstellingen en beleidsvoornemens met betrekking tot het dienstjaar 2024 en dientengevolge de relatie tussen deze beleidsvoornemens en hun financiële impact om het begrotingsjaar 2024. Dit is bezwaarlijk aangezien voor dit ministerie voor 2024 Afl 15.5 miljoen meer begroot is dan voor 2023. In de uitleg van de regering worden met name projecten met een justitieel karakter aangegeven. De Sociale projecten zijn in dit uitleg onderbelicht. Aangeven wordt preventiecampagnes van de Directie Sociale Zaken, en die op het gebied van Geestelijke Gezondheidszorg. Kan de minister de Staten concreter informeren welke projecten en voor welk bedrag in de sociale sector zullen worden uitgevoerd?*

In het nader rapport is duidelijk aangegeven waarvoor er voor het jaar 2024 meer is begroot dan voor 2023. De beleidsdoelstellingen van het ministerie van Justitie en Sociale Zaken zijn ongewijzigd gebleven en gelden voor de jaren 2022 tot en met 2025, aldus ook voor 2024. De toename in de begroting voor het jaar 2024 is derhalve bedoeld voor de continuering van de beleidsdoelstellingen en de daarbij hangende projecten van het ministerie. Gedacht kan worden aan de projecten die in 2021 en 2022 van start zijn gegaan, zoals het landelijk cameraproject, de aanschaf van de nieuwe radarsystemen, uitbreiding van portofoons voor het KPA, nieuwe aanbestedingen met betrekking tot de lease van dienstvoertuigen, aanschaf van diverse brandweerwagens en de daarbij komende onderhoudskosten, het project Veilige Barrio's, de diverse preventiecampagnes van de Directie Sociale Zaken, alsmede de preventiecampagnes op het terrein van Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ) hetwelk ook onder het ministerie ressorteert. Zoals is opgenomen in de beleidsvoornemens van het ministerie

vormen de beleidsdoelstellingen voor de komende jaren de basis voor de op te maken wenselijkheidsbegrotingen en jaarplannen van de diensten.

De toename in de begroting heeft ook merendeels te maken met het begrote groeifonds. De justitiële keten kampt al jaren met een tekort aan personeel. De scheefgroei binnen de keten wordt ook onderschreven door alle justitiële diensten. Er is jarenlang onvoldoende geïnvesteerd in de personele en materiële versterking van de rechtshandavingsdiensten op Aruba waarbij er voornamelijk werd gericht op het bereiken van lokale doelen, namelijk een veilige samenleving en de bescherming van het toerisme. Desalniettemin zijn de daarvoor gedane investeringen ontoereikend gebleken.

In maatregel H1 uit het Landspakket is bepaald dat er geen operationele bezuinigingen in de rechtshandavingsketen mogen plaatsvinden op de in H1 genoemde diensten, en anderzijds dient er te worden voldaan aan de door het CAft opgelegde bezuinigingen, inclusief de personeelsstop. Bovendien zijn de landen, door ondertekening in december 2021 van het Plan van Aanpak Versterking Grenstoezicht (maatregel H.11 Landspakket), de verplichting aangegaan om binnen 5 jaar na de ondertekening ervan ervoor te zorgen dat de gewenste bezetting en formatie bij de betrokken diensten is gerealiseerd. Ook op het gebied van de bestrijding van grensoverschrijdende en ondermijnende criminaliteit zijn er diverse projecten gaande. Gelet op het vorenstaande en ten behoeve van een succesvolle verwezenlijking van de voorgaande projecten zijn structurele investeringen in belangrijke diensten, zoals het politiekorps, het openbaar ministerie, de landsrecherche en de penitentiaire inrichting zeer noodzakelijk.

Hier volgt een overzicht van enkele van de projecten (inclusief bedragen) voor 2024:

Team Basis GGZ (Crisis-project):

Het doel van het "Team Basis GGZ" is om in 2022 de wachtlijstproblematiek van Respaldo aan te pakken en hulpverlening toegankelijker te maken. Dit belangrijke initiatief is van cruciaal belang voor de gemeenschap. De begroting voor dit project bedraagt Afl. 650.000, -

Project Beschermd/Begeleid Wonen:

Het primaire doel van het "Project Beschermd/Begeleid Wonen" is om 19 cliënten van Respaldo, die al jaren naar stabiliteit zoeken, een blijvende woonoplossing te bieden. Dit project is van groot maatschappelijk belang en draagt bij aan het verbeteren van de levenskwaliteit van deze cliënten. De begroting voor dit project bedraagt Afl. 1.128.000, -

Bemoeizorg:

Het "Bemoeizorg"-project, gestart in september 2022, heeft als doel om verslaafden op straat te benaderen en hen te stimuleren om het pad van herstel te bewandelen, en om hen te ondersteunen bij het vinden van werk. Dit initiatief is gericht op het verbeteren van het leven van deze cliënten en de samenleving als geheel. De begroting voor dit project bedraagt AWG 400.000, -

FACT-team Kind en Jeugd Respaldo:

De bedoeling achter het "FACT-team Kind en Jeugd" is om kinderen en jongeren in hun eigen omgeving beter te kunnen helpen. Dit project is van groot sociaal belang en heeft als doel om de geestelijke gezondheid van de jeugd te verbeteren. De begroting voor deze initiatief bedraagt Afl. 1.117.000,=.

Crisisdienst Respaldo:

Het "Crisisdienst Respaldo" is een noodzakelijke stap voor het GGZ-veld en justitie. Het doel is om de reactie op crisissituaties te verbeteren en hulpverlening efficiënter te maken. De begroting voor dit initiatief is Afl. 709.120,=.

Suicide Preventie Plan:

Het "Suicide Preventie Plan" heeft als doel om volgend jaar samen met FADA een suicidepreventie campagne te lanceren, met als doel bewustwording te creëren en middelen te verschaffen om zelfdoding te voorkomen en psychische gezondheid te bevorderen. De begroting voor dit project bedraagt Afl. 350.000,=.

Mental Health Day:

De bedoeling is om volgend jaar een evenement te organiseren voor "World Mental Health Day" om het publiek te betrekken en informatie te geven over alle GGZ-diensten op het eiland. De begroting voor dit evenement bedraagt Afl. 30.000,=.

Dashboard Mental Health:

Het plan is om voor alle GGZ-diensten een databeheer- en registratiedienst op te zetten ten behoeve van databeheersing. De begroting voor dit project is Afl. 15.000,=.

Panel Discussions GGZ:

Het plan is om drie keer per jaar panelgesprekken over GGZ te organiseren zodat publiek en veld elkaar beter kunnen leren kennen. Dit heeft onlangs in oktober plaatsgevonden en was heel succesvol. De begroting voor dit initiatief is Afl. 45.000,= (Afl. 15.000,= per event).

2. *Welke maatregelen zal de Minister treffen om de knelpunten in het sociaal zekerheidssysteem het hoofd te bieden?*

Eind februari 2022 is in het kader van het Landspakket Aruba E4, het onderzoek afgerond "Modernisering en versterking socialezekerheidssysteem Aruba". In dit rapport zijn er voorstellen opgenomen om de bijstand te moderniseren. Modernisering en versterking omvat een veelheid aan maatregelen. De belangrijkste hervormingsvoorstellen zijn:

- het opstellen van een nieuwe Landsverordening Bijstand;
- verbeteren van de interne efficiency van de uitvoering door automatisering en training en (om) scholing van medewerkers
- verbeteren van de controle op rechtmatigheid;
- het verbeteren van de activeringsfunctie; en
- op termijn maken van volumeafspraken met DSZ.

Directie Sociale Zaken probeert dichter bij de gemeenschap te komen door outreachend te werken en de behoeftes van de burgers te identificeren. Op deze wijze kan men werken aan een preventieve en curatieve aanpak. Hulp op maat is het streven. Dit gaat vaak in samenwerking met andere stakeholders op het gebied van psychosociale hulpverlening, gezonde

financiën en het aanleren van vaardigheden zodat elk cliënt de nodige tools kan krijgen om voor zichzelf te kunnen zorgen.

3. *Het sociaal zekerheidsstelsel biedt niet genoeg bescherming aan hulpbehoevende burgers, hun bestaanszekerheid komt in het gedrang. Wat is de visie van de Minister inzake het voornoemde?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 2.

4. *Wat is de stand van de zaken omtrent de initiatief Eman/Wyatt Ras inzake het invoeren van een gehandicapten uitkering voor lichamelijk en geestelijk beperkte kinderen van 16 jaar en jonger?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 2. Ten overvloede zij hierbij opgemerkt dat de nodige wijzigingen voor wat de gehandicaptenuitkering betreft ook onderdeel maakt van de voorgestelde hervormingen.

5. *Kan de minister een overzicht verstrekken van het aantal bijstandtrekkers?*

Verwezen wordt naar het onderstaande overzicht.

2023	Gezinsuitkering	Gehandicaptenuitkering	Rechtsgrond uitkering	Totaal
Jan	1854	1280	70	3004
Feb	1860	1280	70	3000
Mar	1852	1282	70	3004
Apr	1846	1286	70	3002
Mei	1842	1289	67	3008
Jun	1732	1304	67	3096
Juli	1773	1303	67	3143
Aug	1758	1329	64	3151
Sept	1732	1330	65	3127
okt	1649	1337	62	3048
Nov	1589	1341	59	2989
Dec	1518	1299	57	2874

2022	Gezinsuitkering	Gehandicaptenuitkering	Rechtsgrond uitkering	Totaal
Jan	1481	1346	57	2884
Feb	1426	1346	56	2828
Mar	1382	1372	55	2809
Apr	1370	1380	54	2804
Mei	1340	1387	54	2781
Juni	1262	1425	52	2739
Juli	1261	1438	51	2750
Aug	1232	1448	49	2729
Sept	1196	1447	48	2691
okt	1139	1442	48	2629
Nov	1121	1445	45	2611
Dec	1089	1424	45	2558

2023	Gezinsuitkering	Gehandicaptenuitkering	Rechtsgrond uitkering	Totaal
Jan	1972	1495	24	3491
Feb	1950	1479	25	3454
Mar	1921	1476	25	3422
Apr	1919	1470	21	3410
Mei	1916	1470	21	3407
Juni	1938	1473	25	3436
Juli	1921	1479	25	3425
Aug	1912	1471	24	3407
Sept	1899	1479	24	3392
okt				
Nov				
Dec				

6. *Welke maatregelen zullen worden genomen om de bijstandtrekkers een ondersteuning te bieden, vanwege de aanhoudende stijging van kosten van levensonderhoud?*

Het uitgangspunt voor wat betreft bijstandtrekkers is om de bijstandtrekkers weer onderdeel te laten vormen van de arbeidsmarkt. Om dit te realiseren hebben verschillende medewerkers van de Directie Sociale Zaken een opleiding gevolgd genaamd 'brug naar werk'. De Directie Sociale Zaken gebruikt diverse tools om dit te realiseren, waaronder begeleiding, het

verkrijgen van inzichten, het aanleren van vaardigheden, en het bieden van hulp zowel op immaterieel als materieel gebied.

7. *De sociale problemen nemen toe, en de noodzaak voor interventie van sociale werksters op scholen nemen tevens toe. Is in de ontwerp – begroting 2024 rekening gehouden met de meldingen en de noodzakelijkheid van meer sociale werksters op scholen?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

8. *Kan de Minister een overzicht verstrekken van het aantal drop-outs?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de volgende vraag.

9. *Vanuit het ministerie van sociale zaken en de daaronder ressorteren diensten, welke maatregelen zullen worden getroffen om het fenomeen van drop-outs het hoofd te bieden?*

Los van de verschillende deelprojecten die onderdeel maken van het project Veilige Bario's, vergt het fenomeen van drop-outs een collectief inzet van verschillende sectoren. Dit fenomeen heeft verschillende oorzaken en een succesvolle aanpak vergt een vroegtijdige signalering en gerichte aanbod. De Directie Sociale Zaken biedt de psychosociale en specialistische hulp aan gezinnen die hiernaar vragen, alhoewel de hulpvraag vaak niet direct gerelateerd is aan drop-out. Vroegtijdige interventies om verergering van psychosociale problemen kunnen een preventief effect hebben. Het is duidelijk dat sociale problemen ook enigszins bij kunnen dragen aan dit fenomeen.

10. *Wat is de stand van zaken omtrent het kinderopvangwet?*

De Landsverordening kinderopvang (AB 2017 no. 38), het Landsbesluit register en klachtenregeling kinderopvangcentra (AB 2023 no. 26) en het Landsbesluit bestuurlijke handhaving voorschriften kinderopvang (AB 2023 no. 27) zijn gezamenlijk in werking getreden met ingang van 15 augustus 2023. Departamento di Mucha y Hoben werkt nauw samen met alle

kinderopvangcentra om hen te helpen te kunnen voldoen aan de wettelijke vereisten. Het streven is om spoedig aan alle kinderopvangcentra die zich geregistreerd hebben een vergunning uit te reiken. De opleiding SPW MBO 3 opleiding wordt ook december 2023 afgerond.

11. *In hoeverre is de Minister bereid om een kinderopvangtoeslag regeling in te voeren voor minderbedeelde ouders?*

De bereidheid is er, echter dienen alle beslissingen die een significante financiële implicatie hebben op de landsbegroting te voorzien zijn van degelijk en onderbouwd advies van de Directie Financiën. Het is dus vooralsnog voorbarig om hierover een uitspraak te doen. Er dient voorafgaand aan de invoering van een dergelijke regeling o.a. een grondig onderzoek plaats te vinden om de maatschappelijke behoeften in kaart te brengen. Dit onderzoek zal de noodzaak en erkenning van dergelijke behoeften aan het licht brengen. Daarnaast vereist het opstellen en uitvoeren van een kinderopvangtoeslagregeling zowel juridische als beleidsmatige overwegingen. Hierbij moet gedacht worden aan het ontwerpen van de regeling, het vaststellen van inkomensgrenzen en andere criteria, en het definiëren van de administratieve procedures. De kinderopvangtoeslagregeling dient te voldoen aan de eisen van duurzaamheid, doelmatigheid en doeltreffendheid, en dit alles in het belang van de kinderen en minderbedeelde ouders.

12. *Een adequaat beleid inzake geestelijk gezondheidszorg is dringend noodzakelijk. Welke concrete maatregel zal worden genomen om de wachtlijst inzake psychologische hulp weg te werken?*

Vanuit het ministerie zijn er verschillende concrete acties ondernomen om de zorg toegankelijker te maken en tevens om de wachtlijsten te reduceren. Hieronder volgt een opsomming van deze acties:

- In juni 2022 is er gestart met het Project Team Basis GGZ met medewerking van BRA en UO AZV.
- Er is een nieuw verwijsbeleid aangekondigd, en dankzij de diverse bewustwordingscampagne's zijn er meer gevallen aangemeld. Er is ook een

betere samenwerking en doorverwijzing van/naar Huisarts, Directie Sociale Zaken, Respaldo en St. Hunto.

- Het Project Team Basis GGZ is gestart met een intake-team om gelijk bij de eerste aanmelding te screenen.

- In december 2023 zal het Multifunctioneelcentrum voor de basisGGZ in Dakota van St. Hunto geopend worden. Dit zal meer mogelijkheid bieden voor zorgverlening.

13. *Kan de minister een overzicht verstrekken van de op Aruba beschikbaar kinderpsychologen die belast zijn met de behandeling van geestelijke klacht bij kinderen?*

Ten eerste het is niet verplicht is dat een psycholoog zich registreert bij het Kwaliteits Instituut. Op Aruba is er wel een vereniging, namelijk de AAPO, maar niet alle psychologen zijn lid van deze vereniging. Voor wat de cijfers betreft waarover het Kwaliteits Instituut beschikt zijn als volgt:

Stichting Hunto: 3, Respaldo: 5, OC: 1, MDC: 3.

14. *Uit de beleidsvoornemens blijkt dat de eerstelijns zorg inzake GGZ zal worden verbeterd. Hoe zal hieraan invulling worden gegeven?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 12.

15. *Kan de minister een overzicht van gesubsidieerde stichtingen verstrekken die actief zijn op het vlak van psychiatrische- en verslavingszorg?*

Hieronder volgt een overzicht van deze stichtingen:

- FADA, is belast met preventie voor GGz in het algemeen (verslaving- en psychiatrische zorg);

- Stichting Hunto, is belast met de Basis GGz (verslaving- en psychiatrische zorg);

- Respaldo, wordt bekostigd via UO AZV en is belast met de specialistische GGz

16. *Welke concreet stappen zullen worden genomen, om de toegankelijkheid tot GGZ te bevorderen?*

Alvorens wordt verwezen naar het antwoord op vraag 12. Tevens kan aangegeven worden dat sinds enkele maanden er een Praktijkondersteuner Huisarts Geestelijke Gezondheidszorg (POH GGz) in dienst getreden is bij een huisartsenpraktijk op Aruba. Het doel hiervan was juist om de toegankelijkheid te bevorderen. Het is de bedoeling dat meer verpleegkundigen, namelijk 6, als POH-GGz opgeleid worden om bij de huisartsenpraktijken te werk gesteld worden, hetgeen de toegankelijkheid tot de GGZ bevordert.

Ook zijn er een totaal van 18 workshops/lezingen gegeven aan verschillende instanties tot en met oktober 2023. Dit zijn concrete preventieve stappen die genomen worden om de toegankelijkheid tot GGZ te bevorderen.

17. *Welke ondersteunende maatregel zullen worden genomen, om RESPALDO te ondersteunen?*

Het is de bedoeling dat Respaldo zijn zorgaanbod zal uitbreiden met een Crisisdienst en een Kind- en Jeugd Fact-team. Dit is mede aan de hand van de zorgvraag die er heerst vanuit de bevolking.

18. *Welke concrete stappen waren gezet om het forensische onderzoek naar vermeende zedendelicten te verbeteren?*

Om het forensisch onderzoek naar vermeende zedendelicten te verbeteren zijn er verschillende opleidingen verzorgd voor het personeel van het KPA, de gehele keten en beschikt het Land over een forensisch arts.

19. *Welke concrete stappen waren gezet om het opsporen van zedendelicten te verbeteren?*

Het personeel van de Jeugd en Zeden Politie (JZP) heeft succesvol een cursus afgerond voor het verhoren van minderjarigen onder de leeftijd van 12 jaar. Deze cursus heeft het personeel meer inzicht gegeven over het verhoor van minderjarigen en kwetsbaren. Conform het inrichtingsplan van KPA heeft JZP de maximale personeelscapaciteit bereikt waarbij de zedenzaken beter georganiseerd en meer in teamverband worden

aangepakt. Hierdoor wordt er meer aandacht besteedt aan elk individueel onderzoek en wordt gewaarborgd dat het onderzoek succesvol wordt afgerond. Daarnaast worden er ook meer voorlichtingen gegeven op de scholen waardoor kinderen en jongeren bewust worden gemaakt van de mogelijkheden bij vermeende misbruik en over de mogelijkheden van het veiligstellen van sporen.

20. *Uit de memorie van toelichting blijkt dat maatregelen zal worden getroffen om informatievergaring en het inzetten van data te bewerkstelligen als onderdeel van het plan van aanpak om criminaliteit en ondermijnende criminaliteit te bestrijden. Welke concrete maatregelen zullen worden getroffen om deze voornemens te verwezenlijken?*

Het antwoord op deze vraag volgt staande de vergadering.

21. *Kan de minister een overzicht verstrekken van de financiële middelen die zijn gereserveerd voor de verwezenlijking van het project van veilige bario's?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 36.

22. *Welke projecten zijn al van start en welke projecten zullen worden geïnitieerd in het kader van het project veilige bario's?*

Verwezen wordt naar de antwoorden op vraag 9 en vraag 20 van de MEP-fractie.

23. *Hoeveel gedetineerden zijn in de afgelopen twee jaren, in vrijheid gesteld op grond van de treinregeling?*

In 2022 betreft het 47 gedetineerden die op grond van artikel 1:37 van het Wetboek van Strafrecht van Aruba vervroegd in vrijheid zijn gesteld. Het betreft 20 lokale gedetineerden (artikel 1:37 lid 1 WvStr) en 27 buitenlanders (artikel 1:37 lid 2). In 2023 gaat het tot medio oktober om 28 gedetineerden waarvan 26 buitenlanders en 2 lokalen.

24. *Kan de minister een toelichten gegeven omtrent de situatie van minderjarige gedetineerden in de KIA? Wordt onderwijs geboden aan de minderjarige gedetineerden?*

Gedetineerden hebben de mogelijkheid om zich aan te melden voor een Landsexamen (MAVO en HAVO). Verder biedt het KIA computerlessen aan waarmee de gedetineerden digitale vaardigheden worden bijgebracht. Het KIA ondersteunt gedetineerden om hun EPB-studies af te ronden, zodat ze beschikken over de vereiste educatieve basis voor hun toekomst. Het algehele welzijn van gedetineerden proberen we te bevorderen door yoga, muzieklessen en sportprogramma's aan te bieden. Deze activiteiten bieden cliënten fysieke, mentale en creatieve uitlaatkleppen voor persoonlijke groei en ontwikkeling. We werken actief samen met FEPA en OAA om de studiemogelijkheden uit te breiden.

25. *Kan de minister de Staten van Aruba toelichten, omtrent de situatie en onderhoud van de infrastructuur van KIA?*

Het KIA is 34 jaar geleden gebouwd en is al die jaren zwaar geteisterd door de klimatologische omstandigheden aan de oostpunt van Aruba. Daarnaast heeft de infrastructuur het ook enkele keren zwaar te verduren gehad als gevolg van brandstichtingen. Er gaan hoge kosten en veel tijd gemoeid met alle inspanningen om de infrastructuur adequaat te onderhouden en te repareren. De inmiddels verouderde infrastructuur begint een zware last te worden en beperkt de mogelijkheden om meer en betere zorg aan gedetineerden te besteden. Dit zijn overigens punten die het CPT reeds meer dan 10 jaren naar voren heeft gebracht. Het managementteam DGWA zal een meerjaren onderhoudsplan opstellen om een beter beeld te krijgen van de totale kosten en prioriteiten van het te verrichten onderhoud.

26. *Gobierno por informa con ta cu status di mantencio di e proyecto di camara di KIA?*

De huidige servicelevel agreement (SLA) is verlopen en het managementteam werkt thans aan een Terms of Reference (ToR) voor een nieuwe SLA. Deze TOR zal via een openbare aanbesteding verlopen.

27. *Gobierno por informa di e programa di educacion cu tin actualmente den KIA?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 24.

28. *Gobierno por informa cuanto hoben bou di 25 aña tin deteni den KIA?*

Deze groep omvat 51 gedetineerden.

29. *Gobierno por informa Parlamento cuanto persona total ta deteni den KIA?*

De stand per medio oktober bedraagt totaal 263 gedetineerden.

30. *Cuanto hende muhe ta detene den KIA?*

In het KIA verblijven 18 vrouwelijke gedetineerden per medio oktober 2023.

31. *Gobierno por informa cuanto no residente di Aruba ta detene den KIA y pa ki tipo di delito?*

Het betreft 57 niet op Aruba als woonachtig geregistreerde gedetineerden met de volgende nationaliteiten: 2x Bulgaarse, 1x Canadese, 4x Colombiaanse, 3x Curacao, 3x Dominicaanse, 2x Guyaans, 1x Montenegrijnse, 1x Peruaanse, 40x Venezolaanse. Tevens zijn er 3 gedetineerden afkomstig uit Curaçao. De delicten waarvoor zij zijn veroordeeld zijn: 12x (medeplegen van) diefstal met geweld/afpersing, 8x poging (medeplegen van) doodslag/moord, 11x L.V.M., 13x mensensmokkel, 12x overtreding vuurwapenverordering en 1x verkrachting.

32. *Gobierno por informa Parlamento cuanto persona den KIA tin castigo di bida largo y cuanto tin tbs?*

Momenteel zijn er 2 gedetineerden die een TBS-maatregel opgelegd hebben gekregen en is er 1 gedetineerde die tot een levenslange gevangenisstraf is veroordeeld.

33. *Gobierna por informa di e structura di management cu tin na KIA actualmente?*

Het managementteam bestaat uit vier leden, te weten de manager detentie, de manager veiligheid, de manager gedetineerdenzorg en de voorzitter van het managementteam.

34. *Gobierno por infoma Parlamento si tin programa pa stimula integridad na KIA actualmente?*

Het bevorderen en handhaven van de integriteit onder de medewerkers van de DGWA is een prioriteit van het managementteam. Diverse initiatieven om onder meer het bewustzijn van de medewerkers te vergroten over het belang van integer gedrag zullen in 2024 worden ontplooid, o.a. in samenwerking met Bureau Integriteit Aruba. Daarnaast zullen ook maatregelen worden getroffen tegen medewerkers die niet integer gedrag vertonen.

35. *Gobierno por informa Parlamento ken ta responsabel pa handhaving di e ley di cachu?*

KPA is belast met handhaving voor wat betreft de Hondenverordening.

36. *Por comparti cifra cuanto cachu wordo kita for di caminda publico?*

Het uitgangspunt is om verbaliserend op te treden tegen de eigenaren houders. Voorst wordt verwezen naar het antwoord op de volgende vraag.

37. *Por informa Parlamento den cuanto caso a aplica ley di cachu contra esnan cu ta maltrata of negligisha cachu?*

Het KPA heeft in totaal 90 OPV's uitgeschreven en 100 waarschuwingen gegeven. Het is aan het Openbaar Ministerie om de hoogte van de boete te bepalen. Conform de landsverordening, begint het bedrag bij Afl. 300,- en dit kan oplopen tot Afl. 1.000,- (zie persbericht van het OM 2015).

38. *Por informa Parlamento si ta handhaaf ley di cacho riba beach y ken ta responsabel pa esaki?*

Handhaving vindt ook plaats op het strand en KPA is hiermee belast.

39. *Por informa Parlamento si a verbalisa un of mas persona riba beach cu cacho?*

Deze vraag is ontkennend te beantwoorden.

40. *Por informa Parlamento e motibo cu no ta actua contra cachonan cu ta frecuente area publico como tambe turistico?*

Het actieplan van het KPA verloopt volgens schema. Mochten er honden zijn die zich op openbare of toeristische gebieden bevinden, dan worden die gevallen ook behandeld en wordt er werk van gemaakt om degenen die verantwoordelijk zijn op te sporen.

41. *Minister por duna Parlamento un lista di cuanto persona a ser nombra den e ultimo año 2022 y 2013 na DTI?*

In 2023 is een baliemedewerker/telefoniste volgens de werving- en selectieprocedure van DRH aangenomen.

42. *Minister por splica Parlamento den ki posicion y con esaki ta cuadra cu e organogram di DTI?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

43. *Minister por duna Parlamento e cifranan di cuanto vehiculo a keur na DTI di 2020 te 2023?*

StatusKeuring	2020	2021	2022	2023
AFGEKEURD	5065	6766	5779	3862
GEKEURD	22857	26173	19338	12356
<i>Totalen per jaar</i>	27922	32939	25117	16218

44. *Minister por duna Parlamento un bista riba e controlnan cu DTI ta haci pa loke ta trata seguridad riba tereno di construction y companianan grandi?*

Verwezen wordt naar het onderstaande overzicht.

Algemene inspectie soorten	Qtr1	Qtr2	Qtr3	Sub Tota
ALGEMEEN (winkels/kantoren/e.d.)	2	1	6	9
Algemene Inspectie	21	4	5	30
BOUW (bouwwerken/graafwerk/e.d.)	199	153	164	516
HORECA (hotels/restaurants/bars/e.d.)	0	3	0	3
TECHNISCH (werkplaatsen/fabrieken/e.d.)	3	0	2	5
Asbestvergunning	11	14	14	39
Sloopvergunning	0	0	0	0
Bevel tot staking v.d. Arbeid	3	7	2	12
Meldplicht	1	0	0	1
Totale: 615	240	182	193	615

45. *Minister por suministra e cifranan y e boetnan cu a ser reparti en conexion cu violacion di e reglanan di seguridad riba tereno di construccion y companianan grandi?*

Hierbij zij opgemerkt dat DTI geen bevoegdheid heeft om boetes op te leggen.

46. *Minister por duna Parlamento un copia di e contract cu a firma pa e huur di e edificio pa Polis den Paardenbaaistraat?*

Verwezen wordt naar de bijgevoegde huuroverkomst.

47. *Minister por splica Parlamento con por ta posible cu DIP ta duna permiso ne compania pa construi riba tereno di gobierno sin cu a pasa acto notarial y sin consulta cu DOW?*

Alle nodige goedkeuringen en procedures zijn in acht genomen.

48. *Minister por suministra un copia e carta cu a ser manda door di DOW pa para e trabou?*

Een dergelijk schrijven is niet beschikbaar.

49. *Minister por splica Parlamento kico tabata ser construi ey nan y ki efecto esaki tin pa e funcionalidad di Polis?*

Het betreft een bijbouw voor toiletten, fietsenstalling, lockerruimtes en ruimtes waar personen tijdelijk opgehouden kunnen worden ten behoeve van onderzoek. De zogeheten ophoudcellen.

50. *Minister por suministra Parlamento kico ta e solucion cu ta ser proponi pa resolve e problema?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 47. Alle voorbereidingen zijn afgerond en de nodige werkzaamheden zijn in volle gang gezet om de bijbouw op korte termijn op te leveren.

51. *Na october 2018 gobierno a solicita un destaho publico pa huur di un helicopter pa polis. Minister por suministra Parlamento un copia di e documentonan di e destaho?*

Volledigheidshalve wordt verwezen naar de antwoorden en alle documentatie die ter inzage werd gelegd bij de besloten bijeenkomst van de Staten.

52. *Pa cu esaki minister a instala un comision pa conseha y realisa e destaho. Minister por duna Parlamento copia di e MB y informa Parlamento kende e personanan den e comision aki ta?*

Volledigheidshalve wordt verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

53. *Minister por suministra Parlamento cu un copia di e experticio y experiencia di e personanan aki pa conduci un destaho asina?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

54. *Minister por suministra cuanto compania a participa y e nombenan di e companianan cu a participa?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

55. *Prome cu e aanbesteding a cera e comision a conseha e minister pa termina e destaho. Minister por a duna Parlamento un copia di e conseho aki y kico tabata e rason pa cu esaki?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 51.

56. *Despues di esaki e comision hunto cu minister ta solicita un RFI "Request for Information". Minister por a duna Parlamento un copia di tur cu a participa y copia di e propuesta cu nan a duna gobierno?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

57. *E comision a conseha minister pa tuma e proposicion di e compania SADI Sociedad Aerea de Ibague. Minister por a duna Parlamento un copia con e comision a evalua esaki compara cu e otronan?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

58. *Minister por suministra Parlamento cu un copia di e conseho aki pa e minister?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

59. *Na maart 2019 e comision a biaha pa Colombia pa bay negosha cu e compania SADI minister por suministra Parlamento cu e decision di ministerraad cu ta duna e comision e autoridad pa bay negosha den nomber di gobierno?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

60. *Minister por suministra Parlamento cu un lista di kende a bay y a participa na e negociacion aki?*

Volledigheidshalve wordt verwezen naar de antwoorden en alle documentatie die ter inzage werd gelegd bij de besloten bijeenkomst van de Staten.

61. *Minister por suministra Parlamento cuanto esaki a costa?*

Volledigheidshalve wordt verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

62. *Na mei 2019 minister hunto cu sr. Restrepo Osoria ta firma e contract pa lease e helicopter. Minister por duna Parlamento un copia de contract aki? Minister por a duna e consehonan di Polis, VDA, A viacion civil di Aruba riba e contract aki?*

Volledigheidshalve wordt verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

63. *Den e contract tin un prijs minimo pa oranan di servicio. Minister por a duna Parlamento cuanto e helicopter aki a costa Aruba te cu awor?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

64. *Durante minister su informacion na Parlamento minister a declara cu na 2020 gobierno di Aruba tabata sa cu sr. Restrepo tawata wordo sospecha di ta meti den traficacion di droga. Minister por splica Parlamento pakico no a informa Cuerpo Policial di esaki?*

Volledigheidshalve wordt verwezen naar de antwoorden en alle documentatie die ter inzage werd gelegd bij de besloten bijeenkomst van de Staten.

65. *Minister a declara cu e tempo ey a pidi representante di SADI na Aruba pa manda un carta cu e compaña ta den good faith, minister por suministra Parlamento un copia di e correspondencia aki?*

Volledigheidshalve wordt verwezen naar de antwoorden en alle documentatie die ter inzage werd gelegd bij de besloten bijeenkomst van de Staten.

66. *Minister por splica pakico e instancianan oficial di Aruba manera Cuerpo Policial, VDA y Ministerio Publico no a wordo pidi pa conseho?*

Volledigheidshalve wordt verwezen naar de antwoorden en alle documentatie die ter inzage werd gelegd bij de besloten bijeenkomst van de Staten.

67. *Gobierno por informa Parlamento cuanto polis a wordo admiti den opleiding di polis den e ultimo 20 aña cu un especificacion pa aña?*

Verwezen wordt naar het onderstaande overzicht.

Jaar	Aantal	Jaar	Aantal
2000 N4	25	2012 N4	20
2001 N4	50 - 2 klassen	2013 N2	19
2002 N4	20	2013 N4	22
2003 N4	17	2014 N4	12 (ex N2ers klas 2011)
2004 N4	15	2015 N4	19 (ex N2ers klas 2013)
2005 N4	25	2016 N4	23
2006 Geen klas		2017 N4	36 - 2 klassen
2007 N4	15	2018 N4	16
2008 N4	15	2019 N4	15
2009 N4	16	2020	Geen klas Covid
2010 N4	21	2021 N4	28 - 2 klassen
2011 N2	12	2022	Geen klas
2011 N4	17	2023	11

68. *Gobierno por informa Parlamento cuanto polis tin riba non actief na e momento aki?*

Momenteel zijn er zes politieambtenaren geschorst.

69. *Gobierno por informa cuanto di e polisnan riba non actief a gana nan caso contra gobierno?*

Een persoon, waarvan het Land inmiddels hoger beroep heeft ingesteld.

70. *Cuanto polis a keda sin ricibi nan bevordering pa motibo di malesa?*

Dit jaar (vanaf januari 2023 tot heden) zijn er 129 bevorderingsadviezen van KPA uitgeboekt. Van de 129 bevorderingsadviezen zijn er 14 gevallen dat de bevorderingsdatums zijn verschoven wegens AO.

71. *Por informa Parlamento cuanto director di departamento di ministerio di husticia ta na cas y a gana nan caso contra gobierno. Cuanto aña nan ta na cas y cuanto esaki ta costa?*

Twee directeuren zijn op dit moment non-actief, 1 directeur is geschorst sinds januari 2021 en de andere directeur is in juli 2022 ontslagen, echter heeft hij zijn zaak gewonnen. Land heeft hoger beroep ingesteld. Personeelskosten voor de twee directeuren is nabij Afl. 315.000,- per jaar.

72. *Por informa Parlamento cuanto polis ta cobra e salario di Korpschef na e momento aki?*

Het antwoord hierop volgt staande de openbare vergadering.

73. *Por informa Parlamento unda esnan cu ta cobra salario riba nivel di Korpschef ta trahando?*

Het antwoord hierop volgt staande de openbare vergadering.

74. *Gobierno por facilita Parlamento e cifranan di crimen bou di hubentud pa edad, barío, status social y genero?*

Het antwoord hierop volgt staande de openbare vergadering.

75. *Gobierno por facilita Parlamento cu e cifranan di accidente hopi grave y tambe e cifranan di accidente fatal over di e ultimo 20 añanan?*

De DA's zijn vanaf 2015 beschikbaar.

2015	5	2020	6
2016	10	2021	7
2017	2	2022	14
2018	10	2023	8 tot heden
2019	8		

76. *Gobierno por facilita Parlamento cu cifranan violencia domestico di e ultimo 6 añanan?*

Het antwoord hierop volgt staande de openbare vergadering.

77. *Minister por splica Parlamento di Aruba con lo atende cu pago di overtime na polis?*

Rekening houdend met de zware onderbezetting, is binnen het KPA gestuurd op het prioriteren van bepaalde politietaken. Ook heeft KPA een analyse en verantwoording ingediend v.w.b. overwerk. Uit deze informatie blijkt dat alles gedaan wordt om, waar mogelijk, rekening houdend met de openbare orde en veiligheid en de veiligheid van de medewerkers, strak te sturen op het minimaliseren van overwerk. De toegekende begroting voor 2023 bleek om aangegeven factoren, niet afdoende is aangevuld met ongeveer Afl. 2.3 miljoen. Aangezien het starten van een aantal adspiranten klasse in 2024 niet direct zullen leiden tot inzetbare capaciteit zal het overwerkbudget in 2024 niet verlaagd kunnen worden.

78. *Minister por splica Parlamento cuanto polis lo ricibi oportunidad pa sigui forma nan mes y profesionalisa nan mes?*

Alle politieambtenaren die momenteel werkzaam zijn, hebben de mogelijkheid om hun kennis uit te breiden en zich verder te ontplooiën. Zodra een opleiding, cursus, training of een workshop is aangeboden wordt gekeken naar de mogelijke kandidaten voor het volgen van de cursus, training of opleiding.

79. *Het project Family Justice Center (FJC) heeft lang op zich laten wachten. Kan de regering aangeven wanneer dit project uitgevoerd zal worden?*

Het project Family Justice Center is al van start gegaan. Hetgeen op zich heeft laten wachten is de huisvesting. De huisvesting zal in het 1^e kwartaal van 2024 opgeleverd worden.

80. *De minister van Justitie en Sociale Zaken heeft wederom advies gevraagd aan de Directie Wetgeving omtrent betaling van 23 werknemers in verband met bevorderingen bij de Stichting voor Verstandelijk Gehandicapten Aruba (SVGA). Het resultaat is negatief. Het gaat om een totaalbedrag van 337.274,19. De vraag is waarom uitgaande van de situatie van de werknemers niet overgegaan wordt tot betaling?*

Het advies van DWJZ was negatief omdat er een precedent wordt geschept. Bij overgang naar het output subsidiesysteem moesten de stichtingen werken met een subsidie plafond. Inmiddels heeft SVGA een rechtzaak aangespannen, en wordt de uitspraak afgewacht.

81. *Wat zal de regering doen om meevallers en dividenden te investeren in het verhogen van de bijstand of reparatietoeslag om de koopkracht van de bevolking te stimuleren?*

Voor wat meevallers betreft hanteert het coalitiekabinet, conform afspraken in het kader van financieel beheer een uniform beleid.

82. *Het gaat om risicogroepen die ondersteuning nodig hebben om aan hun dagelijkse uitgaven en taken te kunnen voldoen. Hierbij gaat het om ouderen, alleenstaande ouders, bijstandsgerechtigden en gehandicaptenuitkering*

voor kinderen van tot 16 jaar. 83. Wat kan de regering voor deze risicogroepen betekenen?

De bovengenoemde groepen zijn allemaal cliënten van DAS. Bij elk genoemde doelgroep gaat het om het identificeren van de problemen die zij tegenkomen en om te starten met hulpverlening gebaseerd op het vergroten van hun inzicht, vaardigheden en versterken van het netwerk om hen te helpen bij het handhaven van een zelfstandig leven. Guia Social in samenwerking met de afdeling Bijstand hebben middels het project gericht en gecoördineerd risicogezinnen in de wijken gekeken naar families met “redflags” en hen op een outreachend manier benaderd om deze “redflags” te bespreken en waar nodig een hulpverleningstraject op te starten. Tevens worden cursussen en workshops aan groepen cliënten geboden op het gebied van budgetteren, stressmanagement, selfcare, juist om naast begeleiding extra steun te bieden aan de cliënten. Overigens biedt DSZ in samenwerking met andere instanties vanuit Centro Pa Hoben y Famia 2 ondersteuningstrajecten aan (alleenstaande) moeders. Een van de trajecten is gericht op het stimuleren van de ouder-kind relatie (Stimami, Guiami). Het tweede traject (From Teenage Mother to Lifecoaches) is gericht op jongeren en jongvolwassenen (14 tot en met 30 jaar) met het doel om de persoonlijke ontwikkeling van de opvoeder te stimuleren middels verschillende modules.

84. *In het antwoord van de regering wordt niet genoeg ingegaan wat gedaan zal worden in het sociaal veld om het aantal gevallen van kindermishandeling te behandelen en te voorkomen. Kan de minister aangegeven wat voor kinderen gedaan zal worden ter voorkomen van mishandeling en misbruik?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij de voorgaande vraag.

85. *Beleidsprioriteiten van het ministerie van Justitie en Sociale Zaken lijken met name te liggen op het gebied van Justitie. Voor wat betreft stimuleren arbeidsdeelname is het de vraag aan de minister hoe jeugdige drop-outs zullen worden gestimuleerd om te werken of naar school te gaan?*

Dit geschiedt in samenwerking met de DPL. Tevens kan opgemerkt worden dat in november 2023 er een team van de Directie Sociale Zaken, Centro pa

Hoben y Famia en de DPL een nieuw traject hebben opgestart, gericht op het stimuleren van de persoonlijke ontwikkeling van jongvolwassenen van (18-40 jaar).

86. *De minister spreekt over beheersing van sociale problemen. De sociale problemen zijn erg groot. Hoe kan door arbeidsdeelname alleen de sociale problemen worden opgelost?*

Het verminderen van sociale problemen vergt een multidisciplinaire aanpak. Arbeidsdeelname is slechts een onderdeel hiervan.

87. *Hoe kan gezien de zeer hoge kosten van levensonderhoud, schulden, stress van families, het sociaalezekerheidsstelsel worden gestimuleerd? Hoe kunnen risicogroepen, zoals alleenstaande moeders, gehandicapten, ouderen en andere minderbedeelden worden gestimuleerd om te participeren aan het economisch proces?*

Sinds 2014 is een dalende tendens te constateren bij de gezinsuitkering. Tijdens de Covid-19 pandemie zag men een steile piek in het aantal gezinsuitkeringen die weer na ruim een jaar begon te dalen. Eind 2022 was het aantal gezinsuitkeringen zelfs lager dan voor de pandemie en de dalende trend zet zich voort in 2023. Dit heeft te maken met de huidige werkgelegenheid. De gehandicaptenuitkering kent juist een stijgende trend, na een beleidswijziging eind 2018. Deze stijging zal naar verwachting in de komende periode nog voortzetten. De herziening van de wetgeving ten aanzien van de gehandicaptenuitkering is prioritair en zal in het kader van het Landspakket aan de orde komen. Volledigheidshalve wordt geïnformeerd dat in 2018 een beleidswijziging plaatsvond waarbij de pleegkinduitkering niet meer via de bijstand van de DSZ uitbetaald zou worden maar via de Directie Voogdijraad. De cliënten die daarvoor een pleegkinduitkering hadden bleven die behouden. Het aantal pleegkinduitkering zal met de tijd geleidelijk aan aflopen.

88. *De regering heeft ondanks alle maatregelen, besparingen op grond van de positieve lijst en de introductie van BBO aan de grens, met ernstige consequenties voor de koopkracht en het welzijn van de bevolking, geen sociaal vangnet geïntroduceerd om al deze families die in armoede leven tegemoet te treden. Wat vindt de minister van een vangnet voor de risicogroepen in onze gemeenschap?*

De Directie Sociale Zaken (DSZ) is de uitvoeringsinstantie voor het sociale vangnet in de vorm van bijstandsverlening. Bijstand is van tijdelijke aard en vormt een integraal onderdeel van de overheidsstrategie om de betreffende personen uit de persoonlijke- en gezinscrisis te helpen, een en ander uitgaande van het subsidiariteitsbeginsel, waarbij de overheid de laatst geroepen is om een persoon en diens gezin bij te staan. Cliënten worden gestimuleerd om weer aan het werk te gaan of om aan re-integratie te werken. Tevens wordt er vanuit het Landspakket gewerkt aan het realiseren tot een sterk sociaal vangnet.

89. *Hoe kan met de rechten van de mens rekening worden gehouden, alsook met de SDG's om honger tegen te gaan en te garanderen dat er schoon water en elektriciteit voor mensen beschikbaar zijn?*

Op Aruba gaan wij ervan uit dat eenieder door werk zelfstandig in staat is in zijn eigen bestaan en dat van zijn gezin te voorzien waarbij de bevordering van voldoende werkgelegenheid voorwerp is van aanhoudende zorg der overheid. Echter kan het door verschillende omstandigheden, zoals ziekte, zwangerschap, werkongeval, arbeidsongeschiktheid, verlies van een

kostwinner, werkeloosheid of ouderdom, voorvallen dat een persoon, wellicht tijdelijk, niet zelf voor zijn inkomen of een gedeelte ervan kan zorgen. Aruba kent een sociaal zekerheidsstelsel dat personen of gezinnen helpt, die vanwege bepaalde omstandigheden in financiële problemen komen. Een persoon die niet in staat is in zijn eigen bestaan te voorzien kan in eerste instantie een beroep doen op de Sociale verzekeringen. Op Aruba is de Sociaal Verzekeringsbank (SVb) de uitvoerder van de sociale verzekeringswetten van volks- en werknemersverzekeringen. Wie niet in aanmerking komt voor een uitkering via een sociale verzekeringswet, kan een beroep doen op de sociale voorzieningen, ook wel het sociale vangnet genoemd. De Directie Sociale Zaken (DSZ) is de uitvoeringsinstantie voor het sociale vangnet in de vorm van Bijstandsverlening. Bij gevallen waar er sprake is van een tekort aan basisbehoeftes worden de maatschappelijk werkers van DAS ingeschakeld om vaardigheden aan de families aan te leren of te versterken. Samen met de cliënten wordt gekeken naar de mogelijkheden en gewerkt aan duurzame oplossingen. Er zijn samenwerkingsafspraken met FPNC, WEB en ELMAR. De oorzaken moeten goed geanalyseerd worden zodat er sprake kan zijn van duurzaamheid. Empowerment van het individu om zijn leven in handen te nemen, sturing te geven om zelfstandig te blijven wonen is van belang.

90. *Is het niet tegenstrijdig dat uitgaande van SDG's toch zoveel maatregelen worden genomen, waarbij met name risicogroepen de dupe zijn?*

Staande de openbare vergadering zal hierop ingegaan worden.

91. *Wat heeft het sociaal veiligheidsraad tot nu toe concreet bereikt voor de geboden hulp aan jongeren met psychosociale problematiek?*

Het sociaalveiligheids beraad heeft ertoe geleid dat er betere beleidsafspraken gemaakt zijn tussen de diensten die de zorg volledig ten goede komt. Tevens zijn er pilotprojecten gestart vanuit het Sociaal Veiligheidsberaad om te komen tot een uniforme systematiek om casuïstieken te behandelen tussen de diensten.

92. *Wat is veranderd voor de ouders van deze jongeren?*

Staande de openbare vergadering zal hierop ingegaan worden.

93. *Wat is gedaan om de wachtlijst bij de verschillende sociale instellingen te verlagen?*

Voor wat betreft instellingen van het openbaar nut, die door de overheid worden gesubsidieerd, en die onder het aandachtsgebied van de DSZ vallen, kan aangegeven worden dat voor mensen met een (meervoudige) beperking, geen wachtlijsten zijn voor zorg- en hulpbehoeftigen, die beoordeeld zijn conform de criteria geldende voor de domeinen van de gehanteerde Zelfredzaamheidsmatrix (ZRM), en als zodanig geïndiceerd zijn met urgentie te worden geattendeerd. Desniettemin, worden alle cliënten die eerder volgens de ZRM-methodologie zijn geëvalueerd, en op een lijst geregistreerd staan, periodiek op hun actuele status van hulpbehoevendheid opnieuw geëvalueerd, en zo nodig opnieuw via de ZRM-methodologie geïndiceerd.

Voor de groep cliënten die gespecialiseerd hulp nodig heeft en dus begeleiding/behandeling nodig heeft bij een instelling waar desniettemin een wachtlijst vigeert zorgt de hulpverlener van de DAS om de urgentie van de zaak aan te geven en te lobbyen dat ze sneller aan de beurt komen. Wanneer dit niet kan blijft de hulpverlener langer in een zaak met een monitoringsrol en enige begeleiding wanneer dat mogelijk is om de familie niet in de steek te laten. De maatschappelijk werkers van Guia Social voeren ook workshops uit met als doel naast een curatief aanpak ook een preventief aanpak te bieden aan de cliënten. Het bijv. creëren van inzicht in hun handelen maar ook aanleren van vaardigheden zal de cliënten helpen om niet verder in de problemen te raken en op deze wijze zou het kunnen voorkomen dat zij hierna specialistisch hulp nodig hebben. DSZ werkt door middel van haar preventieve taak Centro pa Hoben y Famia op een integrale manier aan primaire en secundaire preventie. Door samen met andere instanties krachten te bundelen, wordt er strategisch gewerkt aan een meerjarenplan op preventie gebied met als doel om middels diverse projecten ouders en opvoeders informatie, advies, cursussen en begeleiding te bieden en zo de nodige steun bieden bij hun opvoedingstaak als ouders. Dit aanbod wordt zowel op de werkvloer, thuis en in de barrio's aangeboden

met de bedoeling dat het aantal risico ouders wordt verminderd en de wachtlijsten bij DSZ verlaagd worden.

94. *Wat houden de sociale veiligheidsvraagstukken in en wat wordt hiermee gedaan?*

De Sociale Veiligheidsraad bevordert de samenwerking tussen verschillende diensten die onder het ministerie van Justitie en Sociale Zaken ressorteren. Er wordt getracht om op landelijk en bestuurlijk niveau tot afstemming te komen over verschillende sociaal maatschappelijke en justitieel thema's en bezorgheden die ingebracht worden door de partners van de Sociale Veiligheidsraad. Er wordt ook gebruik gemaakt van de gelegenheid om de 'goodpractices' en successen in het werkveld met elkaar uit te wisselen.

95. *Welke verdragen in het kader van de rechten van het kind en personen met beperkingen worden bedoeld?*

Aruba heeft het Internationaal verdrag inzake rechten van het kind en ook het VN Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Het Gehandicapten verdrag is algemeen opgesteld het is van toepassing ook voor minderjarigen. Aruba heeft voornoemde verdrag niet geratificeerd. Een van de redenen is de financiële druk die een cruciale rol zou kunnen hebben voor het Land.

96. *Voor wat betreft personen met beperkingen, is het de vraag of binnenkort het landsbesluit materiele zorg zal worden gewijzigd conform het voorstel van Eman-Wyatt-Ras om ouders van jongeren met beperking jonger dan 16 jaar financieel bij te staan?*

Zie Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 2. Ten overvloede zij hierbij opgemerkt dat de nodige wijzigingen voor wat de gehandicaptenuitkering betreft, ook onderdeel maakt van de voorgestelde hervormingen in het kader van het Landspakket thema's E1 en E4.

97. *Wat wordt bedoeld met toekomstbestendige aanpak?*

Dat de gekozen aanpak duurzaam dient te zijn.

98. *Samenwerking is van belang is voor professionele en structurele aanpak van de jeugdproblematiek. Welke processen zullen met elkaar worden afgestemd?*

In het sociaal veiligheidsberaad vind de afstemming plaats v.w.b. de verschillende processen v.w.b. beleid, aanpak en programma's

99. *Welke instellingen werken nauw samen en welke niet?*

Organisaties en instellingen werken meestal vanuit hun instellingsbesluit. Het is inderdaad zo het geval dat het een uitdaging is om nauw samen te werken omdat het beleid van organisaties en departementen niet altijd volledig op elkaar aansluiten. Dit is de reden waarom er verschillende overlegplatformen in het leven geroepen zijn om er voor zorg te dragen dat er afstemming plaats vindt op verschillende niveaus.

100. *Wat zal worden ondernomen ter afstemming hiervan?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

101. *Het optimaliseren van informatieprocessen binnen het ministerie van Justitie blijft een prioriteit zoals aangegeven in de memorie van toelichting. Zal dit project en andere genoemde projecten, zoals het ICT-project, worden uitgevoerd in het kader van landspakketten?*

Een deel van het optimaliseren van informatieprocessen, inclusief ICT, wordt uitgevoerd in het kader van het Landspakket, de andere processen zijn reeds lopende of aanvullend.

102. *Zowel binnen de Staten als tijdens het IPKO is er een presentatie gegeven over het Rijkswet bescherming persoonsgegevens. Is het de bedoeling dat deze Rijkswet spoedig door de Tweede Kamer zal worden behandeld,*

zonder dat de Staten de kans krijgen om onze gevoelens en mening hierover te uiten?

De verwachting is dat pas begin 2025 op zijn vroegst in parlementaire behandeling gaat. In de rijkswetgevingsprocedure geschiedt de aanbieding van het wetsontwerp aan de Tweede Kamer gelijktijdig met de aanbieding aan de parlementen van Aruba, Curaçao en Sint Maarten.

103. *Wat zijn de afspraken hierover met Nederland?*

Vanaf het begin is er tussen de landen afgesproken dat – omdat het een Consensusrijkswet betreft met een onderwerp waarbij veel afstemming met landen nodig is – de landen op vrijwel ieder moment van de voorbereidingsprocedure kunnen aangeven of er tussentijds nader overleg nodig is. Als het ontwerp eenmaal is aangeboden aan de parlementen, is het aan de Staten om hierover opmerkingen te plaatsen.

104. *Door de minister wordt aangegeven dat er behoefte bestaat tot omvorming van de politieschool naar een zogenaamde 'Academie voor Justitie en Veiligheid Aruba'. Er is reeds een adviescommissie ingesteld bij MB, die binnen 6 maanden advies zal uitbrengen. Kan de minister de Staten dit advies toesturen?*

Een eerste concept van de business case van de Academie voor Justitie en veiligheid Aruba is te verwachten in november.

105. *Hoe zal de samenwerking worden geregeld met de internationale opsporingsdiensten?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 104.

106. *Wat is het gemoeide bedrag?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 104.

107. *Binnen het Justitieel Veiligheidsberaad zal tevens een plan van aanpak opgesteld worden om te groeien naar een 'real time intelligence center'. Kan de minister wat nadere informatie geven hierover?*

Dit betreft het samen brengen van de radarkamer en de verschillende fases van het camera surveillance project. De werkzaamheden v.w.b.de operation command center zijn momenteel gaande en conform planning zal dit afgerond worden in het 1^e kwartaal van 2024.

108. *Welke juridische, technische en andere stappen zullen worden ondernomen?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 107.

109. *Voor het bureau examen rijbewijzen is middels een MB een commissie 'Verzelfstandiging Bureau Rijexamens' ingesteld die advies moet uitbrengen en een oplossing dient aan te dragen voor de huidige problematiek. Kan de minister aangeven of dit advies reeds af is gerond en kan hij deze aan de Staten aanbieden?*

Het DRH is thans bezig met het advies, zodra het afgerond is kan de Staten een update krijgen.

110. *Voor wat betreft het directoraat Justitie heeft de Raad van Advies reeds in eerdere begrotingen dit directoraat bekritiseerd. Alhoewel het volgens de minister budgetneutraal zal zijn is het meer dan een vereiste dat er personeel hiervoor dient te worden aangesteld. Hoeveel? Van welk budget zal dit zijn?*

Het doel van een directoraat Justitie is om continuïteit te garanderen. Er zijn nog geen concrete stappen ondernomen om dit te bewerkstelligen.

111. *Voor wat betreft veilige bario's is het project van barrioregisseurs niet door deze regering voortgezet. Hoe kan men criminaliteit in de bario's bestrijden zonder leden van het politiekorps. Verschillende buurten worden ernstig geterroriseerd door bepaalde criminele jongeren die tevens drugs verkopen en of lid zijn van gangs. Wat zal hiermee worden gedaan?*

Barioregisseurs vormen geen onderdeel van het project veiligebario's, maar juist een van de prioriteiten van Korps Politie Aruba. Reden waartoe barioregisseurs voor het eerst een formele training en opleiding hebben gevolgd geheel verzorgd door Nederland. Tevens zullen binnenkort barioregisseurs een training volgen via de Miami Dade Police.

112. *Heeft de minister zicht op deze problematiek en of hij deze informatie met de Staten kan delen? Kan hij een overzicht geven omtrent hoeveel gangs er momenteel zijn, waar of in welke buurten ze actief zijn? Welke zijn dus de meest risicovolle bario's. Welke strategieën zullen worden geïmplementeerd om de drugs- en gangproblematiek aan te pakken?*

- Op Aruba is nog geen duidelijk zicht op 'gangs' zoals dat in andere landen voorkomt, namelijk een groep mensen met een hiërarchisch opgebouwde organisatie met een leiding, middenkader en uitvoerders, die zich richt op het in georganiseerd verband plegen van strafbare feiten zoals verdovende middelen handel, diefstallen, overvallen en afrekeningen en die overlast en een onveilig gevoel in de maatschappij scheppen.

- Op Aruba zijn dat –vooral nog- jeugdgroepen uit verschillende wijken van Aruba die zich als een criminele groep willen identificeren en die om de een of andere reden een vete tegen elkaar hebben opgebouwd.

- Wanneer dit gebeurt wordt de rechtsorde geschokt en vraagt men zich af waarom jongeren zoveel haat jegens elkaar kunnen hebben.

- Groeperingen die duidelijk actief bezig zijn en waarover de JZP kennis van draagt zijn de jongelui uit de diverse woonwijken waar voorheen (en ook nu nog) sociale woningen zijn gebouwd, de zogenaamde volkswoningen maar ook andere wijken in de omgeving van deze sociale woningen.

Welke zijn dus de meest risicovolle bario's

Een echt probleemgebied of om bepaalde woonwijken aan te wijzen als een risicovolle 'bario' waarin de leefbaarheid ernstig verstoord is, is voornamelijk niet aan de orde.

Welke strategieën zullen worden geïmplementeerd om de drugs- en gangproblematiek aan te pakken?

- Sinds 2022 is in overleg met het Openbaar Ministerie een strategie ontwikkeld om met name de vuurwapenproblematiek aan te pakken. De strategie werd bepaald op 3 invalshoeken, namelijk geregelde acties van preventief fouilleren, een inleveractie van vuurwapens en een gestructureerde strafrechtelijke aanpak waarbij onderzoeken gedraaid moeten worden op bezit en handel in vuurwapens.
- Een team narcotica is recent opgericht met als doelstelling alle niet-georganiseerde vormen van drugscriminaliteit op Aruba aan te pakken, zoals onder meer de drugspanden, illegaal bezit, plantages, verkoop in de horeca en andere openbare gebieden en onderschepping van kleine partijen verdovende middelen bij de grenzen.

113. *Welke 'after-school-programs' zullen worden geïntroduceerd?*

Naast de al reeds bestaande naschoolse opvangcentrums van Bureau Traimerdia is er de voornemens om in de Centro di Bario's en of scholen met huiswerkbegeleiding te starten voor de vakken Nederlands en rekenen dit in de verschillende buurten. Tevens biedt het project "Veilige bario's" verschillende activiteiten op het gebied van sport, kunst en cultuur binnen de bario's.

114. *Wat is nodig om deze programma's effectief te laten zijn. Hoeveel is het financiële prijskaartje hiervan?*

Verwezen wordt naar projectplan veilige bario's.

115. *Het sociaal crisisplan van 3.8 miljoen florin kwam eind 2021 aan zijn einde. Het crisisplan heeft niet de gewenste resultaten geboekt. De wachtlijsten zijn niet geëlimineerd. Sommige projecten die zijn geëntameerd hebben niet de nodige ondersteuning gehad en dus niet genoeg effect gehad. De samenwerking tussen de belangrijkste instanties is niet verbeterd zoals verwacht werd. Er wordt nog steeds niet goed geregistreerd en de informatieoverdracht tussen instanties is nog steeds niet optimaal te noemen. Cliënten geven aan dat zij nog steeds van het kastje naar de muur worden gestuurd wanneer ze om hulp vragen. Ouders worden nog steeds niet genoeg ondersteund in hun opvoedingstaak. De A.V.P.-fractie heeft*

gevraagd om het evaluatierapport van het sociaal crisisplan. Echter heeft de minister te kennen te geven dat het eindrapportage al aan de Staten is aangeboden. De leden van de A.V.P.-fractie hebben niet om de eindrapportage van de vorige minister gevraagd maar om een evaluatierapport. De vraag aan de minister, die andere projecten met de rest van het bedrag van het sociaal crisisplan wil opstarten, is in hoeverre hij het resterend bedrag goed zal besteden, indien hij niet eerst rekenschap kan geven?

Ten eerste moet ik melden dat de aannames en stellingen v.w.b. het success van het social crisis plan niet kloppen. Het evaluatierapport van de bestede gelden in het kader van het Sociaal Crisisplan is nog niet beschikbaar omdat het proces van het verzamelen en analyseren van gegevens nog gaande is. Het kan enige tijd duren om alle relevante informatie te verzamelen, de resultaten te beoordelen en een gedetailleerd rapport op te stellen. We streven ernaar om het rapport zo spoedig mogelijk beschikbaar te maken zodra alle gegevens zijn verzameld en geëvalueerd.

116. *Het FJC zou in 2022 worden opgestart. Bij gebrek aan registratie en coördinatie hiervan zal het nog een knelpunt blijven of degenen die bij het FJC worden aangemeld later doorverwezen zullen worden en behandeling zullen krijgen. Rekening dient te worden gehouden met het feit dat voor mensen in het politiekorps en het justitieel circuit het van belang is dat de rechtsgang goed gebeurt maar dat voor hulpverleners in het sociaal veld het van belang is dat de cliënt goede begeleiding krijgt voor, tijdens en na de rechtsgang. De vraag aan de minister is of deze samenwerking goed geregeld is? Wat kan nog beter?*

De FJC zal ingebed worden binnen de zorgpoot van het KPA. Dit als onderdeel van de reorganisatie, juist om een betere begeleiding te stimuleren. Tevens kan vermeld worden, dat ketenbreed opleidingen plaatsgevonden hebben om juist een betere begeleiding van slachtoffers te bewerkstelligen.

117. *In de memorie van toelichting blijkt dat bij introductie van het FJC geïnvesteerd zal worden in politie en justitie keten en scholing. Zelfs wordt*

genoemd valse beschuldigingen. Geen woord wordt echter gerept over het sociaal aspect van de FJC. Zal er aandacht aan het sociaal aspect en Family worden besteed? Hoe zal de hulpverlening hierna worden voortgezet?

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 116.

118. *Het is een feit dat instanties op Aruba als eilanden naast elkaar werken. Hoe zal voorkomen kunnen worden dat het FJC ook een eiland gaat worden naast alle eilanden in de hulpverlening?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 116.

119. *Stichting Respaldo heeft voor kinderen een wachtlijst van 2 jaar. Met name kinderen met bepaalde ontwikkelingsstoornissen of afwijkingen zijn hiervan de dupe. Bij gebrek aan 'early detection and diagnosis' worden deze kinderen niet op tijd behandeld waardoor ze geen kans krijgen op een goede start met gerichte behandeling of therapie. Wat is gedaan om deze wachtlijst te verlagen? Uit hoeveel cliënten bestaat de wachtlijst? Kan de minister de Staten informeren of hierin vooruitgang is geboekt?*

Er is geen wachtlijst meer bij Respaldo voor de kinderen. Deze kan echter wel weer snel toenemen. Er is langere tijd een gesloten voordeur geweest om intern de vele casussen af te kunnen werken. Nu de voordeur weer enige tijd openstaan is er een ruime kans dat het aantal wachtende complexe gevallen weer gaat groeien. Complexe gevallen in de GGZ kosten veel tijd om te stabiliseren door de ernst van de stoornissen en de veelheid aan complicerende factoren bij deze complexe casussen.

120. *Voor wat betreft het programma 'Collaborative Partnership' waarbij maatschappelijke werksters via de school kwetsbare gezinnen thuis bezoeken en ondersteunen is de vraag aan de minister hoeveel maatschappelijke werksters dit werk gaan doen en van welke scholen ze zullen zijn?*

Het zogeheten Collaborative Partnership was een project van de DAS en enkele scholen. Er was een samenwerking tussen de maatschappelijk

werkers van het project van DAS en de scholen (schoolmaatschappelijk werkers, interne begeleiders etc.) De rol van de maatschappelijk werker en welzijnswerker van het project Coll. Partnership was om in de thuissituatie (intensieve) thuisbegeleiding te bieden op alle leefgebieden die geïdentificeerd werden samen met de familie. Tegenwoordig worden de families en de zorgen vanuit de scholen verwezen naar de afdeling Guia Social, waar de maatschappelijk werkers dezelfde instrumenten en aanpak gebruiken als tijdens het project. Problematische gezinsleefdomeinen worden samen met de client geïdentificeerd, een plan van aanpak wordt samen opgesteld en de begeleiding heeft als doel om het welzijn van de familie als geheel te bevorderen. De schoolmaatschappelijk werker heeft de taak om in deze zaken een actieve rol te hebben bij de begeleiding van de kinderen op school. Afstemming van de geboden hulp tussen hulpverleners is van groot belang om de beoogde doelen te kunnen behalen.

121. *Wat is concreet gedaan door de minister en het departement voor kind en jongeren om de rechten van het kind te verstevigen? Welke rechten zijn reeds aan bod gekomen? Zal dit departement een vertegenwoordiging hebben in de commissie belast met kinderrechten die rapporteert aan de Verenigde Naties?*

Tot op heden heeft het Department voor Kind en Jongeren op beleidsmatig niveau aan de volgende rechten gewerkt: artikel 19, met betrekking tot beschermingscode; artikel 18; evenals artikel 3, 6 en 9 met betrekking tot levensvaardigheden in de kinderopvang. Daarnaast zijn er inspanningen geleverd met betrekking tot artikel 3, 6, 18, 24 en 31 inzake vroegtijdige interventie in kinderopvang. Het departement streeft er naar om vertegenwoordigd te zijn in de commissie belast met kinderrechten die rapporteert aan de Verenigde Naties. Ze willen hun kerntaken solide vormgeven, met inbegrip van het verzamelen van alle werkzaamheden op beleidsmatig niveau van de verschillende instanties die betrokken zijn bij kinderrechten op het eiland. Op die manier kunnen we als land een holistische benadering en aanpak hanteren, met concrete doelstellingen in een meerjarig traject.

122. *Zo ja, is reeds gerapporteerd of wanneer zal gerapporteerd worden?*

DMH heeft tot op heden geen rol gespeeld bij het rapporteren aan de Verenigde Naties.

123. *Kan de minister de Staten informeren over de implementatie van de landsverordening kinderopvang die is opgestart?*

De Landsverordening kinderopvang (AB 2017 no. 38), het Landsbesluit register en klachtenregeling kinderopvangcentra (AB 2023 no. 26) en het Landsbesluit bestuurlijke handhaving voorschriften kinderopvang (AB 2023 no. 27) zijn gezamenlijk in werking getreden met ingang van 15 augustus 2023.

124. *De leidsters van de diverse kinderopvang volgen bekwaamheidscursussen. Wie geeft deze cursussen? Hoeveel is het gemoeide bedrag ter betaling van de cursussen? Zijn er groepsleiders die vrijgesteld zijn om deze cursus te volgen? Zo ja, om welke redenen?*

FEPA is momenteel verantwoordelijk voor het verzorgen van de bekwaamheidscursussen (opleiding SPW MBO3) voor de hoofdleidsters in verschillende kinderopvangfaciliteiten. De inhoud van deze opleiding is in samenwerking met het Departement van Kind en Jongeren opgesteld onder toezicht van de Inspectie van Onderwijs. Deze opleiding is van start gegaan in januari 2022 en was gericht op hoofdleidsters en eigenaars van kinderopvangcentra. Het ministerie draagt bij aan de kosten van deze opleiding door 40% van de studiekosten per student te financieren.

Iedereen die tegen het eind van 2023 een MBO3-diploma (SPW) heeft behaald, zal in 2024 worden vrijgesteld van verdere verplichtingen. Het is echter de keuze van de groepsleiders om al dan niet deel te nemen aan deze cursussen, gezien het feit dat ze al een tweejarig SPW-traject hebben afgerond. Het volgen van cursussen is een aparte vereiste en dit staat ook vermeld in de Handleidingskwaliteitseisen 2023. Deze handleiding schrijft voor dat elke groepsleidster minimaal twee cursussen naar keuze per jaar moet volgen om hun vergunning te behouden. Hierdoor ontstaat een cyclus waarin alle groepsleiders jaarlijks minimaal een cursus/workshop moeten

volgen die gerelateerd moet zijn met kinderen en/of andere pedagogische kader om aan de vergunningseisen te kunnen voldoen. Dit telt niet voor de EHBO cursus, die geldig is voor twee jaar.

125. *Er bestaan bij de Korps Politie Aruba vacatures voor 17 personen. Kan de minister dit verantwoorden gezien de personeelsstop?*

Juist om vacatures binnen de justitiële keten op te vullen is er in de begroting een groeifonds opgenomen.

126. *Het meldpunt Kindermishandeling heeft een totaal aan personeel van 8 personen en voor 2024 staan ramingen voor 4 vacatures. Wat doet dit meldpunt momenteel?*

Als Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) is Bureau Sostenemi het eerste loket voor burgers en professionals als het gaat om signalen van kindermishandeling. Daarmee wil Bureau Sostenemi bijdragen aan de veiligheid van kinderen die verwaarloosd, mishandeld of seksueel misbruikt worden. Burgers en professionals krijgen advies over de manier waarop zij kunnen reageren op signalen van kindermishandeling. Ook kunnen zij een melding doen. Bureau Sostenemi werkt nauw samen met gezinnen door het aangaan van een partnerschap en door hun netwerk (vrienden/familie etc.) te betrekken.

Taken

Het AMK heeft de volgende wettelijke taken:

- Advies geven aan burgers en professionals
- Meldingen in ontvangst nemen
- Onderzoek doen of er daadwerkelijk sprake is van kindermishandeling
- Zo nodig vervolgstappen in gang zetten in de vorm van het maken van veiligheidsafspraken ter herstel van veiligheid alsook het inschakelen van hulpverlening voor de aspecten die de onveiligheid veroorzaken of in stand houden.

127. Hoe verloopt verwijzing van gevallen naar de verschillende instanties zoals de Directie Sociale Zaken, de Voogdijraad en andere hulpverlenende en/of adviserende instanties/stichtingen?

Dit gebeurt middels een aanmeldformulier. Door het invoeren van Codigo di proteccion is de doorverwijzing vanuit de 4 gebieden gestructureerder.

128. Wat is het aanbod aan verslavingszorg gericht op jongeren en vrouwen?

Dit gebeurt middels een aanmeldformulier. Door het invoeren van Codigo di proteccion is de doorverwijzing vanuit de 4 gebieden gestructureerder

129. Hoeveel gezinnen hebben in 2021, 2022 en 2023 bijstand gekregen? Hoeveel is het hiermee gemoeide bedrag? Hoeveel mensen hebben een gehandicapten uitkering ontvangen?

Verwezen wordt naar de onderstaande tabel.

2021	Gezinsuitkering	Gehandicaptenuitkering	Pleegkinduitkering	Totaal
Jan	1654	1290	70	3014
Feb	1640	1290	70	3000
Mar	1637	1292	70	3019
Apr	1636	1296	70	3012
May	1682	1299	67	3048
Jun	1713	1304	67	3084
Juli	1773	1303	67	3143
aug	1750	1319	64	3133
sept	1712	1330	63	3105
okt	1699	1337	62	3098
Nov	1599	1341	59	2999
Dec	1518	1359	57	2934

2022	Gezinsuitkering	Gehandicaptenuitkering	Pleegkinduitkering	Totaal
Jan	1451	1346	57	2854
Feb	1416	1346	56	2818
Mar	1382	1372	55	2809
Apr	1370	1390	54	2814
May	1340	1397	54	2791
Jun	1292	1423	52	2767
Juli	1261	1439	51	2751
aug	1232	1443	49	2724
sept	1186	1447	46	2679
okt	1139	1442	48	2629
Nov	1121	1445	45	2611
Dec	1099	1452	45	2596

2023	Gezinsuitkering	Gehandicaptenuitkering	Pleegkinduitkering	Totaal
Jan	1072	1435	44	2551
Feb	1080	1429	43	2552
Mar	1021	1429	43	2493
Apr	992	1430	41	2463
May	996	1440	41	2477
Jun	938	1423	39	2400
Juli	921	1429	39	2389
aug	922	1431	38	2391
sept	889	1429	38	2356
okt				
Nov				
Dec				

Voor de gehandicaptenuitkering wordt verwezen naar de onderstaande tabel.

Jaar	Gezinsuitkering	Gehandicaptenuitkering	Pleegkinduitkering	Totaal
2021	14,883,925.23	14,642,565.38	348,667.16	29,875,157.78
2022	11,607,603.99	16,164,387.12	272,527.74	28,044,518.85

130. Hoeveel gezinnen hebben in 2019, 2020, 2021, 2022 en 2023 een schoolkinderen toeslag ontvangen? Om hoeveel kinderen gaat het?

Verwezen wordt naar de onderstaande tabel.

Schooluitkering		
Jaar	aantal kinderen	aantal gezinnen
2019	830	523
2020	998	531
2021	919	596
2022	879	467
2023	614	337

131. *Het Bureau Sostenemi is middels het de landsverordening Burgerlijk Wetboek sinds 2016 het officiële meldpunt voor kindermishandeling. Er wordt geïnvesteerd in samenwerking met andere instanties, opleidingen en cursussen. Wat zijn de resultaten hiervan. Hoeveel casussen zijn in 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 en 2023 gemeld. Uit de praktijk blijkt dat er nog steeds geen algemeen registratiesysteem voorhanden is en dat casussen blijven hangen tussen instanties. Het sociaal crisisplan zou werken aan zo'n registratiesysteem. Echter is het project afgesloten sinds 2021 en is er nog steeds geen registratiesysteem bekend. Wanneer zal het registratiesysteem in werking treden? Hoeveel Barioregisseurs zijn er momenteel en in welke bario's?*

Het registratie systeem THEREFOR is inmiddels geleverd en tussen de diverse instellingen (o.a. DAS, Sostenemi, DMF, FJC) vindt afstemming plaats.

Voor wat het overzicht betreft van aantal casussen:

2016: 318 meldingen/ adviezen

2017: 319

2018: 415

2019: 349

2020: 237

2021: 394

2022: 457

2023, t/m september: 330

Hoeveel Barioregisseurs zijn er momenteel en in welke bario's?

Hieronder volgt een overzicht van het aantal barioregisseurs gedurende de afgelopen jaren. In Juli 2023 werd er een opleiding Gebied Gebonden Politie /Community Policing verzorgd, waaraan 20 medewerkers van het Korps Politie Aruba hebben deelgenomen.

Jaar	Barioregisseur
2000	2
2004	15
Rond 2015	7
2017	10
2023	20

132. *Wat wordt bedoeld met de zin: 'het bewerkstelligen dat het sociale zekerheidssysteem een activeringsfunctie zal hebben waarbij wordt zorggedragen voor een adequaat sociaal vangnet' (conform Landspakket maatregel E4 in samenhang met maatregel E1)?*

Met de activeringsfunctie wordt bedoeld het beheersen van het uitkeringsvolume aan bijstand door een instroombeperking en tegelijkertijd een uitstroombetovordering. De uitstroombetovordering wordt bewerkstelligd door de activering en het re-integreren van werkzoekenden. De nodige aanpassingen zijn als volgt:

- Nauwere samenwerking met DPL.
- Automatiseren en professionaliseren van de bemiddeling bij DPL.
- Re-integratieprojecten die gericht zijn op werk waarbij gebruik kan worden gemaakt van o.a. proefplaatsingen en jobcoaches.
- Professionaliseren van een job center.
- Inschakeling van een niet-commercieel uitzendbureau.
- Invoeren van een maatschappelijke tegenprestatie (in deeltijd) van mensen in de bijstand.
- Op termijn invoeren van een maximumduur van werken naast de bijstand (bijvoorbeeld zes tot twaalf maanden). Hiermee wordt de activeringsfunctie in de richting van werkzoekenden vergroot.

Volksgezondheid en Toerisme

1. *Wat is de beleidsstrategie van de Minister om hoogwaardig toeristen aan te trekken?*

Vanuit een marketing- en promotieperspectief is de strategie van het ministerie van Toerisme een "High-Value Attraction" strategie met als doel om het aantal bezoekers met een hoge waarde te stimuleren. De definitie van bezoekers met een hoge waarde (high value) in de Verenigde Staten gaat verder dan de traditionele "Welgestelde" (HHI US\$100K+) en "Super-Welgestelde" (HHI US\$150K+) segmenten en neemt in overweging meerdere kenmerken zoals ondermeer het netto vermogen per huishouden en de gemiddelde bestedingen aan internationale reizen. Volgens de gegevens van A.T.A beantwoordde in 2019 (pre-COVID) 54% van de Amerikaanse bezoekers aan deze eerdergenoemde kenmerken van de hoogwaardige (High-Value) bezoeker.

Voortbordurend op haar inspanningen in voorgaande jaren, zal het ministerie van Toerisme acties vervolgen met een grotere aandacht/ focus op product, effectieve marketing, luchtverkeersverbindingen, diversificatie en dergelijke volgens het zogenaamde 'high value, low impact' toerisme groeimodel.

Op het gebied van Destination Services zal de ATA samen met ministerie van Toerisme, attentie geven op:

- Een verhoogde aandacht voor de kwaliteit van de vakantiebeleving, door middel van investeringen in ons toeristisch product;
- Het waarborgen van de veiligheid, waarbij in samenwerking met instanties als het Korps Politie Aruba via de 'Aruba Hospitality & Security Foundation' een nieuw initiatief van start gaat onder de naam van de 'Tourism Security Patrol Aruba', hetgeen voor hogere zichtbaarheid voornamelijk in toeristische gebieden zorgt en dientengevolge het verder opwaarderen van het gevoel van veiligheid onder bezoekers;
- Upgrading van het product Aruba, het behouden van een hoog niveau van dienstverlening en het verhogen hiervan waar nodig, alsmede aandacht aan bescherming van ons natuur en milieu

Op deze manier vervolgt het ministerie van Toerisme samen met A.T.A. met het nemen van een grotere verantwoording in het faciliteren en implementeren van initiatieven gericht op het managen van de bestemming en de verhoging van de kwaliteit van het aangeboden product Aruba, als toeristische entiteit. Volgens dit 'high value, low impact' model zullen we als bestemming dan meer bezoekers aantrekken die meer besteden in onze economie – de 'High Value' bezoeker met meer koopkracht - met het gewenste profiel met betrekking tot jaarinkomen a.o., die bereid is meer te betalen voor een vakantie naar Aruba omdat het product/ de beleving van hoge kwaliteit is, en die een hoger bestedingspatroon op het eiland vertoont.

Voortvloeiend uit het 'Destination Development Plan' heeft de A.T.A. een 'Carrying Capacity Study' en een Niche Roadmap laten uitvoeren waarvan de Ministerie Van Toerisme deze ook hanteert. Aanbevelingen hieruit zijn omgezet in diverse plannen, welke kunnen worden uitgevoerd; hierbij wordt veel meer specifiek gefocust op het aantrekken van bezoekers met een hoger besteedbaar inkomen.

Andere noemenswaardige initiatieven in deze lijn (niche) zijn:

- a) Een verdere uitdieping van de trouw- en huwelijksreizenmarkt voor Aruba; dit is een aantrekkelijke niche voor het eiland, gezien haar ligging (garantie voor mooi weer), de kwaliteit van onze stranden, het aanbod van professionele assistentie/locaties, de prijsstelling in vergelijking met overige markten (en binnenland Verenigde Staten), en de stijgende vraag naar dit segment.
- b) 'Wellness' (welzijn) – hierbij richten we ons op het algemene welzijn van zowel bezoekers als uiteindelijk onze lokale bevolking. Het totale 'wellness' segment heeft wereldwijd een waarde van US\$ 4.5 miljard (2018).
- c) Bezoekers zijn steeds meer op zoek naar nieuwe, unieke ervaringen. Een derde niche aspect waar Aruba zich verder op zal richten is het 'adventure Tourism', een van de momenteel grootste/aantrekkelijkste markten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in 1. Fysieke activiteit (kite surfing, hiking, fietsen e.d.), 2. interactie met de natuur (safari, volgespoten e.d.) , en 3. culturele uitwisselingen (lunch met lokalen, kunstlessen met lokale artiesten e.d.).

Een voorbeeld van activiteit voor deze laatste is 'mountain biking', een sport die steeds meer wordt beoefend (ook door lokalen), en waarvoor op Aruba

inmiddels routes professioneel worden aangelegd (54km) om schade aan flora/fauna/natuur en bodemerosie in te perken.

d) Tenslotte zal de culinaire diversiteit die ons eiland te bieden heeft extra 'niche' aandacht krijgen in de periode vóór ons.

Geografische diversificatie van markten is ook een prioriteit. Zo heeft de Ministerie van Toerisme en A.T.A. in hun plannen voor 2024 het aantrekken van de Zwitsere markt.

2. *Uit de beleidsvoornemens van de Minister blijkt dat infrastructurele projecten van belang zijn voor het verder versterking van het product Aruba, als toeristenbestemming. Kan de minister overzicht van de projecten die de aankomende jaar zullen worden geïnitieerd?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 4 van de MEP-fractie. Er is gelijktijdig aan meerdere projecten gewerkt die zich momenteel in een realisatiefase dan wel vergevorderde fase bevinden. Op het gebied van verbetering van product Aruba zal het ministerie van Toerisme samen met ATA een verhoogde aandacht voor de kwaliteit van de vakantiebeleving, door middel van investeringen in ons toeristisch product;

Onderstaand overzicht illustreert een specificatie:

- Boardwalk Malmok fase III (3)
- Eagle Beach strip Fase 2 (perceel 5 + 6)
- Een (1) Kiosk te Baby Beach
- Tennisbanen te Baby Beach

3. *Kan de minister aangeven hoeveel deze projecten land Aruba zullen kosten en vanuit welke begroting dit zal worden bekostigd?*

De kosten gemoeid met deze projecten zullen ten laste komen van de begroting van TPEF, A.T.A., APA en het ministerie van Toerisme.

4. *Kan de Minister zijn zienswijze toelichten omtrent de visie van haar coalitiepartners RAIZ, om minder hotels te bouwen?*

Het ministerie van Toerisme gelooft vast in een duurzaam toerismemodel gericht op kwaliteit en niet kwantiteit. Daarnaast ondersteunt het ministerie van Toerisme hoogwaardige boetiek hotelontwikkelingen die aansluiten bij het “High Value- Low impact” toerisme model zoals verwezen bij het antwoord van vraagstuk 1.

De minister heeft een duidelijke zienswijze omtrent nieuwe projecten. Sinds 2017 is het beleid van de minister gericht op boetiek type hotels. Er is ook een moratorium in het leven geroepen voor Palm Beach en Eagle Beach. Alle hotelkamers projecten en condominium projecten zijn erfenis van de vorige kabinetten.

5. *Kan de Minister een overzicht verstrekken van de investeringen die ATA had gedaan en zullen doen in de aankomende jaar?*

In 2023 voorspelt de A.T.A. dat 84% van de totale opbrengsten van de toerismebelasting zal worden besteed aan marketing. In 2024 is 98% van de totale toerismebelasting begroot voor marketing. Van de totale marketingkosten is in 2023 14% gereserveerd voor “destination services” en 15% in 2024.

6. *Het is een aanhoudende klacht van toeristen dat Aruba duurder is geworden. Is een onderzoek verricht naar de mogelijk gevolgen voor de toeristenmarkt als Aruba steeds duurder wordt?*

Aruba heeft een prijsstrategie weten te handhaven gedurende diverse jaren waarin op verschillende momenten prijsverhogingen zijn doorgevoerd, met doorgaand succes op het gebied van het aantal verblijfsbezoekers en toeristische ontvangsten (Tourism Receipts). In het afgelopen decennium zijn het aantal verblijfsbezoekers met 23% toegenomen bij vergelijking van 2023 en 2013, terwijl de toeristische ontvangsten (Tourism Receipts) in dezelfde periode met 80% zijn gegroeid. Het laatste is met name direct toe te wijden aan een integraal strategie gericht op “value” boven “volume”.

7. *De prognose en cijfers gepubliceerd door de regering schetsen een beeld dat de toeristische sector breed welvaart genereert. Echter is het een aanhoudende zorg van degenen die werkzaam zijn in de horecasector voor de*

'trickle-down effect' hiervan. Welke beleidsvoornemens zal de minister ontplooiën om te bewerkstelligen dat de welvaart die het toerisme genereerd wordt vertaald in daadwerkelijk betere beloningen, arbeidsvoorwaarden en omstandigheden voor de diegenen die werkzaam zijn in de horecasector?

De regering van Aruba kan alleen het minimumloon vaststellen. De HORECA wordt beschouwd als de private sector waar de overheid geen jurisdictie heeft over de beloning die door werkgevers wordt vastgesteld. In het licht van ondernemerschap en persoonlijke ontwikkeling ondersteunt het ministerie van Toerisme de Aruba Signature Experiences en het Aruba Certification Program.

8. *Uit de ontwerpbegroting blijkt dat er geen landsbijdrage is gereserveerd voor AZV. Is de minister van plan om de positieve lijst af te schaffen voor medicatie die betrekking hebben op niet-chronische ziekten?*

Het doel en de taakstelling van het Landspakket en de CAFT is om het AZV-fonds houdbaar te houden en maken. Dit betekent onder andere dat de schaarse middelen van het Land zo min mogelijk moeten worden aangewend voor aanvulling van het fonds. Zoals reeds aan gegeven dient om een fonds houdbaar te maken de juiste keuzes v.w.b. dekking gemaakt te worden. Met de maatregelen die zijn genomen tot op heden wordt voor volgend jaar geen landsbijdrage verwacht. OTC-medicaties horen daar wereldwijd niet bij. Voor de noodzaak de positieve lijst te versoberen wordt verwezen naar het antwoord van een soortgelijke vraag.

9. *Kan minister een overzicht verstrekken van hoeveel inkomen is gegenereerd met de invoering van het positieve lijst van medicatie?*

Er zijn geen extra inkomsten gegenereerd, het gaat om een besparing van OTC middelen die nergens ter wereld vergoed worden. Als Land kunnen we het niet veroorloven dat Aruba het enigste land ter wereld is dat medicijnen die vrij verkrijgbaar zijn vergoed en daarmee de schaarse middelen op souperen en wanneer er daadwerkelijk ernstige aandoening zijn die behandeling behoeven geen middelen beschikbaar zijn.

10. *Kan minister de Staten van Aruba, informeren hoeveel patiënten verplichten worden medicatie te betalen?*

Medicijnen worden vergoed met uitzondering van OTC er is dus geen sprake van verplichting. Het gaat om duizenden medicijnen die vergoed worden. Zoals eerder aangegeven worden zelf OTC die medisch noodzakelijk chronisch gebruikt worden ook nog vergoed. Voorts is er voor uitzonderlijke gevallen ook nog een machtigingsprocedure. AZV heeft geen informatie voorhanden over medicijnen die niet vergoed worden door het UO AZV.

11. *Kan de Minister de Staten van Aruba, een lijst verstrekken van de medicatie waarvoor moet worden betaald met de bijbehorende prijzen?*

Alle medicatie en de vergoedingsstatus zijn te vinden op de website van het UO AZV.

12. *Welke concrete stappen zijn genomen om de wachtlijsten voor tweedelijns-zorg weg te werken?*

Investering zijn gedaan in ondersteuning personeel voor wachttijd vermindering op het gebied van urologie, radiologie en endoscopie. Er wordt strak gekeken naar de productie (aanbodzijde) en de aanwezige manpower. Afhankelijk van de oorzaak van wachtlijsten worden de FTE's uitgebreid of vinden er gesprekken plaats met de tweede lijn zorgverleners of instellingen waar zij werken om een op maat oplossing voor de opgelopen achterstand te vinden. Dit kunnen verschillende dingen zijn (enkele voorbeelden: inzet apparatuur, inzet hulppersoneel, anders invullen van het rooster of de taken).

13. *Kan de minister een overzicht verstrekken van hoeveel specialisten zijn aangesteld bij HOH?*

Het aantal medisch specialisten en artsen inclusief waarnemers per 20 september 2023 is 74.8 fte.

14. *Met het vertrek van longarts S. Kock is er dringend behoefte aan een medische specialist op het gebied van longziekten. Heeft de minister hieraan aandacht besteed?*

De longarts in kwestie is niet vertrokken maar volgt een verdiepingsprogramma. Gedurende deze periode wordt zij door waarnemers vervangen.

15. *Welke maatregelen zijn door de Minister getroffen om te borgen dat Aruba voldoende medische specialisten ter beschikking hebben om Aruba hoog kwaliteit tweede lijn zorg te bieden?*

Tweede lijnszorg betreft alle medische specialisten behalve huisartsen (die behoren tot de eerste lijnszorg). Stappen zijn genomen om te zorgen voor de continuïteit van zorg. Onder andere is samen met de HAVA, ASHA, HOH, IMSAN, ADS een assessment procedure besproken. Kandidaten die in aanmerking komen zullen een traject van een jaar volgen waarin ze om de vier maanden worden geëvalueerd. Bij een positieve beoordeling door de vakgroep en met de nodige ondersteunende documentatie kan dit leiden tot een registratie in het AruBIG-register. Andere kandidaten kunnen een examen afleggen. Er is een kwaliteitsinstituut in het leven geroepen dat eisen stelt aan de registratie van medisch specialisten (Arubig). De Arubig is breder dan het BIG-register uit Nederland zodat ook hooggekwalificeerd personeel uit de regio ingezet kan worden. Er worden in overleg met de zorginstellingen samenwerkingsovereenkomsten gemaakt met de zorginstellingen in het buitenland voor roulatie van medisch specialisten, ofwel om (tijdelijk) vacatures in te vullen ofwel om extra verrichtingen uit te voeren. Het Kwaliteitsinstituut zal werken met IFOM (International foundation of medicine) die examens op het niveau van de Verenigde Staten en BIG in het Engels of Spaans kunnen laten afleggen. Daarnaast zal gewerkt worden aan een manpowerplanning samen met de CAS-BES eilanden om zo meer gericht op de reële zorgbehoeften te kunnen richten in afzienbare tijd.

16. *Kan de minister toelichten wat is de stand van zaken inzake het afronden van de uitbreiding van HOH?*

Zoals bekend is het Land enkel huurder van de infrastructuur. Eigenaar en opdrachtgever van het project is SOGA. De uitbreiding van het HOH zou conform afspraken met SOGA in november 2022 in december 2023 worden afgerond. Eind februari 2023 is de bouw abrupt gestopt vanwege een dispuut/meningsverschil tussen SOGA en OHL. SOGA had het Land verzekerd dat er een vaststellingsovereenkomst was gesloten en dat er in juni 2023 de bouw zou worden hervat. Kennelijk heersen er meningsverschillen tussen SOGA en OHL. Het Land heeft SOGA diverse malen aangemaand ter hervatting van de bouw.

17. *Is de minister van plan om in het kader van landepakket bezuiniging door te voeren in de medische zorg?*

In het kader van het Landspakket en het duurzaam houdbaar kunnen houden van het AZV-zorgfonds, zijn er diverse interventies die ook steeds in de gepubliceerde uitvoeringsagenda en rapportages zijn gemeld. Het zorgakkoord is een door het veld gedragen akkoord waar alle partijen de noodzaak om te werken binnen een meerjaren financieel kader onderschrijven. Voorts blijft AZV continu bezig de beschikbare middelen op een doelmatige wijze in te zetten.

18. *Welke maatregelen zijn door minister genomen om fraudeleuze handelingen binnen de onder zijn ministerie ressorterende overheidsdiensten (DVG) te vermijden, of althans tegen te gaan?*

DVG heeft een document procedure melding datalek en afhandeling datalek die per 1 december 2023 in zijn werking gaat. Dit document beschrijft de verschillende stappen die binnen DVG genomen worden bij een datalek of andere onregelmatigheden, geconstateerd binnen haar eigen afdelingen of binnen 1 van de afnemers of verwerkers van haar data (bijv. instanties die de Aruba Health App gebruiken).

Een datalek of onregelmatigheid dient intern gemeld, geregistreerd en beoordeeld te worden. Afhankelijk van de beoordeling worden maatregelen geadviseerd. Deze maatregelen dienen te worden gemonitord. Uit de beoordeling volgt ook of het datalek dient te worden gemeld aan de minister en of de

betrokkenen moeten worden geïnformeerd. Omdat Aruba (nog) niet beschikt over een Autoriteit Persoonsgegevens kan uit de beoordeling volgen dat ook aan andere instanties zoals de Veiligheidsdienst Aruba (VDA) melding wordt gemaakt. Als bij een onregelmatigheid een gerechtigd vermoeden van fraude bestaat, dient deze ook intern gemeld, geregistreerd en beoordeeld te worden maar de afhandeling daarvan dient op een meer discrete manier te worden uitgevoerd. Elke aanwijzing van fraude wordt besproken met de FG. De FG dient te bepalen welke de acties de getroffen afdeling(en) tenminste moet ondernemen en wie verantwoordelijk zal zijn voor het onderzoek naar de aard en omvang van de fraude. Indien een ernstig vermoeden van fraude wordt geconstateerd zal er hiervan aangifte worden gedaan.

19. *Kan de minister toelichten of er een besluit is genomen ten aanzien van de huisvesting van een pet-scan voor Aruba?*

Zowel ImSan als HOH hebben interesse getoond in een PET-scan. Er zijn gesprekken gevoerd met AZV over de mogelijkheden en er is nog geen besluit genomen.

20. *Wat is de huidige stand van zaken in de Arubaanse gezondheidszorg, met name met betrekking tot de bezuinigingen?*

Aruba heeft een goede gezondheidszorg. Het was noodzakelijk om hervormen door te voeren, om te kunnen garanderen dat AZV fonds duurzaam blijft. Er zijn veel uitdagingen zoals: dubbele vergrijzing, ongezonde bevolking. Zonder hervormingen is het haast onmogelijk om dezelfde dekking te kunnen bieden. Onder hervormingen vallen efficiëntie trajecten, die toezien dat de zorg op de juiste plek wordt geboden en ook doelmatigheid trajecten v.w.b. kosten.

De hervormingen die zijn doorgevoerd ten aanzien van bezuinigingen zijn o.a. de versoering van de positieve lijst waarbij onder andere 'medicijnen die makkelijk verkrijgbaar uit het pakket zijn gehaald. Deze maatregel heeft niet alleen een positief effect voor de financiële toestand van het Fonds maar draagt ook bij dat de zorg die wordt vertrekt voldoet aan internationale met name de Nederlandse zorgstandaarden.

Inmiddels wordt radiologie en oogheelkunde lokaal aangeboden door de inzet van medici uit het buitenland hetgeen voor de patiënten een positieve ontwikkeling is omdat zij hierdoor in hun eigen omgeving ondersteund door hun familie de noodzakelijke zorg kunnen ontvangen. Ook de medische uitzending en de daarbij behorende zorgcontracten met het buitenlandse ziekenhuis wordt momenteel onder de loep genomen om te trachten betere afspraken over een te komen zodat de efficiëntie en doelmatigheid van de zorg kan worden verbeterd. In aansluiting op de opdracht van Nederland in het Landspakket is beleid ontwikkeld waarbij de zoveel mogelijk bestaande medisch specialisten maar en ieder geval alle nieuwe medisch specialisten in loondienst treden waarmee een kosteneffectieve organisatie van het medisch specialistische zorg in de ziekenhuisvoorziening kan worden behaald. Ook de vrijgevestigde specialisten met een budget die boven de norm ligt worden jaarlijks afgetopt zodat op termijn een besparing kan worden gerealiseerd in de uitgaven aan medisch specialistische zorg en met de Botica's en laboratoria wordt onderhandeld over marktconforme vergoedingen.

Inmiddels is er ook een zorgakkoord ondertekend door de stakeholders in de zorg waarin partijen zijn overeengekomen om samen de gezondheidszorg op Aruba te verbeteren en duurzaam in te richten voor de toekomstige generaties voor de in het Zorgakkoord vastgelegde principes en prioriteiten.

21. *Welke gevolgen hebben de bezuinigingen in de zorg gehad op de kwaliteit van de medische zorg op Aruba voor zowel de burgers als de zorgverleners?*

Voor zorgverleners is er thans geen sprake meer van inkorting. Meerdere professoren uit Nederland hebben de afgelopen tijd meegekeken en het blijkt dat de zorg op Aruba in vergelijking met veel andere landen in de regio van goede kwaliteit is.

22. *Wat zijn de effecten geweest van de invoering van eigen bijdragen voor medicijnen op de toegankelijkheid tot zorg?*

Er is geen eigen bijdrage ingevoerd voor medicijnen. Er heeft een actualisatie plaatsgevonden van de positieve lijst waarbij zelfzorgmiddelen niet meer vergoed worden door de AZV, onnodig dure geneesmiddelen vervangen zijn

door gelijkwaardige goedkopere geneesmiddelen en zijn er extra voorwaarden gesteld aan de indicatie van geneesmiddelen, conform de Nederlandse richtlijnen en de stand der wetenschap. De toegankelijkheid van de zorg is hierbij minimaal aangetast, en evt. excessen zijn eruit gehaald, bijv. overmatig gebruik van slaapmiddelen.

23. *Zijn er maatregelen genomen om ervoor te zorgen om voorkeursbehandeling te voorkomen in de zorg, in dier voege dat vermogende patiënten voorkeursbehandeling krijgen ten koste van anderen?*

Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord. Vanuit het AZV-fonds vindt vergoeding voor eenieder op gelijke wijze plaats. Bij constatering dat gecontracteerde beroepsbeoefenaren bedragen in rekening brengen bovenop danwel in plaats van het contractueel afgesproken AZV-tarief worden zij erop geattendeerd dat dit niet is toegestaan binnen het kader van de Landsverordening AZV en op grond van de overeenkomsten en worden en bij voortzetting van dit soort praktijken kan dit consequenties kunnen hebben voor het contract met het Uitvoeringsorgaan AZV.

24. *Hoe kan de regering de toegankelijkheid van de zorg voor minderbedeelden verbeteren?*

Zorg is en blijft toegankelijk voor iedereen dus ook voor de minderbedeelden. Vanuit het AZV-fonds vindt vergoeding voor eenieder op gelijke wijze plaats en is de toegankelijkheid voor eenieder op gelijke wijze gegarandeerd.

25. *Zal de minister een deel van de dividenden besteden aan initiatieven ter opheffing van de grote negatieve consequenties die de besparing ten aanzien van de positieve lijst met zich meebrengt voor de gezondheid van de bevolking? Zo nee, waarom niet?*

Het UO AZV dient te werken aan haar houdbaarheid en daarmee ook reserves voor het kunnen dragen van groeiende kosten en onverwachte schokken. Hiertoe wordt in lijn met de taakstelling van de CAFT gewerkt aan een meerjaren financieel kader. Bij overschotten wordt waar mogelijk altijd geher-

investeerd in de zorg. Volledigheidshalve zijn er geen signalen dat de invoering van de herziene positieve lijst negatieve consequenties heeft het gaat hier met name over zelfzorgmiddelen die niet medisch noodzakelijk zijn.

26. *Het Kwaliteitsinstituut valt niet meer onder de Directie Volksgezondheid maar zal onafhankelijk haar taken kunnen uitvoeren. Wat is nog meer nodig om het Kwaliteitsinstituut operationeel te maken?*

Het Kwaliteitsinstituut valt voorlopig nog onder de DVG. Het streven is dat Kwaliteitsinstituut in de toekomst de status van een sui generis zal krijgen middels een wetsaanpassing. Deze wetswijziging zal zorgen voor de nodige bevoegdheden en duidelijk takenpakket. Het geeft ook de nodige flexibiliteit en ruimte om zelfstandig samen met stakeholders in een zogenaamde kwaliteitsraad te komen tot landelijke richtlijnen voor de zorgsector.

27. *Met welke entiteiten zal het instituut samenwerken?*

Met alle lokale zorgaanbieders, beroepsverenigingen, patiëntenorganisaties, AZV en andere zorgverzekeraars, en departementen zoals DIMAS, DPL, en Censo (rijbewijskeuringen e.d.). Internationaal gaat het Kwaliteitsinstituut werken met het Zorginstituut Nederland, Nederlandse Zorgautoriteit, International Foundation of Medicine, ECFGM/Inthealth, American Dental Association, American Psychological Association, enzovoorts.

28. *Wat wordt gedaan om ons toerisme te diversifiëren?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 1.

29. *Welke stappen zijn of zullen worden ondernomen om het medisch toerisme op Aruba te stimuleren?*

Er worden thans heel veel patiënten uit Bonaire en Curaçao behandeld op Aruba. Dit zijn met name interventie cardiologie, radiologie en oogoperaties. Voorts wordt door het ministerie verkennende gesprekken gevoerd met gerenommeerde klinieken in Colombia om de samenwerking omtrent dit onder-

werp te stimuleren. De bedoeling is dat samen met het Kwaliteitsinstituut onderzocht zal worden welke aanvullende niches het beste zijn om op Aruba het medisch toerisme op een goede manier te ontwikkelen. Het oogmerk is een laag risico-hoog volume nichemarkt, waardoor de specifieke patiënten/cliënten uit de VS, Canada of Europese markt voor een goede prijs en kwaliteit van zorgverlening worden aangetrokken. Alleen bedrijven die aan de kwaliteitseisen voldoen zullen een vergunning krijgen van het Kwaliteitsinstituut. Samen met ATA zal dit ook internationaal bekend worden gemaakt. Met deze diversificatie wordt verwacht dat dit meer reële geldstroom geeft aan ons land, werkverschaffing en de economie zal versterken.

30. *Door verhoging van de BBO zijn de prijzen op Aruba erg gestegen. De minister geeft aan dat hij een luxe jachthaven wil ontwikkelen met hoogwaardige faciliteiten zoals luxe detailhandel. Zullen de prijzen niet erg hoog liggen, gezien de hogere prijzen op het eiland.*

De vraag dient ontkennend te worden beantwoord. De minister streeft naar een evenwicht tussen hoogwaardige faciliteiten en betaalbaarheid. De ontwikkeling van een luxe jachthaven biedt kansen voor economische groei en werkgelegenheid, hetgeen positieve effecten kan hebben op de lokale economie.

31. *De Dienst Warenkeuring en Hygiëne worden verzelfstandigd tot een Sui Generis belast met voedselveiligheid, warenkeuren, hygiëne alsmede de optimalisering van Horecavergunningen in 2024. Wanneer zal de verzelfstandiging plaatsvinden. Wat zijn de gemoeide kosten die hiermee gepaard zullen gaan?*

Er wordt gestreefd naar de verzelfstandiging in het eerste kwartaal van 2024 te verwezenlijken. De regering meent dat uit het oogpunt van de optimalisering van het toezicht ter bewaking en waarborging van de kwaliteit, hygiëne en veiligheid van diensten of producten die uit hoofde van een vergunning of toestemming op grond van de Vergunningsverordening worden aangeboden, alsmede van die van eet- en drinkwaren als bedoeld in de Warenverordening, het wenselijk is een bijzonder publiekrechtelijke rechtspersoon in te stellen, en de organisatorische eenheid Dienst Warenkeuring en Hygiëne (DWH) van

de Directie Volksgezondheid daarin onder te brengen. Deze Sui Generis zal als organisatie ook belast zijn met het toezicht ter bewaking en waarborging van de kwaliteit, hygiëne en veiligheid van huurwoningen, studio's, flats en kamers (other accomodations/Vacation Rentals).

Voor wat betreft de kosten: het is de bedoeling dat de Sui Generis uiteraard zelfredzaam zal zijn. In gemeld verband is door een extern accountantsbureau een businessplan opgesteld gebaseerd op een haalbaarheidsstudie. Gelet op de haalbaarheidsstudie kan in ieder geval worden geconcludeerd dat de SG naar verwachting zelfredzaam zal zijn. De organisatie zal net zoals bijvoorbeeld de Kansspelautoriteit ten behoeve van de financiering van de aanvang van de werkzaamheden aanspraak kunnen maken op een voorschotregeling. De te verlenen voorschot dient zodra mogelijk te worden terugbetaald. Het wordt voorts wenselijk geacht dat de roerende zaken van het Land die in gebruik zijn bij de organisatorische eenheid Dienst Warenkeuring en Hygiëne van de Directie Volksgezondheid, over zullen gaan op de organisatie waarbij er dan sprake zal zijn van een eenmalige schenking.

32. *Om de zorgkosten te beheersen wordt door de minister steeds bezuinigd bij de bevolking die al in armoede leeft en worden zorgkosten op andere gebieden helemaal niet aangeraakt laat staan beheerst. Waarom heeft de minister nog steeds geen stappen ondernomen om tot centrale inkoop van medicijnen te komen?*

Conform het vierlanden overleg is de DCHA hiermee bezig en zijn nodige stappen gezet. Voorts valt dit lokaal ook onder de doelen van samenwerking tussen HOH en IMSAN. Tijdens de laatste stuurgroep vergadering inzake de niet-vrijblijvende samenwerking tussen het HOH en de ImSan, zijn afspraken gemaakt omtrent het opstarten van de gesprekken gericht op de samenwerking op het gebied van de farmacie, waarin de medisch verantwoordelijken van beide entiteiten daarin worden gekend alsook het belang van de participatie van (de farmacie adviseurs van) het UO AZV benadrukt.

33. *De ziekenhuizen hebben dit idee opgepakt. Echter heeft de overheid tot nu toe niets ondernomen om medicijnen tegen lagere prijzen in te kopen opdat niet bezuinigd hoeft te worden bij burgers die al in armoede leven door de*

bezuinigingen van deze harteloze regering. Wat zal worden gedaan tot efficiënte en effectieve samenwerking tussen het HOH en IMSAN?

Verwezen zij naar het antwoord op de vorige vraag 32.

34. *Wanneer zal het MOU worden ondertekend?*

De MOU is al in december 2022 getekend.

35. *Wat heeft de regering reeds gedaan voor wat betreft verlaging van tarieven en kosten bij verwijzing van patiënten naar andere landen, met name Colombia?*

Er loopt op dit moment een tendering traject met Colombiaanse ziekenhuizen waarmee en zo scherp mogelijke inkoop van buitenlandse zorg wordt gerealiseerd. Voorheen heeft het UO AZV zich gefocust op het beheersbaar houden van de tarieven en kosten van de buitenlandse uitzendingen, het e.e.a. in de lokale context van het land van uitzending. Het is niet altijd redelijkerwijs mogelijk om een verlaging van kosten te ontvangen. Na 12 jaren te werken via een fee-for-service model is ervoor gekozen om een tendering uit te schrijven met de verwachting om een volledig bekostigingsmodel te kunnen evalueren. Het traject zal eind december 2023 beëindigen.

36. *Wat heeft de regering reeds ondernomen om criteria en regels vast te stellen voor medische verwijzing naar het buitenland?*

In het verwijzingstraject wordt altijd rekening gehouden met de zogenoemde zorgpaden. Het uitvoeringsorgaan AZV ziet erop toe dat de kwaliteit van de ingekochte zorg goed is. De commissie grensoverschrijdende zorg (CGZ) toetst alle uitzendingsaanvragen en alleen als dit voldoet aan de geldende criteria en regels wordt overgegaan tot een uitzending. Daarnaast stelt het uitvoeringsorgaan AZV een voorkeurslijst op, waar op basis van medische kennis en kunde, alsmede ervaring bij uitzendingen 1 of 2 ziekenhuizen worden aangegeven vande uitzending van de patiënt.

37. *Patiënten blijven erg lang in het buitenland wanneer ze op medische indicatie worden verwezen. Sommigen blijven weken en zelfs maanden in het buitenland in afwachting van een test of onderzoeken en operatie, met alle gevolgen van dien voor diens familie en werk. Hieraan dient aandacht te worden geschonken om wachttijden in het buitenland te verkorten en meer efficiënt hiermee om te gaan. Wanneer gaat de regering dit aspect van doorverwijzing naar het buitenland onderzoeken en veranderen?*

Waar mogelijk wordt continue geëvalueerd of zorg op Aruba zelf op doelmatige wijze kan worden aangeboden. Het is nu eenmaal zo dat niet alle type zorg en niet alle apparaten op Aruba beschikbaar is. Voorts is bepaalde hoog complexe tertiaire zorg ook vaak niet beschikbaar. Het uitvoeringsorgaan AZV stimuleert de zogenoemde omgekeerde uitzendingen daar waar mogelijk. Feit is wel dat de gesteldheid van de patiënten (Multi morbide en vaak zeer hoge glycemie index) leidt tot een lange stabilisatie periode voor de ingreep. De Pre-habilitatie vormt daarmee een speerpunt voor verbetering. Binnen het tenderingstraject (zoals verwezen in vraag 35) wordt hier nader aandacht aan besteed om dit waar mogelijk tot een minimum te beperken, dit is echter medisch gezien niet altijd mogelijk.

38. *Het Kwaliteitsinstituut is het product van de landsverordening Kwaliteit in de zorg, die in 2014 is aangenomen door de Staten van Aruba. Negen jaar later is het Kwaliteitsinstituut losgekoppeld van de DVG. In 2024 zal zij zich toelleggen op het opstellen van standaarden en protocollen ten behoeve van de waarborging van goede kwalitatieve zorg op Aruba. Alsmede het maken van een Nationaal Zorgplan en Manpower plan. Hiertoe zijn de nodige middelen gebudgetteerd. Welke middelen zijn gebudgetteerd?*

De middelen voor het maken van een nationaal Zorgplan en een manpowerplanning is budget neutraal, daar het niet een zelfstandig kernproces is maar maakt deel uit andere kernprocessen, zoals de registers, analyseren van data en het opstellen van een nationaal beleid. Capaciteitsplanning van zorgorganisaties en beroepsbeoefenaren is een voorbeeld van een dergelijk beleid. Voorts zal samen met de andere eilanden in de CAS-BES structuur komen tot een gezamenlijke capaciteitsplanning, waardoor het niet noodzake-

lijk is dit project uit te besteden. Voor het geval deskundigenadvies en/of bepaalde software noodzakelijk is (hetgeen afgesproken is samen met de andere landen) is het te verwachten dat dergelijke kosten niet boven Afl. 20 duizend florin zullen overschrijden.

39. *Is het Instituut al belast met de registratie van beroepsbeoefenaren voor Aru-Big? Hoeveel beroepsbeoefenaren hebben zich reeds geregistreerd? Welke beroepen?*

Kwaliteitsinstituut gezondheidszorg is vanaf augustus 2021 belast met de registratie van beroepsbeoefenaren in de zorg. Een totaal van 887 aanvragen werden behandeld. Per 16 oktober 2023 zijn er nog 734 registraties, waarvan 505 gevestigde beroepsbeoefenaren en 127 ontheffingen. Het aantal behorende bij de volgende beroepsgroepen opgenomen in het register worden als volgt weergegeven:

	Arts	apotheker	tandarts	verlos-kun- dige	fysio-thera- peut	totaal
gevestigd	299	26	40	8	23	396
ontheffing	108	0	12	1	6	127
kort verblijf	159	3	0	1	1	164
bijzonder regis- ter	61	8	18	2	20	109
in behandeling	54	1	1	1	2	59

40. *Met welke internationale entiteit zal het Kwaliteitsinstituut samen werken om kwaliteit te garanderen?*

Verwezen zij naar het antwoord op vraag 27.

41. *Hoe is de huidige samenwerking met de IVA en beroepsbeoefenaren?*

De input van de beroepsbeoefenaars is zeer waardevol voor wat betreft de samenwerking tussen IVA en de beroepsbeoefenaren. IVA erkent de expertise en ervaring die zij inbrengen, welke bijdraagt aan het verbeteren van het

zorgsysteem. De betrokkenheid van beroepsbeoefenaren is cruciaal, aangezien zij uit eerste hand inzicht hebben in de zorgprocessen, de behoeften van patiënten en de risico inschatting. Hun feedback helpt IVA doeltreffende toezicht strategieën te ontwikkelen, thema's te identificeren en eventuele uitdagingen proactief aan te pakken. Samen streven ze naar een gezamenlijk doel: 'het leveren van hoogwaardige zorg en het bevorderen van de kwaliteit van de gezondheidszorg'. Daarnaast tracht de Inspectie beroepsverenigingen aan te moedigen om een breder scala aan inspanningen te leveren op het gebied van kwaliteit, en niet uitsluitend te focussen op financiële aspecten in relatie tot het Algemeen Ziekenfonds (AZV). Er is degelijk samenwerking tussen de Inspectie en diverse beroepsbeoefenaren.

42. *Kan de minister de Staten informeren over de intensievere nauwgezetere toezichthoudende taken van de IVA die meer capaciteit vragen?*

De Inspectie voert regelmatig toezicht uit op verschillende domeinen binnen de zorgsector, onder andere mondzorg, eerstelijnszorg, tweedelijnszorg, fysiotherapeuten, verpleegkundigen, informele sector, geneesmiddelenvoorziening en zorginstellingen. Intensief toezicht is nodig omdat niet alle zorgverleners continue kwaliteitsverbetering hoog op hun agenda hebben staan en de Inspectie regelmatig te maken heeft met niet geregistreerde zorgaanbieders die ook de aandacht van de Inspectie vergen. Jaarlijks worden de plannen van de Inspectie gelimiteerd aan de beschikbare capaciteit vanwege de -door Nederland opgelegde- personeelslastennorm.

43. *In 2023 zijn de nodige middelen in 2023 overgeheveld uit het project Bureau Medicinale Cannabis. Deze taken zijn en de daarmee gemoeide middelen worden voortgezet in 2024. Kan de minister het gemoeide bedrag specificeren en aangeven wat reeds is bereikt?*

De geraamde begroting v.w.b. Bureau Cannabis is overgeheveld naar fte's ter verdere versterking van DVG en IVA. Voor wat betreft goederen en diensten zijn deze overgeheveld naar Directie volksgezondheid ter verdere ondersteuning van uit te voeren projecten.

44. *Wat is nog meer nodig om IVA beter te ondersteunen in haar belangrijke taken aanzien van ouderen?*

De Inspectie houdt toezicht op verzorgingshuizen met betrekking tot de verleende zorg. Het verbeteren van 'governance', beleid, financiën en training van ouderen zorgprofessionals is een prioriteit om de kwaliteit van ouderenzorg geleidelijk te verbeteren. Zorgverleners op het gebied van ouderenzorg hebben voortdurend begeleiding nodig om hun zorg te verbeteren. Gezien de beschikbare capaciteit van de Inspectie is het echter onmogelijk om deze intensieve begeleiding te bieden. Desalniettemin staan verzorgingshuizen hoog op de prioriteitenlijst van de Inspectie.

45. *Recent heeft de IVA de Nederlandse prijs ontvangen voor Briljante Mislukkingen. Met name de aanpak van de IVA om een vergunningstelsel op te zetten voor verzorgingstehuizen heeft in Nederland de juryprijs van de Briljante Mislukkingen Awards gewonnen. Dat wil zeggen dat een goed voorbereide poging om iets te realiseren een andere uitkomst had dan gepland. De vraag aan de minister wat gedaan zal worden om de tehuizen toch meer kwalitatief te toetsen en te laten functioneren ter garandering van betere zorg voor onze ouderen?*

De Inspectie zet zich in voor een continue verbetering van de kwaliteit van de zorgverlening in tehuizen en streeft naar een transparant en toetsbaar systeem. Om het toezichtproces te versterken, zijn kwaliteitsstandaarden nodig. Deze kwaliteitsstandaarden dienen samen met onder andere Kwaliteitsinstituut, zorgverlener, bewoners en familieleden te worden opgesteld om zo een breder perspectief te krijgen op de kwaliteit van zorg en mogelijke verbeteringen te identificeren. Op basis van de vastgestelde kwaliteitsstandaarden zal de Inspectie haar toetsingskader opstellen.

46. *De intentie van de regering is om de bestaande Aruba Health App verder uit te breiden als dashboard voor de patiënten en faciliterend voor een eenvoudige uitwisseling van gegevens met instemming van de patiënt. Hiervoor is het van belang dat er criteria en goede afspraken en protocollen zijn voor wat betreft implementatie van digitale zorg. De privacy van patiënten is uitermate belangrijk. Het is inacceptabel, zoals reeds een paar jaar geleden is gebeurd*

met gegevens over COVID, dat informatie over de gezondheid van patiënten in handen komt van derden die deze informatie rondsturen middels hun whatsapp. Hoe zou dit worden voorkomen met een meer uitgebreidere informatie van de nieuwe Health App? Welke veiligheidsclausules zullen worden gehanteerd?

Bij het door ontwikkelen van de AHA wordt strikt de GDPR (General Data Protection Regulation) normen in acht genomen. Dit houdt in dat de juiste beveiliging en ook gegevensuitwisselingsnormen in plaats worden gesteld. Door het formuleren van expliciete afspraken die contractueel worden vastgelegd tav de bescherming van persoonlijke levenssfeer en de vereiste noodzakelijke beveiliging van werkzaamheden waarbij wordt gehandeld in overeenstemming met de:

- General Data Protection Regulations (GDPR) (Nederlands: Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG);
- Landsverordening persoonsregistratie;
- Wet aanvullende bepalingen verwerking persoonsgegevens in de zorg;
- Wet op de geneeskundige behandelovereenkomst (WGBO).

47. *Wie zal verantwoordelijk zijn hiervoor?*

SETAR zal hiervoor verantwoordelijk zijn maar wordt gecontroleerd door het UO AZV en het ministerie.

48. *De Health App was in beheer door de SETAR. Echter is gebleken door de PR van de VGZ dat het beheer van de App te Cocolishi plaats vond. Het is riskant voor burgers om hun private gezondheidsinformatie toe te vertrouwen aan een App beheerder die in Cocolishi zit. Beseft de regering en de betreffende minister dat dit niet professioneel is en duidt op 'friends and family'? Hoe kan zo'n privacy crisis worden voorkomen?*

Het klopt niet dat het beheer van de Health App in de 'Cocolishi' plaatsvond. Het invoeren van data geschiedde bij de DVG en het technisch beheer bij de Setar. Door een aangifte van de DVG, werd destijds een strafrechtelijk onderzoek ingesteld, waaruit bleek dat de minister en/of medewerkers van hem, niets te maken hadden met het voorval.

49. *Voor wat vaccinaties betreft is er fraude geweest. De Vacuna-gate is nog steeds in het geheugen van velen. Hoe kan het vaccinatieprogramma voor wat betreft de administratie en financiën fraudebestendig worden gemaakt?*

Het vaccinatieprogramma op Aruba wordt georganiseerd door de Directie Volksgezondheid. De afdeling Jeugdgezondheidszorg is verantwoordelijk voor de uitvoering van het algemene vaccinatieprogramma op Aruba, terwijl de afdeling Dienst Besmettelijke Ziekten zich richt op vaccinaties voor risicogroepen, waaronder die voor COVID-19, Influenza en vaccinaties zoals de gele koorts. Gedurende geruime tijd heeft deze structuur goed gefunctioneerd zonder enige melding van fraude. Tijdens de COVID-19-pandemie heeft zich echter een incident van fraude voorgedaan, dat gelukkig dankzij interne controlemaatregelen tijdig werd ontdekt en waarop passende maatregelen werden genomen om het probleem aan te pakken. Met betrekking tot de administratieve processen voert de Dienst Besmettelijke Ziekten de vereiste klantgegevens in Quick Books in, waarna klanten naar de financiële afdeling gaan om betalingen te verrichten. Niettemin worden factureringsactiviteiten aan klanten afgehandeld door de financiële afdeling. Deze scheiding van verantwoordelijkheden zorgt voor extra waarborgen ter voorkoming van fraude.

50. *Wie of welke instantie is daarmee belast?*

De Dienst Volksgezondheid Aruba (afgekort: DVG)

51. *Door de minister van Volksgezondheid wordt net zoals bij andere directies een nieuwe Directie gecreëerd naast de Directie Volksgezondheid. Zoals de minister aangeeft is er een concept formatie rapport klaar. De vraag aan de regering is of de Staten dit rapport kunnen ontvangen?*

In het kader van het Landspakket is de DRH bezig met de herinrichting van de overheidsinstanties. In het kader hiervan zijn alle formatie rapporten projecten zijn getemporiseerd totdat de Landspakket herinrichtingsoverheidsinstantieproject afgerond is. Zodra dit afgerond is, zal de formatie rapporten

projecten die bij DRH, getemporiseerd zijn, verder worden doorgevoerd, conform advies van de werkgroep.

52. *In november 2021 zijn de eerste gesprekken begonnen met DRH ter vaststelling hiervan. In 2023 heeft DRH haar definitief advies met betrekking tot het formatierapport afgerond. Is de DRH met deze directie akkoord gegaan? Kan de Staten dit advies van de DRH ontvangen? Om hoeveel fte's gaat het?*

Verwezen zij naar het antwoord op de vorige vraag 51.

53. *In 2015 is de IHR-samenwerkingsregeling binnen het Koninkrijk gezamenlijk getekend voor samenwerking tussen het Koninkrijk voor wat betreft epidemieën. Op grond van deze regels is gezamenlijk besloten tot het inrichten van een virtueel netwerk van IHR- deskundigen: alle eilanden en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) zijn deelnemers, op gelijkwaardige basis. De minister geeft aan dat implementatieprocessen, zoals communicatie, protocollen en wetgeving met betrekking tot de IHR worden voortgezet in 2024. De vraag aan de minister is waarin het zo lang (9 jaren) heeft geduurd voordat deze implementatie plaats zal vinden? Wanneer zal worden geëvalueerd?*

De IHR is een complex internationaal juridisch kader dat betrekking heeft op de detectie, rapportage en beheersing van de verspreiding van ziekten op internationaal niveau. Het vereist aanzienlijke tijd en middelen om de benodigde infrastructuur, technische expertise en wettelijke maatregelen te implementeren om aan deze voorschriften te voldoen. Deze uitdagingen gelden niet alleen voor Aruba, maar ook voor alle BES- en CAS-eilanden. Zij worden geconfronteerd met vergelijkbare hindernissen, zoals financiële beperkingen, juridische en institutionele kwesties, en de noodzaak om hun nationale wetgeving en institutionele structuren aan te passen om de IHR te kunnen uitvoeren. Aruba heeft met succes de nationale wetgeving, de Landsverordening infectieziekten, in lijn gebracht met de IHR, maar dit is niet het geval voor alle BES/CAS-eilanden. Desalniettemin blijven financiële beperkingen en de allocatie van middelen uitdagende kwesties. Aruba moet prioriteiten stellen bij de toewijzing van middelen en aandacht aan diverse gezondheids-

vraagstukken. De regionale HUB die in oprichting heeft als belangrijkste focus 1) pandemievoorbereiding en 2) de voortzetting van de implementatie van de IHR. Hiervoor zullen de ministeries van de vier landen financiering toewijzen.

54. *Er zal een regionale hub worden opgezet waardoor kennis en expertise in de regio zal worden versterkt. Het doel is om de organisatie van infectieziekte bestrijding en pandemische paraatheid op de verschillende eilanden te verbeteren. Alle eilanden worden verwacht een deel van de kosten te dragen. Wat zou dat voor Aruba gaan kosten? Hoeveel experts van Aruba zullen van deze regionale hub deel uitmaken en welke expertises?*

De HUB zal beginnen met een implementatieperiode van drie jaar. Voor deze periode zijn de financiering van het ministerie en de bijdrage van Aruba, Curaçao en Sint-Maarten als volgt:

Table 1: Financial contribution of the countries

Year	Phase	Expenditure plan VWS	Country contribution	Budget HUB
2023-2024	Plan & start	1.000 K€	0	1.000 K€
2024-2025	Implementation	1.750 K€	250 K€	2.000 K€
2025-2026	Implementation	2.000 K€	450 K€	2.450 K€

Gedurende de eerste drie jaar worden de bijdragen van de CAS-landen gelijk verdeeld (elk land een derde), rekening houdend met de verschillende lonen op de eilanden. Voor Aruba is dit dus een bedrag van 833 K € (AWG 157,000) voor jaar 2024-2025 en 150K € (AWG 282,600) voor jaar 2025-2026. Na evaluatie van de implementatieperiode van drie jaar zal de bijdrage van de CAS-landen opnieuw worden bepaald. V.w.b. de vraag omtrent hoeveel experts van Aruba hieraan deel zullen maken, is dit nog niet bepaald. In samenwerking met vertegenwoordigers van het IHR-netwerk van elk eiland is een behoefteanalyse uitgevoerd. Hierbij lag de focus op lokale functies op het gebied van volksgezondheid die gedeeld kunnen worden tussen eilanden

en waarvan de expertise beschikbaar is voor individuele eilanden wanneer dat nodig is.

De behoefteanalyse heeft de volgende functies/expertise geïdentificeerd:

- Artsen met expertise in de bestrijding van besmettelijke ziekten.
- Epidemiologen.
- Beleidsadviseurs/wetenschappelijke medewerkers.
- Ondersteunende functies zoals datamanagers, projectmanagers, experts in risicocommunicatie en crisismanagementprofessionals.

Op dit moment is er onvoldoende capaciteit in de vier landen om deze werkgroepen op te zetten. Daarom zal een van de korte-termijndoelen van de HUB zijn om een capaciteitsanalyse te produceren in samenwerking met het RIVM en te investeren in de tewerkstelling van de benodigde professionals. Het is belangrijk dat de professionals die worden ingezet lokale kennis en begrip van de context hebben en indien nodig kunnen worden opgeleid door het RIVM.

55. *Kan de minister de Staten informeren over het aantal gevallen van endemisch dengue, chikungunya en zika in 2021, 2022 en 2023?*

Verwezen wordt naar de onderstaande tabel.

	2021	2022	2023
Dengue	5	3	12
Chikungunya	1	0	1
Zika	0	0	0

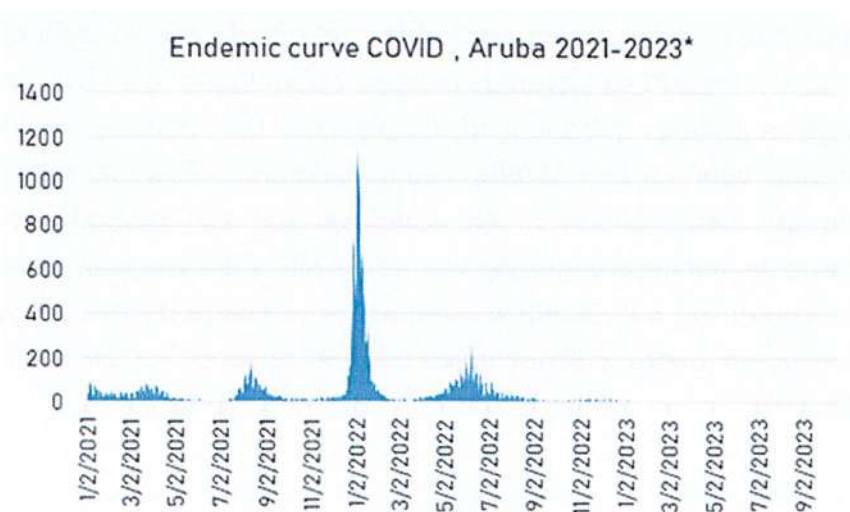
56. *Plannen voor de komende tijd zijn het herschrijven van het 'National Vector Borne Diseases Prevention and Control Plan 2016-2019', namelijk het 2023-2030 plan volgens de 'Global Action Plan Framework'. Kan de minister dit wat nader toelichten? Wanneer kan de Staten een exemplaar van deze plannen ontvangen?*

Dit plan wordt momenteel bijgewerkt. Door het vertrek van desbetreffende beleidsmedewerker bij de DVG die hiermee belast was, is de afronding ervan vertraagd. Vanaf 1 december wordt een nieuwe beleidsmedewerker aangesteld om de herziening te voltooien. Te zijner tijd zal de Staten een exemplaar van dit plan kunnen ontvangen.

57. *Naar het zeggen van medeburgers is het aantal gevallen van COVID stijgende. Echter wordt er geen informatie hierover gegeven. De vraag aan de regering is hoeveel gevallen er van COVID zijn geregistreerd in de jaren 2021, 2022 en 2023 waarom de bevolking niet regelmatig wordt geïnformeerd over COVID?*

Het verdient vermelding dat veel mensen COVID-19-zelftests uitvoeren, waarvoor de Directie Volksgezondheid (DVG) geen registratie heeft van de aantallen. Daarom heeft de DVG in ieder geval geen volledig overzicht van het aantal COVID-19-gevallen. Dat gezegd hebbende, wat we wel hebben geregistreerd is als volgt.

Jaar	Aantal positieve gevallen
2021	11768
2022	17129
2023 (t/m 16 oktober 2023)	540

In acht nemende dat COVID-19 geen pandemie meer is, hebben alle landen in de wereld afgeschaald. In deze fase wordt COVID-19 beschouwd als iedere andere respiratoir virus/ziekte. Dit betekent dat er geen cijfers meer worden bijgehouden op de wijze zoals gedurende de pandemie, desondanks blijft de afdeling epidemiologie en onderzoek van de DVG altijd een monitorende taak uitvoeren voor wat betreft de ontwikkelingen van respiratoire virussen. Indien een onverwacht trend wordt geconstateerd die een gevaar voor de volksgezondheid vorm informeert de DVG het publiek.

58. *Wat houdt het 'Mosquito Serveillance Plan Aruba' dat gestart is in begin 2019 in? Aangegeven wordt dat de nodige middelen door de DVG zijn begroot. Kan dit bedrag nader worden uitgelegd?*

Dit plan zet de ander werkwijze en de strategie uit van het GKMB. In plaats van het fysiek huis aan huis zoeken naar broeiplaatsen en de bestrijding hiervan, is men begonnen met het implementeren van een nieuwe strategie dat gebruik maakt van vallen, GIS en andere vormen van data. Dit plan houdt een implementatie van het zetten van vallen voor volwassen muskieten ("mosquito trapping"), vallen voor muskieten eieren ("mosquito egg trapping") en larven dipping ("larval dipping") in.

In 2019 is aangevangen met surveillance bij de point of Entries, (PoE) (zijnde de lucht- en zeehavens). Langzamerhand is uitgebreid met 'mosquito trapping' in alle buurten in Aruba alsmede larval dipping op verschillende strategische plekken in Aruba. De vergaarde informatie biedt sneller zicht op de gebieden die een hogere concentratie hebben van muggen. Alzo kan gericht maatregelen worden getroffen op die plekken. De financiële middelen worden gebruikt voor het aanschaffen van materialen zoals traps, microscopen en andere benodigdheden. De middelen die zijn gebruikt komen rechtstreek uit de jaarlijkse begroting van de GKMB. Dit is mogelijk gemaakt door het besparen op insecticide en personeel vanwege de nieuwe werkwijze. De middelen (bedrag) die tot nu toe gebruikt zijn voor het uitvoeren van dit plan zijn:

Aankoop	Afl.
BG- Sentinel Traps type II	15000.00
Supplies & parts for BG-Sentinel Traps	5885.00
BG-GAT Traps & Supplies	2035.52
Stereo Microscoop with HDMI	3287.75
Labware	1089.00
Totaal	27297.27

59. *De jeugdgezondheidszorg is een belangrijke pijler van de preventieve gezondheidszorg. Door de regering wordt aangegeven dat het registratiesysteem JGZ (cloud based) of het digitaal sociaal medisch kind dossier een koppeling zal maken met het WGK en het Leerlingvolgsysteem. Hierbij zullen duidelijke privacyrichtlijnen gevolgd en wettelijk vastgelegd moeten worden en aangegeven welke informatie wel/niet gedeeld mag worden. De vraag hierbij aan de regering is wanneer deze wettelijk vastgelegde richtlijnen zullen worden vastgesteld en wanneer en wie vast zal leggen welke informatie wel/niet gedeeld mag worden.*

Momenteel is er een team, bestaande uit een juridische beleidsmedewerker van DVG, wnd. hoofd JGZ (DVG) en teamleiders van WGK, bezig met het opstellen van een beleidsdocument privacyrichtlijnen voor dit registratiesysteem JGZ en een protocol bevoegdhedenstructuur ten aanzien van de functies van de medewerkers. Het doel is om dit voor het einde van dit jaar 2023 af te ronden omdat het registratiesysteem vanaf 8 januari 2024 actief gebruikt gaat worden.

Alleen de professionele medewerkers en leidinggevende van de JGZ en WGK die allen beroepsgeheim hebben zullen toegang hebben tot dit registratiesysteem voor invoering van gegevens en verzamelen van data voor beleidsontwikkeling. Beleid en een protocol zullen ontwikkeld worden conform de Landsverordening Persoonsregistratie en AVG over:

- Welke functionarissen toegang mogen hebben tot de welke gegevens.
- Het verwijderen van toegang voor professionals die uit dienst zijn.
- Professionals die niet behorend tot JGZ/ WGK en gegevens willen opvragen. Dit zal ook volgens een protocol plaatsvinden waarbij de ouder eerst toestemming moet geven en

- Het delen van data die geanonimiseerd zijn en welke geanonimiseerde data wel of niet gedeeld mogen worden in het kader van onderzoeksdoeleinden.

Het toekomstig registratiesysteem van JGZ (Integraal Elektronisch Kind Dossier) en Data sharing zijn als volgt:

- JGZ zal in de toekomst bevoegdheden hebben in het kader van het kindvolgsysteem, het toezicht en monitoren van plaatsingen van jeugdigen op diverse instanties bijvoorbeeld Voogdijraad, Respaldo, Reclassering etc.). Hierdoor verkrijgt JGZ-inzage in de capaciteit, de knelpunten, soort zorg en behandeling en welk zorgaanbod nodig is. Het doel is dat JGZ-inzage zal hebben in welke kinderen/ jeugdigen onder behandeling zijn van welke instanties (zonder dat we inzage hebben in hun dossier bij die instantie). Er is wel een mogelijkheid dat de hulpverleners onderling in het dossier met elkaar communiceren bij vragen. Er kan zodoende ook gericht beleid ontwikkeld worden (en diepte-onderzoek worden gedaan).

Het voornemen is om met de Inspectie Volksgezondheid dit beleid verder uit te werken/uitvoeren. Voor JGZ en de integrale benadering die zij hanteert, kan in het directe contact tussen JGZ-medewerkers en ouders ook meer ondersteuning op maat worden aangeboden. Hierdoor kan JGZ ook navraag doen bij de ouder wanneer ze bij JGZ-consulten komen over de reden van behandeling bij die instantie waar het kind onder behandeling of begeleiding is.

Confidentiële agreement met samenwerkende partners

Belangrijk is dat er in de toekomst een "confidentiële agreement" opgesteld en getekend zal worden tussen de JGZ en alle samenwerkende stakeholders. In dit agreement staat beschreven waaraan alle samenwerkende partners zich dienen te houden (informatie-uitwisseling, voortgang zorg, toestemming van de ouders etc.). De wettelijke bevoegdheden van het registratiesysteem zijn gescheiden en verschillend voor iedere instantie. De JGZ heeft als publieke gezondheidszorg taak de bevoegdheden van coördinatie zorg.

Geheimhoudingsformulieren

Artsen en verpleegkundigen hebben een geheimhoudingsplicht. Ze hebben hiervoor een eed afgelegd en dienen ook, ten behoeve van het gebruik van

het systeem, de privacy formulieren te ondertekenen (kan ook digitaal ondertekend worden). Er geldt ook een geheimhoudingsplicht voor alle werknemers van de Jeugdgezondheidszorg en WGK.

Zal een ontwerp-landsverordening binnenkort naar de Staten ter behandeling worden gestuurd?

De juridisch beleidsmedewerkers van de DVG zijn in afwachting om de ontwerp-landsverordening Volksgezondheid met advies van DWJZ terug te ontvangen, zodat dit aan de hand hiervan verder aangepast en naar de Staten verstuurd kan worden.

60. *Wie zal het vernieuwde registratiesysteem van de JGZ en het centrale registratiesysteem (kinderbescherming systeem) die halverwege 2023 operationeel is geworden gaan evalueren? Kunnen de Staten het evaluatierapport ontvangen en wanneer?*

Het vernieuwde registratiesysteem van de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) zal zoals eerder benoemd begin 2024 (8 januari) operationeel worden. De JGZ als beleidsdirectie voor jeugd is verantwoordelijk om alle jeugdigen te volgen in hun gezondheid en welbevinden vanaf 0 jaar tot late adolescentie 25 jaar. [29.941 jeugdigen; 27.9% van de hele bevolking op Aruba, Bron DBSB/ CBS 2022]

Registratiesysteem van de Jeugdgezondheidszorg:

JGZ is de belangrijkste en centrale beheerder van het IEKD dat over alle informatie van ontwikkelingsgebieden van de jeugdigen, omgeving en zorgvoorzieningen voor jeugdigen beschikt.

De DVG als beleidsdirectie is verantwoordelijk voor en heeft het mandaat om middels haar afdeling JGZ alle jeugdigen te volgen in hun gezondheid (in volle breedte van de gezondheid en welbevinden: mentaal, sociaal emotioneel, lichamelijk en medisch) van 0-18 jaar (en met uitbreiding naar 25 jaar in de toekomst). De geanonimiseerde data dienen ten behoeve van onderzoek, beleid en advies.

Team JGZ/WGK zal in samenwerking met een extern professioneel bedrijf dit centrale registratiesysteem jaarlijks evalueren en aanpassen en indien

nodig, volgens nieuwe ontwikkelingen van technologische programma's en beleidseisen. De evaluatie zal ook op basis van een set van data (Indicatoren) plaatsvinden om het systeem op product, prestatie, output, betrouwbaarheid en validiteit en gebruikersvriendelijkheid te kunnen meten. Hierbij gaat het om output van data is gericht:

- Op het niveau van het kind-ouder (Micro)
- Instellingen: Data over instellingen waar kinderen behandeling/begeleiding bij krijgen en over wachtlijsten en -tijden. (Meso)
- Macroniveau: voor heel Aruba met betrekking tot de jeugdigen. Data die gebruikt wordt voor onderzoeksdoeleinden en voor het maken van (jeugd)beleid.

De data van het Centrale Registratie Systeem is gezien haar doelgroep (risicokinderen), een gedeelte van de totale informatie die JGZ beheert in het integraal elektronisch kind dossier.

61. *Volgens de regering zal dit jaar aandacht worden besteed aan het recht van jeugdigen op toegang tot zorg(gelijkheid).*

De JGZ zal preventieve gezondheidszorg onderzoeken en zal starten met o.a. onderzoek naar de wachtlijstproblematiek. Dit is van belang aangezien de wachttijd voor jonge kinderen bijvoorbeeld bij Respaldo 2 jaar is. Wanneer zal het onderzoek afgerond zijn?

Recht tot toegang tot zorg betekent dat alle kinderen/ jeugdigen dezelfde toegang moeten kunnen krijgen tot alle mogelijke zorg: 1e lijn, 2e lijn en 3e lijn. Dit is onderdeel van het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind. JGZ zal in het tweede kwartaal van 2024 met een onderzoek starten naar de knelpunten na doorverwijzing van het preventieve kader van jeugdigen die specifieke hulp of ondersteuning nodig hebben. JGZ constateert echter dat:

- o Kinderen/ jeugdigen met een illegale status vaak een grotere afstand ondervinden tot zorg omdat hun ouders terughoudender zijn om zorg te vragen bij verschillende hulp- en zorginstanties uit vrees voor onder andere de kosten.

- o De JGZ die een publieke gezondheidstaak heeft, is de enige zorg die gratis is voor alle kinderen/ jeugdigen, ongeacht hun status. Hierdoor heeft de JGZ praktisch ook alle kinderen in beeld waaronder ook kinderen met een illegale status.

oOok bij jeugdigen in detentie is de zorg niet door AZV is gedekt maar wordt deze bekostigd door justitie vanaf het van detentie. Het is helaas wel zo dat er nog geen gerichte hulp en/of behandelkader in KIA beschikbaar voor jeugdigen. Daar moet gericht beleid op worden ontwikkeld. Ook jeugdigen die een Pij-maatregel opgelegd hebben gekregen, krijgen nog geen psychiatrische behandeling. Dit dient de aandacht te krijgen van justitie.

oIn het jaarverslag van JGZ 2021- juli 2023 is het voornemen om op basis van de eerste onderzoeksresultaten in gesprek met Justitie te gaan, voor het bespreekbaar maken van knelpunten die JGZ heeft geconstateerd.

oHet streven is om een integrale doorrekening op te stellen van de zorgconsumptie van jeugdigen (0-25 jaar) in de 1e 2e en 3e lijn op basis van de gezondheidsgebieden.

Het voornemen van JGZ voor 2024 is om een wachtlijstonderzoek te starten indien dit haalbaar is. Dit is ook in de begroting 2024 opgenomen. Het streven is dat JGZ in het tweede kwartaal van 2024 een onderzoeksvoorstel gereed heeft.

De verwachting is dat gezien de complexiteit van het onderzoek (met voorgestelde adviezen over de oplossingsmogelijkheden), dat dit onderzoek 1-2 jaar in beslag zal kunnen nemen. Tussentijdse resultaten kunnen echter wel waarschijnlijk eerder eruit gehaald worden.

De curatieve en maatschappelijke zorg (GGZ), bijvoorbeeld Respaldo, ressorteert momenteel onder de directe verantwoordelijkheid van de Minister van Sociale Zaken. De JGZ kan vanwege haar publieke en preventieve taak onderzoek doen en aanbevelingen geven aan de minister van Volksgezondheid en Toerisme. Zodoende kan er in samenwerking met de betreffende instanties gezamenlijk gezocht worden naar kortetermijnoplossingen voor het huidige probleem. Voor de uitvoering van dit grote wachtlijst-onderzoek zal dus wel additionele ondersteuning nodig zijn en betrokkenheid van alle andere instanties die hiermee te maken hebben.

62. *Zullen de Staten over de onderzoeksresultaten worden geïnformeerd? Kan de Staten het betreffende rapport ontvangen?*

De Jeugdgezondheidszorg heeft het jaarverslag JGZ 2021- juli 2023 kortgeleden afgerond. De Staten zal dit op korte termijn ontvangen alsmede het

jaarverslag Scol Saludabel Aruba 2021- augustus 2023. De beleidsmedewerker van afdeling Beleid, DVG ondersteunt momenteel het team van JGZ bij de uitvoering van haar beleid- en adviestaken, analyse van onderzoeken en het opstellen van rapporten.

63. *Op dit moment is er sprake van klasse zorg. Slechts degenen die hun medicijnen kunnen betalen kunnen na een doktersconsult in alle rust zich begeven naar een Botica. Anderen moeten hun hart vasthouden wanneer ze moeten aanhoren dat bepaalde medicijnen niet meer in de nieuwe positieve lijst vallen en dat ze moeten betalen. Wat gaat de regering doen voor degenen die hun medicijnen niet kunnen betalen?*

Alle verzekerden hebben nog steeds toegang tot een zeer uitgebreide ziektekosten verzekeringspakket zoals eerder beantwoord. Aruba heeft nog steeds een van de meest uitgebreide verzekeringspakketten ter wereld dankzij de algemene ziektekostenverzekering. Er wordt tevens verwezen naar het antwoord bij vraag 20.

64. *Wordt er bijgehouden wie niet kan betalen en voor welke medicijnen?*

Het UO AZV heeft een hulplijn ter ondersteuning om alle vragen en zorgen te beantwoorden.

65. *Er is een surplus door alle maatregelen en de wetswijzigingen. Desalniettemin zullen de zorgkosten in 2024 met 5% stijgen ten opzichte van 2013. Dus er is nog geen sprake van beheersing van de kosten. De vraag aan de minister is waarom niet bezuinigd wordt bij uitzendingen naar het buitenland, waarom niet wordt overgegaan tot centrale inkoop van medicijnen en waarom de samenwerking tussen instellingen niet zo'n prioriteit van deze overheid krijgt?*

De kosten worden heel goed beheerd. Er is een surplus door de wijze waarop de economische groei zich heeft ontwikkeld. Door de vergrijzing en/of groei van de bevolking dienen wij er wel zorg voor te dragen voor een goed financieel beheer van collectieve middelen, waaronder het AZV-fonds, op de middellange- en lange termijn wordt gewaarborgd. In dat kader is het UO AZV

bezig met de ontwikkeling van een meerjaren financieel kader met een uitgavenplafond. Voor de centrale inkoop is de AZV bezig met HOH, ImSan en in navolging van de doelen uit het vierlanden overleg is ook de DCHA hiermee bezig. De samenwerking tussen instellingen is een prioriteit en vandaar dat er voor het eerst een MOU tussen HOH en ImSan is ondertekend.

66. *Een aandachtspunt is nog steeds de wachtlijsten voor medische specialisten. Wat wordt ondernomen om deze wachtlijsten te verlagen? Wat zijn de resultaten?*

Verwezen zij naar het antwoord op vraag 12. Voorts wordt er gekeken naar de productie (aanbodzijde) en de aanwezige mankracht. Afhankelijk van de oorzaak van ontstane wachtlijsten worden de FTE's uitgebreid of vinden er gesprekken plaats met de tweede lijn zorgverleners of instellingen waar zij werken om een maat gerichte oplossing voor de opgelopen achterstand te vinden. Dit kunnen verschillende dingen zijn (enkele voorbeelden: inzet apparatuur, inzet hulppersoneel, anders invullen van het rooster of de taken).

67. *Voor wat betreft de implementatie van de AruBIG vanaf 2021 hoeveel beroepsbeoefenaren heb een zich al geregistreerd? Waar hebben zijn gestudeerd en waar zijn deze beroepsbeoefenaren te werk gesteld?*

Het land van herkomst wordt niet bijgehouden in geaggregeerde cijfers, want dat wordt gefilterd en getoetst tijdens de registratie. Het wordt per individueel geval bewaard in het dossier van de beroepsbeoefenaar. Het is op dit moment alleen mogelijk in het algemeen aan te geven dat het de volgende landen betreft:

- oVS
- oNL
- oBelgie
- oUK
- oDuitsland
- oCanada
- oChile
- oColombia
- oCosta Rica

- oCuba
- oSpanje
- oSuriname
- oVenezuela
- oRusland

De beroepsbeoefenaren werken in de zorgsector, voornamelijk in ziekenhuizen, klinieken, praktijken, stichtingen en sommige bedrijven, zoals cosmetische klinieken en arbodiensten.

68. *Wanneer zal het renovatieproject van het dr. Horacio Oduber ziekenhuis worden afgerond?*

Verwezen zij naar het antwoord op de vorige vraag 16 van de AVP-fractie.

69. *Verder wordt volgens de CAft door de overheid niet ingegaan op de ontwikkeling van de zorguitgaven. De vraag aan de regering is hoe het komt dat ondanks maatregelen in de zorg op de patiënten toch geen informatie wordt gegeven over de andere uitgaven in de zorg?*

Om de ontwikkeling van de zorguitgaven beheersbaar en binnen de budgettaire ruimte te houden is het UO AZV in nauw overleg met de CAft, bezig met de ontwikkeling van een meerjaren financieel kader. Er is reeds een Zorgakkoord getekend door de stakeholders in het zorglandschap die als principeel kader zal dienen voor de uitwerking van het meerjaren financieel kader, alsmede voor een aantal concrete projecten die moeten leiden tot een duurzame verbetering. Partijen hebben daarbij geïdentificeerd welke zaken in de zorg met prioriteit dienen te worden aangepakt en zullen zich gezamenlijk inspannen om deze ook projectmatig aan te pakken en verbeteringen door te voeren.

70. *Kan de Staten nader uitleg ontvangen over de meerjarenraming van de AZV?*

Internationaal is het werken met een meer jaren financieel kader voor de gezondheidszorg kosten niet ongebruikelijk. (Medium term expenditure/bu-

getairy framework van de IMF) Een meerjaren financieel kader kan de benodigde zekerheid geven om het AZV-fonds toekomstbestendig te houden. Om te komen tot een meerjaren financieel kader is een prognose model (meer jaren raming) nodig om op basis hiervan tot gedegen prognoses voor zowel de uitgaven als de inkomsten kant van het fonds te komen. Gedurende het afgelopen jaar is door interne en externe professionals gewerkt aan dit model om zo de benodigde prognoses te kunnen doen. De totstandkoming van het model is gemonitord door een klankboard groep.

Naast het model zijn er beleidsregels opgesteld om op basis van deze regels de uitgavenplafonds te kunnen vaststellen voor de toekomst. Uitgavenplafonds zullen worden vastgesteld voor een periode van 4 jaar. Voor het toewijzen van de financiële ruimte aan de zorgstromen wordt gebruik gemaakt van het zorgakkoord waarin is overeengekomen met de zorgsector en het ministerie van Toerisme en Volksgezondheid op welke onderdelen er de komende jaren investeringen nodig zijn. De laatste uitwerking van het model, de beleidsregels en uitgavenplafonds wordt op dit moment afgerond waarna hierover nader bericht kan worden.

Transport, integriteit, Natuur en Ouderenzaken

1. *De financiële situatie van SABA is onder de loep geweest in de Staten. De regering communiceert niet met SABA en er was zelfs sprake van een kortgeding. De regering heeft een werkgroep 'Ouderenzorg in Perspectief' in leven geroepen om advies uit te brengen ten aanzien van ouderenzorg in het algemeen en die van SABA in het bijzonder. Kan de regering de Staten informeren over vorderingen in deze en of de regering SABA tegemoet zal treden om te kunnen voldoen aan de eisen die de regering stelt omtrent een goedgekeurde accountantsverklaring voor wat betreft jaarrekeningen die door SABA al ingeleverd zijn doch niet door de regering worden geaccepteerd?*

De stichting SABA heeft extra middelen gevraagd om te kunnen zorgen voor een goedgekeurde accountantsverklaring. In hun verzoek werden een aantal bedragen genoemd, maar zonder onderbouwing, planning of offertes. Dit is geen serieus verzoek en zegt veel over het gemak waarmee men publieke middelen tracht te bemachtigen. Zonder een deugdelijke uitwerking zal de

regering het verzoek voor extra middelen niet in behandeling nemen. Bovendien is het toekennen van extra middelen bezwaarlijk voor een stichting die mogelijk een behoorlijke schuld jegens de regering heeft opgebouwd. Dat onderzoek zal nog dit jaar worden afgerond en mocht de vordering worden bevestigd dan zullen afspraken moeten worden gemaakt over hoe de stichting die schuld zal terugbetalen. De stelling dat de regering niet met SABA communiceert is onjuist. Elke aanzet tot communicatie met die stichting was een initiatief van de regering. De stichting kiest echter voor juridische stappen en politiek gelobby.

2. *De regering geeft aan SABA financieel niet te zullen ondersteunen om te kunnen voldoen aan de eisen. Is hierbij geen sprake van een dubbelmoraal?*

De enige morele en ethische kwestie dat hier speelt is de vraag in hoeverre de regering bereid is om door te gaan met het toekennen van substantiële bedragen uit de publieke kas aan een stichting die zich niet geroepen voelt om hierover verantwoording te leggen. De geringe publieke middelen kunnen niet langer "vrijelijk", zonder planning en zonder verantwoording, beschikbaar worden gemaakt. Bovendien bestaat de kans dat SABA een openstaande rekening van miljoenen heeft bij het Land. Of dat zo is zal moeten blijken uit een onderzoek dat nu gaande is. Mocht die vordering bestaan, dan zal die alsnog zal moeten worden teruggevorderd. SABA is een bijzonder geval tussen de gesubsidieerde instellingen omdat zij van de regering evenveel middelen ontvangt als alle andere gesubsidieerde instellingen samen. Als de grootste verteerder van subsidiegelden behoort zij minimaal rekening te houden met de verwachtingen van de regering.

3. *Dit gezien het feit dat van SABA die zich bezighoudt met ouderen wordt geëist om een accountantsverklaring te presenteren en van andere entiteiten die geld ontvangen van de regering gedurende jaren niet één jaarrekening hebben gepresenteerd. Hierbij wordt bedoeld Post NV, Serlimar en Arubus. Wanneer dienen zij hun jaarrekening te presenteren? Wat is de toekomst van deze entiteiten?*

Een jaarrekening van een regering omhelst duizenden variabelen van tientallen verschillende entiteiten en bedrijven, duizenden werknemers en

een scala van randvoorwaarden die niet van reguliere bedrijven worden vereist. Vragen daarover kunnen aan de minister van Financiën worden gericht. Voor de financiële verantwoording door SABA is van belang dat zij met een deugdelijke administratie snel tot een accountantsverklaring hadden kunnen komen. Het ontbreken daarvan werd in het verleden toegestaan en dat is mede aanleiding geweest, althans het heeft aan de stichting de ruimte gegeven, om in de huidige preciaire financiële situatie te belanden. Verder, de vergelijking met Post NV, Serlimar SG en Arubus NV gaat niet op omdat de regering bij deze bedrijven nog altijd aandeelhouder is, en is daardoor in staat om via de corporate governance voorschriften de bedrijfsvoering van deze entiteiten te beïnvloeden. Dat ontbreekt volledig bij SABA. De regering heeft bij SABA absoluut geen zeggenschap heeft over de inzet van miljoenen aan publieke middelen. Zolang de stichting persisteert om de regering buiten de deur te houden, zal de regering minimaal de strengste vorm van rekenschap eisen.

4. *Hoe werkt de 125-hotline voor ouderen? Hoeveel menskracht is hiermee belast en wat zijn de resultaten hiervan?*

Het telefoonnummer 125 wordt beheerd door Club Kibrahacha. De bellijn is er om oproepen van ouderen te beantwoorden en isolatie van ouderen op te vangen. Op dit moment zijn er 7 vrijwilligers die de bellijn beheren. De resultaten hiervan zijn als bijlage aan Staten toegekend.

5. *Waarom wil de regering juist degenen straffen die met onze ouderen werken?*

De stelling dat de regering bestraffend optreedt tegen degenen die met onze ouderen werken, berust op een mening dat niet op feiten is gebaseerd. De regering heeft met woord, daad en middelen bewezen dat zij aan de kant van de werknemers van SABA staat. De werknemers beseffen heel goed dat zij, en ook hun klanten, door hun directie als pressiemiddel worden gebruikt om geld van de regering los te krijgen. De werknemers beseffen ook dat zij hierdoor worden benadeeld, behoudens voor een klein groep politieke activisten die voordelen denken te kunnen halen uit de handelswijze van de directie van SABA.

6. *Gobierno por informa Parlamento cuanto placa e proyecto 'Trash to Cash' a costa gobierno?*

De enige kosten die betrekking hadden met het 'Trash to Cash' project waren de kosten van de 'Pitch & Switch' evenement die op 22 maart 2022 plaats heeft gevonden, voor de rest heeft 'Trash to Cash' niets gekost.

7. *Gobierno por informa Parlamento si e proyecto aki ta cla?*

'Trash to Cash' is een eerste stap naar een cultuuromslag en een verantwoord afvalbeleid. 'Trash to Cash' is een initiatief om onze bevolking bewust te maken dat wij op een andere manier met afval om moeten gaan. Voor bepaald afval kun je een vergoeding krijgen en voor ander afval zullen we moeten betalen om deze op een verantwoordelijke manier te laten verwerken. Zolang er afval is zal er een behoefte bestaan om met ideeën te blijven komen om deze afval te kunnen verwerken. Zolang er mensen zijn die hun afval gewoon in de natuur 'dumpen' zal er een behoefte bestaan aan bewustwordingscampagnes. 'Trash to Cash' is in die zin doorlopend vereist en het zal nog lang niet "klaar" zijn.

8. *Gobierno por informa cuanto 'cash' Gobierno a ricibi pa 'trash' te cu e momento aki?*

Dit project was niet bedoeld om middelen te scheppen voor de regering. Het Land ontvangt daarom ook geen inkomsten uit 'Trash to Cash'. De inspanning was om het afvalbeheerprobleem op te lossen, en de primitieve verbranding daarvan aan te houden. Dat is mogelijk wanneer bedrijven uit de private sector inzien dat 'trash' ook een grondstof is. Dat is gelukt, en er is duidelijk adem ingeblazen in de afvalverwerkingssector. De innovatie en het werk wordt commercieel aangepakt en zij die het risico lopen mogen daarvoor worden vergoed.

9. *Gobierno por informa Parlamento cuanto tereno pa deposita sushi tin na Aruba?*

Tot en met 31 december 2022 was Parkietenbos de enige locatie waar inwoners hun afval legaal konden storten volgens de aanwijzing in overeenstemming met artikel 55 van de Algemene Politieverordening. De stortplaats Sero Teishi is niet toegankelijk voor het publiek, en alleen EcoTech mag daar RDF (Refuse-Derived Fuel) legaal verwerken, in overeenstemming met artikel 55 van de Algemene Politieverordening en artikel 1 van de Hinderverordening. Op alle andere locaties is er geen aanwijzing van de minister zoals beschreven in artikel 55 van de Algemene politieverordening, en er is ook geen Hindervergunning. Het totale aantal locaties bedraagt 26 volgens een BCI-lijst.

10. *Minister a papia di dump ilegal. Por informa Parlamento kico ta e definicion di un dump?*

Met dump wordt bedoeld een afvalstortplaats. Indien een afvalstortplaats conform artikel 55 van de Algemene politieverordening als zodanig is aangewezen door de betrokken minister, dan is er sprake van een legale afvalstortplaats. Indien er geen sprake is van een aanwijzing als zodanig, is er sprake van een illegale stortplaats.

11. *Por informa si tin maneho pa yena buracan grandi coba pa saca santo?*

Op 28 maart 2023 (DNM-ALG/23/0869) is er een advies verstuurd naar MinTINO omtrent het herbestemmen van illegale afvalstortplaatsen. Het document "Beleid aanpak illegale afvalstort" werd bijgevoegd aan dit advies. Hierin worden er verschillende herontwikkelingsmogelijkheden voor afgravingen en stortplaatsen beschreven. Probleem is dat veel afgravingen zich op privéterrein bevinden. Parish hill is de enige oude afgraving op overheidsterrein. Tot voor kort werd hier actief gestort dus kon er geen herontwikkelingsplan opgesteld worden voor deze locatie.

12. *Por facilita Parlamento e maneho aki?*

Illegale stortplaatsen zijn verboden op grond van de Algemene politieverordening. Ter bevordering van de handhaving is Bureau City Inspector versterkt, en is het meldingsplatform Fixi geïntroduceerd met de

daarvoor bestemde voorlichting. Via Fixi kunnen burgers onder meer illegale stortplaatsen melden. Tegelijkertijd wordt legaal storten actief bevorderd met het Baki den Bario project en het verder faciliteren van afvalverwerkingsopties.

13. *Por facilita Parlamento informacion cuanto sushi ta wordo dera pa luna na Sero Tijshi?*

EcoTech ontvangt een gemiddelde van 6.000 MT per maand. EcoTech recycled 1.000 MT, waaronder karton, kantoorpapier, metalen blikjes, aluminium blikjes, zware metalen schroot, autobatterijen en palletten van groene afval op aanvraag. Restwater en batterijen worden naar lokale recyclingsfaciliteiten gestuurd, de andere materialen worden geëxporteerd. Materialen/afvalstromen die we niet kunnen recyclen, worden begraven op Sero Teishi in envirobales. Ecotech heeft aangegeven dat er ongeveer 130 balen per dag worden begraven en dit gebeurt drie keer per week. Het aantal balen wat begraven wordt ligt nu veel hoger aangezien parkietenbos gesloten is en Ecotech 5 dagen per week open is. Het doel is dat het aantal in de loop der tijd wordt verlaagd naarmate er nieuwe verwerkingsopties op de markt komen, en daardoor zullen aanvullende afvalsoorten niet langer worden gestort op Sero Teishi.

14. *Por informa Parlamento si ta separa sushi domestico, esta e sushi cu Serlimar ta colecciona na cas, na e facilidad aki?*

Sinds 2018 wordt al het huishoudelijk en commercieel vast afval, verzameld door zowel Ecotech als Serlimar, verwerkt door Ecotech. Alle recyclebare materialen (ofwel voor lokale verwerking of export) worden verwijderd en afgeleid.

15. *Si ta separa sushi cua sushi ta wordo dera y kico ta haci cu locual no ta wordo dera?*

Verwezen wordt naar het antwoord van vraag 13. Het blauwdruk model van Trash2Cash is gebaseerd op de de Ladder van Lansink. Het scheiden van afval blijft tot op heden de verantwoordelijkheid van de gebruikers om uit te

voeren. Ze worden van de opties geïnformeerd en hebben de vrijheid om hun voorkeuren te kiezen. De Circulaire Beoordelingsstudie die halverwege 2024 wordt afgerond, zal de benodigde wetenschappelijke gegevens verschaffen om te beslissen over de volgende stappen in de herstructurering van de afvalportefeuille, inclusief of de scheiding van bepaalde afvalsoorten mogelijk is en op welke momenten.

16. *Minister por duna Parlamento e jaarverslagan di Serlimar di aña 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 y 2023?*

De laatste jaarrekening di Serlimar heeft ingeleverd was 2016. Dit jaar is Serlimar van plan een begin maken met een inhaalslag van de jaarrekeningen.

17. *Minister por duna Parlamento un copia di e business plan di Serlimar cu a ser proyecta awor cu a sali for di e surseance van betaling. For di 2018 minister Oduber a cumpra trucknan nobo cu e pretexto cu e trucknan di e tempo ey lo wordo bendi. Minister por splica Parlamento cuanto truck di sushi di Serlimar a ser bendi caba?*

Voor meer informatie over de herstelmaatregelen kunnen de Statenleden de presentatie raadplegen die aan de CAft is verstrekt (zie bijlage). Wat betreft de vuilniswagens, Serlimar heeft een broker die in contact staat met potentiële kopers op de internationale markt voor de overige 8 trucks. Deze zijn verkocht tegen de dagwaarde.

18. *Minister por splica Parlamento con esaki a bay y si tabata tin un destaho publico pa cu esaki?*

Serlimar heeft ervoor gekozen om de vuilniswagens op de internationale markt te verkopen en deze te exporteren.

19. *Minister por duna Parlamento un copia di e resultado di e destaho aki?*

Serlimar beslist zelf als entiteit over hoe de aanbesteding plaats vindt.

20. *Minister por duna Parlamento un copia di ken a gana y pa cuanto placa e trucknan aki a ser bendi?*

De verkoop van de vuilniswagens was tegen de dagwaarde.

21. *Minister duna Parlamento un copia di cuanto placa a ser paga na e abogado cu a handel e surseance van betaling?*

De kosten van de bewindvoerder vallen voor rekening van Serlimar en zij hebben de eindafrekening nog niet met mij gedeeld.

22. *Minister por duna Parlamento un copia di cuanto compania ta duna servicio na Serlimar riba ki area y cuanto placa e companianan aki ta costa pa aña?*

Serlimar maakt gebruik van diensten van bedrijven voor de volgende services: IT (waarbij ze op zoek zijn naar een IT-specialist voor intern werk), autowas voor het wagenpark, beveiliging, accountancy-advies, juridische diensten en consultancy. De jaarrekeningen van Serlimar worden pas beschikbaar nadat het bedrijf haar schulden aan de accountant volledig heeft betaald.

23. *Minister a organisa un campania yama 'Trash to Cash' unda diferente compania a entrega nan propuesta pa soluciona e problematica di sushi, minister por duna Parlamento un lista di kendenan a participa?*

De lijst van deelnemers en het programma van het Pitch & Switch-evenement zijn openbaar gedeeld en zijn als bijlage toegevoegd.

24. *Minister por duna Parlamento un copia di e rapport, conseho di e comision cu a duna minister, ken y bou cua condicionnan a ortoga un contract?*

De kern van 'Trash-2-Cash' is juist het besef dat de afvalproblematiek op Aruba al jaren speelt en het wordt niet opgelost omdat de regering steeds in de weg staat. Met 'Trash-2-Cash' wordt juist ruimte gemaakt voor de private sector. Zij komen met creatieve en innovatieve oplossingen en hoeven daarvoor niets aan de regering te betalen. Daarom is er geen enkel bedrijf

die een overheidscontract heeft gekregen om namens of ten laste van de regering taken op gebied van afvalverwerking uit te voeren. Tijdens het Pitch & Switch-evenement in maart 2022 is een inventarisatie gemaakt van de bestaande expertise op het eiland met betrekking tot de herstructurering van de afvalportfolio, te beginnen met het afvloeien van afvalstromen als de eerste stap om de stortplaats te Parkietenbos te sluiten. Het volledige 'Trash2Cash Pitch&Switch report' wordt als bijlage toegevoegd.

25. *Minister por suministra Parlamento cu un copia di e contractnan aki?*

Er bestaan geen contracten.

26. *Minister por splica Parlamento ki rol Serlimar a hunga den henter e tomo di decision pa cu e contractnan aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

27. *Riba e website di 'Trash to Cash' pueblo ta ser manda na diferente compania pa desperdicio di sushi, Serlimar no ta a parece riba e website aki, es decir gobierno no ta tuma ningun responsabilidad ni directo ni atraves di Serlimar pa cu e problematica aki y ta lag'e completamente den man di sector priva. Minister por splica con a yega na e decision aki?*

De rol van de overheid is om beleid en normen vast te stellen en de uitvoering hiervan te stimuleren door particuliere sectoren. Momenteel verleent Serlimar afvalophalingsdiensten, maar de overstap naar afvalverwerking kan pas plaatsvinden wanneer er voldoende kapitaal beschikbaar is om hierin te investeren.

28. *31 di december 2022 minister a dicidi di cera Dump di Parkietenbos, minister por duna Parlamento un copia di e conseho cu a conduci na esaki?*

De noodzaak voor het sluiten van de Dump te Parkietenbos is al jaren bekend en ook onder meer onderbouwd door het PAHO-rapport. De sluitingsdatum is uiteindelijk door het ministerie van Natuur vastgesteld op 31 december 2022.

29. *Minister por suministra Parlamento cu e rapport cu a yega na minister di kico por ta e consecuencianan di e decision aki?*

Het besluit om de stortplaats te Parkietenbos te doen sluiten is genomen op basis van het feit dat het Land de eigenaar is van de vuilstortplaats Parkietenbos, dat een ongezonde en primitieve bron van verderf en overlast voor onze bevolking veroorzaakt. Voor de bewoners bij Parkietenbos en omgeving was de situatie al jaren niet houdbaar en het laatste waar men op zou willen wachten was de productie van wederom een rapport waarbij bekende feiten worden vermeld. Naast de morele overwegingen moest ook rekening worden gehouden met het feit dat het Land bij ongewijzigd handelen onvermijdelijk aansprakelijk zou worden gesteld voor materiële en immateriële schade aan de buurtbewoners, een miljoenenclaim voor schadeloosstelling. Het Land blijft bovendien nog altijd verplicht om de situatie te herstellen. De gevolgen van het sluiten werden zoveel mogelijk via het project 'Trash-2-Cash' uitgestippeld en tegelijk werden oplossingen voorgedragen die nu samen met partners in de private sector worden uitgevoerd.

30. *Minister por splica Parlamento kico e saki a significa pa Serlimar pa maneho y e parti financiero?*

Met het sluiten van de stortplaats Parkietenbos is terstond een einde gemaakt aan de zinloze activiteiten die Serlimar op dat terrein uitvoerde. Het strooien en verbranden van afval was, naast een primitieve vorm om met afval om te gaan, ook zeer schadelijk voor de werknemers van Serlimar. Gelijk met het uitvallen van de activiteiten bij Parkietenbos is het beleid bij Serlimar verscherpt en gericht op het ophalen van afval, dat deel van de sector waar Serlimar nog in staat is om te concurreren. Tegelijk zijn stappen genomen om de situatie bij Parkietenbos te saneren, en dat wordt door Serlimar uitgevoerd. Serlimar wordt eveneens betrokken bij alle (deel)projecten die te maken hebben met de sanering van Parkietenbos. Terzelfdertijd zijn stappen genomen om de investeringen in kaart te brengen waarmee Serlimar op zeer korte termijn zodanig kan worden uitgerust dat zij ook kan deelnemen aan afvalverwerking.

31. *Minister por splica Parlamento con a tuma e decision cu Serlimar no ta esun cu ta maneha dump di Sero Teishi?*

De erbarmelijke situatie bij vuilstortplaats Parkietenplaats laat duidelijk zien dat Serlimar ontzettend veel moeite had om die dump op een verantwoorde manier te opereren. Het bedrijf heeft een gebrek aan middelen en door haar financiële situatie was zij ook niet in staat om aan middelen te komen. Het zou onverantwoord zijn geweest om diezelfde Serlimar te belasten met operationalisering van Sero Teishi. Voor wat betreft het monitoren van de werkzaamheden bij Sero Teishi is Serlimar ook niet de terzake deskundige. De deskundigheid op dit vakgebied ligt bij DNM, en de taken van DNM bij Sero Teishi worden uitgewerkt.

32. *Minister por suministra Parlamento un copia di e rapport cu ta avisa minister di cuanto aña seru y teishi por carga pa e cantidad di sushi di pais Aruba?*

Eerdere projecties schatten de capaciteit van Sero Teishi op 12 jaar. Op basis van de huidige cijfers sinds de sluiting van de stortplaats zijn de projecties aangepast naar een capaciteit van 10 jaar. De huidige projectie houdt geen rekening met een afname van het volume afval naarmate er meer verwerkingsbedrijven op de markt komen, en daardoor zou het aantal jaren waarschijnlijk toenemen om aanvullende toekomstige capaciteit weer te geven.

33. *Basa riba e informacion aki minister por splica Parlamento kico lo ta e futuro pa cu maneho di desperticio pa Aruba?*

Het afvalbeleid en het beheer van de afvalverwerkingssector zijn gebaseerd op de 'Ladder van Lansink'. Hierbij zal, naarmate er meer bedrijven toetreden tot de markt voor de verwerking van specifieke afvalsoorten en er meer voorkeursmethoden voor verwerking beschikbaar komen, het volume dat naar Sero Teishi wordt gestuurd, afnemen.

34. *Parlamento ta constata cu desde cu a cera e dump Aruba ta birando mas sushi. Minister a tuma nota di esaki y kico minister ta bay haci pa para y mehora e situacion aki?*

De betrokken minister betwist de stelling dat Aruba als gevolg van de sluiting van Parkietenbos vuil is geworden. Er zijn twee soorten afval waar rekening mee moet worden gehouden: illegale dumps en zwerfafval. Een mens moet er bewust voor kiezen om afval uit ramen van auto's te gooien, in plaats dat zij ervoor zorgen dat het in een vuilnisbak beland. Want aan het weghalen van vuilnisbakken is na sluiting van Parkietenbos niets veranderd. Zwerfafval is een cultureel probleem. Voor wat betreft de illegale dumps, iedereen kent dit fenomeen, maar het krijgt nu pas ruime aandacht. Er zullen altijd mensen zijn die niet mee willen gaan, vooral omdat de overstap naar een modern afvalbeheer niet gratis is. BCI en DOW worden ingeschakeld voor opruimwerkzaamheden en mensen kunnen melden via de Fixi app. Verder is MinTINO gestart met een bewustwordingscampagne Limpi Limpi en worden er elke maand bakken/containers in buurten geplaatst waarin mensen o.a. grof afval kunnen deponeren.

35. *Parlamento ta constata cu constantemente City Inspector mester bay haci e lugarnan aki limpi minister por suministra Parlamento e rapportnan di City inspector di cuanto lugar nan mester a haci limpi desde cu a cera dump?*

BCI is voorzien van extra tools en middelen. Meldingen via Fixi is mogelijk sinds 17 augustus 2022. Tot heden zijn er in een totaal 610 meldingen gedaan, die momenteel in minder dan 5 dagen gemiddeld worden opgelost (vergelijkbaar met de normen in Nederland). Het bijhouden maakt ook gegevensverzameling mogelijk, zoals locaties.

36. *Minister tin un idea di cuanto esaki a costa?*

Het totaal vanaf januari tot en met 30 september 2023 was 33.82 ton "green waste" @ Afl. 128.40 is Afl. 4,342 en 452.14 ton "bulk waste" @ Afl. 192.60 is Afl. 87,082. De totale vuilverwerkingskosten voor het afval dat de ploegen van BCI gedurende de eerste 9 maanden van het jaar hebben verzameld is Afl. 91,424.65 dus gemiddeld Afl. 10,158,- per maand.

37. *Minister tin un idea di cuanto dump illegal a lanta desde cu a cera dump?*

Conform een inventaris van de DNM zijn illegale stortplaatsen in de volgende plaatsen actief: Barcadera, Matedera, Meiveld, Sero Biento/Canashito, en twee te Moko. Op 30 augustus 2023 is de illegale stortplaats te Parish Hillweg gesloten. Er is geen indicatie dat er thans meer actieve illegale stortplaatsen zijn dan in het verleden. Wel is er meer aandacht voor illegale stortingen in de natuur en achter woningen.

38. *Minister por relata cu e dumpnan aki a lanta ya cu pueblo no por paga e suma cu ta ser cobra na e lugaman cu minister ta manda pueblo hiba nan sushi?*

Voor het grootste gedeelte van de bevolking is er (nog) niets veranderd, je hebt vuil, je gooit het in de vuilnis thuis en het wordt opgehaald en verwerkt. Als we rondkijken zie je overal flessen, plastic, rotzooi aan de kant van de weg. Dit is vuil die bij iemand thuis in de prullenbak gegooid had moeten worden maar die gewoon buiten op straat wordt gegooid. De illegale afvalstortplaatsen bestaan al een tijd, en er was onvoldoende gedaan om deze aan te pakken. Wij moeten er allemaal voor zorgen dat we stoppen met het gebruiken van deze afvalstortplaatsen en dat wij gezamenlijk verantwoordelijk zijn hoe we omgaan met ons afval.

39. *Durante gabinete Wever Croes 1, minister Oduber a firma un contract cu Caribbean Trucking Company cu DOW pa cumpra y maneha un incinerator, minister por duna Parlamento un copia di e contract aki?*

Het contract zal ter inzage worden gelegd bij de openbare behandeling.

40. *Segun informacion e incinerator aki no ta funcionando na e momento aki cu consecuencia cu por lo menos 15 ton di sushi, principalmente di Hospital, ta wordo warda pa dia. Minister por confirma esaki y cuanto ton tin warda te cu awor?*

Volgens de DOW betreft het ongeveer 60 ton medisch afval, 12 containers slib en 1 container met karkassen.

41. *Conforme DOW, a cumpra e incinerator aki a base di studio cu e lo no maneha mas di 8 tonelada pa dia, minister por duna Parlamento un copia di e conseho aki duna e tempo ey?*

Het aanbestedingsdocument voor de aanschaf van de vuilverbrandingsinstallatie zal tijdens de openbare vergadering ter inzage worden gelegd.

42. *Segun DOW desde cu ministera cera Dump e incinerator aki ti cu procesa mas di 15 ton pa dia cu consecuencia cu e incinerator aki tin cu traha mas di 15 ora pa dia cu consecuencia cu e incinerator a kibra, minister por confirma si e datonan aki di DOW ta corecto?*

De verbrandingsoven valt momenteel onder het beheer van de DOW en de DOW bepaalt de hoeveelheid die via de verbrandingsoven wordt verwerkt. De verbrandingsoven wordt overgedragen aan het nieuwe bedrijf binnen de nutsvoorzieningen en wanneer het eigendom is van een privésectorbedrijf en wordt geëxploiteerd, zal het waarschijnlijk profiteren van tijdig onderhoud en financiële middelen voor exploitatie en onderhoud.

43. *Si esaki ta corecto minister por splica Parlamento di con minister no tabata sa esaki prome cu e cera dump?*

Bij DOW is van mening dat de incinerator een oplossing is. De gesprekken daarover moeten nog worden gevoerd. Het is, zoals eerder gesteld, nooit en nimmer de bedoeling geweest dat afval dat voorheen in Parkietenbos werd gedumpt naar de incinerator te sturen. Gebaseerd op de Ladder van Lansink wordt verschillende alternatieven onderzocht voor de afvaltypes.

44. *Minister por suministra Parlamento informacio di cuanto placa extra esaki a costa DOW pa por a maneha tur e extra toneladanan di sushi cu nan no a conta cu ne?*

Voor de verwerking van het extra volume aan afval bedraagt voor de DOW Afl. 87.000,00 per maand.

45. *Segun director di DOW e solucion lo ta pa cumpra 2 incinerator mas for di e mesun compania Caribbean Trucking Company sin bay un destaho publico, minister ta comparti e opinion aki?*

De procedure bij aankoop van twee incinerators wordt door DOW uitgevoerd onder toezicht van de minister van algemene zaken. De onderliggende adviezen en de beschouwingen om wederom met dit bedrijf in zee te gaan is in het verlengde daarvan een keuze van voornoemde minister en die kan hierover de nodige informatie voorzien.

46. *Minister por splica cuanto esaki ta bay costa y na unda Parlamento por wak esaki den e presupuesto?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij de vorige vraag.

47. *Minister por splica Parlamento ken y con ta hibando e sushi aki pa Parkietenbos?*

Er is geen afval die naar de stortplaats gaat. Wel gaat afval naar de incinerator die op het terrein in Parkietenbos staat.

48. *Segun DOW esnan cu ta produci e sushi aki ta pagando DOW minister por confirma esaki, cuanto placa esaki ta y unda Parlamento por wak esaki riba presupuesto como entrada?*

Uit de administratie is gebleken dat DOW een totaalbedrag van Afl. 138.207,- aan gewicht bonnen heeft ontvangen. De grootste klanten zijn Ecotech en Serlimar. DOW krijgt heel veel aanvraag vanuit de privésector om andere typen afval te verwerken in de vuilverbrandingsinstallatie, maar dit is nog niet mogelijk. Bij de bewerkstelling van de overdracht zijn deze inkomsten niet meer voor het Land maar voor Utilities Aruba NV.

49. *Segun nos informacion, DNM a tuma diferente trahador nobo. Minister por confirma esaki y cuanto nan ta y den cua posicion?*

In 2022 heeft DNM één medewerker in dienst genomen om een beleidsmedewerker te vervangen die naar het onderwijs is vertrokken.

50. *DNM den e ultimo año a duna conseho riba diferente proyecto priva. Minister por duna Parlamento un copia di e consehonan aki y pa cua proyecto?*

Alle projecten op domeingrond of met een impact op de natuur van bedrijven en burgers worden in het overzicht van oktober 2022 tot oktober 2023 weergegeven.

Compania	Ontvangst Datum DNM	Datum aanvraag	Jaartal	OPMERKIN G	DECO S NR	Aanlegve rgunning	Onthef fing	Vestigingsve rgunning
Juercargo Company VBA	13-Oct	24-Aug	2022	PRIVE	0805	X		
Ecological Technologies / Trading Freezone	9-Dec	9-Dec	2022		0844	X		
Natura Development	17-Jan	16-Jan	2023	Embassy	0861	X	X	
NatGas Aruba VBA	17-Jan	16-Jan	2023	Zeewijk/Sp aans Lagoen	0863	X		X
Renling International NV/ H.B. Ninaber	24-Mar	16-Mar	2023	PRIVE	0908	X		
Inversiones Eagle Beach N.V.	3-May	2-May	2023	Perceel naast HOH	0936	X		
J.O.B. Holding & Management VBA (O.Henriuez)	7-Jul	6-Jul	2023	Aruba Ocean Villas	0992	X		

Impact Development N.V.	11-Jul	11-Jul	2023	Oude waterpark	0998	X		
Aruba JD LLC	24-Aug	23-Aug	2023	PRIVE	1035	X		

51. *Un di e consehonan cu a ser duna ta negacion tocante mehoracion di e beach dilanti Embassy Suite Hotel; minister por duna Parlamento un copia di esaki?*

Relevante adviezen worden eventueel en onder voorbehoud ter inzage gelegd tijdens de openbare vergadering.

52. *Minister por splica Parlamento con por ta cu e minister di infraestructura ta duna permiso pa Embassy Suites Hotel crea y amplia e beach y e minister di medio ambiente ta para esaki y hasta ta bay corte contra e decision aki?*

De overheid heeft een vergunning verleend voor de uitbreiding van een strand onder bepaalde voorwaarden. Een van deze voorwaarden is dat het verboden is om beschermde soorten te verwijderen of schade toe te brengen zonder een ontheffing van de minister belast met natuurbescherming. Dit verbod is tevens vastgelegd in de Natuurbeschermingsverordening. Het betreffende gebied bevat beschermde soorten. Daarom is volgens zowel de verleende vergunning als de Natuurbeschermingsverordening een ontheffing vereist om deze beschermde soorten te verwijderen of schade toe te brengen. Natura Development N.V. heeft, ondanks uitdrukkelijke waarschuwingen om niet met de uitbreiding te beginnen zonder de vereiste ontheffing, toch een aanvang gemaakt met het aanleggen van strand. Dit heeft uiteindelijk geleid tot een gerechtelijke procedure. Inmiddels is er een verzoek om ontheffing ingediend. Dit verzoek wordt momenteel behandeld.

53. *Minister por suministra Parlamento e conseho cu minister a ricibi pa bay corte contra e decision di e minister di infraestructura?*

Er is geen advies voor de minister verantwoordelijk voor natuur om een zaak aan te spannen tegen de minister verantwoordelijk voor infrastructuur. Toen de minister van Natuur opmerkte dat er zonder ontheffing volgens de vergunning en de wet een strand werd uitgebreid, heeft de minister van Natuur stappen ondernomen om de natuur te beschermen. Tegelijkertijd was ook een stichting bezig met het nemen van stappen om de natuur te beschermen. Vanwege een misverstand over de manier om samen te werken om de natuur te beschermen, ontstond de indruk dat een minister van plan was om naar de rechtbank te stappen tegen een andere minister. Dit is gecorrigeerd. De betrokken ministers richten zich op de processen met betrekking tot de aanlegvergunning en de bescherming van de natuur.

54. *Minister por duna Parlamento un copia despues pa minister trek esaki in?*

Het misverstand is inmiddels gecorrigeerd in overleg met de betrokken advocaat.

55. *Minister por splica Parlamento kico ta e solucion awor unda gobierno ta duna permiso y e mesun gobierno ta bay encontra?*

De overheid heeft een vergunning verleend onder bepaalde voorwaarden. Als een of meer voorwaarde van de vergunning niet wordt nageleefd, kan de overheid optreden om te voorkomen dat de vergunning onrechtmatig wordt geëxploiteerd.

56. *Minister por suministra Parlamento un copia di tur e correspondencia entre gobierno y e Embassy Suites Hotel?*

De correspondentie wordt onder voorbehoud eventueel ter inzage gelegd, behoudens mogelijke wettelijke beperkingen.

57. *Minister a anuncia Proyecto pa sector primario. Na september 2023 a establece e Stuurgroep Good Agriculture Practices (GAP) (bon practicanan di agricultura). Minister por splica Parlamento con esaki concretamente lo beneficia nos agricultornan y si ta bay tin fondo disponible pa esaki y unda e agricultornan lo por bay pa bin na remarke pa e fondonan aki?*

Met ingang van 1 september 2023 is een stuurgroep voor Good Agricultural Practices per ministeriële beschikking ingesteld. Deze stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de Directie Landbouw, Veeteelt en Visserij, de Directie Natuur en Milieu, de Directie Volksgezondheid, het ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling en van de Directie van Economische Zaken, Handel en Industrie. De taak van de stuurgroep is het ontwikkelen van een GAP-programma, het implementeren ervan en het presenteren van concrete acties om te voldoen aan alle technische en operationele (internationale) voorschriften met betrekking tot landbouwpraktijken. Uiterlijk 3 maanden na de instelling van de stuurgroep dient deze haar bevindingen en concrete acties aan de minister van Transport, Integriteit, Natuur en Ouderzaken te presenteren. Banco Arubano di Desaroyo N.V. (BAD), een vennootschap die in 1982 is opgericht met als doel het bevorderen van economische bedrijvigheid op Aruba, met als enige aandeelhouder Land Aruba, is jarenlang inactief. De BAD zal gereactiveerd worden. De juridische handelingen om dit te bewerkstelling zijn reeds in gang gezet, waaronder het instellen van een gerechtelijke procedure. Onderdeel hiervan is dat de vordering die BAD op AIB Bank N.V. (AIB) heeft in verband met gelden die AIB reeds jaren in beheer houdt voor BAD, worden aangewend om samen met Qredits het Agri Fund op te richten. De vordering omvat ongeveer Afl. 1.100.000,-. BAD zal hierna door middel van een statutenwijziging worden omgedoopt tot Agro Investment Aruba N.V. Uit het Agri Fund zullen microkredietleningen (Agroleningen) worden uitgegeven aan startende en/of gevestigde ondernemers. Het opstellen van criteria, toetsing en de uiteindelijke verlening van de microkredieten geschiedt door Qredits. Hiervoor is een conceptovereenkomst reeds opgesteld. Deze Agroleningen worden verleend tegen een rentepercentage van 2%, met een looptijd van maximaal 5 jaar en een hoofdsom van minimaal Afl. 5.000,- tot maximaal Afl. 200.000,-. De 3 Agrolening is bestemd voor investeringen in activa of ter gebruik als werkkapitaal voor de exploitatie van de onderneming, puur en uitsluitend voor uitgaven die verband houden met een agrarische beroepsmatige activiteit. Qredits doet een onafhankelijke, uitgebreide screening van de ondernemer en haar activiteiten op gebied van kredietwaardigheid en toekomstbestendigheid conform de door Qredits gehanteerde reguliere kredietprocessen. Volledigheidshalve wordt

opgemerkt dat de definitieve overeenkomst met Qredits nog niet is ondertekend, waardoor er nog wijzigingen in de projectomschrijving kunnen plaatsvinden.

58. *Segun nos informacion Parke National a nombra hende den 2023 minister por duna Parlamento un copia di cuanto hende a ser nombra?*

FPNA is een onafhankelijke niet-gouvernementele organisatie voor natuurbescherming. Sinds 2017 is er een privatiseringsproces gestart waarbij FPNA zelfstandig haar financiële en personele middelen beheert. De wervingsprocessen voor nieuwe medewerkers worden dus onafhankelijk buiten het overheidsstelsel uitgevoerd. De interne processen worden bepaald door het uitvoerend bestuur van FPNA onder toezicht van de raad van toezicht van FPNA. Aangezien de medewerkers van FPNA geen ambtenaren zijn en met het oog op hun privacy, kan er geen lijst met vertrouwelijke informatie worden verstrekt over wie FPNA in 2023 heeft aangenomen. In totaal zijn er vier (4) nieuwe medewerkers permanent in dienst getreden bij FPNA tussen 1 januari en 1 september 2023. De vier medewerkers hebben het afgelopen jaar al op flexibele basis bij FPNA gewerkt. Bovendien heeft FPNA, na een open en transparant wervingsproces uitgevoerd door de raad van toezicht van FPNA en ondersteund door Advance HR Group, een nieuwe Chief Executive Officer aangenomen, een functie die vacant werd tijdens de pandemie. Om de financiële gevolgen van de pandemie te dragen, heeft FPNA haar personeelsbestand in 2020 - 2021 met ongeveer 30% verminderd, waarbij alleen is ingezet op primaire diensten. Sindsdien is FPNA voorzichtig geweest met het aannemen van nieuwe medewerkers in vaste dienst.

59. *Minister por splica den ki posicion nan a ser nombra y con esaki ta cuadra den e organogram?*

Tussen 1 januari en 1 september 2023 heeft FPNA drie (3) Rangers, één (1) Sales Associate en één (1) Chief Executive Officer aangenomen. Al deze aanstellingen zijn in overeenstemming met het organisatiearchetype van FPNA, goedgekeurd door de Raad van Toezicht van FPNA. Met een betere financiële positie en om te voldoen aan de belangrijkste wettelijke

verplichtingen van FPNA op het gebied van natuurbescherming, werft FPNA momenteel medewerkers aan die voor het einde van 2023 in dienst zullen treden. Voordat dit wervingsproces van start ging, heeft FPNA een conservatieve financiële prognose en personeelsplanning uitgevoerd om de nieuwe aanwinsten te bepalen en dit te beoordelen aan de hand van het organisatiearchetype.

60. *Parke National a haya mas teritorio cu ta cay bou su maneho como teritorionan protehi. Minister, con parke ta manehando e areanan aki y kico ta e plan pa e areanan aki pa futuro?*

Op dit moment beheert FPNA de extra natuurbeschermde gebieden in beperkte mate, wat betekent dat de veiligheid van de natuur wordt gecontroleerd en wordt gereageerd op onregelmatigheden met betrekking tot natuurgerelateerde incidenten, evenals het verzamelen van afval in de gebieden. Wekelijks controleren de Rangers de gebieden, melden ze onregelmatigheden en wordt de inspectie en opruiming van afval uitgevoerd door ingehuurd teams. FPNA wordt ook ondersteund door de gemeenschap en bedrijven met vrijwillige opruimacties. Om de impact van gemotoriseerde voertuigen in Sasarawichi Dunes te beperken, heeft FPNA-eind 2022 rotsblokken rond het gebied geplaatst en zijn er borden met regels en voorschriften geplaatst om bezoekers van het gebied te beheren. Dit natuurbeschermingsproject werd uitgevoerd met financiële steun van de Aruba Tourism Authority (ATA). Momenteel plant FPNA de plaatsing van rotsblokken en borden met regels en voorschriften in Saliña Malmok om gemotoriseerde voertuigen in het beschermde gebied te beperken. Dit natuurbeschermingsproject wordt eind 2023 uitgevoerd met financiële steun van het Tourism Product Enhancement Fund (TPEF). Om te voldoen aan de service level agreement voert FPNA momenteel een onderzoeks- en adviesproject uit in samenwerking met Wageningen University & Research om de ecologische en biodiversiteitsbasislijn van de beschermde gebieden van Saliña Druif, Saliña Malmok, Saliña Serca, Saliña Palm Beach en Bubaliplas te bepalen. Deze basislijnonderzoeken zullen worden gebruikt om een beheersplan voor de gebieden op te stellen en zullen dienen als input voor het advies van de Western Wetlands Commission over de beste ontwikkeling en beheer van de gebieden. In 2024 zal FPNA doorgaan met

het proces om baselines vast te stellen voor de andere beheersgebieden om een geïntegreerd beheersplan voor natuurbescherming op te stellen.

61. *Un di e teritorionan aki ta Bubaliplas. Keto bay nos ta mira cu tin problema cu RWZI. Minister por splica Parlamento kico ta e situacion na e momentonan aki y con ta bay solucion e?*

Kern van het probleem bij de RWZI was een tekort aan planning en operationeel inzicht, waardoor de plant jarenlang op een ad-hoc basis en zonder financieel inzicht werd gedraaid. Bij tekort aan middelen werd steeds bij de regering aangeklopt, maar telkens voor vluchtig en provisorische oplossingen. Daarom is er voor gekozen om RWZI integraal over te dragen aan een bedrijf dat naast technische kennis ook over de nodige financiële vaardigheden bezit, en ervaring heeft met bedrijfsvoering. De toestand per heden is dat de nodige investeringen zijn gedaan om het acute gevaar van barsten van de waterbakken te voorkomen. De uitbreiding van de capaciteit zal hierna door de nieuwe eigenaar worden uitgevoerd.

62. *Kico ta bira e vision di Parke pa cu e problematica di awa sushi cu ta sali di dje.*

De visie van FPNA is duidelijk gericht op een toekomst die positief is voor de natuur, in plaats van negatief, en deze filosofie is bekend bij de partners DOW en DNM. In 2022 heeft FPNA geadviseerd om een mobiele afvalwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) te implementeren in Bubali, totdat er een nieuwe installatie is om de waterkwaliteit van het effluentwater dat in Bubaliplas stroomt, te verbeteren. Om de overheid te ondersteunen bij het voorkomen van overstromingsnoodsituaties en het stoppen van de lozing van effluentwater in de oceaan in oktober en november 2022, heeft FPNA betaald voor technische aanpassingen aan het waterbeheer, aangezien DOW geen financiering beschikbaar had. FPNA heeft ook betaald voor sondes die uit de Verenigde Staten zijn ingevoerd om waterkwaliteitstesten uit te voeren op troebelheid en zuurstof, omdat dit niet beschikbaar was bij DVG en er geen financiering beschikbaar was. Totdat de waterkwaliteit internationaal aanvaardbare normen heeft bereikt, mag effluentwater niet via de sluizen in zee worden geloosd, omdat dit het mariene milieu, inclusief koralen, aantast.

Ook zullen aanpassingen moeten worden gedaan aan de wetlands om het toenemende afvalwater dat wordt gegenereerd door de groeiende toerismesector op te vangen. Er is behoefte aan een gestructureerde milieuwetgeving en -beleid om de talrijke bronnen van vervuiling die de afvalwaterzuiveringsinstallatie en de natuurlijke wateropvanggebieden binnendringen, te beheren.

63. *Den e cuadro aki minister por duna Parlamento kico ta e vision y maneho pa cu Bubaliplas?*

Advies over hoe de wetlands moeten worden ontwikkeld, wordt gegeven binnen de Western Wetlands Commission met steun van Wageningen University & Research. De visie van de commissie is dat vogels kunnen gedijen binnen een hersteld, veerkrachtig en goed verbonden wetlands-systeem, wat duurzame, geïntegreerde en inclusieve ecosysteemconservatie zal bevorderen. Het project voor de Western Wetlands zal de inspanningen van Aruba versterken op het gebied van duurzame natuurbeleving, overstromingsbescherming, waterverbetering, kustlijnbescherming, natuurlijke producten, recreatie en esthetiek. Het zal uitkijktorens, gevarieerde landschapsuitzichten, een bezoekerscentrum en een museum bevatten, evenals een multifunctionele ruimte. Dit alles zal worden ontworpen vanuit een op de natuur gebaseerd perspectief. Wat betreft het conservatiebeheerplan voor de wetlands, dit zal worden opgesteld in samenwerking met DOW zodra het basisonderzoek uitgevoerd door Wageningen University & Research is voltooid. Vanuit het nieuwe bedrijf dat de RWZI zal beheren, zal water (van bepaalde kwaliteit) gratis beschikbaar worden gesteld aan de Western Wetlands, als onderdeel van de businesscase die is ontwikkeld. Dit is om ervoor te zorgen dat de biodiversiteit kan worden geconserveerd en verbeterd op basis van het werk dat wordt uitgevoerd door de commissie.

64. *Minister por splica Parlamento cuanto placa tin pa cu esaki den begroting di Parke?*

Nadat het ontwikkelingsplan voor het Western Wetlands-project is voltooid, inclusief een kostenberekening, moet financiering worden verkregen om dit

project uit te voeren. Aangezien het beheersplan voor de natuurgebieden nog niet gereed is, beheert FPNA het gebied momenteel vanuit zijn eigen budget met steun van de overheid.

65. *Minister por pone na disposicion di Parlamento un copia di e maneho cu Parke tin pa cu tur e teritorionan aki pa 2024 y adelante?*

FPNA werkt momenteel aan het beheersplan voor Parke Marino Aruba, dat gericht zal zijn op de instandhouding van mariene ecosystemen en biodiversiteit. Het concept van dit beheersplan zal eind 2023 worden afgerond en zal aan het begin van 2024 met belanghebbenden worden gevalideerd. Hierna zal FPNA het beheersplan voor de ecosystemen en biodiversiteit in de natuurgebieden in 2024 voltooien. Vervolgens zal een beheersplan worden opgesteld voor de overige ecosystemen en biodiversiteit. FPNA heeft echter onlangs hun meerjarige strategische bedrijfsplan gelanceerd, dat te vinden is op hun website via de volgende link: <https://www.arubanationalpark.org/main/wp-content/uploads/2023/06/FPNA-Multi-Annual-Corporate-Strategy-2023-2032-Digital.pdf>

66. *Minister por duna Parlamento un bista di cuanto gasto ta involvi cu e mantencion y maneho di e teritorionan aki?*

Momenteel worden de patrouillekosten van de rangers in de aanvullende natuurbeschermingsgebieden gedragen door FPNA, de afvalinzameling wordt ondersteund door de Ministerie van Natuur met vier (4) gecontracteerde teams.

67. *Awor cu a perde e entrada di e UTV y ATV minister por splica Parlamento unda Parke ta haya su entrada pa por cubri e gastonan y maneho di e teritorionan aki?*

Volgens de financiële prognoses van FPNA zal FPNA aan het einde van 2023 het niveau van inkomsten bereiken dat is verdiend met natuurpasjes in vergelijking met 2019 (pre-pandemie). Met deze prestatie is FPNA erin geslaagd om het aantal gemotoriseerde voertuigen met een hoge impact

binnen Parke Nacional Arikok succesvol te verminderen, in overeenstemming met de primaire wettelijke verplichting van FPNA voor natuurbescherming. Deze overgang sluit aan bij de strategische pijler van FPNA - de overgang naar duurzame op natuur gebaseerde ervaringen, en het nationale toerismebeleid van recreatie met een lage impact en een hoge waarde. Bovendien heeft FPNA de afgelopen twee jaar fondsen geworven en zijn er benaderd door donateurs voor natuurbeschermingsprojecten onder lokale, regionale en Europese geldschietters. FPNA heeft altijd financiële transparantie gehandhaafd door alle financiële overzichten op haar website te publiceren. Volgens FPNA's meerjarige bedrijfsstrategie 2023 - 2032 is het doel om actief de inkomstenstromen te diversifiëren om niet uitsluitend te vertrouwen op natuurpassen en de beheervergoeding van de overheid. Hoewel het ministerie van Natuur van plan is om de milieutoeslag te wijzigen in een bestemmingsheffing. Dit zou ongeveer 14 miljoen florin per jaar genereren en dit zal worden besteed aan natuurbehoud en aanverwante initiatieven, zoals FPNA. Volgens FPNA zou dit bedrag nog groter kunnen worden als ook andere accommodaties en vakantieverblijven in rekening worden gebracht.

68. *Minister por duna Parlamento un bista di cuanto vivienda den mal estado a ser basha abou den e ultimo año y den ki barionan?*
69. *Minister por duna un bista cuanto e gastonan tabata pa cu e acionnan aki?*
70. *Minister por duna Parlamento un bista di cuanto auto bieu a ser recohi for di riba caya den e ultimo año?*

Er zijn 57 autowrakken verwijderd van de openbare weg, en dit aantal is aanzienlijk hoger in vergelijking met vorig jaar. In 2024 zullen we doorgaan met een campagne tegen het verlaten van autowrakken. Hier wordt wel opgemerkt dat het aantal opgehaalde auto's geen financiële gevolgen heeft voor de begroting 2024.

71. *Minister por splica Parlamento kico a haci cu e auto bieunan aki y cuanto e accionnan aki a costa?*

De autowrakken worden naar Daltra gebracht voor afvalverwerking. Dit heeft geen financiële gevolgen voor de begroting van 2024, aangezien BCI hier geen kosten aan heeft.

72. *Minister por duna Parlamento un copia di e vision pa cu trabounan di City Inspector pa cu e proximo aña 2024?*

In mijn visie heeft BCI een zeer belangrijke taak voor Natuur en Milieu. BCI heeft zich bewezen in de wijze om de afvalproblematiek te handhaven. Hun toezicht houdende functie zal worden uitgebreid.

73. *Minister por a splica Parlamento con ta teniendo consideracion cu e recomendacionnan haci den e NIS-Assessment Aruba?*

In de Aruba Integriteitsstrategie is er rekeninggehouden met de aanbevelingen van het NIS-Assessment, die zijn als actiepunten opgenomen in het actieplan.

74. *Minister ta responsabel pa e promove integridad den gobernacion; Minister por splica con e ta realisa e meta aki*

Conform de Landsverordening instelling ministeries, is een van de aangelegenheden die onder het ministerie van Transport, Integriteit, Natuur en Zaken van Ouderen vallen, het structureel bevorderen van de integriteit binnen de overheid en de aan de overheid verbonden instellingen en bedrijven. Dit vindt onder andere plaats door het bevorderen van Active Transparency, gedragscodes voor ministers en ambtenaren, de Aruba Integriteitsstrategie, training en de benoeming van vertrouwenspersonen integriteit en interne onderzoekers, training voor afdelingshoofden, periodieke sessies in de ministerraad over bestuurlijke integriteit, actieplan beëdiging alle ambtenaren en gelijkgestelden, pilotproject Implementatie Integriteitsinstrumenten, regelgeving en ondersteuning voor het Bureau

Integriteit Aruba, en de regelgeving inzake corporate governance in de publieke- en semipublieke sector.

75. *Minister por splica cuanto caso di supuesto falta di integridad den gobernacion a wordo registra of trata den conseho di Minister?*

Er zijn vanaf januari 2021 tot op heden 89 meldingen bij het Bureau Integriteit Aruba binnengekomen.

76. *Minister, splica kico ta e retonan cu e integriteitskamer tin pa por funciona optimal?*

Er is geen integriteitskamer ingesteld. De instelling van een integriteitskamer zal in ieder geval niet op korte termijn plaatsvinden. De prioriteit voor wat betreft instellingen gerelateerd aan het integriteitsbeleid gaat uit naar het versterken van het Bureau Integriteit Aruba en het instellen van een Autoriteit Corporate Governance.

77. *Minister por duna Parlamento un copia di esnan cu ta percura pa funcionamiento di e integriteitskamer?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 76.

78. *Minister por splica con e proceso pa yega na un ombudsman ta canando?*

Overeenkomstig de Landsverordening Ombudsman benoemt de Staten een Ombudsman op basis van aanbevelingen van de voorzitter van de Raad van Advies, de voorzitter van de Algemene Rekenkamer en de president van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De Staten hebben een profielschets goedgekeurd en er is een vacature geplaatst. De volgende stappen worden genomen onder leiding van de voorzitter van de Raad van Advies, de voorzitter van de Algemene Rekenkamer en de president van het Gemeenschappelijk Hof.

79. *Minister por splica con ta bay garantisa cu e ombudsman por funciona independiente di influencia politico?*

De Landsverordening Ombudsman bevat waarborgen en bevoegdheden om de Ombudsman en zijn bureau in staat te stellen de ombudstaak onafhankelijk en naar behoren uit te oefenen. Voorts is het benoemingsproces voor een ombudsman gericht op het selecteren van een persoon die de capaciteit heeft om het doel van een Ombudsman te vervullen en dus onafhankelijk en onpartijdig functioneert binnen bestuurlijke, sociale, culturele en politieke verhoudingen. Dit weerspiegelt zich in het benoemingsproces, de bij de vacature gestelde eisen, het door de Staten goedgekeurde profiel, en de rol van de Ombudsman conform de voornoemde landsverordening.

80. *Minister por manda pa Parlamento e documento Aruba integriteitsstrategie (AIS)?*

Het plan van aanpak en governance structuur (laatste concept datum 13 09 2022) zullen ter inzage worden gelegd.

81. *Minister por splica con ta bay duna contenido pa 'burgerparticipatie'?*

Democratische participatie van burgers vereist dat burgers over voldoende informatie beschikken. Mede hiertoe wordt onder andere een pilotproject ter bevordering van Active Transparency gelanceerd. Voorts zullen steeds meer consultaties bij de voorbereiding van regelgeving plaatsvinden, terwijl in consultatie een meer structurele en systematische vorm van burgerparticipatie zal worden voorbereid. Een voorbeeld van een consultatie die heeft plaatsgevonden is de consultatie voor de ontwerp-Landsverordening corporate governance, en de Code corporate governance. Gedurende de consultatie is nuttige informatie ontvangen en is ervaring opgedaan op basis waarvan dergelijke consultaties verbeterd kunnen worden. Uiteindelijk dient een platform tot stand te komen waarmee burgers hun mening op een representatieve en goed geïnformeerde manier kunnen uiten. Op deze manier kunnen de regering en de Staten bij besluitvorming beter rekening houden met de betrokkenheid van burgers.

82. *Minister por splica dicon a tarda asina hopi pa realisa cu participacion di cuidadania ta di vital importancia pa goberna efectivo?*

Het voornemen voor het bevorderen van burgerparticipatie is sinds 2021 opgenomen in het regeerprogramma. Voor meer informatie wordt verwezen naar het antwoord op de voorgaande vraag.

83. *Minister por splica kico ta e situacion di e 'fast ferry'? Kico ta e intencion cu e proyecto aki?*

Verwezen wordt naar het antwoord van een soortgelijke vraag bij de minister van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling.

84. *Minister a formula un maneho cu lo por crea un alivio pa e doñonan di autobus?*

In 2022 is na 8 december de prijs verhoogd met Afl. 1,-. Het beleid voor transport dient de algehele mobiliteit van burgers in kaart te brengen en deze structureel te verbeteren met het oog op efficiëntie en connectiviteit.

85. *Mirando e hecho cu gasoline/diesel ta subi structuralmente*

De prijzen van benzine/diesel schommelen voor de gehele samenleving en er dient structureel naar oplossingen worden gezocht, niet voor een groep maar voor de samenleving. De transitie van heavy fule naar schonere energie is een essentiële factor hierin.

86. *Minister ta conciente cu den e aña binidero ta bay tin un necesidad grandi pa cas di cuído pa nos grandinan. Con minister ta planea pa aserca e problematica aki?*

De noodzaak voor meer bedden in verzorgingshuizen is hoog. Momenteel wordt er met verschillende partners in de zorgsector overlegd om tot een oplossing op korte termijn te komen. Het geïntroduceerde beleid richt zich op een duurzamere oplossing.

87. *Welke Stappen zal de regering nemen om een marine park rondom heel het eiland te introduceren met het behoud en duurzaam gebruik van onze oceanen, zeeën en maritieme hulpbronnen? Met wie zal hiertoe worden samengewerkt? Wat zal het gemoeide investeringsbedrag zijn?*

Net zoals Aruba een stakeholderproces heeft doorlopen om een Ruimtelijk Plan te ontwikkelen, is het doel om een soortgelijk proces te doorlopen met onze territoriale wateren, namelijk via Maritieme Ruimtelijke Planning. Het doel is om, samen met alle belanghebbenden, een verantwoorde aanpak te bepalen voor het beheer van onze mariene hulpbronnen. Diverse internationale stichtingen en experts hebben aangeboden om Aruba te ondersteunen met expertise bij het ontwikkelen van een Maritiem Ruimtelijk Plan. Gesprekken zijn momenteel nog gaande.

88. *Min TINO geeft aan de introductie van rechten van de natuur te willen beschermen. Een nieuwe milieuwetgeving wordt genoemd die de effecten van projecten op mariene en terrestrische ecosystemen zal beoordelen ter bevordering van het behoud van het leven op het land. Hoe verhoudt zich de bescherming van rechten van de natuur met de constructie van nieuwe hotels?*

Het uitgangspunt dat natuur moet buigen voor ontwikkeling voor nieuwe hotelbouw is de 'status quo'. Met Rights of Nature kan deze 'status quo' getransformeerd worden van een antropocentrische benadering naar een ecocentrische benadering. In de huidige Staatsregeling en landsverordeningen van Aruba heeft de natuur zelf geen grondrechten. Helaas leidt onze huidige wet- en regelgeving tot onrechtvaardige situaties waarbij de natuur schade oploopt door bouwactiviteiten en/of de ontwikkeling van infrastructuur maar 'stemloos' is. Terwijl mensen en bedrijven advocaten hebben om voor hen te pleiten, heeft de natuur op Aruba geen vertegenwoordiger. Met de huidige wetgeving kan onze natuur vaak niet degelijk beschermd worden. Wellicht kan er een verschil gemaakt worden door de natuur juridische rechten te geven, naar analogie van de rechten van de mens. Met deze erkenning zal duidelijk gesteld worden dat de natuur geen voorwerp is dat zomaar uitgebuit kan worden, maar juist een subject dat

bescherming verdient. Hiertoe wordt een constitutionele erkenning voorgesteld van inherent recht op bescherming, behoud, onderhoud en restauratie van ecosystemen. Tevens is het van belang om verder te regelen wie op kan komen voor de rechten van de natuur, zowel te land als te water, en dat de nodige informatie hiertoe beschikbaar is. In het geval van nieuwe constructies, waaronder hotels, zal tijdig rekening moeten worden gehouden met de effecten daarvan op ecosystemen en zal handhaving plaats dienen te vinden.

89. *Hoe verhoudt zich de bescherming van rechten van de natuur met het bouwen van nieuwe woningen?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag. Rekening houden met ecosystemen zal ook noodzakelijk zijn voor het bouwen van nieuwe woningen. Dit betekent niet dat woningvoorzieningen en natuurbehoud elkaar uitsluiten. In tegendeel er dient juist een balans te worden nagestreefd tussen natuurbehoud en economische ontwikkelingen, met als gevolg een betere leefomgeving voor inwoners. Het voorstel ter erkenning van de rechten van de natuur in de Staatsregeling gaat dan ook gepaard met de erkenning van het recht voor eenieder op een schone, gezonde en duurzame leefomgeving.

90. *De Raad van Advies geeft aan dat de ontwikkeling Aruba ertoe heeft gebracht dat het toerisme een groter rol speelt voor inkomen van Aruba. De regering houdt zich dus niet aan hun eigen zienswijze van natuurconservatie. Wat zal Min TINO doen om zijn collega's van zijn zienswijze te overtuigen?*

De erkenning van de rechten van de natuur is opgenomen in het regeerprogramma. De ministerraad steunt het initiatief voor het opnemen van deze erkenning in de Staatsregeling van Aruba. Verder wordt opgemerkt dat natuurbehoud niet tegenstrijdig hoeft te zijn aan economische ontwikkelingen. De economie is juist sterk afhankelijk van de natuur. Toeristische activiteiten zullen op zodanige wijze plaats moeten vinden dat op verantwoorde wijze rekening wordt gehouden met de ecosystemen.

91. *Wat wordt bedoeld met 'de vervuiler betaald principe' om innovatie en vooruitgang binnen de afvalsector te stimuleren als deel van het afvalbeleid van MinTINO?*

Open dumping en verbranding, zoals gebruikelijk was op de vuilnisbelt in Parkietenbos, zijn geen vormen van afvalverwerking en heeft vanuit operationeel en investeringsperspectief in vergelijking met elke vorm van daadwerkelijke verwerking zeer lage kosten. Een beleidsmodel onder dit principe is "Extended Producer Responsibility". Normaliter zijn producenten alleen verantwoordelijk voor de productie en verkoop van hun producten. "Extended Producer Responsibility", of EPR, streeft ernaar de producent verantwoordelijkheid toe te voegen voor het beheer van de hele levenscyclus van de producten die zij op de markt brengen. Voor een eiland dat voornamelijk afhankelijk is van import en de extra druk die toerisme op de milieu- en afvalinfrastructuur van Aruba legt, is een EPR-model een innovatief instrument dat van invloed kan zijn op productontwerp en zakelijke beslissingen. Vanuit een eilandperspectief heeft het model de potentie om producten die niet wenselijk zijn (bijv. moeilijk te verzamelen, lage recyclewaarde, enz.) te ontmoedigen en de import van producten die afval voorkomen of gemakkelijk recyclebaar zijn te stimuleren. Het model kan ook dienen om nieuwe circulaire bedrijfsmodellen te stimuleren die zijn gebaseerd op hergebruik of navulling, bijvoorbeeld. Om een dergelijk beleid voor Aruba te ontwerpen, zal een Circulaire Beoordelingstudie worden uitgevoerd om de benodigde wetenschappelijke gegevens te verschaffen. Op basis van de studie is een van de strategieën ervoor te zorgen dat de financiële mechanismen die nodig zijn voor verantwoorde verwerking inflateneutraal zijn.

92. *De overheid zal verschillende directies oprichten, o.a. Directoraat Justitie, andere Directie VGZ; Directie Ouderenzorg is evenzo een voorbeeld. Er is een raming van 1.2 miljoen opgenomen ten behoeve van de Directie Ouderenzorg. Kan de minister dit bedrag wat nader specificeren?*

Met de decentralisatie van water en electra kosten die vroeger onder DIP vielen is er Afl. 353.100,- extra bijgekomen op de begroting van de Directie Ouderen Zaken waarvan Afl. 278,200 is begroot voor water en electra van

SABA en de rest voor water en electra van Zoutmanstraat 1. Er is Afl. 615.600,- gealloceerd om mijn beleid uit te kunnen voeren in de vorm van o.a. voorlichting en promotie, deskundig advies en overige kosten met betrekking tot de uitvoering van het beleid. De rest zijn gewoon operationele kosten met betrekking tot de inrichting van een nieuwe directie en reguliere kosten die nodig zullen zijn om een afdeling draaiende te houden.

93. *Wat zal deze Directie concreet betekenen voor de kwaliteit van de zorg aan ouderen?*

De Directie zal ervoor zorgen dat er met vergrijzing en het welzijn van ouderen beleidsmatig en op integrale wijze worden aangepakt. Alsmede zal de dienstverlening naar de doelgroep toe aangepast worden op de behoefte van de ouderen.

94. *De totale raming ten behoeve van Serlimar S.G. bedraagt 21.2 miljoen. Ten opzichte van 2023 zijn de kosten met Afl. 0.9 miljoen toegenomen. De tegemoetkoming van het land ten behoeve van de dienstverleningsovereenkomst van Afl. 18.7 wordt aangevuld met een andere bijdrage van het Land van 2.5 miljoen. De vraag aan de minister is wat de toekomst van Serlimar zal zijn?*

Serlimar is net uit de surseance van betaling gekomen. Hun situatie is nog niet ideaal, maar ze zijn stabiel. Het is nu van belang om tenminste één afvalstroom te identificeren die ze kunnen exploiteren om zo een additionele inkomstenstroom te creëren.

95. *Hoe verloopt de inspectie van de IVA t.a.v. de verschillende verzorgingshuizen voor ouderen? Wat zijn de knelpunten en wat zijn de groeipunten?*

Sinds 2018 is de Inspectie intensief bezig geweest met particuliere verzorgingshuizen om hen te stimuleren, begeleiden en ondersteunen bij het bieden van goede en verantwoordelijke zorg. Sindsdien voert de Inspectie regelmatig onaangekondigde inspectiebezoeken uit aan de verzorgingshuizen om te controleren in hoeverre de gestelde

verbetermaatregelen zijn geïmplementeerd en afgerond. Daarnaast voert de Inspectie ook onderzoeken uit naar aanleiding van klachten, meldingen en calamiteiten. Veel verzorgingshuizen doen hun uiterste best om de zorg voor hun cliënten te verbeteren. Desondanks maakt de Inspectie zich zorgen, omdat de meerderheid van de verzorgingshuizen moeite heeft om de doorgevoerde verbeteringen te behouden en het kwaliteitsniveau op een aanvaardbaar niveau te houden. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de groeiende complexiteit van zorgbehoeften in de verzorgingshuizen in Aruba, die naar verwachting zal blijven toenemen. In particuliere verzorgingshuizen verblijven cliënten met de hoogste zorgwaarde vanwege een tekort aan bedden en de lange wachtlijst bij SABA. Dit, terwijl ze er niet voor uitgerust zijn, zowel qua personeel als infrastructuur en materialen/middelen. Er zijn zeker verbeteringen zichtbaar, waaruit blijkt dat de genomen verbetermaatregelen deels zijn geïmplementeerd.

96. *Wat zijn de initiatieven van de minister van Ouderenzaken voor wat betreft mantelzorg, thuiszorg en wijkzorg?*

Het ministerie is in gesprek met verschillende stakeholders in de zorgketen voor het opzetten van een integraal project voor de mantelzorg, thuiszorg en wijkzorg. Dit wordt een integraal project met alle partners die direct betrokken zijn met de ouderen in de zorgketen.

Onderwijs en Sport

1. *Kan de minister toelichten wat is de stand van zaken omtrent de SAM?*

Het Scol Multilingual project is nog volop in haar voorbereiding voor de implementatiefase. In de afgelopen jaren hebben de schoolbesturen voor primair onderwijs zich kunnen oriënteren op de implementatiefase en zij hebben een paar punten aangegeven waar rekening mee gehouden wordt bij de volgende stappen voor de implementatie van het taalbeleid in het primair onderwijs.

De punten die naar voren zijn gekomen zijn:

Implementatie van alle kerndoelen tegelijk is te omvangrijk;

Het wettelijke kader moet voor een ieder helder zijn;
DEA moet het implementatieproces van dichtbij begeleiden;
Deskundigheidsbevordering moet plaatsvinden;
Materiaal voor de leerling en leerkracht moet beschikbaar zijn.
In augustus 2024 starten de scholen voor primair onderwijs met het alfabetiseren in het Papiamentu.

2. *Is de minister in dialoog getreden met het onderwijsveld omtrent het invoeren van de SAM project?*

Deze vraag is bevestigend te beantwoorden. In 2022 is het proces gestart van de ontwikkeling van het Integraal Taalbeleid en binnen dat proces zijn alle stakeholders vanuit het onderwijs gehoord.

3. *Kan de minister een cijfermatig overzicht verstrekken van de investering die waren gedaan, in het kader van ontwerp van material voor de invoering van de SAM?*

Deze vraag kan ontkennend worden beantwoord aangezien dit niet specifiek is bijgehouden. Een globaal overzicht zal staande vergadering beantwoord worden.

4. *De motivatie onder de onderwijdocenten nemen structureel af, Wat is het voornemens van minister hieromtrent? Welke incentive zal worden gegeven om de motivatie onder de docenten te bevorderen?*

Wereldwijd neemt de motivatie onder leerkrachten af. Het leraarschap is niet meer aantrekkelijk. Als voorbeeld, in Nederland is per meting oktober 2022 is er een tekort aan 9700 fulltime banen voor leraren (9.5%). Om te bewijzen dat het geen novum is. In het onderwijsbeleid zijn er een aantal punten waarmee getracht wordt het geven van onderwijs weer aantrekkelijk te maken:

Verlagen van contacttijd;
Vaststellen van nieuwe richtlijnen t.a.v. de organisatie van het onderwijs;
Versterken van de zorgstructuur;
Herziening van de bezoldigingstructuur;

Verhogen van de normbedragen voor leermiddelen.

5. *Kan de minister een toelichting geven, omtrent de stand van zaken inzake de wetgeving op het terrein van onderwijs?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 23 fractie Accion 21.

6. *Kan de Minister toelichten: Wat is de voornemens met de omvang van de klassen in het basisonderwijs?*

In de vorengenoemde richtlijnen wordt uitgegaan van een klassennorm van 24 klassen per schooltype.

7. *Gobierno por informa cuanto placa a corta den presupuesto di enseñanza den e ultimo 6 añanan y si esaki a afecta e calidad?*

Dienaangaande zij hierbij opgemerkt dat er is niets bezuinigd op de begroting van onderwijs behalve ten tijde van de covid-19 periode.

8. *Gobierno por informa cuanto schoolgeld ta cobra na scol publico y cuanto ta cobra na tur otro scol cu ta ricibi subsidio for di gobierno?*

Elke school hanteert een eigen vastgestelde bepaald bedrag als ouderlijke bijdrage/activiteiten bijdrage. Tijdens vergadering zal een excell sheet met schoolgeld per schoolsoort van de DPS-scholen ter inzage aangeboden worden.

9. *Por informa Parlamento con lo uza e facilidad di havo cu a wordo construi na Mon Plaisir pero cu no ta grandi suficiente pa un havo completo?*

De uitbreiding van de nodige faciliteiten voor de Mon Plaisir HAVO fase 2 is begroot en zal in 2024 uitgevoerd worden.

10. *Minister por splica dicon a elimina e incentiva di un prijs faborabel pa electricidad pa e veldnan deportivo y si lo re-introduci esaki?*

Deze vraagstelling is incorrect. De gunstige prijzen voor electra wat betreft sportvelden zijn nog steeds geldig.

11. *Minister por splica con lo agilisa e proceso pa conecta enseñansa cu e mercado laboral?*

De zogeheten plataforma di enseñansa y Labor (PEL) is ingesteld, waarbij de arbeidsmarkt en de overheid (DAO/ DEA) maar ook de schoolbesturen en het beroepsonderwijs bij elkaar komen en gezamenlijk werken aan een programma om het onderwijs aan te sluiten op de arbeidsmarkt.

12. *Cua proyectonan lo contribui na realisa e meta aki?*

Door middel van de invoering van het Herziene kwalificatiesysteem (HKS) waarbij er meer praktijkstage en meer begeleiding wordt geboden om zodeonde een betere aansluiting op de arbeidsmarkt te kunnen realiseren.

13. *Minister tin e intention pa financia e necesidad pa klassen-assistent?*

Deze vraag zal staande de vergadering worden beantwoord.

14. *Minister por indica kico ta e situacion di e werksteman di SKOA y con minister lo percura pa yuda e personan nan aki cu merece estabilidad?*

Deze vraag zal staande de vergadering worden beantwoord.

15. *Minister por indica kico lo sosode cu e infraestructura di John Wesley Mavo?*

De school Graf von Zinzendorf zal gebruik gaan maken van dit gebouw.

16. *Minister por indica kico lo sosode cu e infraestructura di Graf von Zinzendorf basisschool?*

Het gebouw is van de Stichting SPCOA. De SPCOA zal dit moeten bepalen.

17. *Minister por indica con lo garantiza e calidad di enseñansa na EPI?*

Net als bij de overige schooltypes er is een systeem van kwaliteitsbewaking welke bestaat uit een externe visitatiesysteem en toezicht door de inspectie van het onderwijs.

18. *Minister por indica con lo atende cu e hoben cu tin dificultad pa cumpli cu pago di schoolgeld?*

Deze vraag zal staande de vergadering worden beantwoord.

19. *Minister por duna un splicacion di cuanto a wordo presupuesta pa inverti pa sostene e clubnan deportivo?*

Deze vraag zal staande de vergadering worden beantwoord.

20. *Minister por indica con lo bay yuda club deportivo cu tin dificultad pa cumpli cu pago di electricidad?*

Er is tot heden geen aanvraag gekregen van geen enkele club over dit thema. De regering keert subsidie uit aan diverse sportinstantie waar deze sportclubs eventueel kunnen aankloppen indien zij enig hulp nodig hebben. Ook SSA en FLPD kunnen mogelijkerwijs helpen.

21. *Wat zijn de gevolgen van de bezuinigingen in het onderwijs voor de kwaliteit van het onderwijs op Aruba?*

In het onderwijs werd er tot heden niet bezuinigd.

22. *Hoe kunnen gezinnen met hoger schoolgeld en onzekere banen nog betaalbaar onderwijs voor hun kinderen garanderen?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

23. *Zijn er plannen om de toegankelijkheid van het onderwijs te waarborgen voor alle Arubaanse kinderen, ongeacht hun sociaaleconomische achtergrond?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

24. *Wanneer zullen de SKOA-werkers die bezorgd zijn over hun rechtspositie uiteindelijk worden betaald?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

25. *Voor wat betreft onderwijswetgeving is de vraag aan de minister wanneer de Staten deze ontwerplandsverordeningen ter behandeling zullen ontvangen?*

Zie het antwoord op vraag 23 van de fractie Accion 21.

26. *Hoever is de overheid gevorderd voor wat betreft de ontwikkeling van taalbeleid met eenduidige en consequente keuze voor de talen in het onderwijs?*

Zie het antwoord op vraag 11 fractie Accion 21. Het integraal taalbeleid is afgerond en inmiddels vastgesteld (maart 2023). Het is inmiddels te vinden op de onderwijswebsite

<https://www.ea.aw/pages/wp-content/uploads/t/taalbeleid/Integraal-Taalbeleid-Adviesrapport-Aruba-mei-2023.pdf>.

Op 18 oktober 2023 was er een vergadering van de Vaste Commissie van Onderwijs in de Staten met verschillende relevante stakeholders uit het onderwijs om uitgebreid het taalbeleid nader toe te lichten.

27. *Wat zijn de ervaringen met Papiamento in het onderwijs?*

Er zijn verschillende onderzoeken gaande op het terrein van implementatie van het Papiamento in het onderwijs. De eerste resultaten laten een positief beeld zien. <https://www.ea.aw/pages/wp-content/uploads/t/taalbeleid/PSML-Relato-cortico-di-investigacion-2016-final-di-klas-4.pdf>. Het onderzoek is nog verder uitgewerkt. Internationaal

wordt er tevens gepubliceerd over de impact van het leren lezen en schrijven in je moedertaal.

28. *Welke zijn de doelstellingen voor wat betreft het beroepsonderwijsbeleid?*

Het beroepsonderwijs heeft als kernfuncties: toeleiden middels theoretische en praktische voorbereiding tot een kwalificatie om een beroep uit te oefenen. Algemene vorming en persoonlijke ontplooiing bevorderen door gelijke kansen te bieden aan iedereen om een opleiding te volgen volgens eigen capaciteiten en wensen (eigen unieke eigenschappen) met kansen om door te groeien. Het voorbereiden van deelnemers tot verantwoordelijke en betrokken burgers in de maatschappij. Het beroepsonderwijs moet onderwijs van kwaliteit aanbieden om zo het onderwijsrendement te vergroten. Het beroepsonderwijs moet doelmatig (efficiënt) en doeltreffend (effictief) ingericht worden. Om zorg te dragen voor een doelmatig en doeltreffend beroepsonderwijs zal aan de volgende doelstellingen gewerkt moeten worden, namelijk:

De deelnemers voorzien van de juiste competenties voor het kunnen functioneren op de arbeidsmarkt, in het vervolgonderwijs en maatschappij;

- het verbeteren van de aansluiting met de arbeidsmarkt;
- het vergroten van de succesvolle participatie aan het beroepsonderwijs waarbij aansluiting op het Arubaanse en internationale vervolgonderwijs is gegarandeerd;
- het aanbieden van kwalitatief goed en herkenbaar beroepsonderwijs bereiken van de kwaliteitsomslag door zorg te dragen dat de randvoorwaarden in orde zijn.

Hiermee wordt beoogd dat het beroepsonderwijs aansluit aan de behoefte van het bedrijfsleven, het vervolgonderwijs en bij de moderne samenleving. Het beroepsonderwijs is toegankelijk voor alle doelgroepen. Het beroepsonderwijsstelsel heeft een doorlopende leerlijn tussen de niveaus die zorgt voor doorstroming naar vervolgonderwijs. Het onderwijsstelsel is opgebouwd uit internationaal vergelijkbare niveaus.

https://www.ea.aw/pages/wp-content/uploads/b/BO_Nationaal-Beleid-Beroepsonderwijs-Aruba-goedgekeurd-op-2018-03-29.pdf

29. *Wat zijn de doelen voor wat betreft betere samenwerking tussen onderwijs en arbeidsmarkt?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 28.

30. *Het aantal drop-outs is stijgende. Met name nu we geconfronteerd worden met klasse onderwijs waarin alleen degenen die schoolgeld en airco geld kunnen betalen naar school kunnen gaan. Hoe hoog is het aantal kinderen/jongeren die jaarlijks niet meer naar school gaan?*

Deze vraag zal staande de vergadering worden beantwoord.

31. *Welke stappen zal de regering nemen om een beeld te krijgen van deze problematiek?*

De definitie van drop out is bepaald en een onderzoek naar drop outs dient uitgezet te worden. De EPI heeft reeds een uitgebreid jaarverslag uitgebracht en is in ieder geval voor de EPI alle factoren in kaart gebracht.

32. *Welke alternatieven zullen worden gehanteerd om risico jongeren toch binnen schoolmuren te blijven houden?*

Aantrekkelijk onderwijs aanbieden en jongeren perspectief bieden op werk op de arbeidsmarkt.

33. *Welke resultaten heeft het sportprogramma 2023 tot nu toe geboekt?*

Zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

34. *Wat zal de regering doen om sport als een vast onderdeel van het onderwijs curriculum aan te bieden?*

Sport is een belangrijk hulpmiddel om jongeren te vormen met discipline en organisatorische vaardigheden en ook om toekomstige leiders te worden in de samenleving. Het lichamelijke opvoeding curriculum bestaat thans uit bewegings- sport en gezondheidsactiviteiten. De leerkrachten in de vakken

beweging en gezondheid op de scholen van basisonderwijs zijn voorbereid om de kinderen tussen 6 en 12 jaar te leren om de meest populaire sporten, zoals voetbal, volleybal, softbal en basketbal te oefenen en te spelen. Kinderen van die leeftijd zullen meer geavanceerde training moeten krijgen van gespecialiseerde coaches om zich verder te kunnen ontwikkelen in de sport van keuzen buiten de schooltijden. Voordat een besluit wordt genomen of sport een vast onderdeel van het schoolcurriculum wordt, zal onderzoek dienen te worden verricht samen met de experts van het onderwijs en de sport naar de haalbaarheid en wenselijkheid ervan.

35. *De overheid geeft aan dat de nodige acties zullen worden ondernomen om sport op Aruba internationaal te bevorderen. Gezien dit is het van belang om het sportbeoefening vanaf jonge leeftijd aan te moedigen. Echter is dit nog steeds niet het geval en gestructureerd. Wat zal de regering ondernemen om kinderen voor te bereiden op competities in het buitenland?*

Voor verschillende sporten is het wel degelijk gestructureerd. Op niveau van Federaties bijvoorbeeld is het zelfs heel goed gestructureerd. Als voorbeeld voetbal en honkbal. De overheid, in overleg met de COA, ASU, IBISA en overige partners in de sportwereld zullen de taken van sport dienen te identificeren, waarin Aruba als land zich op het internationale podium begeven. Zodra deze taken van sport zijn uitgelicht dient een voorbereidingsplan met de aanverwante kosten te worden gepresenteerd. Daar moet worden gekeken of gedacht aan jongeren tussen de leeftijden van 12 tot 20 jaar. Een vaste commissie (technisch en administratief) zal belast moeten worden met toezicht en begeleiding van de vorderingen van de atleten om te bezien of het voorgestelde programma de voorgenomen doelstellingen bereikt, of aanpassing behoeft zodat de atleten op adequate wijze worden voorbereid en klaar zijn om deel te nemen aan lokale en internationale sportevenementen. De overheid zal ook voldoende fondsen beschikbaar moeten hebben om de voorbereidingsprogramma's en deelnamekosten van de atleten te kunnen voldoen. Daarnaast dient een goede samenwerking en communicatie met de educatieve instellingen en de priue sector, zodat de jonge atleten, die schoolgaand, respectievelijk

werkend zijn de mogelijkheid kan krijgen om zich voor te bereiden dan wel deel te nemen aan sportevenementen.

36. *Kan de minister aangeven aan welke randvoorwaarden sport toerisme dient te voldoen?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

37. *Aangegeven wordt dat de begrotingsposten goederen en diensten van de DPS-scholen zullen worden verhoogd op basis van de aanpassing van de norm bedragen. Hoeveel is het gemoeide bedrag?*

Het bedrag is Afl. 1.5 miljoen.

38. *Zullen de werksters eindelijk uitbetaald worden?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

39. *Zal het schoolgeld worden verlaagd door de aanpassing van de norm bedragen? Hoe hoog?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

40. *Of wat zal worden gedaan voor kinderen die geen schoolgeld kunnen betalen?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling

1. *De Ontwerp-begroting 2024 gaat uit van een economische groei van 4.6% voor het aankomende begrotingsjaar. Kan de Minister aangegeven hoe deze economische groei zal worden vertaald in een economisch beleid die kansen biedt voor de Arubaanse burgers?*

In 2024 zal de implementatie van het economisch beleid worden voortgezet die kansen biedt aan de Arubaanse burger, in zijn rol als consument en of ondernemer zijnde:

- De revitalisatie van Oranjestad en San Nicolas met de regering als aanjager van het ontwikkelen van beide stadscentra verhoogt de aantrekkelijkheid van beide stadscentra als investeringsmogelijkheden en creert het nodige vertrouwen om te investeren;
- Het implementeren van het nieuw precario beleid biedt ondernemers de kans om terrasjes te exploiteren en de aantrekkelijkheid van hun horecaaangelegenheden verhoogt hun kansen onder potentiële klanten;
- Financiële transacties worden bevorderd door in samenwerking met de Centrale Bank van Aruba en de Aruba Banker's Association richtlijnen en afspraken voor redelijke termijnen voor het openen van een bankrekening. Daarnaast wordt gewerkt aan het beschikbaar stellen van een basis-betaalrekening voor iedereen waarbij recentelijk door het CBA een concept-Landsverordening houdende regels inzake een basisbetaalrekening voor consumenten en ondernemingen (Landsverordening basisbetaalrekening) met bijbehorende memorie van toelichting is opgesteld. Dit project vormt ook onderdeel van het Landspakket.
- De Commissie Economisch Herstel heeft gewerkt aan het opstellen van diverse voorstellen investerings- en fiscale stimuleringsmaatregelen welke thans door de DIMP worden bestudeerd om in begunstigend beleid, dan wel wetgeving te worden vastgelegd;
- Het Actieplan Bestrijden van de Informele Economie zal worden uitgevoerd;
- Intensivering van de inzet door ARINA om Aruba als investeringsbestemming aantrekkelijk te maken;
- Het versterken van de handelsrelaties om de afzetmarkten van Arubaanse bedrijven te vergroten en ook meer aantrekkelijke keuzemogelijkheden te bieden aan de consumenten. Hieronder valt het uitvoeren van het Actieplan Handelsmissie Colombia. De handelsrelatie met Venezuela zal worden bevorderd, door ten eerste een virtual business matchmaking te organiseren tussen Venezolaanse en Arubaanse bedrijven en in 2024 een handelsmissie naar Venezuela. Ook zal in 2024 een "Invest in Aruba Summit" worden georganiseerd in Nederland om Nederlandse investeerders aan te trekken om te investeren in duurzame projecten, landbouw en horeca in het centrum van Oranjestad en San Nicolaas;

- Het verkennen van de doorstaart van het Fast Ferry Project, voor dit doel heeft de ministerraad ingestemd met het instellen van een commissie die dit aan het uitwerken is en binnen enkele weken hun eindadvies aan de ministerraad zullen uitbrengen;
- In lijn met internationaal aanvaarde standaarden, zoals aanbevolen door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling ("OESO"), is de Landsverordening vrije zones 2000 (AB 2000 no. 28) gewijzigd waardoor het thans slechts is toegestaan diensten te verrichten vanuit de vrije zone indien deze zijn vermeld in een landsbesluit, houdende algemene maatregelen (lbham), de zogeheten 'positieve lijst'. Het is daarom noodzakelijk om te onderzoeken welke diensten zouden kunnen worden toegestaan in de vrije zone die niet strijdig zijn met de internationaal aanvaarde standaarden zoals aanbevolen door de OESO en de Code of Conduct Group van de Europese Unie (EU-COCG). Thans wordt fiscaal advies ingewonnen van een gerenommeerde professor, waarna de lijst van toegestane dienstverleningsactiviteiten kan worden vastgesteld middels een lbham.
- Het stimuleren van entrepreneurship staat hoog op de agenda van het Ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling. Het is van belang dat iedereen hieraan kan participeren. In het kader van het kernprincipe "leave no one behind" van de Sustainable Development Goals zal samen met Qredits onderzoek worden gedaan naar de mogelijkheden om de training Small Business Academy/Be Your Own Boss voor gevangenen te organiseren opdat zij ook volwaardig kunnen participeren aan de economische ontwikkeling van Aruba.
- Het midden- en kleinbedrijf (mkb) vormen het fundament van de economie in Aruba. De laatste jaren zijn data en cybersecurity steeds meer in de belangstelling en als overheid dienen wij ondersteuning te bieden aan de kleine / startende ondernemers die het lastig vinden om mee te komen in de transitie naar de digitale wereld, bijvoorbeeld in online verkoop en het gebruik van data voor analyse en optimalisatie. Om die reden is begin 2023 in samenwerking met Impact – Hub Aruba een "Startups and Entrepreneurship for Economic Growth" seminar georganiseerd, geleid door digitale experts van Amazon Web Services. Gezien de vele aanmeldingen en deelnemers is daarmee de behoefte aan zulke seminars getoond. Het voornemen is dan ook om ook in 2024 soortgelijke seminars te organiseren.

- Als minister belast met economische zaken heb ik als belangrijke taak het bevorderen van een gezonde financiële samenleving in Aruba. In juni 2022 is de Landsverordening consumentenkrediet in de Staten aangenomen en strekt tot het scheppen van een nieuw wettelijk kader terzake de bescherming van afnemers van consumentenkrediet. Het tegengaan van overkreditering is daarbij een belangrijke doelstelling en daarom is het van belang om informatie in te winnen over de financiële positie van de consument. In dat kader heb ik de bevoegdheid gekregen om bepaalde onderwerpen bij ministeriële regeling vast te stellen, waaronder het stellen van regels over een stelsel van kredietregistratie en de inrichting daarvan. De implementatie van een erkend kredietregistratiestelsel dat voldoet aan de General Principles for Credit Reporting die door Wereldbank in 2011 gepubliceerd, is daarbij essentieel.
- Het uitvoeren van 13 concrete projecten voornamelijk gericht op duurzame landbouw, energie, water, gebouwde omgeving en ondernemerschap zoals opgenomen in het Actieplan National Actieplan 2023-2025 Aruba's Transitie Naar Een Duurzaam & Inclusief Economisch Model.

2. *Welke concreet maatregelen zijn genomen om huishoudens met zwak financieel positie te ondersteunen?*

Met verwijzing naar de compenserende maatregelen in het kader van het belastingplan 2023:

- Verhoging van de belastingvrije voet in de loon-en inkomstenbelasting van Afl. 28.861 naar Afl. 30.000.
- Verbreding van de inkomensschijven voor de loon-en inkomstenbelasting.
- Verlaging van de loon-en inkomstenbelastingtarieven.
- Separate heffing in de inkomstenbelasting van de AOV-uitkering als bedoeld in de Landsverordening algemene ouderdomsverzekering.
- Verhoging van de reparatietoeslag voor ouderen.
- Verhoging van het ouderdomspensioen met 5%.
- Verhoging van het minimumloon van Afl. 1.815,35 naar Afl. 1.893,40.

Om huishoudens die financieel zwak zijn beter te kunnen ondersteunen en niet lukraak en arbitrair met compenserende maatregelen te komen, zal in 2024 een koopkrachtmodel worden ontwikkeld. Hier is een offerte ontvangen

van Economisch Bureau Amsterdam ("EBA") die voor Bonaire een vergelijkbaar model heeft gebouwd. Zodra de begroting 2024 wordt goedgekeurd door de Staten van Aruba zal ik de offerte accorderen en de overeenkomst van opdracht met EBA ondertekenen. Helaas heeft de Arubaanse politiek niet eerder een dergelijk model laten ontwikkelen, hetgeen naar mijn mening een belangrijk en noodzakelijk instrument is om op een juiste wijze beslissingen te kunnen nemen om de minima te ondersteunen met compenserende maatregelen.

Sinds 1994 werd het bestaansminimum gedefinieerd als "het bedrag dat noodzakelijk is om een pakket van consumptieve en collectieve goederen te verschaffen dat in de maatschappij algemeen als een minimum wordt gezien." Bij het actualiseren van het bestaansminimum in 2010 werd wederom uitgegaan van dit concept. In het rapport van 2010 werd aangemerkt dat hier niet bedoeld wordt op een absoluut minimum om te kunnen overleven. Beoogd werd vast te stellen welk inkomen noodzakelijk is om binnen de Arubaanse samenleving op een sociaal en ethisch aanvaardbare manier te functioneren. Sinds 2010 heeft geen actualisatie hiervan plaatsgevonden. Als minister van Economische Zaken heb ik financiële middelen beschikbaar gesteld voor het uitvoeren van de Income and Expenditure Survey door het Centraal Bureau van Statistiek welke data zal verschaffen die de basis vormt voor het herbepalen van het bestaansminimum.

Hoewel het actuele bestaansminimum als een richtlijn wordt gebruikt in het maatschappelijke debat over armoede op Aruba, bestaat de behoefte om naast het ontwikkelen van een koopkrachtmodel, ook de armoedegrens of "poverty line" te bepalen. Als minister van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling, is mijn ministerie in het kader van het Landspakket, bezig met het opstellen van een notitie over de verschillende beleidslijnen m.b.t. het economisch beleid om ondersteuning te vragen aan Nederland voor o.a. het bepalen van een armoedelijn. Indien deze ondersteuning ontvangen kan worden vanuit Nederland, zullen het Centraal Bureau van Statistiek en betrokken stakeholders hierin ondersteund worden.

Het definiëren van een armoedegrens voor Aruba in combinatie met het ontwikkelen van koopkrachtmodel vormen randvoorwaarden voor het ontwikkelen en implementeren van een integraal armoedebeleid. De definitie zal de noodzakelijke inzichten verschaffen in het aantal burgers dat onder, op en net boven de armoedegrens vallen waardoor een gerichte beleidsaanpak ter bestrijding van armoede kan worden ontwikkeld en geïmplementeerd.

Deze informatie over het aantal dient als nulmeting, een evidence- based aanpak van armoede. Deze nulmeting faciliteert het monitoren van de ontwikkeling van het aantal burgers die onder op en net boven de armoedegrens waardoor gericht het beleid kan worden geïntensiveerd of aangepast. De beschikbaarheid over een koopkrachtmodel biedt Land Aruba de mogelijkheid om de effecten van beleidsvoorstellen op de koopkracht van burgers inzichtelijk te maken. Deze verworven inzichten leveren een belangrijke bijdrage aan onder andere het onderbouwen van de gekozen beleidsstrategie en de noodzaak of niet van mitigatiemaatregelen bij een integraal armoedebeleid.

3. *Heeft de regering een beleid ontwikkeld gericht op het aanpakken van armoede?*

Om huishoudens die financieel zwak zijn beter te kunnen ondersteunen en niet lukraak en arbitrair met compenserende maatregelen te komen, zal in 2024 een koopkrachtmodel worden ontwikkeld. Hier is een offerte ontvangen van Economisch Bureau Amsterdam (EBA) die voor Bonaire een vergelijkbaar model heeft gebouwd. Zodra de begroting 2024 wordt goedgekeurd door de Staten van Aruba zal ik de offerte accorderen en de overeenkomst van opdracht met EBA ondertekenen. Helaas heeft de Arubaanse politiek niet eerder een dergelijk model laten ontwikkelen, hetgeen naar mijn mening een belangrijk en noodzakelijk instrument is om op een juiste wijze beslissingen te kunnen nemen om de minima te ondersteunen met compenserende maatregelen.

Sinds 1994 werd het bestaansminimum gedefinieerd als “het bedrag dat noodzakelijk is om een pakket van consumptieve en collectieve goederen te verschaffen dat in de maatschappij algemeen als een minimum wordt gezien.”

Bij het actualiseren van het bestaansminimum in 2010 werd wederom uitgegaan van dit concept. In het rapport van 2010 werd aangemerkt dat hier niet bedoeld wordt op een absoluut minimum om te kunnen overleven. Beoogd werd vast te stellen welk inkomen noodzakelijk is om binnen de Arubaanse samenleving op een sociaal en ethisch aanvaardbare manier te functioneren. Sinds 2010 heeft geen actualisatie hiervan plaatsgevonden. Omdat actuele cijfers van belang zijn in beleidsontwikkeling en beleidsmonitoring, heb ik als Minister van Economische Zaken financiële middelen beschikbaar gesteld voor het uitvoeren van de Income and Expenditure Survey door het Centraal Bureau van Statistiek welke data zal verschaffen die de basis vormt voor het herbepalen van het bestaansminimum.

Hoewel het actuele bestaansminimum als een richtlijn wordt gebruikt in het maatschappelijke debat over armoede op Aruba, bestaat de behoefte om naast het ontwikkelen van een koopkrachtmodel, ook de armoedegrens of "poverty line" te bepalen. Als Minister van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling, is mijn ministerie in het kader van het Landspakket, bezig met het opstellen van een notitie over de verschillende beleidslijnen m.b.t. het economisch beleid om ondersteuning te vragen aan Nederland voor o.a. het bepalen van een armoedelijijn. Indien deze ondersteuning ontvangen kan worden vanuit Nederland, zullen het Centraal Bureau van Statistiek en betrokken stakeholders hierin ondersteund worden.

Het definiëren van een armoedegrens voor Aruba in combinatie met het ontwikkelen van koopkrachtmodel vormen randvoorwaarden voor het ontwikkelen en implementeren van een integraal armoedebeleid. De definitie zal de noodzakelijke inzichten verschaffen in het aantal burgers dat onder, op en net boven de armoedegrens vallen waardoor een gerichte beleidsaanpak ter bestrijding van armoede kan worden ontwikkeld en geïmplementeerd.

Deze informatie over het aantal dient als nulmeting, een evidence- based aanpak van armoede. Deze nulmeting faciliteert het monitoren van de ontwikkeling van het aantal burgers die onder op en net boven de armoedegrens waardoor gericht het beleid kan worden geïntensiveerd of aangepast. De beschikbaarheid over een koopkrachtmodel biedt Land Aruba de mogelijkheid om de effecten van beleidsvoorstellen op de koopkracht van

burgers inzichtelijk te maken. Deze verworven inzichten leveren een belangrijke bijdrage aan onder andere het onderbouwen van de gekozen beleidsstrategie en de noodzaak of niet van mitigatiemaatregelen bij een integraal armoedebeleid

4. *In hoeverre is de Arubaanse economie geraakt door de invoering van het BBO aan de grens?*

Het concept van het effect op de economie als gevolg van de invoering van de BBO aan de grens (als een enkelvoudige factor) is complex waarvoor geen methode voor berekening of schatting is ontwikkeld.

In mei 2023 wordt een nominale BBP groei van 10,1 procent en een inflatie van 4,4 procent geprojecteerd. De projectie van de inflatie in dit geval is gebaseerd op de ontwikkeling van internationale prijzen, een daling van 7,1% van de elektriciteitsprijzen in mei 2023, een stijging van 1 procent van de BBO in januari 2023. Aangezien de BBO aan de grens nog niet was goedgekeurd door de Staten in maart-april 2023, is het mogelijke inflatoire effect niet meegenomen in de inflatieprognose voor 2023. Wat betreft de stijging van het BBP zijn de belangrijkste drijfveren de totale investeringen, totale consumptie en de verwachte groei van het toerisme. In de volgende Economic Outlook van DEZHI (begin december) zal de verwachte inflatie voor 2023 en 2024 worden herzien op basis van de meest recente gegevens en zullen de voorlopige gevolgen van de BBO aan de grens worden meegenomen.

Uit gepubliceerde handelsstatistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt in de periode van januari tot en met augustus 2023 dat de importwaarde en importgewicht zijn gestegen ten op zichte van de periode van januari tot en met augustus 2022, waardoor de cijfers in ieder geval niet aantonen dat de invoering van de BBO aan de grens tot minder import heeft geleid. De importwaarde bedroeg Afl. 1.7 miljard voor de periode van januari-augustus 2023 vergeleken met een importwaarde van Afl. 1.5 miljard voor de periode van januari-augustus 2022. Dit is een stijging van Afl. 177 miljoen. Het gewicht van de import bedroeg 460 miljoen kilo's voor de periode van januari-augustus 2023 vergeleken met het gewicht van de import van 427 miljoen kilo's voor de periode van januari-augustus 2022. Dit is een stijging van 33 miljoen kilo's. Voor wat betreft de ontwikkeling van de inflatie

deze toont een dalende tendens zoals blijkt uit de gepubliceerde inflatiecijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek:

Inflation 2023	jan	feb	mar	april	may	june	juli	aug
End of period: 12 maanden	6.6	7.1	5.9	4.9	4.0	2.8	1.7	0.5
Period average inflation: 24 maanden	5.8	6.1	6.2	6.3	6.1	5.9	5.6	4.9

Bron: CBS

5. *Welke maatregelen zal vanuit het ministerie van economie worden getroffen om verder verhoging van prijzen van goederen te vermijden?*

De overheid stelt voor verschillende producten waaronder de producten in de Canasta Basico, lokaal geproduceerde kippeneieren en aardolieproducten de prijzen vast. Hiermee wordt in principe de verhoging van de prijzen van deze producten niet geëlimineerd maar is gekozen voor een maximale procentuele marge welk toebedeeld wordt aan de ondernemer. Omdat deze producten geïmporteerd worden zijn de prijzen van ook deze producten afhankelijk van de prijzen in het land van productie en onderhevig aan de inflatie in het land van productie (prijzen van productiemiddelen en arbeid) en tevens aan de transportkosten. De prijzenverordening geeft de minister belast met Economische Zaken de bevoegdheid om maximale prijzen vast te stellen indien kan worden bewezen door middel van onderzoek dat de ondernemer een product voor een onredelijke/onrechtvaardige prijs aan de consument biedt. De overheid kan dus maximale prijzen vaststellen en hiermee de invloed van de interne kosten/winst op de prijzen verlichten.

Het stimuleren van een gezonde concurrentie, het bestrijden van kartelvorming en monopolies heeft dus de voorkeur van de overheid en ten aanzien van dit aspect zal de Autoriteit Markt en Consument, in het Engels: the Aruban Fair Trade Authority (AFTA) een belangrijke rol spelen. Per 1 januari 2024 zal de mededingingsverordening officieel in werking treden onder toezicht van de AFTA. Het consumentengedrag kan ook een belangrijke rol spelen bij het vaststellen van prijzen door de ondernemer. Wanneer consumenten goed op de hoogte zijn van hun rechten en van de invloed die

zij kunnen hebben om concurrentie te bevorderen kan dit prijsverhogingen mitigeren. Bewustwording van de consumenten kan dus een belangrijke rol spelen om de prijzen van producten en diensten te controleren. In 2023 heeft de minister belast met Economische Zaken bijgedragen aan de bewustwording van de consumenten doormiddel van een campagne uitgevoerd door de SEDECO. In 2024 zal de minister een ontwerp-Landsverordening consumentenrechten laten opstellen met als doel de consumentenbescherming onder te brengen bij de AFTA. De AFTA zal het toezicht op de naleving van de wettelijke bepalingen over consumentenbescherming houden en zal zorgdragen voor de voorlichting, binnen het kader van de toezichtstaak, over de rechten en plichten van consumenten en van bedrijven. De AFTA zal daarbij gebruik maken van een (digitaal) informatieloket. De nieuwe consumententaken voor de AFTA houden geen individuele geschillenbeslechting in. Toezicht en handhaving is bedoeld voor ernstige overtredingen van de consumentenrechten op collectief niveau. De voorlichtingstaak is bedoeld om consumenten weerbaarder te maken zodat zij zelf in staat zijn geschillen, die zij bijvoorbeeld met een leverancier hebben, op te lossen. Op 13 oktober 2023 heeft de ministerraad goedgekeurd dat collectieve consumentenbescherming zal worden ondergebracht bij de AFTA. De vereiste wetswijzing wordt momenteel voorbereid.

Aangezien consumentenscherming onvolledig is zonder effectieve toegang tot geschillenbeslechting, heeft de minister van Economische Zaken het Gemeenschappelijk Hof van Justitie aangeschreven met het verzoek om een geschillencommissie, dan wel "small claims court" in te voeren en heeft het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van concept wetgeving voorzien. Naar aanleiding hiervan heeft het Gemeenschappelijk Hof van Justitie besloten om met een pilot "Small Claims Courts" te starten en heeft de minister van Economische Zaken voorzien van enige reactie op de concept wetgeving. De concept wetgeving wordt momenteel doorgenomen en zal binnenkort aan de Ministerraad worden aangeboden.

6. *Kan de minister een overzicht verschaffen van de controles die zijn uitgevoerd op de prijzen in de supermarkten in de afgelopen jaar?*

Bijgevoegd als bijlage treffen de Statenleden het overzicht van de controles die zijn uitgevoerd op de prijzen in de supermarkten in de afgelopen jaar (Bijlage 2).

7. *Wat is de stand van zaken omtrent de werkzaamheden die worden uitgevoerd in de binnenstad van Oranjestad?*

Volgens de meest recente update van DOW nadert de aannemer de voltooiing van het project, met een verwachte opleveringsdatum van 10 november aanstaande, betreffende de Columbusstraat en Wilhelminastraat. Eind oktober zijn 50 nieuwe lichtmasten geïnstalleerd. Recentelijk is het bestek van de tweede fase van het revitaliseringsplan van Oranjestad door de DOW aangeboden betreffende de vernieuwing en uitbreiding van de parkeerplaats bij het Lagoen en het verfraaien en vernieuwen van de Wilhelminastraat vanaf het kruispunt van El Gaucho naar Suikertuintje, met een geschatte kostenraming van Afl. 450.000,00.

8. *Ondernemers maken zich zorg omtrent de parkeermeters, als gevolg hiervan is het verkeer van mensen in de binnenstad afgenomen. Welke maatregelen zal de minister nemen, om tegemoet te komen aan de wensen van ondernemers in de binnenstad van Oranjestad?*

De betrokken minister is bezig om de parkeercapaciteit in Oranjestad uit te breiden, als onderdeel van de tweede fase van het stadsvernieuwingsproject. Het project omvat de uitbreiding van het bestaande parkeerterrein bij de Lagune van 18 naar 27 plaatsen. Deze ontwikkeling, met een geschatte kostprijs van ongeveer Afl. 450.000,00 zal zorgen voor meer parkeergelegenheid rond Wilhelminastraat/Columbusstraat. Met betrekking tot het veronderstelde negatieve effect van de invoering van de parkeermeters is nog onduidelijk of de plaatsing van parkeermeters een negatieve invloed heeft gehad op het voetgangersverkeer in het centrum van de stad. Eerlijkheidshalve dient vermeld te worden dat bepaalde ondernemers van mening zijn dat betaald parkeren heeft geleid tot minder klanten, terwijl andere ondernemers van mening zijn dat betaald parkeren noodzakelijk is.

9. *Kan de Minister aangegeven wat is de stand van zaken met betrekking tot SEDECO?*

SEDECO heeft als doelstelling "het bevorderen van de belangen van huurders en consumenten, het waarborgen van hun recht op voorlichting en hun recht van vereniging ter behartiging van hun belangen, alsmede het bijdragen aan de sociale en economische belangen van huurders en consumenten". In de praktijk ligt de focus van SEDECO op klachtenregistratie op het gebied van huur- en consumentenzaken en het oplossen van individuele huur- en consumentengeschillen tussen huurders en verhuurders respectievelijk consumenten en leveranciers.

Opgemerkt dient te worden dat in de memorie van toelichting bij de Mededingingsverordening is aangegeven dat na 3 jaar aan de AFTA een Consumentenautoriteit zal worden toegevoegd. De wens is om hier een flinke versnelling aan te brengen en z.s.m. te starten met de voorbereidingen. Het versneld toevoegen van consumententoezicht aan de AFTA is verstandig omdat dit het consumentenprofiel van de AFTA versterkt. Het draagvlak voor de AFTA in de maatschappij wordt daarmee steviger. Indien consumentenbescherming zoals hiervoor omschreven zal worden ondergebracht bij de AFTA, dan zal SEDECO niet langer belast zijn met voorlichtingstaken. Het toezicht op de naleving van de wettelijke bepalingen over consumentenrechten zal aan de taken van de AFTA worden toegevoegd alsook de voorlichting over de rechten en plichten van consumenten en bedrijven. De voorlichtingstaak is bedoeld om consumenten weerbaarder te maken zodat zij zelf in staat zijn geschillen, die zij bijvoorbeeld met een leverancier hebben, op te lossen. De AFTA zal de consument middels een (digitaal) informatieloket voorlichting geven. De handhavingstaak van de AFTA richt zich op collectieve schending van consumentenrechten.

De ondersteuning van SEDECO aan de Huurcommissie blijft een overheidstaak. Het wervings- en selectieproces voor een voorzitter- en plaatsvervangende voorzitter en een secretaris en plaatsvervangende secretaris voor de Huurcommissie is momenteel gaande.

10. *Welke beleidsplannen zijn ontplooid om consumenten effectief bescherming te bieden?*

De overheid stelt voor verschillende producten, waaronder de producten in de Canasta Basico, lokaal geproduceerde kippeneieren en aardolieproducten de prijzen vast. Hiermee wordt in principe de verhoging van de prijzen van deze producten niet geëlimineerd maar is gekozen voor een maximale procentuele marge welk toebedeeld wordt aan de ondernemer. Omdat deze producten geïmporteerd worden zijn de prijzen afhankelijk van de prijzen in het land van productie en onderhevig aan de inflatie in het land van productie (prijzen van productiemiddelen en arbeid) en tevens aan de transportkosten.

De prijzenverordening geeft de minster belast met Economische Zaken de bevoegdheid om maximale prijzen vast te stellen indien kan worden bewezen door middel van onderzoek dat de ondernemer een product voor een onredelijk/onrechtvaardig prijs aan de consument biedt. De overheid kan dus maximale prijzen vaststellen en hiermee de invloed van de interne kosten/winst op de prijzen verlichten. Het stimuleren van een gezonde concurrentie, het bestrijden van kartelvorming en monopolies heeft dus de voorkeur en ten aanzien hiervan zal de Autoriteit Markt en Consument, in het Engels aangeduid als the Aruban Fair Trade Authority (AFTA) een belangrijke rol spelen. Per 1 januari 2024 zal de mededingingsverordening officieel in werking treden onder toezicht van de AFTA.

Het consumentengedrag kan ook een belangrijke rol spelen bij het vaststellen van prijzen door de ondernemer. Wanneer consumenten goed op de hoogte zijn van hun rechten en van de invloed die zij kunnen hebben om concurrentie te bevorderen kan dit prijsverhogingen mitigeren. Bewustwording van de consumenten kan dus een belangrijke rol spelen om de prijzen van producten en diensten te controleren. In 2023 heeft de minister belast met Economische Zaken bijgedragen aan de bewustwording van de consumenten doormiddel van een campagne uitgevoerd door de SEDECO. In 2024 zal de minister een ontwerp-landsverordening consumentenrechten laten opstellen met als doel de consumentenbescherming onder te brengen bij de AFTA. De AFTA zal het toezicht op de naleving van de wettelijke bepalingen over consumentenbescherming houden en zal zorgdragen voor de voorlichting, binnen het kader van de toezichtstaak, over de rechten en plichten van

consumenten en van bedrijven. De AFTA zal daarbij gebruik maken van een (digitaal) informatieloket. De nieuwe consumententaken voor de AFTA houden geen individuele geschillenbeslechting in. Toezicht en handhaving is bedoeld voor ernstige overtredingen van de consumentenrechten op collectief niveau. De voorlichtingstaak is bedoeld om consumenten weerbaarder te maken zodat zij zelf in staat zijn geschillen, die zij bijvoorbeeld met een leverancier hebben, op te lossen. Op 13 oktober 2023 heeft de ministerraad goedgekeurd dat collectieve consumentenbescherming zal worden ondergebracht bij de AFTA. De vereiste wetswijzing wordt momenteel voorbereid. Bij brief van 11 maart jl. is de zienswijze van de President van het Hof opgevraagd met betrekking tot het voorstel voor de mogelijke implementatie van een small claims court in Aruba. Het doel van dit voorstel is om een snelle, eenvoudige en kosteneffectieve procedure te bieden ten behoeve van consumenten voor zaken met betrekking tot kleine vorderingen. Als minister belast met consumentenbescherming is dit te beschouwen als een aanvulling op de bescherming van de consument.

De zienswijze van het Hof is op 22 september jl. ontvangen, inclusief een ontwerp-wetsvoorstel en de daarbij behorende memorie van toelichting. Het ontwerp is gebaseerd op een bevredigend praktijkexperiment dat is uitgevoerd door het Gerecht in Eerste Aanleg van Curaçao en heeft geleid tot aanvulling van het Procesreglement voor civiele zaken. Dit initiatief wordt breed gesteund door de rechters van het Gerecht in Eerste Aanleg van Aruba en wordt beschouwd als een waardevolle verbetering van ons juridisch systeem. De concept wetgeving wordt momenteel doorgenomen en zal binnenkort aan de ministerraad worden aangeboden.

11. *MKB'S zijn de ruggengraat van de Arubaanse economie. Welke beleidsmatige keuzes zijn genomen om de MKB'S te ondersteunen?*

De Commissie Economisch Herstel heeft gewerkt aan het opstellen van diverse voorstellen investerings- en fiscale stimuleringsmaatregelen welke thans door de DIMP worden bestudeerd om in begunstigend beleid, dan wel wetgeving te worden vastgelegd. De nota "Proposal of investment and fiscal incentives" is aan de minister van Financiën en Cultuur aangeboden. In 2024

zal de minister van Economische Zaken samen met Stichting Qredits en mogelijk met twee andere financiële instellingen een agrifund oprichten met een omvang van ongeveer Afl. 3.000.000,00 om agrarisch ondernemersschap te stimuleren.

De minister belast met Ecomische Zaken stimuleert en ondersteunt het Midden en-Klein Bedrijf (MKB) doormiddel van workshops, coaching sessies en door het verschaffen van belangrijke informatie over het starten van een bedrijf, exportmogelijkheden enz., georganiseerd door de Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (DEZHI). De DEZHI heeft hiervoor twee units, namelijk IDEA en Exprodesk die jaarlijks meerdere workshops en cursussen organsieren voor de MKB. Terwijl IDEA workshops en coaching sessies organsieert voor ondernemers waaronder startende ondernemers, ondernemers in verschillende sectoren, jonge ondernemers en de workshop sportpreneurship, verzorgt Exprodesk workshops waaronder de Aruba Verse en coaching sessies voor ondernemers die producten en diensten naar het buitenland willen exporteren. Beide Units hebben elk een website met informatie aan de ondernemers. De DEZHI zal ook binnenkort een training geven over creative entrepreneurship om zodoende entrepreneurship in de creatieve industrie te bevorderen.

De minister belast met Economische Zaken heeft de beleidsrichtijnen van de Vestigingsverordening aangepast, de definitie van lokaal is uitgebreid en tevens e-forms zijn geïntroduceerd om de aanvragen voor een vestigingsvergunning te faciliteren en versnellen. De minister heeft een commissie ingesteld (Commissie Economisch Herstel), bestaande uit leden van de publieke en private sector om een voorstel te maken over mogelijke investerings- en fiscale prikkels. De nota "Proposal of investment and fiscal incentives" is aan de minister van Financien en Cultuur aangeboden. Op 28 juni 2022 heeft de Staten van Aruba mij gemachtigd om een schenking te verrichten aan Stichting Qredits zodat Qredits leningen tegen lage rente kan aanbieden aan ondernemers die door COVID zijn getroffen. Inmiddels zijn de eerste leningen versterkt aan lokale ondernemers en uit de ontvangen terugkoppeling blijkt dat er een grote noodzaak is bij het MKB aan dergelijke laagrentende leningen.

In 2024 zal de minister van Economische Zaken samen met Stichting Qredits en mogelijk met twee andere financiële instellingen een agrifund oprichten

met een omvang van ongeveer Afl. 3.000.000,- om agrarisch ondernemersschap te stimuleren. In samenwerking met Qredit zal de Small Business Academy voortgezet worden. Na twee succesvolle sessies zal ook ter bevordering van het agrarisch ondernemersschap het Agri Business academy worden aangeboden aan startende en bestaande bedrijven in de commerciële landbouw.

12. *In welke fase bevindt de schuldsaneringsregeling in het wetgevingsproces?*

Gelet op de beperkte capaciteit en financiële middelen is besloten om in 2023 de inspanning te richten op de implementatie van de AFTA en nu de uitbreiding van de AFTA door het aanvullen van de taken van de AFTA met consumentenbescherming. In 2023 is ook gekozen om de aandacht en financiële middelen te richten op het in kaart brengen van de kredietmarkt en rente op Aruba met als doel het maximale toegestane rente percentage op consumentenkrediet vast te kunnen stellen met streefdatum 1 januari 2024. Teneinde een juiste beslissing te kunnen waarmee de consument wordt beschermd maar tevens marktverstoring wordt beperkt. In 2024 zal het project schuldsaneringsregeling worden opgepakt. Zodra daar meer over bekend is zal de Staten worden geïnformeerd.

13. *Kan de minister een overzicht verstrekken van gesubsidieerde stichtingen die diensten verricht voor het ministerie van economie?*

Onder de begroting van Servicio na Defensa di Consumidor (SEDECO) is onder de post Subsidie in de ontwerp-Landsbegroting 2024, Afl. 109.800,00 opgenomen ten behoeve van Stichting Consumidornan Arubano Solidario (CAS).

14. *Kan de Minister toelichten, wat de meerwaarde en effectiviteit is van de financieel educatie programma?*

In 2022 ging het project "Finansa den mi Hogar" van start in het district van Paradera om vervolgens in 2023 aangeboden te worden in de districten Oranjestad, San Nicolas, Savaneta en Noord. Op 7 november 2023 zal het programma worden aangeboden aan de burgers van Santa Cruz. Het project

“Finansa den mi Hoger” is gericht op het bevorderen van de financiële geletterheid van de Arubaanse burger. Gedurende vier weken met één sessie per week, komen de volgende thema’s met bijbehorende onderwerpen aan bod:

1. Ik ben effectief in mijn huis: hoe kan ik sparen, het concept van effectieve kopen en kopen zonder emoties;
2. Ik los mijn schuld af: verantwoordelijkheid schuld, wettelijk proces niet aflossen schuld, gevolgen van rechterlijke uitspraak en het voorkomen van niet kunnen aflossen;
3. Ik investeer in mijn toekomst: het belang van doelen, type doelen, investeren voor de toekomst en investeren in onze kinder;
4. Basic Budgeting: wat houdt budgetteren in, prioriteit en luxe, toepassen van budgetting en budgetteren conform inkomsten.

Het aanbod van specifieke onderwerpen draagt bij aan de meerwaarde van het project Finansa den mi Hoger, een financieel educatie programma. Het project helpt burgers om financiële basisvaardigheden te verwerven zoals zoals budgettering, sparen, investeren en schuldbeheer, waardoor de deelnemers beter in staat zijn om financiële beslissingen te nemen met verbeterde financiële geletterheid als gevolg. Ook leiden de onderwerpen over schuld dat de burgers de risico’s en gevolgen van het hebben van schuld waardoor ze meer bewuste keuzes zullen maken over het aangaan van schulden of niet, het beheren van schulden en het vermijden van overmatige schuldenlast. Dit leidt tot risicovermindering en een beter schuldbeheer. Onderwerpen over sparen en investeren kunnen de burgers aanmoedigen om te sparen en te investeren voor hun toekomst, waardoor ze financiële zekerheid opbouwen. Het project over financiële educatie leert de deelnemers om verantwoorde financiële keuzes te maken waardoor het project een bijdrage levert aan de financiële stabiliteit van de deelnemer en daardoor ook aan een grotere financiële stabiliteit van de Arubaanse samenleving als geheel.

De effectiviteit van het financieel educatie programma is afhankelijk van factoren zoals de onderwerpen, de betrokkenheid van de deelnemers, de toegang tot het lesmateriaal, locatie en tijdstip. Bij het opstellen van het programma was de uitwerking van deze factoren van belang voor een effectief programma. Het programma kan als effectief worden beschouwd doordat:

- De onderwerpen zijn specifiek gerelateerd aan financiële educatie;
- De deelnemers ontvangen bij deelname aan alle vier sessies een deelnamecertificaat;
- De deelnemers ontvangen gratis het lesmateriaal en de deelname is ook gratis;
- Het programma wordt in alle 6 districten van Aruba aangeboden. Het programma vindt plaats in een locatie in hun respectievelijke districten wat laagdrempelig is voor de deelname;
- Er is rekening gehouden met het algemene werkschema op Aruba. Het programma wordt aangeboden van 19:30- 21:00.

Gezien het succes van dit programma, zal een vergelijkbaar programma worden aangeboden in 2024, maar in plaats van een grote bijeenkomst gedurende 4 weken in de districten, zal het nieuwe programma in de buurten worden aangeboden voor kleinere groepen en gedurende drie achtereenvolgende dagen. De intentie is om zo veel mogelijk mensen aan dit soort trainingen te laten deelnemen om financiële educatie dichterbij de burger te brengen. In 2024 zal het ministerie van Economische Zaken van start gaan met een nationale campagne om sparen te stimuleren, vooral onder jongeren.

15. *Minister por indica cual incentivo ta por promovi pa impulsa entrepreneurship?*

De minister belast met Economische Zaken stimuleert en ondersteunt het Midden en-Klein Bedrijf (MKB) doormiddel van workshops, coaching sessies en door het verschaffen van belangrijke informatie over het starten van een bedrijf, exportmogelijkheden enz., georganiseerd door de Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (DEZHI). De DEZHI heeft hiervoor twee units, waaronder IDEA en Exprodesk die jaarlijks meerdere workshops en cursussen organiseren voor de MKB. Terwijl IDEA workshops en coaching sessies organiseert voor ondernemers waaronder startende ondernemers, ondernemers in verschillende sectoren, jonge ondernemers en de workshop sportpreneurship, verzorgt Exprodesk workshops waaronder de Aruba Verse en coaching sessies voor ondernemers die producten en diensten naar het buitenland willen exporteren. Beide Units hebben elk een website met informatie aan de ondernemers. De DEZHI zal ook binnenkort een training

geven over creative entrepreneurship om zodoende entrepreneurship in de creatieve industrie te bevorderen. De minister belast met Economische Zaken heeft de beleidsrichtlijnen van de Vestigingsverordening aangepast, de definitie van lokaal is uitgebreid en tevens e-forms zijn geïntroduceerd om de aanvragen voor een vestigingsvergunning te faciliteren en versnellen. De minister heeft een commissie ingesteld (Commissie Economisch Herstel), bestaande uit leden uit de publieke en private sector om een voorstel te maken over mogelijke investerings- en fiscale prikkels. De nota "Proposal of investment and fiscal incentives" is aan de minister van Financiën en Cultuur aangeboden. Besluit is nog niet genomen. Op 28 juni 2022 heeft de Staten van Aruba mij gemachtigd om een schenking te verrichten aan Stichting Qredits zodat Qredits leningen tegen lage rente kan aanbieden aan ondernemers die door de COVID-19 pandemie zijn getroffen. Inmiddels zijn de eerste leningen versterkt aan lokale ondernemers en uit de ontvangen terugkoppeling blijkt dat er een grote noodzaak is bij het MKB aan dergelijke laagrentende leningen. In 2024 zal de minister van Economische Zaken samen met Stichting Qredits en mogelijk met twee andere financiële instellingen een agrifund oprichten met een omvang van ongeveer Afl. 3.000.000 om agrarisch ondernemerschap te stimuleren. In samenwerking met Qredit zal de Small Business Academy voortgezet worden. Na twee succesvolle sessies zal ook ter bevordering van het agrarisch ondernemerschap het Agri Business academy worden aangeboden aan startende en bestaande bedrijven in de commerciële landbouw.

16. *Cual oportunidad economico Minister lo desea di impulsa pa promote entrepreneurship bou di nos hobennan?*

Het stimuleren van entrepreneurship staat hoog op de agenda van het ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling. Het is van belang dat iedereen hieraan kan participeren waarin ook jongeren als toekomstige entrepreneurs. Het stimuleren van het ondernemerspotentieel onder jongeren past binnen een inclusieve economische groeistrategie gericht op de diversificatie van de Arubaanse economie. De diversificatie van de Arubaanse is beleidsprioriteit. Het ontwikkelen c.q. stimuleren van een nieuwe economische sector vergt daardoor een korte- en langetermijnstrategie. Hierin heeft de overheid de

taak om het ondernemerspotentieel onder jongeren te bevorderen: de jongeren van nu zijn de entrepreneurs van morgen. Daarom is het van belang de jongeren bewust te maken van de ontwikkelkansen van nieuwe economische sectoren en het belang van innovatie en technologie hierin gegeven de aanname van een grotere mate van interesse onder jongeren voor bedrijfsactiviteiten met een hoge mate van technologie en creativiteit. Even belangrijk is dat de jongeren goed geïnformeerd zijn van het proces om een bedrijf te starten en als toekomstige entrepreneur deel te nemen aan de formele economie in lijn met het doel om de informele economie te bestrijden. Het bevorderen van de ontwikkeling van de promising sectors en de revitalisatie van de binnenstad van Oranjestad en San Nicolas bieden kansen voor bestaande en toekomstige entrepreneurs waaronder jongeren. Daarom zal de minister belast met Economische Zaken de mogelijkheden verkennen om op een effectieve en efficiënte wijze het belang van entrepreneurship te stimuleren onder de jongeren voor de verdere economische ontwikkeling van Aruba.

17. *Minister a priminti den programma di partido Raiz y programma di gobernacion diversificacion di nos economia. Ki paso concreto Minister a tuma pa asina por realisa e promesa aki, cual otro pilar economico minister ta explorando?*

Economische diversificatie is van essentieel belang. Echter, Aruba's economie moet niet alleen zomaar diversifiëren, het moet ook overgaan naar economische formules die duurzaam, inclusief en toekomstbestendig zijn.

Het Nationaal Actieplan 'Aruba's Transitie naar een Duurzaam & Inclusief Economisch Model'[1] is ontwikkeld om concrete invulling te geven aan de voornoemde transitie. De strategie om nieuwe economische activiteiten en duurzame ontwikkeling te bevorderen, omvat investeren in versterking van de volgende (nog relatief zwakke) innovatieve sectoren op het eiland:

- Green tech (duurzame productie en besparing van water, energie en materialen);
- High tech landbouw (groente- en fruitproductie op commercieel schaal);
- Circulair/ duurzaam bouwen (advies, ontwerp, realisatie, beheer en sloop van bouwconstructies);

Adviesering op het gebied van duurzaam ondernemen en duurzame ontwikkeling. Hieronder volgt een overzicht van de lopende projecten uit het actieplan inclusief hun status.

PROJECTEN UIT ACTIEPLAN	STATUS
1. Nationaal Zonne-energie Plan Maatregelenpakket om de aanschaf van zonnepanelen en energieopslag te stimuleren onder huishoudens en bedrijven. Daarnaast ook borgen dat huishoudens met fragiele financiële posities ook kunnen meeprofiteren van goedkopere energie.	Nog niet opgepakt in verband met focus en alignment met Nationaal Energienota.
2. Oprichting Aruba Sustainability Fund (ASF) Financieringsprogramma voor groot- en kleinschalige duurzaamheidsprojecten door huishoudens en bedrijven.	In voorbereiding, meegenomen als voorstel ter uitbreiding van het Landspakket om hulp te krijgen vanuit Nederland voor uitwerking en implementatie.
3. Meer Fiscale Incentives Maatregelenpakket om de installatie van green tech oplossingen, circulair (ver)bouwen, renovatie van leegstaande panden en lokale verwerking of valorisatie van bouwafval te stimuleren bij huishoudens, bedrijven en de overheid door het fiscaal aantrekkelijk(er) te maken.	Nog niet opgepakt in verband met focus.
4. Island Impact – Innovatie Accelerator Activeren van lokale bedrijven om duurzame en circulaire pilots te implementeren door ze te koppelen aan internationale front runners(kennispartners) i.s.m. de Aruba Circular Economy Foundation (ACEF).	In voorbereiding voor goedkeuring in minister-raad. In samenwerking met ACEF is operationeel model opgesteld. Lokale en internationale partners zijn aangesloten. Verwachting is dat project van start gaat in Q1 2024.
5. Verplichte Duurzaamheidsrapportage Initiatief om relatief grote publieke en private organisaties op het eiland verplicht hun impact op mens, de natuur en de economie publiekelijk te laten rapporteren.	Nog niet opgepakt in verband met focus.

6. Overstappen Naar Elektrisch Rijden Pilot om het energieverbruik overheid verder te verduurzamen en operationele kosten te verlagen door over te stappen naar elektrisch rijden. Hierbij wordt ook invulling gegeven aan de voortrekkersrol van de overheid.	In uitvoering – Total Cost of Ownership voor nieuwe elektrische voertuigen voor DE-ZHI is opgesteld en op basis hiervan keuze gemaakt. In samenwerking met ELMAR wordt oplaadfaciliteit ontworpen en geïnstalleerd. Verwachting is dat dit pilot project afgerond zal zijn in Q1 2024.
7. Haalbaarheid Groene Waterstofketen In samenwerking met het ministerie van Arbeid, Integratie en Energie de haalbaarheid toetsen van een transnationale waardeketen voor groene waterstof op Aruba.	Nog niet opgepakt in verband met onduidelijkheid rondom plannen en timing ministerie van Energie.
8. Haalbaarheid Handel in CO2 Rechten Onderzoek om in kaart te brengen of en hoe de handel in CO2 emissierechten kan bijdragen aan de bestendiging en diversificatie van onze economie.	In uitvoering – Onderzoek is verdeeld in twee fases. Fase 1 is inmiddels afgerond. Hieruit blijkt dat er kansen bestaan voor Aruba. Fase 2 gaat eind 2023 van start om een platform (markt) te creëren voor het faciliteren van de handel in lokaal gegeneerde CO2 emissierechten. Verwachte einddatum nog niet bekend.
9. Water- en Energiebesparing Overheidsgebouwen Pilot voor het verhogen van de water- en energie-efficiëntie binnen overheidsgebouwen en -bedrijfsvoering. Hierbij wordt ook invulling gegeven aan de voortrekkersrol van de overheid.	In voorbereiding - Het Statengebouw is de gekozen locatie voor de pilot. Voorzitter en Griffier van de Staten van Aruba hebben toestemming gegeven. ASDC is inmiddels aangesloten en zal de water- en energiescan uitvoeren. Verwachting is dat de scan eind Q1 gereed zal
10. Agripreneurial Development Program (ADP) Dit initiatief bevordert lokale groenten en fruitproductie door financiële steun (Agrifund), training (Agri Business Academy i.s.m. Qredits) en toegang tot landbouwgrond (Agri-Innovation Park) te bieden.	In uitvoering – 60 ondernemers (in spe) hebben de Agr Business Academy training gevolgd. De Agri-Fund en Agri Innovation zijn in voorbereiding en ook meegenomen als onderdeel van het Landspakket (voorstel) om hulp te krijgen vanuit Nederland voor uitwerking en implementatie. Verwachte einddata nog niet bekend.
11. Marktanalyse Economische Rendabiliteit	Nog niet opgepakt in verband met focus, is gekoppeld aan de Agri Innovation park.

Inventarisatie meest kansrijke gewassen (inclusief onderliggende technologie en verdienmodellen) voor succesvolle productie en commercialisatie op de Arubaanse markt.	
12. Agritech Summit Aruba Regionale "match making" summit waarbij innovatoren vanuit de hele wereld worden uitgenodigd om hun visies en oplossingen te delen met de lokale en regionale landbouwondernemers.	Nog niet opgepakt in verband met focus op uitwerking overige projecten. Is ook gekoppeld aan de Agri-Innovation Park.
13. Uitbreiding Wettelijke Kaders Bouwvergunning In kaart brengen hoe we middels de bouwvergunning (en achterliggende wettelijke kaders) kunnen borgen dat duurzaam en circulair de nieuwe bouwstandaard wordt.	Nog niet opgepakt in verband met focus op uitwerking overige projecten.

18. *Welke maatregeling zal worden getroffen om de prijsverhoging van benzine/diesel te mitigeren?*

De prijzen van aardolieproducten worden door de overheid vastgesteld op basis van een vastgestelde prijsstructuur. De prijsstructuur bestaat uit de inkoopprijs (posting), vracht, verzekering, dampverlies, de groothandels- en kleinhandelsprijs, de accijns en de BBO/BAVP en BAZV. De grootste componenten van de verkoopprijzen voor benzine, gasolie en kerosine zijn de 'posting' en de 'accijns'. De meeste componenten in de prijsstructuur zijn vast. De variabele componenten in de prijsstructuur zijn de posting en de BBO/BAVP en BAZV, die gerelateerd zijn aan de verkoopprijzen. Voor de posting (inkoopprijs) van deze aardolieproducten, wordt de "US Gulf Coast Waterbourne" (USGC) als basis gehanteerd. Deze internationale genoteerde prijzen worden dagelijks in de S&P Global Platts US Marketscan gepubliceerd. De vastgestelde maximale verkoopprijzen van de aardolieproducten worden maandelijks aangepast aan de ontwikkeling van de genoteerde prijzen en vindt telkens op de tweede woensdag van de maand plaats. Voor de berekening en vaststelling van de verkoopprijzen voor een bepaalde maand, worden de gemiddelde postings over de 30/31 dagen per product over de

vorige maand als basis gehanteerd. De wijzigingen van de genoteerde prijzen zijn direct van invloed op de verkoopprijzen van deze producten, die dienovereenkomstig stijgen of dalen. De prijzen van de aardolieproducten worden dus grotendeels beïnvloed door de internationale ontwikkelingen. Een interne maatregel om de stijging van de prijzen van aardolieproducten te kunnen mitigeren is een daling in de accijnzen of een vrijstelling van de BBO/BAVP en BAZV of een combinatie van beide, hetgeen budgettaire gevolgen met zich zal meebrengen.

19. *Overweegt de minister de korting op accijnzen op benzine/diesel te re-introduceren?*

Op 11 april 2023 heeft de minister belast met Economische Zaken het voorstel om de gevolgen van de stijgende prijzen in aardolieproducten (olie en diesel) te mitigeren met daarbij het verzoek om een zienswijze van het CAft. Op 25 april 2022 heeft het CAft niet positief gereageerd op het voorstel. Het re-introduceren van de korting op accijnzen op benzine/diesel betreft een gebalanceerde afweging rekeninghoudend met geldende begrotingsnormen en de regels van budgetdiscipline. Het verlagen van accijnzen is overigens een beslissing die onder de politieke verantwoordelijkheid valt van de minister van Financiën, hetgeen ook geldt ten aanzien van een verlaging van de BBO/BAVP.

20. *Hoe heeft de wereldeconomie de Arubaanse economie beïnvloed in de afgelopen jaren?*

Aruba als klein en open economie is sterk afhankelijk van de ontwikkeling van de wereldeconomie. Naast de afhankelijkheid van de Verenigde Staten voor toeristen, zijn internationale ontwikkelingen op de markten voor producten (food- non food waaronder olie) van grote invloed op de economische ontwikkeling van Aruba. De COVID-19 pandemie in 2020 heeft zoals wij allemaal weten de economie van Aruba sterk aangetast, hoewel het herstel ook snel heeft plaatsgevonden en dit duidelijk te zien is in de BBP groei van 2022 en 2023. Doch valt het op te merken dat deze crisis ons ook bewuster heeft gemaakt van de kwetsbaarheid van onze economie door de grote af-

hankelijkheid van toerisme. Bovendien, hoewel de economie in nominale termen groeit blijft de reële groei nog steeds achter. Een ander internationale factor die groot invloed heeft is de oorlog tussen Oekraïne en Rusland vanwege de grote invloed op de internationale prijzen. De wereldwijde inflatie is aanzienlijk en blijft een grote invloed hebben op de ontwikkeling van prijzen voor geïmporteerde producten. De meerdere crisis en latente uitbraak van oorlogen in de wereld zullen de internationale markt beïnvloeden en dit zal zijn gevolgen op de economie van Aruba hebben. Hierop hebben wij als klein land weinig tot geen invloed doch moeten we ons hierop voorbereiden en ons economisch beleid op duurzaamheid en diversificatie sturen.

21. *Welke stappen worden genomen om de economische stabiliteit op Aruba te behouden te midden van externe uitdagingen?*

Uit de economische prognoses van de DEZHI, de CBA en het IMF blijkt dat het bruto binnenlands products in nominale termen is toegenomen. De economische verwachting voor het jaar 2024 is positief. Volgens de economische verwachtingen van de DEZHI, de Centrale Bank van Aruba (CBA) en het International Monetary Fund (IMF), zal de economie van Aruba in nominale termen groeien.

De DEZHI verwacht een nominale economische groei van 4.6% in 2024 gelijk aan een nominaal bbp van Afl. 6.8 miljard (een herstel van 112% ten opzichte van 2019, Afl. 6.1 miljard). De DEZHI verwacht een inflatie van 3.2% in 2024. In juli 2023 heeft de CBA zijn Economic Outlook uitgebracht. De CBA verwacht een nominale groei van 4.0% en een reële economische groei van 1.2%. De CBA verwacht een inflatie van 0.9% in 2024. De economische verwachtingen oktober 2023 van het IMF ook in lijn met de positieve verwachtingen van de DEZHI en CBA. Het IMF verwacht een nominale groei van 3.4% in 2024 gelijk aan een nominaal bbp van Afl. 7.0 miljard. Het economisch herstel ten opzichte van 2019 is 117%. In reële termen verwacht het IMF een reële groei van 1.2%. De inflatie zal volgens het IMF op 2.3% uitkomen. Uit de economische prognoses van de DEZHI, de CBA en het IMF blijkt dat het bruto binnenlands products in nominale termen is hersteld en dat deze tendens consistent zal blijven. Het beleid van het ministerie van Economische Zaken is gericht op om economische stabiliteit te behouden en in

het bijzonder om groei te bevorderen, met de aandacht op groei in reële termen en niet slechts in nominale termen. Het Actieplan is een van de concrete plannen om diversificatie van de economie te bevorderen, namelijk door duurzaamheid te bevorderen en de economie te richten naar een inclusief en duurzaam model. Bij deze vraag moet alle overige acties en beleidsvoornemens die reeds bij de beantwoording van de eerdere vragen zijn vermeld en uitgelegd worden meegenomen.

22. *Wat kan worden gedaan om openbare gebouwen meer toegankelijk te maken voor ouderen of mensen met lichamelijke beperkingen, zij het lopend of met een rolstoel?*

Als minister verantwoordelijk voor de implementatie van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDGs) neem ik de toegankelijkheid van openbare gebouwen voor ouderen en mensen met lichamelijke beperkingen zeer serieus. Dit onderwerp valt echter onder de portefeuille van de minister van Infrastructuur. Ik heb echter aanzienlijke inspanningen geleverd in de infrastructuurprojecten met betrekking tot het revitaliseringsplan van Oranjestad, door het creëren van een gelijkvloers gebied door het verwijderen van hooggelegen voetpaden en het introduceren van gehandicaptenparkeerplaatsen.

23. *De regering geeft aan dat per 2030 30% van motorvoertuigen op Aruba elektrisch zijn dan wel op duurzame alternatieve energie te draaien. Welke concrete stappen zullen worden ondernomen om dit doel te bereiken? Wat zullen de kosten hiervan zijn?*

In het Nationaal Actieplan 'Aruba's Transitie naar een Duurzame en Inclusief Economisch Model, staat specifiek het project 'Overstappen Naar Elektrisch Rijden' waar een pilotproject wordt uitgevoerd om het energieverbruik van de overheid verder te verduurzamen en operationele kosten te verlagen door over te stappen naar elektrisch rijden. In uitvoering – De Total Cost of Ownership voor nieuwe elektrische voertuigen voor DEZHI is opgesteld en op basis hiervan keuze gemaakt. In samenwerking met ELMAR wordt een oplaadfaciliteit ontworpen en geïnstalleerd bij Sun Plaza gebouw. De verwachting is dat dit pilot project afgerond zal zijn in het eerste kwartaal van 2024. Ook

wordt bij het ontwerp van Huize Veneranda elektrische voertuigen meegenomen met dezelfde aanpak als die van DEZHI. Het idee is om op basis van positieve feedback uit pilots om onderbouwde financiering te vragen om de hele vloot van de overheid t.z.t. over te schakelen naar elektrisch rijden. Het gaat om circa 400 voertuigen. Hierbij wordt ook invulling gegeven aan de voortrekkersrol van de overheid. Verder, in het Nationaal Energienot staat het doel om een aandeel van 15% elektrische voertuigen te bereiken in 2030. Ministerie van Arbeid, Integratie & Energie (2020). "Nota Energiebeleid". Zie p.8.

Arbeid, Energie en Integratie

1. *Minister por splica Parlamento kico ta e maneho cu tin na e momento aki relaciona cu hopi hende cu permiso a ser retira for di trabou den e pandemia y a bira ilegal awor a haya of ta buscando trabou?*

Deze mensen krijgen prioriteit bij de behandeling van een (werk)vergunningsaanvraag. Niet alleen is het beleid ten aanzien van wijziging van werkvergunning (garantsteller of functie) geflexibiliseerd zodat een eventuele wijziging van de vergunningsaanvraag niet op formaliteiten worden afgewezen maar bovendien krijgen zij als vergunningsplichtigen die reeds op het eiland zijn voorrang bij de vergunningsaanvraagprocedure boven "nieuwe" vergunningsplichtigen (eerste aanvragen).

2. *Durante pandemia gobierno a declara cu no lo prolonga permiso di personanan cu tin menos di 3 permiso pa por duna esnan cu a perde trabou y tin mas di tres permiso prome oportunidad. Por duna Parlamento un bista di cuanto persona nos ta papia y kico ta pasa awor cu e pandemia a pasa: nan ta sigui cu nan permiso of nan tin cu cuminsa di nobo?*

Het pandemiebeleid was restrictief, met andere woorden het werd uitsluitend voor bepaalde verblijfsdoelen toegepast. Indien men thans weer een verblijfstitel aanvraagt, zal dit een voortzetting zijn van hun verblijf, al dan niet met verblijfsboten. Verder wordt verwezen naar de link voor het Toelatingshandboek: <https://www.dimasaruba.aw/wp->

<content/uploads/2023/03/MinAEI-2023-Final-Toelatingshandboek-2023-6-maart-2023.pdf>

3. *Kico ta pasa cu e buraco cu e personanan aki ta haya den nan permiso y consecuencia tin pa naturalisacion?*

Deze gevallen zullen door de aangewezen instellingen zowel in Nederland als op Aruba (IND, KabGA) worden beoordeeld, mede aan de hand van de door DIMAS afgegeven Berichten Omtrent Toelatingen (de BOT-verklaringen).

4. *Minister por splica cuanto persona durante pandemia realmente a bandona Aruba tanto Arubiano como stranhero?*

DIMAS beschikt slechts over data van lopende vergunningsaanvragen.

5. *Minister por splica Parlamento cuanto permiso DIMAS ta procesando na e momentonan aki?*

Bijgevoegd wordt een actuele overzicht van de in het jaar 2023 ingediende aanvragen aangetroffen.

6. *Minister por duna Parlamento un copia di den cua categoria esakinan ta?*

Bijgevoegd wordt een overzicht van de verblijfscategorieën aangetroffen voor het jaar 2023.

7. *Tambe minister por informa Parlamento di cua pais e personanan aki ta bin?*

In het overzicht wordt ook de specificatie per geboorteland en nationaliteit aangegeven.

8. *Parlamento a tuma nota cu minister a kita e directora di DIMAS for di tur responsabilidad minister por splica Parlamento kico tabata e motibo?*

Aan de hand van enkele recente ontwikkelingen die tot een vertrouwensbreuk in de relatie tussen de minister en de directeur hebben

geleid is een ordemaatregel opgelegd en is de directeur tijdelijk elders geplaatst conform LMA.

9. *Minister por suministra Parlamento informacion unda sra. Paskel a bay (traha)?*

De persoon in kwestie was tijdelijk aangesteld als wetgevingsjurist bij DWJZ maar is na een recente uitspraak teruggekeerd bij DIMAS.

10. *Minister por splica Parlamento ken of kendenan ta responsabel pa DIMAS?*
De minister is het bevoegd gezag, maar wordt hierbij ondersteund door een bij het bureau aangewezen AVI-commissie en door een bij DIMAS werkzame kernstaf.

11. *Minister por duna informacion a base di cual conseho minister a nombra e personanan aki pa tuma e responsabilidad di DIMAS?*

De minister heeft zoveel mogelijk, volgens de bestaande organisatie, ondersteuning gezocht bij de eerste en tweede waarnemer.

12. *Minister a declara cu un persona illegal por aplica pa un permiso y keda Aruba wardando esaki, minister por duna Parlamento un copia di e maneho aki?*

Tref onderstaand de link naar het Toelatingshandboek:
<https://www.dimasaruba.aw/wp-content/uploads/2023/03/MinAEI-2023-Final-Toelatingshandboek-2023-6-maart-2023.pdf>

13. *Minister tin un idea di cuanto persona ta den e situacion aki?*

Het is van tevoren moeilijk vast te stellen om hoeveel personen/aanvragen het gaat aangezien pas bij de behandeling van de aanvraag, en dus bij het controleren van de ingediende documenten, pas kenbaar wordt dat de aanvrager zich reeds op het eiland bevindt.

14. *Minister por splica Parlamento kico ta pasa si durante e periodo cu e personanan aki ta warda riba nan permiso nan wordo para pa warda costa o polis?*

Deze vraag dient gericht te worden aan de ambtgenoot van Justitie onder welke de verantwoordelijkheid van toezicht en terugkeer ressorteert.

15. *Minister por garantisa cu nan no ta wordo deporta?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 37.

16. *Minister por suministra Parlamento cu un copia un document cu ta verifica cu minister su colega minister di husticia ta di acuerdo cu e maneho aki?*

Het huidige Toelatingsbeleid is door de ministerraad, waaronder mede de minister van Justitie, goedgekeurd.

17. *Minister a informa cu maneho pa permiso di proyecto principalmente construccion tambe a cambia; minister por manda un copia di maneho aki pa Parlamento?*

Verwezen wordt naar de "special projects permits" in het Toelatingshandboek:

<https://www.dimasaruba.aw/wp-content/uploads/2023/03/MinAEI-2023-Final-Toelatingshandboek-2023-6-maart-2023.pdf>

18. *Minister a splica cu e companianan di construccion ta haya un permiso temporal mientras ta procesa e permiso definitivo; minister por duna Parlamento cuanto y cua companianan tin e permisonan aki?*

Het is tot nu toe voornamelijk aan enkele bouwbedrijven gegeven die bezig zijn met de ontwikkeling van tijdelijke arbeidsintensieve projecten, zoals de bouw van de St. Regis hotel, Secrets hotel en Iberostar hotel.

19. *Por duna Parlamento informacion ken ta dicidi ken y con ta haya e permisonan aki?*

Wat hier bijzonder is dat een verzoek wordt gericht aan de minister met een overzicht, en onderliggende stukken, van de vergunningsplichtigen die een voorwaardelijke goedkeuring krijgen om Aruba binnen te komen, in afwachting van het resultaat van de arbeidsmarkttoets en de verificatie en controle van hun documenten.

20. *Minister a informa cu e permisonan pa inversionista tambe a cambia, ministernan por a duna Parlamento un copia di e maneho aki?*

Verwezen wordt naar onderstaande link:

<https://www.dimasaruba.aw/wp-content/uploads/2023/03/MinAEI-2023-Final-Toelatingshandboek-2023-6-maart-2023.pdf>

21. *Segun informacion DPL no ta asina soepel cu e maneho di minister: hopi peticion di permiso ta ser nenga. Minister por duna Parlamento informacion tocante cuanto peticion pa permiso a ser nenga y kico tabata e motibonan?*

Het DPL adviseert inzake adviezen toetreding tot de Arubaanse arbeidsmarkt conform het beleid van de Minister van Arbeid, Energie en Integratie die staat verwerkt in het Beleid Arbeidsparticipatie Aruba 2018 en het Handboek Toelating 2023. DPL is niet bevoegd om vergunningen te geven, voor nadere informatie omtrent vergunningen wordt verwezen naar DIMAS.

22. *Den cuadro di e maneho soepel aki, minister por splica dicon e Venezolanonan cu ta pidi asilo no ta haya un permiso di trabou?*

DIMAS is de aangewezen overheidsdienst die gaat over asiel aangelegenheden. Voor een uitgebreide uitleg dient DIMAS informatie te vragen. De Venezolanen die in afwachting zijn van een beslissing op hun asielverzoek en die wensen toe te treden tot de Arubaanse arbeidsmarkt kunnen een aanvraag bij het DPL indienen voor een reguliere werkvergunning, volgens ons Beleid. Ze hebben een garantsteller (werkgever) nodig en moeten de reguliere procedure van het DPL doorlopen.

23. *Segun maneho tin un lista di permiso cu ta haya exoneracion for di DPL, minister por splica cua tipo di permiso ta riba e lista aki y por duna Parlamento un copia di e lista nobo?*

Vrijgesteld van toetsing aan de lokale arbeidsmarkt is de toelating van:

- a. de vreemdeling die gehuwd is met iemand die valt onder artikel 1 of 3 van de LTU;
- b. de vreemdeling die minder dan vijf (5) jaar gehuwd is geweest met een Arubaanse Nederlander (huwelijk is beëindigd door overlijden of echtscheiding) en uit dit huwelijk kinderen zijn geboren;
- c. de minderjarige of meerderjarige kinderen van een op Aruba geboren Nederlander die niet in het bezit zijn van de Nederlandse nationaliteit;
- d. een sportcoach of sportbeoefenaar, die in het belang van de sport op Aruba werkzaam zal zijn. Indien de door de sportcoach of sportbeoefenaar verrichte arbeid anders dan uit sportactiviteiten bestaat zal hij de arbeidsmarkttoets moeten doorlopen;
- e. een stagiaire, mits het verblijf van de stagiaire verbonden is aan een maximale looptijd van 11 maanden;
- f. de vreemdeling die niet in aanmerking komt voor een directeursvergunning conform Landsverordening Vestigingsverordening Bedrijven, doch die in het bezit is van tenminste 40% van de aandelen van een in Aruba gevestigde onderneming, met een minimaal investering van Afl. 50.000, -;
- g. de vertrouwensperso(o)n(en) van de investeerder die, middels een op Aruba gevestigde onderneming, een investering heeft verricht van Afl. 1 miljoen of hoger. Bij een investering van Afl. 1 miljoen een (1) vertrouwenspersoon in aanmerking komt voor een vrijstelling van de arbeidsmarkttoets, en dit aantal (vertrouwenspersonen die vrijgesteld worden van de arbeidsmarkttoets) oploopt evenredig met elke additionele investering van Afl. 1 miljoen tot een maximum van vijf (5) vertrouwenspersonen bij een investering van Afl. 5 miljoen of hoger.
- h. kennismigrant: zie lijst van beroepen in het beleid Arbeidsparticipatie Aruba 2018 (DPL) en Handboek Toelating van DIMAS.

24. *Minister por splica Parlamento kico ta e cambionan cu minister a introduci pa loke ta trata reunificacion familiar y duna Parlamento un copia di e maneho aki?*

De voornaamste wijziging was dat het nu mogelijk is om een vergunning in het kader van gezinshereniging binnen een periode van 3 jaar aan te vragen: <https://www.dimasaruba.aw/wp-content/uploads/2023/03/MinAEI-2023-Final-Toelatingshandboek-2023-6-maart-2023.pdf>

25. *Minister por splica si un visa wordo rechasa kico ta e caminda cu un persona mester cana pa bay de apelacion?*

Tegen een visum afwijzing kan een bezwaarschrift bij de DIMAS worden ingediend.

26. *Minister por splica Parlamento cuanto visa a wordo rechasa na 2023 y di cua pais e peticionarionan ta y pa ki motibo?*

Verwezen wordt naar een drietal documenten die als bijlage zijn toegevoegd.

27. *Minister por suministra Parlamento cu cuanto hende a bay den apelacion y cuanto por a cambia e negacion pa positivo den apelacion?*

DIMAS heeft in het jaar 2023 in totaal (tot en met heden) zeven (7) bezwaarschriften ontvangen naar aanleiding van een afwijzing van een visumaanvraag.

28. *Ultimamente tabata tin diferente caso cu a sali den prensa unda minister su colega di husticia kier deporta personanan ilegal y despues minister ta dunanan VTA pa nan por keda Aruba, Minister por duna Parlamento un copia di e maneho aki. Parlamento a tuma nota cu minister a kita e directora di DIMAS pone un managment team, minister por splica Parlamento kico ta e motibo?*

Dit is niet mogelijk aangezien zowel de procedure van de arbeidsmarkttoets bij de DPL als de vergunningsaanvraagprocedure bij DIMAS enige tijd in beslag neemt.

29. *Parlamento a tuma nota cu minister a kita e directora di DIMAS pone un management team, minister por splica Parlamento kico ta e motibo?*

Er is thans geen managementteam. De minister wordt vanuit zijn bureau ondersteund door de AVI-commissie die bestaat uit een juriste, begrotingscoördinator en bedrijfskundige die hem van advies voorziet over allerlei zaken, waaronder het toe te passen beleid, ICT aangelegenheden, reorganisatie en dergelijke.

30. *Minister por splica Parlamento si tin intencion pa introduci 'flex-arbeid' conforme e landspakket?*

Thema E van de Landenpakket gaat over economische hervormingen. Doelstellingen van thema E zijn het realiseren van een weerbare, dynamische en veerkrachtige economie en het realiseren van een robuust en betaalbaar sociaal zekerheidsstelsel, dat de prikkels op de juiste plek legt. Met name maatregelen E1 en E4 gaan over de modernisering van de arbeidsmarkt. In het kader van de twee maatregelen E1 en E4 vallende onder de thema Economische hervormingen, zijn twee onderzoeken verricht namelijk:

- één gericht op de huidige arbeidsmarkt, arbeidswet en -regelgeving en
- één gericht op de sociale zekerheid en het creëren van een sociaal vangnet.

Van de twee onderzoeksrapporten is daarnaast een korte overkoepelende notitie opgesteld: Arbeidsmarkt en Sociale Zekerheid Aruba. Hervormingsvoorstellen Landspakket E1 en E4. De Beleidsonderzoekers. Leiden. Verder te noemen E1/E4. Het doel van de overkoepelende notitie was het aanbieden van één samenhangend pakket van hervormingsvoorstellen. Naar voren waren verschoven tien (10) hervormingsvoorstellen. Vier van deze tien hervormingsvoorstellen zijn acties die door het bestuur (de regering) moet worden gerealiseerd. De andere 6 hervormingsvoorstellen werden voorgelegd in bipartite consultatierondes met sociale partners (werkgevers – en

werknemersorganisaties). Op de resultaten van bipartite consultatie heeft de Ministerraad een principe besluit genomen en op dit moment worden deze voorstellen verder uitgewerkt in details (Implementatie plan van aanpak).

31. *Den ki fase di implementacion di 'flex-arbeid' ta?*

Zie antwoord onder vraag 53.

32. *Minister por comparti cu Parlamento e estudionan cu a wordo haci riba e impacto di introducion di 'flex-arbeid' na Aruba?*

Zie antwoord onder vraag 53. De reeds gepubliceerde rapporten zijn verkrijgbaar op de website: www.overheid.aw.

33. *Wat is het doel van de hervormingen op de arbeidsmarkt en welke voordelen worden verwacht?*

Het doel van de hervormingen op de arbeidsmarkt ligt in het verlengde van het realiseren van een weerbare, dynamische en veerkrachtige economie en het realiseren van een robuust en betaalbaar sociaal zekerheidsstelsel, dat de prikkels op de juiste plek legt. Op dit moment is (zoals blijkt ook uit de verrichte onderzoeken) het algemeen perspectief dat de Arubaanse arbeidsmarkt niet optimaal werkt, niet weerbaar genoeg is en onvoldoende inclusief is. Daarnaast wordt niet voldoende gewerkt aan het bevorderen of verhogen van de arbeidsproductiviteit. De 'match' tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt is aan verbetering toe en werkenden moeten meer zekerheden kunnen hebben in termen van inkomen en werkzekerheid.

34. *Hoe kan de regering ervoor zorgen dat flexibilisering van de arbeidsmarkt niet leidt tot verlies van zekerheid en perspectief voor werkenden?*

De hervormingsvoorstellen houden rekening dat de werkenden zekerheid en perspectief moeten hebben. Zie ook antwoord op vraag 56. Er is een balans gezocht tussen modernisering van de arbeidsmarkt en zekerheid en perspectief voor werkenden.

35. *Zijn er maatregelen om de risico's van flexibel werk te beperken en de kansenongelijkheid te verminderen?*

De gekozen hervormingsvoorstellen beperken de risico's van flexibel werk en kansenongelijkheid. De introductie van een werkloosheidsregeling is een voorbeeld hiervan.

36. *Welke ondersteuning wordt geboden aan oudere werknemers die moeite hebben met de veranderende arbeidsmarkt?*

Aan werknemers die moeite hebben met de veranderde arbeidsmarkt worden op maat gerichte cursussen gegeven via Enseñansa pa Empleo. In de praktijk wordt er altijd rekening gehouden met oudere werknemers bij introduceren van een nieuwe werkwijze.

37. *Hoe hoog was het werkloosheidscijfer in 2019, 2020, 2021, 2022 en nu in 2023?*

Verwezen wordt naar de onderstaande tabel:

	2019	2020	2021	Jun-22	Nov-22
Werkloosheidscijfer ^{1,2,3}					
Man	5.2	9.3	7.9	6.5	3.2
Vrouw	5.2	8	9.7	6.6	5.3
Totaal	5.2	8.6	8.8	6.6	4.3

1, 2, 3: uitgevoerd door CBS, CBA
en DAO

In de periode van 15 september 2023 tot 26 oktober 2023 wordt het Arbeidskrachtenonderzoek (Labor Force Survey) uitgevoerd door Centraal Bureau Statistiek, Centrale Bank van Aruba en Directie Arbeid en Onderzoek. De resultaten zullen aan het begin van 2024 bekend zijn.

38. *De tarieven van water en elektriciteit zijn erg gestegen. Een deel van de bevolking leeft zonder water- aansluiting. Dit druist in tegen universele*

mensenrechten en SDG's 6 en 7. Wat zal in de komende tijd worden gedaan om tarieven van water en elektriciteit te verlagen?

Momenteel zijn de bedrijven bezig met een onderzoek naar de tariefstructuur voor water en elektriciteit.

39. *Voor wat betreft het ministerie van Arbeid wordt aangegeven dat het inkomen van de werknemer zal worden verhoogd alsook gelijke loon voor werk van gelijke waarde. Hoe zal de regering dat bewerkstellingen in de komende periode?*

Het ministerie van Arbeid heeft de voornemens om het inkomen van de werknemer te verhogen. Per 1 januari 2023 is het minimumloon verhoogd met 4.3%. Sinds vorig jaar werkt de minister belast met Arbeid naar een voorstel om een minimumuurloon op de arbeidsmarkt te introduceren. Het doel hiervan is om de discrepantie weg te halen tussen werkenden die 40 uren per week werken en werkenden die meer dan 40 uren per week werken. De regering van Aruba heeft zich verbonden aan de doelstellingen van de Sustainable Development Goals (SDG) 2030. En in dit kader streeft de minister belast met Arbeid met name onder SDG goal 8 om tegen het jaar 2030 iedereen die kan werken daar de mogelijkheid toe moet hebben, in veilige werkomstandigheden, fatsoenlijk werk en tegen een eerlijk loon. In dit kader streeft de minister belast met Arbeid om o.a. de kloof tussen het minimumloon en het bestaansminimum te verkleinen en de lengte van de werkweek te toetsen.

40. *Een ander doel is verhogen van de arbeidsparticipatie op de arbeidsmarkt en met name voor de doelgroep jongeren. De regering heeft aangekondigd hiervoor plannen te hebben om jongeren te plaatsen op de arbeidsmarkt.*

De minister van Arbeid heeft in 2018 een werkgroep (in tripartite vorm) ingesteld om een Nationaal Action Plan for Youth Employment uit te werken met als hoofddoel, de werkloosheid onder de jongeren aan te pakken. Wegens de uitbraak van Covid-19 was dit plan tijdelijk stopgezet. In 2023 waren een tweetal onderzoeken gepland zowel onder de jongeren als bij de werkgevers om meer informatie te verzamelen over de doelgroep jongeren

in de leeftijd van 15 – 29 jaar. De resultaten zullen dienen om de werkzaamheden rondom dit Actie Plan voort te zetten. Tevens moet wel worden toegevoegd dat de doelgroep jongeren ook wordt meegenomen samen met de andere doelgroepen bij de plannen van Departamento di Progreso Laboral (DPL), Ensenansa pa Empleo (EpE) en de platform Aruba Kier Traha. Bij EpE en Aruba Kier Traha wordt de groep jongeren die werkloos is bijgetrokken om cursussen te volgen en worden vervolgens begeleid om een baan te bekleden. In de pandemie was deze doelgroep jongeren de grootste groep die was benadeeld. Het jeugdwerkloosheidscijfer stijgt tot 25.9%. Alhoewel, kunnen we zien dat bij eind 2022, deze doelgroep jongeren weer actief aan de arbeidsmarkt participeren. Het jeugdwerkloosheidscijfer daalde in het jaar 2021 naar 19.1% en vervolgens in het jaar 2022 naar 9.9%.

41. *Veiligheid van de werknemers en derden op de werkvloer is van belang. Mede door invoering van de Arbowetgeving zal dit worden gewaarborgd. Kan de minister hiervan wat nadere informatie verstrekken aan de Staten?*

De bedoeling is om een Arbowet in te voeren. Een wetsontwerp is al enige jaren op tripartiet niveau gepresenteerd en geaccordeerd. Een van de hervormingsvoorstellen is de invoering van een verplichte risico-inventarisatie en evaluatie (RI&E). Tijdens de bipartite consultatierondes waren de sociale partners het over eens dat een gefaseerde invoering alleen wenselijk is indien ook de Arbo-wet wordt ingevoerd. Momenteel wordt ook een implementatieplan van aanpak uitgewerkt om dit hervormingsvoorstel te realiseren.

42. *Welke andere nieuwe wet- en regelgeving op het gebied van Arbeid zal worden doorgevoerd?*

Andere nieuwe wet- en regelgeving op het gebied van Arbeid, naast de Arbo wet, is de registratieplicht van werkgevers en zelfstandigen zonder personeel.

43. *Hoe zal de arbeidsparticipatie op de arbeidsmarkt door het tegengaan van illegaliteit van buitenlandse arbeidskrachten worden verhoogd (conform Landspakket maatregel E3)?*

Het huidige Toelatingsbeleid (d.d. februari 2023) biedt de ruimte om ongedocumenteerde buitenlandse personen, de mogelijkheid te bieden om legaal op de arbeidsmarkt te participeren. Werkgevers die hun vacatures niet kunnen vervullen met lokale arbeidskrachten, kunnen een werkvergunning aanvragen voor een buitenlandse arbeidskracht. Er wordt gewerkt om de procedure voor het aanvragen van een werkvergunning te versimpelen om deze doelgroep zo snel mogelijk te helpen met een werkvergunning.

44. *Hoeveel illegalen zijn momenteel op Aruba (schatting)? Hoeveel boetes worden per jaar gegeven aan degenen die buitenlandse illegalen in dienst nemen/hebben?*

Verwezen wordt naar het overzicht kennisgeving opleggen boete/opgelegde administratieve boete/waarschuwing: 2022 en 2023.

45. *Ter actualisering en de modernisering van het huidige arbeidsmarktbeleid in samenhang met het sinds 1 september 2021 geldende Burgerlijk Wetboek van Aruba zullen tevens diverse landsverordeningen ten aanzien van arbeid aangelegenheden worden aangepast. Welke landsverordeningen zullen worden aangepast?*

De volgende landsverordeningen zullen worden aangepast:

- Landsverordening Beëindigen van arbeidsovereenkomsten
- Landsverordening Bestuurlijke handhaving
- Landsverordening Arbeidsverordening 2013
- Landsverordening Landsverordening Minimumlonen
- Landsverordening Terbeschikkingstelling arbeidskrachten
- Landsverordening Ziekteverzekering en Ongevallenverzekering

46. *Wat is de stand van zaken voor wat betreft immigranten uit Venezuela? Wat wordt voor de groep illegale Venezolanen op Aruba gedaan?*

Verwezen wordt naar het antwoord gegeven onder vraag 31 voor wat betreft reguleren aanvragen ter verkrijging van een vergunning tot (tijdelijk) verblijf. Een overzicht van de ingediende asielaanvragen kan via Minister van Algemene Zaken worden opgevraagd en worden gedeeld. Verwezen wordt verder naar het Toelatingshandboek 2023 bevattende beleid voor legaliseringstraject en de beperkingen in deze. Toezicht op de naleving van de LTU is een aangelegenheid van de Minister van Justitie.

47. *Wanneer zal de Landsverordening toelating en uitzetting en het Toelatingsbesluit 2009 worden gewijzigd?*

Zodra de voorgestelde wijzigingen/aanpassingen de goedkeuringsrondes zijn doorlopen. Een definitieve datum kan niet worden gegeven aangezien elk wetswijziging zijn traject moet doorlopen.

48. *Hoe zullen immigranten in de gemeenschap worden geïntegreerd?*

Om de integratie te optimaliseren heeft de minister reeds medewerking gevraagd aan EPE om de mogelijkheden te bekijken om personen welke in afwachting zijn van het ontvangen van een vergunning al toe te laten om onder andere taalcursussen te volgen. Cursussen waarbij een stage in een bedrijf is vereist worden niet aangeboden aan deze groep. Daarnaast wordt er samengewerkt met onder andere HIAS en AHATA. Met HIAS wordt er gekeken over een samenwerking kan plaatsvinden specifiek gericht op een kwetsbare groep (gender based violence) en met AHATA wordt er een cursus ontwikkeld waarin er mogelijkheden worden geboden op scholing in de hotel sector met name in "housekeeping". De bedoeling is, dat er een speciale vergunning wordt afgegeven zodat personen met status van illegaal verblijf kunnen worden geschoold en dat het hotelwezen na de training bij EPE een baan aanbiedt en een werkvergunning aanvraagt voor de persoon in kwestie.

De integratie van immigranten vergt een overheidsbrede aanpak. Bij de EPE worden volwassen educatie programma's aangeboden toegespitst hierop. In de volgende editie van de Handboek 2023 wordt aan de thema van integratie meer inhoud gegeven.

49. *Van belang is het professionaliseren van Job Center (DPL). Middels het digital databank LABORA wordt een samenwerkingsplatform gecreëerd ter bevordering van 'employability', betere aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt en bevorderen van 'job matching' door middel van afstemming van vraag en aanbod tussen werkgever en werkzoekenden. Kan de minister de Staten informeren in welke fase van uitvoering de digitale databank verkeert?*

Het digitaal databank LABORA van de DAO is geïntroduceerd met het doel om actuele, juiste en volledig gegevens van werkgevers, werknemers en zelfstandig zonder personeel te registreren en bij te houden. Op basis hiervan is af te leiden dat LABORA is gericht op de registratie van werknemers en werkgevers. Derhalve vacaturemelding en Job matching maakt geen onderdeel van de doelstelling waarvoor LABORA is geïntroduceerd. Het is belangrijk om aan te kaarten dat het DPL is bezig met het professionaliseren van Job Center in het kader van het uitvoeren van het Landspakket die is gesloten tussen land Aruba en Nederland. In verband hiermee is het DPL intensief bezig met de voorbereidingen om ons eigen modern ICT-systeem te introduceren, om arbeidsbemiddelaars op te leiden en dergelijke. Een van de beoogde resultaten is om het vacaturesysteem van de Job Center te optimaliseren om zodoende een nationale vacaturebank te creëren. De digitale databank LABORA is in werking sinds vorige jaar december 2022. Alleen rond 40% van alle werkgevers op de arbeidsmarkt voldoen aan hun plicht om de gevraagde informatie door DAO, op te sturen. Het realiseren van de ontwerp-Landsverordening Registratieplicht zal het wettelijk kader geven om werkgevers te verplichten hun huidige werkgegevens aan de DAO door te geven binnen een afgesproken korte tijdsperiode.

50. *Wat zijn de resultaten aan informatie voor wat betreft de aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt?*

De afname van het werkloosheidscijfer per november 2022 geeft aan dat de werklozen aan een werk komen. Er moet nog worden onderzocht of hun vooropleiding overeenkomen met de skills van de baan die ze uitoefenen.

Sinds november 2022 is een Platform Onderwijs en Arbeid (PEL) opgericht met als doel om tot een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeid te komen. De DAO neemt zitting in het bestuur van PEL. Andere leden van het bestuur zijn Directie Onderwijs en werkgeversorganisaties.

51. *Wat zal worden gedaan om met name vrouwen van de leeftijd van boven de 40 jaar op de arbeidsmarkt te integreren? Welke 'incentives' zullen er voor deze groep worden ontwikkeld?*

Volgens de resultaten van Labor Force Survey 2022 valt de grootste groep werklozen in de leeftijd van 50 jaar of ouder, gevolgd door de leeftijdsgroepen 30 – 39 jaren. Door middel van Enseñansa pa Empleo en het platform Aruba kier traha, wordt gewerkt om ook deze groepen bij te scholen om aan een baan te komen. Departamento di Progreso Laboral (DPL) is ook bezig om alle werklozen (indien nodig) te helpen om een juiste Curriculum Vitae op te stellen en hen voor te bereiden voor een werkinterview. In de praktijk wordt geconstateerd dat bepaalde bedrijven zelfs voorstander zijn om met personen van een hoge leeftijd te werken wegens hun volledige inzet, ervaring en discipline en dat ze deze doelgroep bij het bereiken van pensioenleeftijd kunnen beëindigen (bij het opnemen van een pensioenbeding in het contract). Er zijn andere bedrijven die meer op zoek zijn naar jongere arbeidskrachten. Op dit moment worden geen andere incentives aangeboden. Er zijn veel hotelprojecten gaande waar veel werkgelegenheid wordt gecreëerd voor onze beroepsbevolking, waaronder mede vrouwen van alle leeftijden kunnen werken.

52. *Met name voor alleenstaande moeders is het van belang dat zij aanwezig kunnen zijn in hun gezin voor wat betreft de opvoeding van hun kinderen, met name voor de kinderen die moeilijkheden vertonen op psychosociaal gebied. Wat de laatste ontwikkelingen voor wat betreft de mogelijkheid van deeltijdarbeid?*

Op dit moment is deeltijdarbeid op Aruba mogelijk. Onder de huidige arbeidswetgeving kan deeltijdarbeid onder bepaalde omstandigheden worden verricht. Gezien dat deeltijdarbeid ook minder loon impliceert, heeft

onderzoek aangetoond dat niet iedere werkende snel voor deze optie zal kiezen. Momenteel worden andere mogelijkheden geëvalueerd.

53. *Kan de regering de Staten informeren waarom gekozen wordt voor de oprichting van een Directie Energiezaken die een onafhankelijke regelgevende instantie voor de energiezaken zal worden?*

De oprichting van een Directie Energiezaken is voorlopig stopgezet.

54. *Hoe kan een Directie die onder de overheid valt toch onafhankelijk kunnen werken? Is het niet beter om dit om te vormen in een stichting of een andere organisatievorm die meer afstand kan nemen van de regering?*

Dit is niet langer van toepassing. Te zijner tijd zal een evaluatie plaatsvinden.

De A.V.P.-fractie behoudt zich het recht voor om nadere vragen te stellen gedurende de openbare behandeling.

De leden van de MAS-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de onderhavige ontwerp-landsverordening. Naar aanleiding hiervan heeft de fractie de volgende vragen:

Ministerie van Algemene Zaken, Overheidsorganisatie, Infrastructuur en Ruimtelijke Ordening Min AZOIRO

1. *In de beleidsprioriteiten van de Ministerie van Algemene Zaken, Overheidsorganisatie, Infrastructuur en Ruimtelijke Ordening wordt gezegd dat de verdere digitalisering van de overheid een punt van belang is (1.3.2). Wordt er ook genoeg geïnvesteerd in cybersecurity?*

Cursussen voor ambtenaren m.b.t. het omgaan met technologie is een mogelijke investering, zeker voor wat betreft bewustzijn van (cyber)security en de mogelijke aanvallen op een netwerk (en hoe je deze kunt herkennen en naar de betrokken instantie doorsturen - denk aan phishing of ransomware scams). Dit is van belang, omdat netwerken vaak via de netwerkgebruikers worden binnengedrongen. De ambtenaren moeten dus op de hoogte zijn van de verschillende methodes die derden gebruiken om hen te hacken, zodat een geval zoals die van de ransomware bij de HOH niet nog een keer gebeurt.

Ministerie van Financiën en Cultuur

1. *In de beleidsagenda van de Ministerie van Financiën en Cultuur ontbreekt opmerkelijk de implementatie van de RAft en uitvoering daarvan met al diens gevolgen in de beleidsprioriteiten. Dit is natuurlijk vanwege het feit dat onderhavige ontwerp-begroting als uitgangspunt heeft genomen dat Land Aruba de zeer gunstige 3,5% rentepercentage zou krijgen, maar in actualiteit is dat 6-8%. Dit is een zeer grote aanpassing die niet in acht werd genomen en het gevolg daarvan is dat de hele begroting op fictie rust. Welke aanpassingen zullen worden gemaakt aan de begroting in haar geheel, nu we onderworpen zijn aan een zwaardere rentepercentage?*

Het huidig ontwerp berust niet op fictie. Bij de opstelling van het ontwerp is men namelijk uitgegaan van datgene wat op dat ogenblik door beide partijen voor ogen stond, namelijk een herfinanciering tegen concessionele voorwaarden. De precieze invulling hiervan was op dat ogenblik niet echt bekend. Pas naderhand zijn de andere mogelijkheden gemeld. Het is pas zeer recent dat het percentage is komen te staan op 6,9%, terwijl nog altijd de mogelijkheid open ligt om, al dan niet met Nederland, tot een lager percentage te komen. Tot de eerste daadwerkelijke rentebetaling in oktober 2024 zal deze mogelijkheid de facto nog open staan en zal door het Land benut worden. Conform de regels van budget-discipline bij een tegenvaller (zoals de nu hoger gebleken rentelasten), zullen deze nu gebleken extra kosten budgetneutraal gedekt moeten worden. Via een nota van wijziging zullen deze extra lasten budget neutraal aangepakt worden, om zodoende het begrote overschot niet in gevaar te brengen.

2. *Laatst werd de BBO aan de grens ingevoerd. Welke relatie heeft dit t.o.v. de prognoses voor wat betreft de groei van de Arubaanse economie en inflatie? Voor wat betreft toerisme blijkt dat dit de Arubaanse economie aan het versterken is, maar dat is niet terug te zien in de koopkracht van de nationale burgers, die telkens aan het dalen blijkt te zijn. Wij vragen ons ook af of er daadwerkelijk sprake is van een bevordering van de financiële kracht van de Arubanen en zo ja, waar is dat terug te vinden?*

Er zijn verschillende maatregelen die de koopkracht van burgers kunnen versterken. Deze maatregelen kunnen individueel of in combinatie worden ingezet om de koopkracht van burgers te versterken, afhankelijk van de specifieke economische en sociale omstandigheden van een bepaald land. Enkele voorbeelden zijn:

- Verhoging van het minimumloon: het verhogen van het minimumloon zorgt ervoor dat werknemers met lage inkomens meer geld verdienen, waardoor hun koopkracht toeneemt. De regering heeft in het kader hiervan het minimumloon met ingang van 1 januari 2023 verhoogd naar Afl. 1.893,40.

- **Belastingverlaging:** lagere belastingen voor burgers, vooral in de lagere en middeninkomensgroepen, resulteren in meer netto-inkomen en versterken de koopkracht. De regering heeft in het kader hiervan de belastingvrije voet in de inkomstenbelasting/loonbelasting verhoogd van Afl. 28.861 naar Afl. 30.000 met ingang van 1 januari 2023 en tevens het IB/LB tarief over de eerste twee belastingschijven met 2% verlaagd. Voorts heeft de regering met ingang van 1 januari de separate heffing van het ouderdomspensioen van de SVb ingevoerd waardoor deze niet meer in de inkomstenbelastingheffing van de meestverdiener wordt betrokken en een aanzienlijk belastingvoordeel oplevert voor gehuwde echtparen die met pensioen zijn.
- **Verhogen van sociale uitkeringen:** het verhogen van uitkeringen zoals de reparatietoeslag en pensioenen kan de financiële positie van gezinnen verbeteren. De regering heeft de reparatietoeslag van alle pensionado's van de SVb met ingang van 1 januari 2023 van Afl. 125 naar Afl. 170 per maand verhoogd en tevens de pensioenuitkeringen met 5% verhoogd waardoor gehuwde echtparen Afl. 98 extra per maand ontvangen en niet gehuwde echtparen Afl. 58 per maand.

Andere indirecte maatregelen zijn:

- **Arbeidsmarktbeleid:** beleid dat de werkgelegenheid bevordert, zoals het creëren van banen, het ondersteunen van opleidingsprogramma's en het stimuleren van economische groei, opdat de koopkracht kan worden versterkt door meer mensen in staat te stellen inkomen te genereren.
- **Onderwijs en opleiding:** investeringen in onderwijs en opleiding stellen individuen in staat beter betaalde banen te vinden, wat hun koopkracht op de lange termijn kan vergroten.
- **Bevordering van betaalbare huisvesting:** het bevorderen van betaalbare huisvesting kan de woonkosten verlagen en meer financiële ruimte creëren voor andere uitgaven.
- **Consumentenbescherming:** het handhaven van regels die eerlijke prijzen en eerlijke concurrentie bevorderen, kan consumenten beschermen tegen misbruik en overmatige prijsstijgingen.
- **Energie-efficiëntieprogramma's:** het bevorderen van energie-efficiëntie in woningen en transport kan de energierekeningen verlagen, waardoor burgers meer geld overhouden voor andere uitgaven.

- Bevordering van financiële geletterdheid: het vergroten van de financiële geletterdheid kan mensen helpen beter met hun financiën om te gaan en slimme beslissingen te nemen die hun koopkracht behouden.

Voor de DAA is het moeilijk te meten indien de koopkracht van de nationale burgers wordt beïnvloedt of niet. Wel valt op dat de import aan het stijgen is en dus ook de stijging van invoerrechten en andere middelen. Voor de douane is het moeilijk om maatregelen te treffen om het koopkrachtverlies te beïnvloeden. Met de Regeling tijdelijke tariefsverlagingen invoerrechten (AB 2023 no. 28) is de bijlage, bedoeld in artikel 1 van de Landsverordening tarief van invoerrechten, per 1 augustus 2023 tijdelijk vervangen waarbij bepaalde invoerrechten zijn verlaagd. Door de tariefversimpeling, met name door de tariefsverlaging op de bepaalde goederen, werd getracht om koopkrachtverlies te compenseren. Door de vrijemarkteconomie van Aruba, bepaald de importeur zelf de verkoopprijs van de geïmporteerde goederen. De bedrijven houden dat gedeelte van verlaging van invoerrechten voor zichzelf. De verlaging heeft aldus niet geleid tot de beoogde daling of stabilisatie van prijzen. De prijzen voor de consumenten blijven stijgen. Wel valt op dat de import in zijn geheel, aan het stijgen is. Door deze stijging kan worden gesteld dat er vertrouwen is in de economie. Uit het nationale consumptie gedrag (inclusief toeristen) valt niet te merken dat de burger minder consumeerd.

3. *Uit de beleidsagenda van de Ministerie van Financiën en Cultuur is niet duidelijk terug te vinden hoe wij een blijvende bewustwording van onze geschiedenis zullen bevorderen (2.2.2). Vele Arubaanse jongeren weten bijvoorbeeld de Arubaanse geschiedenis niet, althans niet zoals dat behoort te zijn. Welke stappen zullen worden genomen om een daadwerkelijke bewustwording te realiseren?*

Er wordt gewerkt aan een Nationaal Plan Cultuureducatie met als doel integratie in het onderwijscurriculum, versterking van de naschoolse culturele en artistieke infrastructuur, en samenwerking voor culturele educatie van de gemeenschap als geheel.

Ministerie van Justitie en Sociale Zaken

1. *In de beleidsprioriteiten van de Ministerie van Justitie en Sociale Zaken wordt de NCSS genoemd (3.3.9). Wij willen als fractie een meer gedetailleerde uitleg voor wat betreft de NCSS, omdat dit aansluit bij vraag 1. Tevens vragen wij ons als fractie af of het Ministerie van Justitie en Sociale Zaken samen met het Ministerie van Algemene Zaken, Overheidsorganisatie, Infrastructuur en Ruimtelijke Ordening heeft gezeten om de in eerste vraag genoemde zorgen van cybersecurity samen aan te pakken. Indien deze vraag ontkennend te beantwoorden is, willen wij ook als fractie weten waarom dit niet is gebeurd.*

Het beleidsdocument voor wat betreft het NCSS zal staande vergadering ter inzage worden gelegd.

Ministerie van Onderwijs en Sport

1. *Het Ministerie van Onderwijs en Sport heeft als doel in het Onderwijs 'Verbeteren van het onderwijsleerproces door leraren en docenten beter te faciliteren en te begeleiden' (6.3.1). Wij willen als fractie een duidelijke uitleg over de aanpak van het voornoemde doel. Vele studenten klagen over de kwaliteit van hun docenten, bijvoorbeeld dat sommige docenten alleen maar naar school komen om hun salaris te ontvangen, maar dat deze docenten niet daadwerkelijk geïnvesteerd zijn in het bevorderen van de kennis van hun studenten. Ideaal zou zijn om een beter screeningsproces te implementeren, samen met bijvoorbeeld een instantie die daadwerkelijk zorg houdt over de kwaliteit van de docenten d.m.v. maandelijkse rapporten en controle (bijvoorbeeld). Welke maatregelen worden getroffen om de kwaliteit van de docenten te garanderen?*

In lijn met het beleid PEN, onderwijs in transitie de doorlichting van het onderwijs en inmiddels ook de road map die in het kader van het Landspakket bestuurlijk is vastgesteld, zijn de voorwaarden geschapen om profesionalisering van professionals in het onderwijsveld te stimuleren en de

kwaliteit van het docentencorps te optimaliseren. De maatregelen die in dit kader zijn genomen, zijn:

- Het beroepsprofiel voor de docent is geherformuleerd;
- Visie op profesionalisering is in ontwikkeling;
- Een Digitale leeromgeving voor deskundigheidsbevordering is opgezet, Matrix genaamd;
- Programma's voor deskundigheidsbevordering op de Matrix (gecontextualiseerd voor de Arubaanse onderwijssituatie);
- Richtlijnen voor schoolbesturen t.b.v. deskundigheidsbevordering waaronder 80 uur per jaar;
- Plan van aanpak voor opstelling van een curriculum voor training van leidinggevenden;
- Per type onderwijs wordt in platforms gecommuniceerd en leergemeenschappen zijn in oprichting;
- Per type onderwijs organiseren schoolbesturen ook deskundigheids bevorderende activiteiten waar nationaal op wordt aangesloten.

2. *Welke stappen zou de Minister van Onderwijs en Sport nemen om in de capaciteit van de docenten te investeren? Wij willen als fractie een gedetailleerde uitleg, met realistische en relevante cijfers als onderbouwing voor de haalbaarheid van de aanpak (indien deze bestaat) van de Minister van Sport en Onderwijs.*

Het gaat om deskundigheidsbevordering voor 1500 docenten. Tevens kan verwezen worden naar het antwoord op de vorige vraag.

3. *Uit de beleidsagenda van de Ministerie van Financiën en Cultuur is niet duidelijk terug te vinden hoe wij een blijvende bewustwording van onze geschiedenis zullen bevorderen (2.2.2). Vele Arubaanse jongeren weten bijvoorbeeld de Arubaanse geschiedenis niet, althans niet zoals dat behoort te zijn. Welke stappen zullen worden genomen om een daadwerkelijke bewustwording te realiseren?*

Verwezen zij naar het antwoord dat hierboven op een soortgelijke vraag is gegeven.

Ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling

1. *De Ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling heeft terecht aangegeven dat het parkeertekort een groot probleem is (7.2.1 'parkeerplaats'). Wij willen als fractie weten hoe dit probleem zou worden aangepakt en of er betere manieren zijn om parking meer toegankelijk te maken. 200 nieuwe parkeerplaatsen creëren lijkt op zich niet zo'n slecht idee, maar waar komen die te staan en vormen die dan geen belemmering? Misschien is het een idee om i.p.v. horizontaal te verspreiden, verticale parkeerplaatsen te bouwen. Deze nemen minder ruimte in en kunnen meer auto's houden. Weliswaar kost dit meer geld, maar het is een duurzame investering die beter blijkt te functioneren.*

In 2023 zijn er diverse gesprekken c.q. onderhandelingen gevoerd met de DOW, Aruparking en een aantal grondeigenaren voor de bouw van 200 nieuwe parkeerplaatsen in het centrum van Oranjestad. Het ontwerp van deze parkeerplaats is door een architect voorbereid en door de DOW is een ruwe schatting gemaakt van de kosten van de aanleg. Uit deze raming bleek dat de aanlegkosten vanuit de begroting van het Ministerie van Economische Zaken kon worden bekostigd. Helaas heb ik de hiervoor gereserveerde middelen moeten aanwenden om het meerwerk van het project in de Columbusstraat/Wilhelminastraat te bekostigen. Tijdens de uitvoering van het project in de Columbusstraat/Wilhelminastraat zijn ondergrondse afvoersystemen/rioleringen beschadigd die moesten worden vervangen, met financiële gevolgen van ongeveer Afl. 800.000,- aan meerwerk. De parkeerplaats kon daardoor niet in 2023 worden aangelegd. Ondanks het feit dat ik geplande projecten voor 2023 opzij heb gezet vanwege onvoorziene uitgaven voor het revitalisatieproject Columbusstraat, ben ik er toch in geslaagd financiering toe te wijzen voor de reconstructie en uitbreiding van de parkeerfaciliteit bij Caya Mario E. Harms in Oranjestad. Deze noodzakelijke uitbreiding is bedoeld om het tekort aan parkeergelegenheid in Oranjestad aan te pakken. Het initiatief zal leiden tot een toename van de parkeercapaciteit, waarbij het aantal beschikbare parkeerplaatsen zal groeien van 14 naar 27.

2. *Ook willen wij als fractie weten of de Ministerie van Algemene Zaken, Overheidsorganisatie, Infrastructuur en Ruimtelijke Ordening werd betrokken bij het plan om 200 nieuwe parkeerplaatsen aan te leggen, nu dit van belang is voor de infrastructuur.*

Vanaf het begin van het proces waren beide ministeries betrokken bij de discussie. Het architectenbureau heeft een ontwerp gemaakt en we hebben deze plannen besproken met de DOW. De revitaliseringsplannen voor het centrum van Oranjestad en San Nicolaas kunnen niet worden geïmplementeerd zonder de betrokkenheid van het Ministerie van Infrastructuur en daarvoor resourceren diensten zoals de DOW en de DIP. Overleg vindt dan ook regelmatig plaats.

3. *Het Ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling noemt armoedebestrijding als een van zijn doelen (Duurzame ontwikkeling 'armoedebestrijding'), maar gaat verder niet op in over hoe dit zal worden aangepakt. Het definiëren van armoede is een stap, maar het lost in principe niets op. Wij vragen ons als fractie af welke andere stappen zullen worden genomen om effectieve armoedebestrijding te realiseren.*

Armoede is een complex probleem waarvoor geen eenvoudige oplossing voor bestaat. Armoede is multidimensionaal: het is meer dan alleen een gebrek aan inkomen maar omvat ook een gebrek aan toegang tot onderwijs, gezondheidszorg, huisvesting, sanitaire voorzieningen en andere basisbehoeften. Armoede is een groot probleem in zowel ontwikkelingslanden als ontwikkelde landen. Om een coherent en effectief beleid ter bestrijding van armoede te kunnen ontwikkelen is het noodzakelijk dat Aruba een duidelijke definitie van armoede kent opdat de ontwikkeling in armoedebestrijding objectief gevolgd kan worden en deze kwetsbare groep gericht geholpen kan worden. Op basis van deze definitie kan een duidelijke en meetbare armoedelijheid vastgesteld worden. De definitie van armoede en de armoedelijheid dienen de Arubaanse context goed te kunnen weergeven maar ook de visie die Aruba heeft voor de kwaliteit van leven van de burger. Het definiëren van armoede op Aruba dient een gezamenlijk project te zijn van meerdere ministeries door de verscheidenheid aan invalshoeken (sociaal, economisch, financieel). De betrokken minister is vanuit diverse invalshoeken bezig met de

nodige informatie voor een cijfermatige beeldvorming van armoede in de nationale context van Aruba. Hij heeft de opdracht gegeven om de voorbereidingen te treffen voor het opstellen van een koopkrachtmodel voor Aruba in het eerste kwartaal van 2024 met als doel de effecten van beleidsveranderingen en/of maatregelen (sociaal, economisch, financieel) te meten voor verschillende huishoudens in Aruba. Met dit model zal men simulaties maken van het besteedbaar inkomen van huishoudens, de gevolgen analyseren van beleid op de koopkracht en de druk die nieuw beleid op de verdeling van inkomen, belastingen en sociale voorzieningen zou kunnen hebben.

Daarnaast is zijn ministerie, in het kader van het Landspakket, bezig met het opstellen van een notitie over de verschillende beleidslijnen m.b.t. het economisch beleid om ondersteuning te vragen aan Nederland voor o.a. het bepalen van een armoedelijn. Indien deze ondersteuning ontvangen kan worden vanuit Nederland, zullen het Centraal Bureau van Statistiek en betrokken stakeholders hierin ondersteund worden. Er zijn financiële middelen beschikbaar gesteld voor het uitvoeren van de Income and Expenditure Survey door het Centraal Bureau van Statistiek welke data zal verschaffen die de basis vormt voor het herbepalen van het bestaansminimum.

De MAS-fractie behoudt zich het recht voor om nadere vragen te stellen gedurende de openbare behandeling.

De leden van de Raiz-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de onderhavige ontwerp-landsverordening. Naar aanleiding hiervan heeft de fractie de volgende vragen:

Ministerie van Algemene Zaken, Innovatie, Overheidsorganisatie, Infrastructuur en Ruimtelijke ordening

1. *Er is een openstaande schuld van ruim Afl. 111.000,- voor 'overige kosten' (tabel MvT specificatie overzicht openstaande schulden) onder uw bureau's, diensten en directies. Kunt u dit toelichten en onderbouwen?*

Het betreft 9 openstaande inkooporders van diverse diensten met verschillende aard, reparatie voertuig, onderhoud gebouwen, aanschaf van kantoor-behoefte.

2. *Met betrekking tot uw bureau's, diensten en directies worden goederen en diensten verlaagd met 25%. Hoe gaat dit gerealiseerd worden?*

Meestal door het temporiseren van projecten.

3. *De kosten voor Goederen en Diensten van de Ministerraad is gestegen met 43%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

Het betreft kosten van Water en Electra in verband met het decentraliseren hiervan.

4. *De kosten voor Goederen en Diensten van het Bureau Voorlichting is gestegen met 109%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

Het betreft kosten in verband met de decentralisatie van water en electra en een verhoging in voorlichting en promotie die te maken hebben met diverse advertenties en voorlichtingscampagnes.

5. *De kosten voor Goederen en Diensten van de Directie Buitenlandse Betrekkingen is gestegen met 57%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

Het betreft hier kosten die te maken hebben met de decentralisatie van water en electra en een kleine verhoging in reis en verblijfskosten ten behoeve van medewerkers van DBB.

6. *De kosten voor Goederen en Diensten van Hulpbestuurskantoor Paradera is gestegen met 55%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

De kosten voor goederen en diensten van Hulp Bestuurskantoor Paradera zijn nauwelijks gestegen.

7. *De middelen voor wat betreft het Bureau Burgerlijk Stand zullen stijgen met AWG 1.700.000,-. Hoe en waar zullen deze middelen worden geïnvesteerd?*

Het bedrag van Afl. 902.000,- is voor de aanschaf paspoort, identiteitskaarten en rijbewijzen. Het restant bedrag komt in de landsinvesteringen.

8. *Aan de kosten kant van de Bureau Burgerlijk Stand is er sprake van een stijging van bedrag AWG 902.000,- aan overdrachten kosten. Wat houdt dit in en voor welke roerende – en/ of onroerende goederen?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

9. *Is het Bureau Europese Unie en Koninkrijkrelaties opgeheven of op houden te bestaan gezien het feit dat er geen personeel meer in dienst is?*

De werkzaamheden van BEUK zullen overgenomen worden door DBB zodra de reorganisatie van DBB afgerond is.

10. *In de Bureau Interne Diensten zijn zowel de personeelslasten als de goederen en diensten gestegen. Wat houdt dit allemaal in?*

Het betreft voornamelijk kosten in verband met de decentralisatie van water en electra, aanschaf kantoor inventaris en een herintreding van een geschorste persoon.

11. *Bij het Bureau MFA zijn de goederen en diensten met 1,2 miljoen gestegen. Wat houdt deze toename in de kosten in?*

Het betreft voornamelijk kosten in verband met de decentralisatie van water en electra en een bedrag voor de aflossing van MFA San Nicolas.

12. *Er is een toename van meer dan half miljoen Florin (522.900) in de personeelskosten van het Bureau Minister-President. Hoeveel nieuwe arbeidscontracten zijn er gesloten en uit hoeveel werknemers bestaat het Bureau van de Minister-President?*

Opgemerkt zij hierbij dat er zijn geen nieuwe arbeidscontracten gesloten bij het bureau van de Minister President. Er werken thans 22 personen bij het bureau. De belangrijkste reden voor de stijging is de aanpassing van de vakantie-uitkering.

13. *Het Bureau Pers, Protocol en Evenementen heeft geen personeel en geen DVO's meer. Betekent dit dat dit Bureau helemaal is opgeheven en/of op houden te bestaan?*

Het Bureau Pers, Protocol en Evenementen was een dienst die een voorgaand kabinet wenste op te richten. Het heeft geen instellingsbesluit.

14. *Bij het Bureau Rampenbestrijding zijn zo'n AWG 244.300 aan personeelskosten extra geraamd. Zijn dit voor nieuwe werknemers in vaste dienst of contractanten? En over hoeveel werknemers spreken dan?*

De belangrijkste reden voor de stijging is de aanpassing van de vakantie-uitkering. Bureau Rampen Bestrijding heeft geen extra personeel in dienst.

15. *Het Bureau Vertegenwoordiging Europese Unie is ook drastisch gedaald voor wat betreft de personeelslasten als de goederen en diensten. Zal dit bureau ook op houden te bestaan?*

Besloten is om voorlopig geen EU-vertegenwoordiger te benoemen en de Gevolmachtigde minister in Den Haag te belasten met de werkzaamheden van de EU-vertegenwoordiger. De kosten worden door het Arubahuis gedragen.

16. *Wat moeten we onder de Centraal Magazijn verstaan? Dit departement is een algemene departement voor alle bureaus van de regering of alleen voor de bureaus en departementen di onder de Minister President vallen? Zijn de goederen en diensten hierdoor gestegen met 8 ton?*

Het Centraal Magazijn (CM) heeft de verantwoordelijkheid voor het gehele inkoopproces en de levering van diverse artikelen ten behoeve van overheidsdiensten, ministers, DPS Scholen en het publiek. Tot op heden hebben in totaal 88 departementen bestellingen geplaatst bij het CM voor verschillende artikelen. Het assortiment bestaat momenteel uit ongeveer 400 verschillende items, waaronder kantoorartikelen, schoonmaakartikelen, vlaggen van Aruba en Nederland, representatiematerialen en archiefmaterialen. Het is van belang op te merken dat de vlaggen van Aruba en Nederland de enige artikelen zijn die aan het publiek worden verkocht. Het Centraal Magazijn streeft naar kostenbesparingen door grootschalige inkoop, wat leidt tot gunstigere prijzen. Het waarborgt ook de continuïteit van beheer en uitvoering door de voortdurende beschikbaarheid van veiligheidsvoorraden te garanderen. Dit zorgt ervoor dat overheidsdiensten altijd toegang hebben tot hoogwaardige producten. Daarnaast biedt het CM deze artikelen aan overheidsdiensten tegen kostprijs aan. Het doel is om alle diensten in staat te stellen aankopen te doen bij het Centraal Magazijn tegen kostprijs, waardoor de overheid kosten kan besparen. Door de verbouwing en uitbreiding van het huidige gebouw hebben zij nu de mogelijkheid om een breder scala aan artikelen te bestellen. Dit houdt niet alleen in dat zij meer artikelen in grotere hoeveelheden kunnen bestellen, maar ook dat het assortiment uitgebreid kan worden met verschillende nieuwe soorten artikelen.

17. *Zowel de middelen als de kosten zijn gestegen met meer dan 1 miljoen bij de Defensie. De vraag is dan ook of dit te maken heeft met het landspakket?*

En/ of met bepaalde investeringen van Nederland in de Defensie van Aruba. Zoals bijvoorbeeld in materialen en personeelslasten?

Het betreft de personeelslasten van 147 werknemers van Defensie.

18. *Bij de Dienst Infrastructuur en Planning zijn we bij de financieringsmiddelen een daling van ongeveer 2.1 miljoen in de post verkoop grond en onroerende goederen tegengekomen. Welke gronden of onroerende goederen zullen in het jaar 2024 verkocht worden?*

Dienaangaande zij hierbij opgemerkt dat er geen concrete plannen zijn om gronden of onroerende goederen te verkopen.

19. *De middelen zullen bij de DIP met 2.3 miljoen in het jaar 2024 dalen voor wat betreft de rechten, boetes, overige, niet-belastingopbrengsten. Door welke omstandigheden bij de DIP zullen er zoveel gemist worden in deze middelen?*

In het dienstjaar 2023 heeft DIP een inhaalactie ondernomen met betrekking tot erfpachtscanon. Hierdoor zal het achterstallige bedrag niet naar voren komen in 2024.

20. *De goederen en diensten bij de DIP zullen met een enorme bedrag van AWG 16.1 miljoen gaan dalen. Hoe kunnen we deze drastische daling gaan vertalen of kunnen omschrijven?*

Het betreft kosten in verband met de decentralisatie van water en electra.

21. *Wat staat de afkorting van de organisatie DIVA voor?*

DIVA is de oude benaming van de Veiligheidsdienst van Aruba.

22. *De DRHA ziet een stijging van AWG 1,9 miljoen in de personeelslasten in het jaar 2024, heeft dit te maken met nog te regelen bevorderingen? Of heeft dit te maken met nieuwe medewerkers die de Team van DRHA komen versterken?*

De stijging van Afl. 1,9 miljoen in de personeelslasten in het jaar 2024 van het Departamento Recurso Humano (DRH) is te verklaren door de volgende mutaties:

- Omzetten dienstverband invalkrachten (Afl. 1,1 miljoen): de gemoeide kosten van het (conform rechterlijke uitspraak) omzetten van het huidige dienstverband van invalkrachten zijn gemakshalve in de vorm van een stelpost onder de begroting van DRH ondergebracht. De feitelijke realisatie van deze mutaties zullen wel ten laste komen van de desbetreffende diensten en ministeries.
- Technische correctie (Afl. 0,2 miljoen): twee gewezen ambtenaren die laatstelijk bij DRH werkten en die gebruik hebben gemaakt van de VUT-regeling zijn per abuis niet begroot in 2023. Deze correctie is nog niet in de begroting van 2023 doorgevoerd. Bovendien zijn de kosten van één invalkracht van DRH in 2024 gecorrigeerd daar deze kosten ook per abuis niet in de begroting van 2023 zijn opgenomen. De begroting van 2023 zal hierdoor alsnog aangepast worden.
- Versterking huidig capaciteit (Afl. 0,3 miljoen): voor 2024 heeft DRH vier vacatures begroot. Hiervan worden 2 vacatures ingezet voor de toegenomen werkzaamheden in het kader van het Landspakket. Daarbij is de afdeling payroll met 1 FTE versterkt wegens de toename in payroll/HRM-mutaties en payrollberekeningen. De laatste vacature betreft de vervanging van een uitstroom bij DRH wegens overlijden.
- Overige mutaties (Afl. 0,3 miljoen): de overige mutaties zijn te verklaren door onder meer de autonome groei (pluscomponent) en de besparingen wegens uitstroom van personeel (mincomponent).

23. *Waarom is er een daling van 300.000,- bij de raming van de middelen in het jaar 2024 bij de DWJZ? De volgende vraag is waarom er zo weinig is geraamd voor personeelskosten bij de DWJZ? Dit terwijl we weten dat de DWJZ meer 'young professionals' nodig heeft?*

Voor wat betreft de verminderde ramingen van de middelen ten opzichte van 2024 kan worden opgemerkt dat de inkomsten uit de afgifte van de vergunningen sinds de COVID-19 periode sterk zijn gedaald en zich eigenlijk niet meer hebben hersteld.

Opgemerkt zij dat bij DWJZ momenteel gewerkt wordt aan de versterking van met name het juridische personeel, met de nadruk op de aantrekking van 'young professionals'. Overigens kan niet onvermeld blijven dat drie waardevolle juridische krachten – aan te merken als 'young professionals' – van DWJZ, zijn gaan werken bij de ministeriële bureaus van de partij van de fractie aan het woord. Dat dit gevolgen heeft gehad voor de werkzaamheden en de productie van DWJZ, behoeft geen betoog. Hier komt bij dat die tewerkstellingen, conform lang gevestigd gebruik, op basis van zogenaamde terbeschikkingstelling hebben plaatsgevonden. Zoals bekend, betekent terbeschikkingstelling dat de betrokkene in principe zijn functie bij de oorspronkelijke dienst (i.c. DWJZ) behoudt. Voor DWJZ betekent dit dat de desbetreffende plek formeel bezet blijft en dus niet vervuld kan worden met een nieuwe kracht. Daarnaast wijst de praktijk uit dat de desbetreffende formatieplaatsen wél worden weggehaald van de begroting van de oorspronkelijke dienst (DWJZ) met vermindering van de raming van personeelskosten voor die dienst als gevolg, zoals ook in het onderhavige geval is geschied. Immers, de betrokkene is niet meer werkzaam bij die dienst, maar elders binnen de overheid. Voor een dienst als DWJZ betekent dit een additionele belemmering om vervangend respectievelijk nieuw personeel aan te kunnen trekken, waaronder de door de leden van de fractie aan het woord bedoelde 'young professionals'.

24. *Zowel de personeelslasten als de goederen en diensten bij de Gevolgmatigde Minister van Nederland zijn samen met AWG 500.000,- gestegen. Wat houdt deze stijgingen in? Meer personeel en DVO's?*

De stijging komt door de raming voor de vervanging van een financieel medewerker, vervanging van de directeur en een correctie van een omissie in salarissen.

25. *Waarom is er een drastische stijging bij de goederen en diensten bij Hulpbestuurskantoor Savaneta voor een bedrag van AWG 490.000,-? Wat houdt dit allemaal in? Valt dit niet al onder het Bureau MFA?*

Het betreft water en electra van het oude HBK Savaneta.

26. *De kosten voor de Ministerraad zijn met AWG 932.800,- gestegen, dit vanwege dat de personeelskosten en de goederen en diensten die allebei zijn gestegen. De vraag is nu waarom? Hoeveel werknemers zijn erbij gekomen om de Ministerraad te versterken? Zijn er nieuwe DVO's gesloten en met welke organisaties en wat voor extra diensten worden er verkregen of aangeschaft?*

Het betreft voornamelijk kosten in verband met de decentralisatie van water en electra. Andere kostenposten zijn niet of nauwelijks gestegen. Voor wat betreft salarissen is voor het dekken van de aanpassing van vakantie uitkering en een omissie in salarissen in vergelijking met dienstjaar 2023.

27. *In het jaar 2024 zullen volgens de Financieringsmiddelen ongeveer 2.1 miljoen minder worden geïnvesteerd, in vergelijking met het jaar 2023 door de Minister-President. Klopt dit? En hoe komt het dat er minder zal worden geïnvesteerd?*

Voor 2023 was er een groter bedrag beschikbaar voor Investeringsprojecten, te weten Afl 16 miljoen. Voor 2024 was dit niet het geval aangezien diverse projecten die in 2023 werden voorgedragen om op de Investeringslijst te komen meerjarige projecten (zoals het bovengenoemde project Upgrade Infra High Rise Hotels) betroffen. Hierdoor was de beschikbare begroting voor (nieuwe) Investeringsprojecten voor 2024 aanzienlijk lager, te weten Afl. 4,3 miljoen van de beschikbare Afl. 16 miljoen.

28. *Kan de Minister President een uitleg geven hoe de situatie tot heden is met de overtolligheidspool? Hoeveel mensen zijn weer aan het werk gezet en hoeveel mensen zijn weer in de overtolligheidspool gekomen?*

Eind vorig jaar is een nieuw beleid aangekondigd met betrekking tot de aanpak van de overtolligheidspoule. In het kort wordt middels dit beleid actiever gezocht naar passende functies voor de non-actieve ambtenaren. Daarbij worden de non-actieve ambtenaren zelf verantwoordelijk gesteld voor hun eigen re-integratietraject en worden ze begeleid door het Departamento Recurso Humano (DRH) gedurende dit traject. Het re-integratietraject duurt 12 maanden. In geval dat een non-actieve ambtenaar

niet mee wil werken aan zijn reactivering of de aangeboden begeleiding, zullen er hieraan negatieve gevolgen verbonden zijn (bijvoorbeeld: opstarten disciplinaire procedure of ontslag). Conform dit beleid kan ook bij verstrijking van de maximumtermijn van 1 jaar (onsuccesvolle reactivering) ontslag worden verleend. Van de 20 overgebleven non-actieven, zijn er:

- negen nog op zoek naar passende functies binnen de overheid;
- acht officieel geplaatst bij een overheidsdienst;
- twee in het proces om binnenkort geplaatst te worden; en
- één ontslagen.

Ministerie van Economische Zaken, Communicatie, Duurzame Ontwikkeling

1. *De kosten voor Goederen en Diensten van de 'Servicio na Defensa di e Consumidor' is gestegen met 128%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

De stijging in de goederen en diensten van de begroting van de Servicio na Defensa di e Consumidor wordt met name veroorzaakt door de opname van Afl. 125.200,00 aan electriciteitskosten, post 4321 op eigen begroting. Dit is conform de ingang van de afgekondigde landsverordening tot wijziging van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2023, waarin besloten is om de utiliteitskosten te gaan decentraliseren.

2. *Los van de innovatieve initiatieven die al zijn ondernomen, heeft u nieuwe plannen om binnen de economische sector andere vormen van diversificatie te introduceren?*

Economische diversificatie is van essentieel belang. Echter, Aruba's economie moet niet alleen zomaar diversifiëren, het moet ook overgaan naar economische formules die duurzaam, inclusief en toekomstbestendig zijn. Het Nationaal Actieplan 'Aruba's Transitie naar een Duurzaam & Inclusief Economisch Model'[1] is ontwikkeld om concrete invulling te geven aan de voornoemde transitie. De strategie om nieuwe economische activiteiten en duurzame ontwikkeling te bevorderen, omvat investeren in versterking van de volgende (nog relatief zwakke) innovatieve sectoren op het eiland:

- Green tech (duurzame productie en besparing van water, energie en materialen);
- High tech landbouw (groente- en fruitproductie op commercieel schaal);
- Circulair bouwen (advies, ontwerp, realisatie, beheer en sloop van bouwconstructies);
- Adviesering op het gebied van duurzaam ondernemen en duurzame ontwikkeling.

Voor een overzicht van de lopende projecten uit het actieplan, wordt verwezen naar het schema behorende bij het antwoord van vraag 17 van de AVP-fractie.

3. *Kunt u uw plannen om de mogelijkheid te creëren om in Aruba online betalingen te kunnen ontvangen (zoals Stripe etc) delen?*

Op 3 oktober jl. heeft een introductie plaatsgevonden bij Flutterwave, geïnitieerd door het consulaat-generaal van het Koninkrijk in San Francisco. Dit leidde tot een online vergadering op 17 oktober jl. Op 20 oktober jl. is een formele brief verzonden aan Flutterwave. In de brief van 20 oktober zijn er belangrijke punten benadrukt en een officieel verzoek ingediend voor samenwerking. Flutterwave ontwikkelt de technologie, tools en infrastructuur voor bedrijven en banken, waarmee ze een naadloze en veilige betalingservaring aan hun klanten kunnen bieden. Flutterwave is opgericht in 2016 door een team van Afrikaanse financiële en technologieveteranen, met ervaring bij Standard Bank, Paypal, Google Wallet en andere gerenommeerde bedrijven. Flutterwave is uitgegroeid tot een van de snelst groeiende betalingsbedrijven ter wereld, met bijna USD 2 miljard aan verwerkte betalingen.

Op 11 oktober jl. heeft een introductie plaatsgevonden bij Adyen, geïnitieerd door het consulaat-generaal van het Koninkrijk in San Francisco. Op dezelfde dag is een e-mail verstuurd aan de Investor Relations Analyst bij Adyen. Adyen is een wereldwijd financieel technologieplatform, met het hoofdkantoor in Nederland. Hun betalingsdiensten omvatten een betalingsgateway voor online betalingen, point-of-sale- systemen voor transacties in persoon en integratie voor in-app of mobiele betalingen. Tot op

heden hebben wij geen reactie ontvangen op ons verzoek voor een (online) vergadering. Follow-up volgt.

Op 4 oktober jl. heeft een introductie plaatsgevonden bij Block, geïnitieerd door het consulaat-generaal van het Koninkrijk in San Francisco. Op 5 oktober is een e-mail verstuurd aan het Hoofd van Reguleringszaken en Beleidsontwikkeling bij Block, waaronder o.a. Square en Cash App vallen. Square is een betalingsplatform gericht op kleine en middelgrote bedrijven, waarmee zij creditcardbetalingen kunnen accepteren en smartphones of tabletcomputers kunnen gebruiken als betaalregistraties voor een point-of-sale systeem. Cash App is een mobiele app waarmee geldtransacties kunnen plaatsvinden, zowel tussen gebruikers onderling als tussen gebruikers en bedrijven. Tot op heden hebben wij geen reactie ontvangen op ons verzoek voor een (online) vergadering. Follow-up volgt.

Op 5 september jl. is een brief verstuurd aan het hoofdkantoor van Stripe, Inc. in San Francisco. Deze brief is verstuurd via een koeriersbedrijf nadat meerdere pogingen zijn ondernomen om contact te leggen via e-mail en telefonisch. Tot op heden hebben wij geen reactie ontvangen op onze brief. Follow-up volgt. In de tussentijd probeert ook het consulaat-generaal van het Koninkrijk in San Francisco ons in contact te brengen met de juiste contactpersoon bij Stripe, Inc.

Op 5 september jl. heeft PayPal gereageerd via e-mail, nadat meerdere pogingen zijn ondernomen om contact te leggen via e-mail en telefonisch. Zoals afgesproken, is er een formeel verzoek verzonden aan Paypal (PayPal Europa) en is een kopie (CC) naar het PayPal-hoofdkantoor in San Francisco gestuurd. Tot op heden hebben wij geen reactie ontvangen op onze brief, ondanks meerdere follow-ups. In de tussentijd zullen we andere mogelijkheden verkennen om de juiste persoon binnen PayPal te bereiken.

Onlangs heeft mijn team via de media vernomen dat Currence/iDEAL binnenkort in Bonaire zal worden geïntroduceerd. Naar aanleiding daarvan heeft op 19 oktober jl. een introductie plaatsgevonden bij Currence/iDEAL, geïnitieerd door het consulaat-generaal van het Nederlands Koninkrijk in San Francisco. Op 20 oktober jl. is een e-mail verzonden aan een contactpersoon

die momenteel werkt aan de lancering van het nieuwe iDEAL. Deze persoon heeft uitgebreide ervaring in de betaalindustrie, binnen het e-commerce-ecosysteem, en heeft zelfs meegewerkt aan de ontwikkeling en de allereerste lancering van iDEAL meer dan 15 jaar geleden. Wij wachten nog op een reactie op deze e-mail.

4. *In welke ontwikkelingsstadium ligt het project Huize Veneranda?*

Het project Cas Veneranda is volop in ontwikkeling. Er is historisch onderzoek gedaan. Het voorlopig ontwerp is gemaakt door het bouwteam onder leiding van de architect en de projectleider van Stichting Monumentenfonds en in samenspraak met DEHZI. De koopovereenkomst tussen de eigenaars en Stichting Monumentenfonds Aruba is ondertekend en de huurovereenkomst tussen Land Aruba en Stichting Monumentenfonds Aruba is ondertekend. Er is overeenstemming bereikt over cofinanciering door APFA en het Nationaal Restauratiefonds. Na een openbare aanbesteding is architect Orlando Hoeverts uitgekozen als architect en hij zal binnen enkele weken de bouwtekeningen aanleveren, waarna de aanbesteding voor een aannemer zal worden gehouden. Inmiddels is ook het deelproject 'Tales of Cas Veneranda' gestart dat via social media en QR code op het gebouw verhalen en herinneringen verzamelt. De voortgang verloopt conform de planning.

5. *De kosten van goederen en diensten van het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn met AWG 279.100,- toegenomen. Kunt u deze toename verder onderbouwen en specificeren? En waarvoor?*

De stijging in de G&D van de begroting van het Centraal Bureau voor de Statistiek komt met name door de opname van Afl. 100.400,00 aan Electriciteitskosten, post 4321 en Afl. 3.200,00 op Waterlevering, post 4322 van hun eigen begroting. Dit is conform de ingangsdatum van de afgekondigde landsverordening tot wijziging van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2023, waarin besloten is om de utiliteitskosten te gaan decentraliseren. Daarnaast is tevens een toename in de post 4303 post Opleiding en cursussen voor het opleiden van de betrokken personeel in data analysering door veel wegvloeiing van kennis.

6. *De kosten van goederen en diensten van DEHZI zijn met AWG 169.700,- toegenomen, Kunt u deze toename verder onderbouwen en specificeren? En waarvoor gebruikt?*

De stijging in de G&D van de begroting van de DEZHI komt met name door de opname van Afl. 79.400,00 aan Electriciteitskosten post 4321 en Afl. 3.800,00 op Waterlevering, post 4322 van hun eigen begroting. Dit is conform de ingangsdatum van de afgekondigde landsverordening tot wijziging van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2023, waarin besloten is om de utiliteitskosten te gaan decentraliseren. En daarnaast tevens een toename in de post 4311 Huur kantoorinvenaris ten behoeve van maandelijks kosten van huur inventaris en software applicaties.

7. *De kosten van goederen en diensten van de Dienst Huur- en Consumentenzak zijn met AWG 212.100,- toegenomen, Kunt u deze toename verder onderbouwen en specificeren? En waarvoor?*

De stijging in de G&D van de begroting van de Servicio na Defensa di e Consumidor wordt met name veroorzaakt door de opname van Afl. 125.200,- aan Electriciteitskosten, post 4321 op de eigen begroting. Dit is conform het besluit om de utiliteitskosten te gaan decentraliseren.

8. *Bij de Middelen kant is bij de Rechten, Boeten & overig een drastische daling van AWG 14.400.000,- geraamd. Kan de Minister van EZCDO dit allemaal uitleggen en specificeren met een overzicht?*

De daling van de middelen met Afl. 14.400.000 komt door een aanpassing op de begroting van de Directie Telecommunicatie Zaken. Het bedrag dat in 2023 opgenomen is, is inclusief de concessie van de twee mobiele netwerkproviders, Digicel en SETAR, en dient voor 2024 gecorrigeerd te worden voor (2x 7.200.000), omdat de concessie één keer, ieder 10 jaar verschuldigd en betaald wordt voor de vernieuwing van hun tienjarige concessie mobiel telefoonnetwerk e.e.a. (conform artikel 1b van het Landsbesluit telecommunicatierechten (AB 2003 no. 83)).

MIDDELEN	2023	2024	Verschil
04. Rechten, boeten & overig	26,900,000	12,500,000	(14,400,000)
Totaal	26,900,000	12,500,000	(14,400,000)

9. *Er zijn geen middelen geraamd voor de Overige EZCDO in het jaar 2024, maar er is sprake van een daling van AWG 3,1 miljoen in vergelijking met het jaar 2023? Hoe komt dit?*

Dit is een administratieve correctie. Tot en met de begroting 2023 werden de winstuitkeringen van SETAR N.V. geraamd op de begrotingspost van Overige ECDO. Met de begroting 2024 worden de winstuitkeringen op een aparte begrotingspost voor SETAR # 16371002, opgenomen.

MIDDELEN	2023	2024	Verschil
06. Niet-Belastingopbrengsten	-	3,100,000	3,100,000 ▲
Totaal	-	3,100,000	3,100,000 ▲

10. *De kostenpost Overdrachten met AWG 1,5 miljoen gestegen? Wat houdt dit allemaal in en welke overdrachten zijn dit?*

De raming op de post van Overdrachten onder het Ministerie ECDO is in de begroting 2024 met Afl. 1,5 miljoen gestegen vanwege de bijdrage die het Land moet doen voor de operationalisering van de Aruba Fair Trade Authority (AFTA), conform uitvoering van het Landspakket.

11. *In de post overige EZCDO komen we de Kapitaaluitgaven tegen en zien we dat er sprake is van een daling in de investeringen van AWG 414.000,-. Kan de Minister EZCDO aangeven welke investeringen al zijn gedaan en waar?*

In principe zijn de middelen voor Kapitaalinvesteringen niet geheel vast ieder begrotingsjaar. Het vaste gedeelte van Afl. 500.000,- wordt jaarlijks per ministerie begroot op investeringen. De overige middelen kunnen jaarlijks variëren, want het wordt bepaald door het proces van Kapitaalinvesteringen via de DEZHI. Jaarlijks kan ieder dienst een verzoek indienen voor een te financieren project, en op basis van criterias en procedures worden de

middelen onderverdeeld per goedgekeurde projecten. Reeds uitgevoerde investeringsprojecten via ministerie van ECDO zijn: Revitalisatie centrum Oranjestad Fase 1 en 2 (Columbusstraat en Wilhelminastraat).

12. *De post Niet-Belastingopbrengsten is met een bedrag van AWG 3,1 miljoen gestegen. Is er in dit geval sprake van dividenduitkering?*

Ingaande begroting 2024 worden de winstuitkeringen van SETAR op een apart gecreerde begrotingspost voor SETAR # 16371002, opgenomen.

MIDDELEN	2023	2024	Verschil
06. Niet-Belastingopbrengsten	-	3,100,000	3,100,000 ▲
Totaal	-	3,100,000	3,100,000 ▲

Ministerie van Transport, Integriteit, Natuur en Ouderenzaken

1. *Kunt u het project subsidie (Cas Marie) voor 2024 van ouderenzaken nader toelichten?*

De stichting Cas Marie wil voor 2024 haar activiteiten uitbreiden van 5 naar 7 dagen. Daarnaast wil de stichting een 2^e lokatie 'Pasadia na Mama Ties', te Santa Cruz openen. Deze nieuwe lokatie wordt ook een dagopvang voor ouderen. Het heeft een capaciteit voor 16 cliënten per dag.

2. *Er is een openstaande schuld van ruim AWG 177.000,- voor 'overige kosten' (tabel MvT specificatie overzicht openstaande schulden) onder uw ministeries. Kunt u dit toelichten en onderbouwen?*

Het betreft een openstaande schuld. Op het moment dat er een inkooporder wordt aangevraagd komt deze voor als een openstaande schuld. Dit blijft een "openstaande schuld" totdat de factuur die met deze inkooporder te maken heeft wordt uitbetaald en dat gebeurt 90 dagen na de factuurdatum. De openstaande schuld overige kosten zijn inkooporders die in 2022 zijn aangevraagd maar die een factuurdatum hebben van oktober 2022 of later. Al deze openstaande schulden zijn gedurende 2023 betaald.

3. *Kunt u een overzicht geven van de opbrengsten van Aruparking en aangeven of Aruparking naar verwachting heeft gedraaid?*

Aruparking heeft haar activiteiten in mei 2023 hervat. Tot en met augustus 2023 heeft Aruparking circa Afl. 430.000,- aan omzet gedraaid. Dit komt niet volledig overeen met de verwachtingen. Aruparking heeft uitdagingen gehad met betrekking tot de oplegging van sancties voor onbetaald parkeren. Aruparking is bezig om deze problemen voor het einde van het jaar op te lossen.

4. *Welke stappen heeft uw ministerie verder ondernomen om de registratie van verwaarlozing van ouderen te registreren?*

Verwaarlozing van ouderen tegengaan en voorkomen is een prioriteit. Verwaarlozing van ouderen komt regelmatig en in verschillende vormen naar voren. Vooral de verwaarlozing die gerelateerd is aan de financiën van de ouderen. Het wettelijke kader dat nodig is om met de situatie van verwaarlozing bij ouderen aan te pakken wordt momenteel in kaart gebracht.

5. *Kunt u informatie geven over het project 'Active Wisdom'?*

Het project 'Active Wisdom' maakt integraal deel uit van de visie en het beleid voor ouderen. De actieve participatie van ouderen op verschillende gebieden o.a. bij Raad van Bestuur bij overheid N.V.'s, maakt deel uit van mijn beleid. Dit beperkt zich niet alleen tot bestuur functies, maar ook de participatie in educatieve, sociale en culturele activiteiten. De deelname van vertegenwoordigers van ouderengroepen in het Nationale Forum voor Ouderen was merkbaar.

6. *Het strategisch plan 2022-2027 voor ouderen en welzijn zou in juni 2023 afgerond zijn (antwoord op vragen Statenlid R. Raymond op 7 juni 2023). Kunt u dit plan delen?*

Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord en het plan zal tijdens de openbare vergadering worden gedeeld.

7. *In de post van Kapitaaluitgaven zien we dat er sprake is van een daling in de investeringen van AWG 550.000,-. Kan de Minister TINO aangeven welke investeringen al zijn gedaan en waar?*

De twee projecten waar MinTINO middelen voor heeft gekregen zijn verspreid over de jaren 2023 en 2024. Voor de "capping" van de afvalstortplaats te Parkietenbos is totaal Afl. 12 miljoen aangevraagd. Wij zijn in de beginfase van dit project, het "bouwrijp" maken van het terrein. Het tweede project is het bouwen van een Animal Control Department, waar in totaal Afl. 2.73 miljoen voor hebben aangevraagd. Voor de Animal Control Department zijn we klaar met het bestek en voor het einde van het jaar zal de openbare aanbesteding plaatsvinden.

8. *De subsidies voor Arubus N.V. zijn hetzelfde gebleven. Wat zullen de veranderingen zijn in het jaar 2024, zodat we als Staten van Aruba Arubus N.V. meer zelfstandig zullen zien werken en winst maken in de toekomst? Wordt Aruparking niet meegenomen in de begroting van Arubus N.V.? Hoe zit het met de verdeling van de subsidie voor Arubus, Arutram en Aruparking?*

Arubus N.V. is voor 100% eigenaar van Arutram en Aruparking. Deze twee dochterondernemingen hebben de financiële situatie van Arubus N.V. in de afgelopen jaren zwaarbelast. Op dit moment heeft Arutram voornamelijk de rol van een toeristische attractie, vooral voor cruisetoeeristen, maar genereert geen inkomsten. De inkomsten van Aruparking werden sinds 2017 gegenereerd door vergunningen. In 2023 is Aruparking begonnen met de exploitatie van parkeermeters, en het wordt verwacht dat Aruparking uiteindelijk zijn operationele kosten volledig zelf zal kunnen dekken.

Er bestaat een Service Level Agreement tussen Arubus en de overheid, specifiek gericht op het onderhouden van autobusdiensten voor openbaar vervoer. Daarnaast ontvangen ze aanvullende subsidies voor zowel Arutram als Aruparking, zoals vermeld in de begroting. Arubus is momenteel op schema om haar eigen inkomsten in 2023 met ongeveer 25% te verhogen in vergelijking met 2022. Arubus blijft haar dienstverlening aan het publiek verbeteren en streeft ernaar om haar inkomsten in 2024 met 10% te laten groeien. Het is echter belangrijk op te merken dat het niet realistisch is om

van een openbaarvervoersbedrijf te verwachten dat het winstgevend is. In 2023 zal Arubus naar verwachting ongeveer Afl. 6 miljoen aan 'eigen' inkomsten hebben, terwijl de totale uitgaven naar verwachting ongeveer Afl. 14,1 miljoen zullen bedragen. Dit omvat Afl. 12 miljoen alleen al aan salarissen en brandstofkosten. Het is ook van belang op te merken dat Arubus 100% van de financiële lasten draagt voor Arutram, wat neerkomt op ongeveer Afl. 2 miljoen per jaar. Arutram zelf genereert geen inkomsten. Daarnaast draagt Arubus een deel van de financiële last voor Aruparking, ongeveer Afl. 600.000,- (het geschatte verschil tussen de inkomsten en uitgaven) in 2023. De subsidies van de overheid worden gebruikt om de hele groep te financieren.

9. *Gezien het feit dat de Directie Luchtvaart de laatste 10 jaren te kampen heeft met een tekort aan bepaalde specialistisch en professionele werknemers en aan bepaald speciale licenties, is de vraag waarom er een daling is in de personeelskosten?*

De vacatures zijn in de praktijk moeilijk in te vullen. Zeer waarschijnlijk omdat voor soortgelijke functies in de private sector beter salaris worden betaald. De daling is trouwens niet structureel, maar heeft ook te maken met personeel die dat jaar met pensioen is gegaan.

10. *De vervolgvraag is dan ook of hiervoor in de plaats een DVO is aangeboden aan de specialistische werkzaamheden onder de goederen en diensten?*

Deze vraag kan ontkennend worden beantwoord, maar zal wel in overweging worden genomen.

11. *Bij de Directie Natuur en Milieu is een bedrag van meer dan AWG 528.100,- aan subsidie geraamd. Wat houdt deze subsidie in? En is er een aparte begroting met uitleg voor deze subsidie?*

De ploegen van Serlimar die in 2023 door DNM zijn overgenomen zullen in 2024 direct onder FPNA vallen. De kosten van deze ploegen, voor het bedrag van Afl. 528.100,- die in 2023 onder G&D van DNM vielen, zullen in 2024 via de overheidssubsidie aan FPNA worden overgedragen.

12. *Voor wat betreft de Directie Ouderenzaken/Ouderenzorg is er geen sprake meer van personeelskosten voor het jaar 2024. Wat is de bedoeling van de Minister TINO met deze directie? Zal deze directie wel actief zijn voor de komende maanden van oktober 2023 tot en met december 2023?*

In afwachting op het Landsbesluit met betrekking tot de instelling van Directie Ouderenzaken (DOZ) zijn de middelen voor personeelskosten van DOZ voorlopig geraamd onder Overig Transport, Integriteit, Natuur en Ouderenzaken, daar zijn dus de personeelskosten voor 2024 geraamd. Vooruitlopend op de oprichting van DOZ zijn er al twee werknemers, die zich bij DVG bezighielden met ouderenzorg, werkzaam bij DOZ.

13. *Er is bij de Meteorologische Dienst sprake van een daling bij de kosten van overdrachten van AWG 515.000,-. Wat voor soort overdrachten worden hier bedoeld? Kan de Minister TINO een specificatie hiervan overhandigen?*

De afgelopen jaren was er een bedrag van Afl. 515.000,- die elk jaar voorkwam op de begroting waarover METEO geen informatie heeft en die ook nooit is gebruikt. Daar dit een vertekend beeld kan geven, en is dit bedrag inmiiddeels uit de begroting verwijderd.

14. *De post overige TINO geeft aan een stijging van de personeelslasten van 784.500 en een daling van de goederen en diensten van 732.000. Is er hier sprake van verschuivingen van DVO's naar contracten aan natuurlijke personen? Waar moeten we deze personeelslasten plaatsen binnen de diensten en directies die vallen onder het Ministerie van TINO en de overheid? Om hoeveel werknemers gaat het?*

Er is geen sprake van verschuiving m.b.t. DVO's. De personeelslasten die voorkomen op de post overige TINO hebben betrekking op de personeelskosten van DOZ. In afwachting op het Landsbesluit met betrekking tot de instelling van Directie Ouderenzaken (DOZ) zijn de middelen voor personeelskosten van DOZ voorlopig geraamd onder Overig TINO. De daling van G&D hebben te maken met realocatie van middelen

naar diensten en directies die bepaalde tekorten hebben. De geringe middelen die we hebben proberen we zo efficiënt mogelijk in te zetten.

15. *In de post overige TINO komen we de Kapitaaluitgaven tegen en zien we dat er sprake is van een daling in de investeringen van AWG 550.000,-. Kan de Minister TINO aangeven welke investeringen al zijn gedaan en waar?*

De twee projecten waar MinTINO middelen voor heeft gekregen zijn verspreid over de jaren 2023 en 2024. Momenteel is de beginfase van dit project begonnen, dat inhoud het bouwrijp maken van het terrein. Het tweede project is het bouwen van een Animal Control Department. Voor de Animal Control Department zijn we klaar met het bestek en voor het einde van het jaar zal de openbare aanbesteding plaatsvinden.

16. *De post goederen en diensten van Serlimar S.G. zijn met AWG 1 miljoen gestegen. Hoe komt dat? Wat zijn de goederen of materialen die zijn gekocht? En/of welke zijn de extra diensten die Serlimar moest betalen?*

Serlimar is net uit de surseance van betaling gekomen. Hun situatie is nog niet ideaal, maar wel stabiel. De DVO 2023 was Afl. 3 miljoen lager dan 2022, wat substantieel was. Aan het begin van 2023 was er nog geen duidelijk beeld van de effecten van het sluiten van de dump bij Parkietenbos op de financiën van Serlimar. De verwachting is dat de DVO voor 2024 iets hoger zal zijn dan die van 2023 waardoor iets meer is begroot vergeleken met 2023.

17. *Hoe is het fiscaal belastinggedrag van Serlimar bij de Departamento di Impuesto Aruba? Is Serlimar solvabel? Indien Ja, waarom?*

Serlimar heeft een aanzienlijke schuld bij de belastingdienst. Deze vorm van verkapte financiering werd in het verleden toegestaan, maar het is op zijn minst ondeugdelijk. Omwille van de versterking van het fiscale gedrag van Serlimar, heeft de huidige Raad van Toezicht samen met de bewindvoerder een afbetalingsregeling afgesproken met DIMP en dat loopt volgens schema.

Ministerie van Financiën en Cultuur

1. *De kosten voor Goederen en Diensten van de Unescoraad zijn gestegen met 49%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

De toename heeft vooral te maken met de decentralisatie van de electriciteitskosten, welke voorheen centraal onder de DIP geraamd werden.

2. *Er is een afname van AWG 2.265 miljoen bij APFA met betrekking tot de overdrachtskosten? Kan de Minister van Financiën deze afname verklaren en specificeren?*

De afname is een ramingsverfijning van de duurtetoeslag welke gebaseerd is op realisatie cijfers. Deze afname is veroorzaakt doordat de duurtetoeslagen aan de PVL-gepensioneerden jaarlijks daalt. Ook bevat deze raming een andere dalende component, in de vorm van de overgangsregeling, welke in beperkte mate wordt verzocht.

3. *Bij de Algemene kosten/middelen zijn de middelen voor de Rechten, boeten & overig met 10 miljoen Florin afgenomen. Door welke omstandigheden is dit drastisch afgenomen?*

In de begroting van 2023 is Afl. 18 miljoen aan taakstellende niet-belastingopbrengsten geraamd, gerelateerd aan het project van het Landspakket thema A, omwille van het stimuleren van de inning en/of verhoging van de niet-belastingopbrengsten van het Land. Deze raming is voor dienstjaar 2024 op Afl. 8 miljoen aangepast, gelet op vertragingen in het uit te voeren project.

4. *Verder zijn de personeelslasten met AWG 550.000,- toegenomen. Hoeveel arbeidscontracten voor nieuwe werknemers zijn er gesloten?*

Met betrekking tot de personeelslasten van het ministerie van Financiën en Cultuur wordt verder aangegeven, althans zo wordt de stelling opgevat, dat de personeelslasten met Afl. 550.000,- zijn toegenomen. In het kader hiervan wordt gevraagd hoeveel arbeidscontracten voor nieuwe werknemers er

gesloten zijn binnen dit ministerie. De personeelslasten van het ministerie van Financiën en Cultuur zullen, in tegenstelling tot de stelling van de lid der Staten, dalen met Afl. 0,8 miljoen ten opzichte van 2023 waardoor er geen sprake is van een toename in de personeelskosten van het ministerie van Financiën en Cultuur. Het is daardoor onduidelijk waarnaar deze Statenfractie refereert. Als kanttekening wordt geplaatst dat zulks bij de post Algemene kosten/middelen (pagina 129 van de memorie van toelichting) dat specifiek bedrag wordt vermeld. Bij de post Algemene kosten/middelen wordt immers aangegeven dat de post werkgeversbijdragen met Afl. 550.000,- is toegenomen. Deze kosten hebben echter betrekking op de nog te sluiten pensioenregeling voor bestaande contractanten en heeft derhalve geen betrekking op nieuwe contractanten binnen dat ministerie. Tevens zij opgemerkt dat de begrote vacatures voor het dienstjaar 2024 van het ministerie van Financiën en Cultuur op pagina 236 van de memorie van toelichting wordt weergegeven.

5. *Bij de Archivo Nacional Aruba zijn de personeelslasten met AWG 260.600,- afgenomen. Hoe is deze afname te verklaren? Aan de andere kant zijn de goederen en diensten toegenomen met AWG 117.400,-. Zijn er verschuivingen plaatsgevonden d.m.v. einde contracten en het sluiten van DVO's?*

In dienstjaar 2023 heeft ANA middelen van het Mondriaanfonds ontvangen voor extra personeel. Voor dienstjaar 2024 zijn deze extra middelen niet meer beschikbaar. Wat betreft de post goederen en diensten van de ANA, zijn deze in het dienstjaar 2024 voornamelijk door de decentralisatie van de electriciteitskosten en waterlevering toegenomen, welke voorheen centraal onder de DIP werden geraamd.

6. *Verder zijn bij het Bureau van de Minister van F&C de personeelslasten met AWG 185.500,- toegenomen. Kan de Minister van F&C deze toename verklaren en specificeren?*

De waargenomen toename bij de personeelskosten van het bureau van de minister van Financiën en Cultuur is als volgt te verklaren. De werkgeversbijdragen van de arbeidscontracten in begroting 2023 waren

abusievelijk niet meegenomen in de raming, deze zijn bij de voorjaarswijzigingen op de begroting 2023 via de 1ste suppletoire begroting reeds rechtgetrokken.

7. *Bij de CAD zijn bij de middelen een bedrag van AWG 974.000,- aan niet-belastingopbrengsten geboekt. Wat houdt dit in? En heeft dit te maken met het landspakket? Hoe moeten we deze financiering zien? Kan de Minister dit verklaren?*

De raming van de niet-belastingopbrengsten bij de CAD zijn de geoormerkte middelen welke via begroting van 2024 ontvangen zullen worden van Nederland in het kader van de uitvoering van het project capaciteitsversterking van het Landspakket. De daarbij behorende kosten zijn ook op de kostenbegroting van de CAD opgevoerd.

8. *Als Statenleden zijn we ervan op de hoogte dat CAD meer professionelen nodig heeft voor deze dienst. Maar we zien geen echte drastische toename in de personeelskosten voor CAD. Waarom wordt er niet geïnvesteerd in mankracht voor de CAD?*

Binnen het Landspakket is in 2023 een driejarig capaciteitsversterkingsproject opgestart voor de CAD. Het voornemens is om de CAD hiermee weer op voldoende capaciteitssterkte te kunnen krijgen per eind 2025. Op basis van een eerste inschatting is de benodigde capaciteitsbehoefte voor de controle van de jaarrekening van het Land vanaf het boekjaar 2026 in totaal 18 fte's. Over 2023 tot en met 2025 moet daarom geleidelijk 12 fte's worden opgebouwd/opgeschaald boven de bestaande 6 fte's per begin 2023, die intussen 5 fte's is als gevolg van een overplaatsing eerder in 2023. Op basis van het capaciteitsversterkingsproject moet in 2023 twee accountants en twee controleleiders aangetrokken worden, in 2024 één accountant, twee controleleiders en één assistent-accountant, en in 2025 drie assistent-accountants. De opbouw/opschaling ziet eerst toe op een hoognodige kwalitatieve versterking (accountants en controleleiders) en daarna een meer werkintensiteitsversterking (assistent-accountants).

De kosten van de opstart van de capaciteitsversterking in 2023 en 2024 worden bekostigd door TWO|BZK. Vanaf 2025 draagt het Land de gehele bekostiging. Er zijn tot en met medio september 2023 nog geen (geschikte) kandidaten geworven voor de functies van accountants en controleleiders. De salariering van accountants bij de CAD is niet marktcompetitief genoeg om accountants effectief aan te trekken en ook te behouden.

De geraamde kosten van de voorgenomen capaciteitsversterking in 2023 van twee accountants en twee controleleiders, en in 2024 van één accountant, twee controleleiders en één assistent-accountant, in totaal Afl. 973.945, zijn begroot op de kostenrekening "4394 Projecten landspakket met NL financiering".

9. *Wat houdt de enorme toename in de goederen en diensten bij de CAD in? Graag specificeren.*

De toename van de kosten van goederen & diensten (hoofdkostensoort 4300) houdt verband met het driejarig capaciteitsversterkingsproject dat in 2023 is opgestart voor de CAD en in 2023 en 2024 wordt bekostigd door TWO|BZK. Voor meer details wordt verwezen naar het antwoord op vraag 8 hiervoor. De geraamde kosten van de voorgenomen capaciteitsverstrekking in 2023 van twee accountants en twee controleleiders die doorloopt in 2024, alsook die in 2024 van één accountant, twee controleleiders en één assistent-accountant, ad in totaal Afl. 973.945, zijn begroot op de kostenrekening "4394 Projecten landspakket met NL-financiering" onder de hoofdkostensoort "4300 Goederen & diensten". Intussen worden voor elk project binnen het Landspakket een aparte eigen kostenplaats gedefinieerd in de centrale financiële administratie van het Land. De bovengenoemde geraamde kosten moeten alsnog worden overgeboekt naar de eigen aparte kostenplaats van het capaciteitsversterkingsproject van de CAD. In de nota van wijziging wordt dit meegenomen c.q. gecorrigeerd. Door de aparte eigen kostenplaatsen van de landspakketprojecten kan voortaan makkelijker administratief onderscheid worden gemaakt tussen financiële transacties uit hoofde van het Landspakket en die uit de normale bedrijfsvoering van het Land.

10. *Heeft de regering van Aruba al oplossingen voor de CAD-problematiek betreffende reorganisatie? Zou het geen goed idee zijn om een aparte controleteam in de vorm van een stichting te beginnen, waar de controleurs van de CAD samen met de afdeling Controle medewerkers van de DIMP samenwerken?*

De CAD moet niet gereorganiseerd worden. Het knelpunt bij de CAD is het niet structureel kunnen versterken van de capaciteit. Zoals in het antwoord op vraag 8 is aangegeven, is met het Landspakket in 2023 een driejarig capaciteitsversterkingsproject opgestart voor de CAD, maar dit heeft nog geen resultaten opgeleverd. Voor wat betreft de mogelijkheid van omzetting van de CAD naar een stichtingsvorm moeten ook de resultaten worden afgewacht van het onderzoek "Herinrichting overheidsapparaat Aruba" dat binnen het Landspakket wordt uitgevoerd, alvorens een goede en juiste afweging kan worden gemaakt. Dit onderzoek is in oktober 2023 gestart en de eindresultaten worden medio 2024 verwacht. Voor de voor- en nadelen van elke 'bestaansvorm' moet overigens goed worden beoordeeld en afgewogen.

Voor wat betreft de vraag over de mogelijkheid van een stichting waarin zowel auditpersoneel van de CAD als controleurs van de DIMP worden samengebracht als één controleteam, kan worden aangegeven dat dit niet effectief is en evenmin tot oplossing van de kernproblemen bij zowel de CAD als de DIMP zal leiden, namelijk structurele kwalitatieve capaciteitstekort. De focus, scope en de aard van de werkzaamheden van het auditpersoneel van de CAD en die van de controleurs van de DIMP zijn bovendien wezenlijk verschillend van elkaar.

11. *De post Niet-Belastingopbrengsten bij de Centrale Bank van Aruba is met een bedrag van AWG 10 miljoen gestegen. Is in dit geval sprake van dividenduitkering? Indien ja, is dit echt nodig en waarom? Waar wordt dit geïnvesteerd en/of waarvoor wordt dit gebruikt?*

De dividenduitkering van de CBA is voor dienstjaar 2024 op Afl. 20 miljoen geraamd. De raming is conform schriftelijke berichtgeving (en verwachtingen) van de CBA opgenomen. Deze middelen vormen deel van

de algemene middelen van het Land, en zijn derhalve niet aan een specifieke kostenuitgave of investering gekoppeld.

12. *Heeft de groei van de indirecte belasting bij de Departamento di Aduana van 76 miljoen te maken met de raming van BBO aan de grens, invoerrechten en accijnzen in het jaar 2024?*

Verwezen kan worden naar het onderstaande schema.

BEGROTING (in AFL. 1000)

	2023	2024	Δ	Δ %	2025	2026	2027	2028
8200 Indirecte belastingen	365,499	441,700	76,201	21%	448,099	459,527	471,057	482,946
8700 Niet-belastingopbrengsten	590	560	-30	-5%	560	560	560	560
Totaal:	366,089	442,260	76,171	21%	448,659	460,087	471,617	483,506

Departamento di Aduana

BEGROTING (in AFL. 1000)

	2023	2024	Δ	Δ %	2025	2026	2027	2028
8200 Indirecte belastingen	365,499	441,700	76,201	21%	448,099	459,527	471,057	482,946
8700 Niet-belastingopbrengsten	590	560	-30	-5%	560	560	560	560
Totaal:	366,089	442,260	76,171	21%	448,659	460,087	471,617	483,506

8200 Indirecte belastingen	243,220,403	345,807,000	365,499,000	441,700,000	76,201,000
8211 Invoerrechten	135,358,522	184,102,000	200,000,000	200,000,000	-
8212 Accijns gedestilleerd	21,443,438	34,170,000	35,674,000	35,000,000	(674,000)
8213 Accijns sigaretten	9,736,088	17,085,000	17,837,000	17,000,000	(837,000)
8214 Accijns bier	21,436,189	30,150,000	31,688,000	31,000,000	(688,000)
8215 Accijns minerale olien	53,844,052	77,453,000	77,453,000	73,000,000	(4,453,000)
8216 BBO/BAVP				90,000,000	90,000,000
BAZV					
Derving tarief versimpeling				(6,100,000)	(6,100,000)
8219 Dienstverlening IUD	1,402,114	2,847,000	2,847,000	1,800,000	(1,047,000)

8200 Indirecte belastingen	243,220,403	345,807,000	410,499,000	441,700,000	31,201,000
8211 Invoerrechten	135,358,522	184,102,000	200,000,000	200,000,000	-
8212 Accijns gedestilleerd	21,443,438	34,170,000	35,674,000	35,000,000	(674,000)
8213 Accijns sigaretten	9,736,088	17,085,000	17,837,000	17,000,000	(837,000)
8214 Accijns bier	21,436,189	30,150,000	31,688,000	31,000,000	(688,000)
8215 Accijns minerale olien	53,844,052	77,453,000	77,453,000	73,000,000	(4,453,000)
8216 BBO/BAVP			45,000,000	90,000,000	45,000,000
BAZV					
Derving tarief versimpeling				(6,100,000)	(6,100,000)
8219 Dienstverlening IUD	1,402,114	2,847,000	2,847,000	1,800,000	(1,047,000)

Begroting	B2022	B2023	B2023	B2023	B2024	Δ
				voorstel dd. 21 september 2023		
16994009 Departamento di Aduana						
8200 Indirecte belastingen	345,807,000	365,499,000	429,539,000	407,340,000	511,700,000	146,201,000
8211 Invoerrechten	184,102,000	200,000,000	200,000,000	203,000,000	200,000,000	-
8212 Accijns gedestilleerd	34,170,000	35,674,000	35,674,000	32,000,000	35,000,000	(674,000)
8213 Accijns sigaretten	17,085,000	17,837,000	17,837,000	15,000,000	17,000,000	(837,000)
8214 Accijns bier	30,150,000	31,688,000	31,688,000	30,000,000	31,000,000	(688,000)
8215 Accijns minerale olien	77,453,000	77,453,000	77,453,000	72,000,000	73,000,000	(4,453,000)
8216 BBO/BAVP		45,000,000	37,500,000	32,000,000	90,000,000	90,000,000
BAZV			29,200,000	24,000,000	70,000,000	70,000,000
Derving tarief versimpeling			(2,660,000)	(2,660,000)	(6,100,000)	(6,100,000)
8219 Dienstverlening IUD	2,847,000	2,847,000	2,847,000	2,000,000	1,800,000	(1,047,000)

Hierbij wordt opgemerkt dat de verwachte indirecte belastingen voor 2023 van Afl. 365.499 miljoen was exclusief BBO/BAVP en BAZV. Het toevoegen van BBO/BAVP (geen BAZV) wordt de verwachte indirecte belastingen Afl. 410.499,-. Met andere woorden de groei van de indirecte belastingen wordt Afl. 31.2 miljoen en heeft te maken met de raming van de BBO/BAVP (exclusief BAZV) aan de grens.

Door de tariefsversimpeling (verlaging en verhoging van tarieven) wordt een daling van ruim 6 miljoen in de opbrengsten van de DAA voor het jaar 2024 verwacht. Deze wordt gecompenseerd met de BBO aan de grens voor een groei van ruim 31.2 miljoen in de begroting van de DAA.

13. Voor Departamento di Aduana, is een afname van AWG 2,3 miljoen in de personeelslasten geraamd. Kunt u deze afname verder onderbouwen en specificeren? Waarom en waardoor?

Departamento di Aduana

De totale kosten voor 2024 bedragen Afl. 22.539.600. Dit is een afname van Afl. 1.406.500 oftewel -5,9% ten opzichte van 2023. Deze toename wordt met name veroorzaakt door de personeelskosten, namelijk in 2023 is de kosten van TWK van de nieuwe bezoldigingsregeling voor de Douane betaald. Hierna volgt de onderverdeling:

BEGROTING (in AFL. 1000)

	2023	2024	Δ	Δ %	2025	2026	2027	2028
4100 Personeel	16,658	14,161	-2,497	-15%	14,161	14,161	14,161	14,161
4200 Werkgeversbijdragen	3,808	3,971	163	4%	3,971	3,971	3,971	3,971
4300 Goederen en diensten	3,409	4,336	927	27%	4,336	4,336	4,336	4,336
4700 Bijdragen & afschrijvingen	72	72	0	0%	72	72	72	72
Totaal:	23,946	22,540	-1,407	-6%	22,540	22,540	22,540	22,540

Bron: Directie Financien

Het begroten van de personeelskosten vindt plaats bij de DRH. De Douane wordt bij het begrotingsproces voor personeel minimaal bij betrokken. Alleen als er sprake is van vacatures geeft de Douane deze schriftelijk door en wordt de wens van de Douane in de begroting meegenomen.

14. *Wat houdt de toename van AWG 85.771.000,- in voor de middelen van de directe belastingen bij de DIMP? Waarom wordt deze toename verwacht? Welke vernieuwingen binnen het inningssysteem zullen hierbij bijdragen?*

De toename van Afl. 85.771 op het gebied van de directe belastingen heeft betrekking op de aanpassing van de basisraming waarbij rekening is gehouden met de economische groei naar een bedrag van Afl. 542.544 en effecten van het belastingplan en compliance programma's voor een totaalbedrag van Afl. 19.856 (Afl. 562.400 – Afl. 476.629 = Afl. 85.771). Er zullen verder geen vernieuwingen bij het inningsysteem geïntroduceerd worden in 2023 anders dan de lopende compliance programma's.

15. *Waarom zien we een daling in de Indirecte Belastingen van AWG 36 miljoen? Heeft dit te maken met de BBO aan de grens?*

Dit heeft betrekking op de verwachte correctie vanwege aftrek van voorbelasting. Echter dit bedrag dient volgens de systematiek reeds bij de grens te zijn betaald.

16. *De kostenpost goederen en diensten stijgt met 5,571 miljoen in vergelijking met het jaar 2023. Kan de Minister van F&C dit onderbouwen en specificeren?*

De waargenomen toename is terug te relateren aan de kosten verbonden voor het uitvoeren van het landspakketproject van capaciteitsversterking bij de Directie Financiën en de Centrale Accountantsdienst, de stimulering van cultuur onder de bevolking en het omschakelen naar een cloud omgevingssysteem van de DIMP.

17. *Er is een afname van AWG 442.000 bij de Directie Cultuur met betrekking tot personeelslasten. Kunt u deze afname onderbouwen en specificeren? Verder zal de post goederen en diensten met AWG 801.500,- toenemen. Wat houdt deze toename in? Is er sprake van meer DVO's of meer contractanten?*

De personeelskosten van de DCA nemen af als gevolg van diverse uitdiensttredingen van medewerkers die de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt. Er is geen sprake van DVO's of meer contracten. In de post goederen en diensten is er een toename doordat DCA nu zijn eigen nutsvoorzieningen (water en elektra) moet betalen. Daarnaast is er een toename in het onderhoud, met name voor klein onderhoud van Plaza Betico Croes, waarbij de Airco Units een onderhoudsservice moeten krijgen. Er is ook een toename in de kosten van huurgebouwen (Nicolas Store en Cas Tantin). Diverse onderzoeken, documentatie en projecten met betrekking tot cultuur en het meerjarenplan worden uitgevoerd. Het vierlanden overleg is ook inbegrepen, evenals de financiële ondersteuning van de DCA aan de NGO's en CCDN.

18. *Bij Directie Financiën is bij de middelen een bedrag van AWG 821.000,- aan niet-belasting opbrengsten geboekt. Wat houdt dit in? Heeft dit te maken met het landspakket voor de financiering van de nieuwe systeem voor Directie Financiën?*

De toename van de raming van de niet-belastingopbrengsten bij de Directie Financiën zijn de geoormerkte middelen welke via begroting 2024 ontvangen zullen worden van Nederland in het kader van het uitvoeren van het project capaciteitsversterking van het Landspakket.

19. *Met betrekking tot de toename van de post financiering is er een structurele toename van AWG 31.124 miljoen. Heeft deze rente te maken met de onderhandelingen met BZK? Moet er nu al een aanpassing komen voor de rente? In plaats van 3.2% naar 5.1%? Heeft u naar andere mogelijkheden gekeken om deze kosten te verlagen? Indien ja, kunt u dit onderbouwen en/of specificeren?*

De toename in de rente wordt veroorzaakt door twee ontwikkelingen, Namelijk ten eerste de internationaal oplopende renteniveaus en ten tweede de rente op de COVID-19 leningen. In tegenstelling tot alle andere leningen op 's Lands leningenportfolio, wordt de rente op leningen met variabele rentevoet al gedurende een lopende jaar beïnvloed door geopolitieke ontwikkelingen. Voor dit soort leningen geldt dat de rente op de begroting geen vast bedrag is dat uit een betaalschema kan worden gehaald. De rente wordt periodiek door de markt vastgesteld. Voor deze leningen is het bedrag aan rente op de begroting een schatting. De inschatting liep in voorgaande jaren accuraat, maar de afwijking is groter in tijden van instabiliteit en grote oceaane, onzekerheden rond de overgang van Libor naar SOFR, oorlog in Oekraïne en momenteel ook Israël). Een verlaging van de rentekosten is mogelijk door verlaging van de hoofdsom, en dat kan wanneer overschotten worden geboekt. De rentevoet daarentegen wordt door de kapitaalmarkt bepaald en Aruba heeft geen invloed op de internationale renteontwikkeling.

20. *Bij de MOT zijn zowel de personeelslasten als de goederen en diensten toegenomen, respectievelijk met AWG 318.700,- en AWG 260.900,-. Kan de Minister F&C dit onderbouwen en specificeren?*

De personeelskosten bij de MOT zijn toegenomen door het opvoeren van vacatures en mutaties in het personeelsbestand. De post goederen en diensten neemt toe door het opvoeren van de kosten van electra en water,

welke voorheen centraal onder de DIP werden geraamd. Daarnaast neemt de raming van de post deskundig advies toe in verband met het systeemonderhoud. Voorts wordt hierbij ten overvloede opgemerkt dat de benaming van MOT sinds 2021 is gewijzigd in Financial Intelligence Unit Aruba (afgekort: FIU-Aruba).

21. *Kan de Minister F&C een onderbouwing geven voor de post Niet Verzekerden, waarom elk jaar een bedrag van AWG 4.700.000,- wordt geraamd? En voor wie?*

Onder de post niet-verzekerden worden de uitkeringen bij wijze van pensioenen aan het voormalige personeel van het Land geraamd, welke niet in vaste pensioengerechtigde waren verantwoord.

22. *Bij de Dienst overige F&C is er sprake van een toename van AWG 5 miljoen bij de middelen overige ontvangsten. Hoe is dit te verklaren en waarvoor zal dit bedrag gebruikt worden?*

Onder de post overig FIC wordt de deviezenprovisie geraamd. De waargenomen toename heeft te maken met de waargenomen stijgende tendens in de (voorlopige) realisatiecijfers. Deze middelen vormen onderdeel van de algemene middelen van het Land.

23. *Bij de Kapitaaluitgaven zullen de investeringen met AWG 582.000,- toenemen? Waar zullen deze investeringen plaats vinden? Bij welke diensten?*

De raming van de investeringen onder de post overig FIC is Afl. 1.128.000,- waarvan Afl. 500.000,- als centrale investeringspot van het ministerie, Afl. 598.000,- voor groot onderhoud te Zoutmanstraat 1 en Afl. 30.000,- voor de aanschaf van een server voor de CAD.

Ministerie van Justitie en Sociale Zaken

01. *De begrote subsidies van de S.V.G.A. is gelijk gebleven ondanks informatie uit de stichting dat het gesubsidieerd bedrag al jaren (sinds 2017) niet is bijgesteld aan inflatiecorrecties. Dit heeft verschillende consequenties voor de uitvoerbaarheid van de stichting (lees het verlenen van kwalitatieve zorg), maar ook voor het binnenhalen van onmisbare functies zoals (GZ) psychologen. De stichting vraagt om een correctie van 7% over 7 jaren om zodoende kwalitatieve zorg te kunnen blijven aanleveren en essentiële functies te kunnen bemannen. Minister, kunt u uw zienswijze delen met betrekking tot de zorgpunten die de stichting S.V.G.A. kenbaar heeft gemaakt?*

Momenteel is de betrokken minister in afwachting van het verzochte ambtelijke advies ter zake.

02. *Met eenzelfde gesubsidieerde bedragen betekent dit voor de stichting dat 15 cliënten per 1 januari 2024 naar huis zouden moeten gaan (informatie uit de stichting).*
03. *Wat vindt u van deze ontwikkeling?*

Er is uiteraard een politieke consensus om alles te doen om dat te voorkomen, maar er dient ook rekening te worden met de financiële en juridische aspecten hiervan.

04. *Wat is uw visie op lange termijn met betrekking tot de maatschappelijk zorg voor gehandicapte mensen?*

De visie is om onder andere gehandicapte mensen meer te integreren in onze samenleving en om hen gelijke kansen te bieden. In samenwerking met CEDE Aruba is een rapport opgesteld door drs Carol Kock over de leemtes in gehandicaptenzorg. Diverse professionals in het veld hebben ook een werkbezoek afgelegd bij de instellingen in Curaçao, met als doel om te inventariseren wat er allemaal nodig is om de zorg op Aruba zelf te kunnen bieden. De professionals hadden ook als extra opdracht meegekregen om

na te gaan hoe de zogenaamde “Ley di Labizjan” aldaar in het praktijk functioneert.

05. *Voor het personeel van de Directie Voogdijraad wordt extra begroot met Afl. 205.000,- Kunt u specificeren om welke functie(s) het gaat, met de bijbehorende functieomschrijving(en)?*

Op deze vraag zal tijdens de openbare vergadering worden ingegaan.

06. *Voor het personeel van het Orthopedagogisch Centrum wordt extra begroot met Afl. 449.000,-. Kunt u specificeren om welke functie(s) het gaat, met de bijbehorende functieomschrijving(en)?*

Op deze vraag zal tijdens de openbare vergadering worden ingegaan.

07. *Voor het personeel van de Sociaal Psychiatrische Dienst wordt Afl. 111.000,- extra begroot. Kunt u specificeren om welke functie(s) het gaat, met de bijbehorende functieomschrijving(en)?*

Op deze vraag zal tijdens de openbare vergadering worden ingegaan.

08. *Kunt u een uiteenzetting geven hoe het gesubsidieerde bedrag van 459.000,- op projectbasis voor het Imeldahof besteed zal worden?*

Deze kosten hebben te maken met het weekenopenstelling van Imeldahof, waar ook de nodige activiteiten aan de kinderen en jongeren aldaar worden verzorgd. De kosten bestaan uit:

Personeelskosten 4 medewerkers	Afl. 292,000
Beveiliging	Afl. 34,280
Verzorgingskosten en activiteiten	Afl. 132,720
Totaal:	Afl. 459,000

09. *De subsidies gerelateerd aan sociaal werk bij de Centro di Barios is op nihil gesteld voor 2024. Kunt u deze ontwikkeling uitleggen en onderbouwen?*

Het Land heeft de subsidies voor de buurtcentra juist meer dan verdubbeld. In nauwe samenspraak met de buurtcentra is besloten om de subsidieverstrekking anders in te richten. Omdat de buurtcentra al jarenlange ervaring in de samenwerking met CEDE ARUBA hebben, is met hen besloten om de verstrekking van de financiële ondersteuning via CEDE ARUBA te laten verlopen. Hiervoor is in oktober 2022 een MOU tussen Land Aruba, CEDE ARUBA en 11 buurtcentra ondertekend.

10. *Er is een openstaande schuld van ruim Afl. 53.000,- voor 'reis- en verblijfkosten' (tabel MvT specificatie overzicht openstaande schulden onder uw ministerie). Kunt u dit toelichten en onderbouwen?*

Op deze vraag zal tijdens de openbare vergadering worden ingegaan.

11. *Er is een openstaande schuld van ruim 852.000,- voor 'overige kosten' (tabel MvT specificatie overzicht openstaande schulden) onder uw ministerie. Kunt u dit toelichten en onderbouwen?*

Op deze vraag zal tijdens de openbare vergadering worden ingegaan.

12. *Er zou een reorganisatie binnen Sociale Zaken plaatsvinden om te kijken hoe de projecten van het Sociaal Crisisplan verder bestaansrecht zou krijgen. Wat is de status van deze ontwikkeling?*

Momenteel is een herstructurering van de Directie Sociale Zaken (DSZ) aan de orde. Deze wordt onder begeleiding van, en in samenwerking met, de Departamento di Recurso Humano (DRH) uitgevoerd. In het licht daarvan, zijn er tussen DRH en DSZ verschillende concepten van een geherstructureerde indeling van de organisatie besproken, en moet nog worden gezien welke herindeling, dan wel een nadere herziene versie daarvan, als de voor alle betrokkenen, en vooral in het belang van de dienstverlening aan de burgers, meest efficiënte indeling van de DSZ zal zijn. Binnen dit geschetste kader wordt tevens van de projecten die in het kader van het Sociaal Crisisplan zijn opgevoerd een analyse gemaakt, waarbij gekeken wordt naar hun voortschrijdende effectiviteit en relevantie voor de samenleving van Aruba. Op basis van deze analyse zullen die projecten

worden geïdentificeerd, die het meeste potentieel hebben te blijven voldoen aan de behoeften en uitdagingen van de Arubaanse samenleving en die bijdragen aan het verbeteren van de levenskwaliteit van de burgers.

Collaborative Partnership was een van deze projecten. De afdeling Guia Social heeft de instrumenten/methodes (Zelfredzaamheid Matrix, de Goed Genoeg Ouderschap Matrix en Signs of Safety) geïntegreerd in hun dagelijkse werkzaamheden. Per leefdomein wordt gekeken naar de gezinssituatie en niet alleen naar de individuele hulpvraag. In een oogopslag krijgt men een beeld van de gezinssituatie en van de nodige gezinsaanpak/interventies. Er is sprake van een nulmeting van de zaak en vervolgens blijft men na elke 3 maanden de vorderingen meten.

Om het bestaansrecht van deze opgevoerde projecten te waarborgen, zullen deze, of geïntegreerd worden binnen bestaande structuren van de uitvoering van de hulp- en dienstverlening van de DSZ, of zullen deze als een additioneel loket binnen de totale organisatie van de DSZ een plaats kunnen krijgen, of anders, namelijk als een geheel nieuwe entiteit buiten de DSZ, al dan niet binnen het overheidsbestel.

13. *Kunt u de stand van zaken delen met betrekking tot het Family Justice Center? Deze is niet terug te vinden in de begroting 2024.*

Het Family Justice Center is reeds van start gegaan. Hetgeen op zich heeft laten wachten is de huisvesting. Het Family Justice Center is niet terug te vinden in de ontwerp-begroting omdat deze ondergebracht zal worden bij het KPA als een afzonderlijke zorgpoot.

14. *U heeft toegezegd dat een suicide preventieplan per begin 2024 in effect zal treden. Zijn de kosten hiervoor opgenomen in de begroting voor 2024?*

De werkgroep is bezig met het ontwikkelen van het plan en heeft daardoor geen definitief kostenplaatje.

15. *Wat houdt de afname van AWG 2.8 miljoen voor de Materiële Hulpverlening in? Onder welke dienst valt deze Materiele Hulpverlening?*

De afname is te verklaren door een lagere raming vanwege de daling van het aantal bijstandtrekkers.

16. *Bij Bureau Minister J&S zijn de goederen en diensten drastisch afgenomen met 1,2 miljoen. Kan de Minister deze situatie verklaren en specificeren?*

Vorig jaar werd deze post gebruikt voor het tijdelijk parkeren van de nodige overhevelingen binnen het ministerie. In 2024 komt dit niet meer voor omdat het een tijdelijk karakter droeg. In 2023 was er Afl. 1.2 miljoen en nu in 2024 gaat het om een bedrag van Afl. 100.000,-.

17. *Bij de dienst Casinowezen zijn de personeelslasten afgenomen met AWG 241.600,- en de goederen en diensten met AWG 351.500,- toegenomen. Kan de Minister J&S deze situatie verklaren en specificeren? Is er sprake van verschuiving van contractanten naar DVO's?*

Dit heeft te maken met aantal personeelsleden die met pensioen zijn gegaan en gebruik hebben gemaakt van de VUT-regeling. Er is geen sprake van een verschuiving van contractanten (arbeidsovereenkomsten) naar DVO's bij Casinowezen. Daarnaast zijn de goederen en diensten hoger geraamd vanwege de ontwikkelingen op Landspakket niveau die te maken hebben met de instelling van een Kansspelautoriteit.

18. *In de post Dienst Brandweer komen we de Kapitaaluitgaven tegen en zien we dat er sprake is van een stijging in de investeringen van AWG 3.358.500,-. Kan de Minister J&S aangeven welke investeringen al zijn gedaan en welke investeringen nog gedaan moeten worden bij de Brandweer?*

Dit heeft te maken met de aanschaf van een ladderwagen en nodige renovaties.

19. *Bij de dienst Brandweer zijn de personeelslasten ook afgenomen met AWG 460.300,- en zijn de goederen en diensten met AWG 583.200,- toegenomen. Kan de Minister J&S deze situatie verklaren en onderbouwen? Is er sprake van verschuiving van contractanten naar DVO's?*

Er is geen sprake van een verschuiving van contractanten (arbeidsovereenkomsten) naar DVO's bij de DBA. De personeelslasten zijn afgenomen door een afname op de posten 4201, 4204 y 4206. Er is ook sprake van VUT en pensioen bij de DBA. Daarnaast is er een raming op de posten 4332 en 4331 door de aanschaf en aflevering van de nieuwe brandweerwagens (in totaal 4).

20. *De personeelskosten bij de Dienst Guarda Nos Costa is toegenomen met AWG 570.300,-. Hoeveel werknemers zijn in dienst van GNC gekomen van Land Aruba?*

Het BGNC heeft momenteel (oktober 2023) evenveel medewerkers op haar begroting staan als een jaar geleden (oktober 2022), namelijk 46 medewerkers.

Heeft dit alles te maken met het toezicht via de Radar?

Deze vraag kan ontkennend worden beantwoord.

De toegenomen personeelskosten hebben te maken met de volgende factoren:

- Overwerkkosten naar aanleiding van ziekteverzuim of aanlandingen (kortstondig massa migratie);
 - Bevorderingen van het dienstdoende personeel
 - Verschuivingen in overplaatsingen van personeelsleden die niet meer tewerkgesteld zijn bij de BGNC maar wel nog door de BGNC betaald worden
 - Arbeidscontractanten.
21. *Hebben we genoeg ambtenaren bij de IASA? Is er sprake van teveel overtime? De vraag wordt gesteld omdat er een grote daling in de personeelskosten plaatsvindt bij de IASA van ongeveer AWG 710.900,-.*

Het antwoord hierop volgt staande de openbare vergadering.

22. *Bij de KPA is een grote investering gedaan in de personeelskosten. Wat houdt dit allemaal in? Dit lijkt ons heel positief voor de KPA, maar ook voor*

de totale samenleving van Aruba. Wat houdt verder de totale toename van AWG 3.112.900,- in voor de goederen en diensten? Graag uitleg en specificatie hiervoor.

De toename in goederen en diensten heeft voornamelijk te maken met de kosten gerelateerd aan de diverse lopende projecten en afgeronde/nog af te ronden aanbesteding, zoals het cameraproject, radarsysteem, nieuwe politiewagens, nieuwe huurlocaties, portofoons, uniformen. Het heeft daarbij ook te maken met opgebouwde en lopende schulden.

23. *Bij de dienst KIA zijn de personeelslasten afgenomen met AWG 1,6 miljoen en zijn de goederen en diensten met AWG 958.900,- toegenomen. Kan de Minister J&S deze situatie onderbouwen en specificeren? Is er sprake van verschuiving van contractanten naar DVO's?*

Het antwoord hierop volgt staande de openbare vergadering.

24. *Wat voor diensten of organisaties vallen onder de toename van subsidies voor Maatschappelijk Zorg voor een bedrag van AWG 1.983.000,-?*

Deze toename heeft te maken met het voortzetten van het project van Cas Briyante, welke als zodanig onder de aansturing en het operationele beheer valt van de Stichting Ambiente Feliz, en het project van Cas Blenchi, welke onder het operationele beheer valt van de Stichting Geestelijke Gehandicapte Aruba. Het waren projecten die voorheen door het SCP zijn gefinancierd maar die gelet op de noodzaak voor continuïteit in de begroting zijn opgenomen.

25. *Wat vallen er allemaal onder de overige J&S en J&SZ?*

Op Overige J&S staan o.a. de middelen met betrekking tot:

- Medische noodhulp van ongedocumenteerden;
- Projecten voortvloeiend uit het Landspakket;
- Overdrachten buitenland; vanuit deze post wordt o.a. de jaarlijkse bijdrage aan het Gemeenschappelijk Hof van Justitie bekostigd.

26. *De kostenpost personeelslasten voor de Overige J&S bedrag is met AWG 2,2 miljoen afgenomen. Hoeveel mensen zijn niet meer werkzaam? Zijn deze werknemers met VUT gegaan? Wat zijn de redenen dat dat de personeelslasten met dit aanzienlijk bedrag is afgenomen?*

In 2023 werden de personeelskosten voor de contractanten van het Sociaal Crisisplan tijdelijk op deze kostenpost geparkeerd. In 2024 zijn de kosten van de contractanten die zijn voortgezet onder de afzonderlijke diensten begroot.

27. *Wat houdt de AWG 5 miljoen in voor de middelen bij de Overige J&S voor wat betreft de kostenpost Bijdragen en Afschrijvingen?*

Deze gelden zijn bestemd om personeel massaal te kunnen werven voor de verschillende justitiële diensten die te kampen hebben met een enorm tekort en vloeit voort uit de afspraken die gemaakt zijn tijdens het JVO van januari 2023 waar de ministers van Justitie over het onderwerp 'Capaciteitsvraagstuk justitiële diensten en disbalans keten' hebben gebuigd en derhalve hebben besloten om met een groeifonds te komen.

Ministerie van Arbeid, Energie en Integratie

1. *De kosten voor Goederen en Diensten van de DIMAS zijn met 53% gestegen. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

De raming voor G&D bij de DIMAS is met een bedrag van Afl. 720.700,- gestegen. Hiervan is een bedrag van Afl. 386.500,- opgenomen voor het dekken van de kosten m.b.t. stroom- en waterverbruik (posten 4321/4322). Voor de rest is rekening gehouden met de verhuizing van de Afdeling Asiel naar het FOL-gebouw (posten 4312/4314/4350), licenties en lokaal ICT-support (4312/4361/4362) en met de heersende schimmelsituatie binnen het DIMAS-gebouw (post 4324).

2. *De kosten voor Goederen en Diensten van de Departamento di Progreso Laboral is gestegen met 41%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

De raming voor G&D bij DPL is met een bedrag van Afl. 330.300,- gestegen. Hiervan is een bedrag van Afl. 111.200,- opgenomen voor het dekken van de kosten m.b.t. stroom- en waterverbruik (posten 4321/4322). Voor de rest is rekening gehouden met de kosten van licenties van de nieuwe applicaties en hardware (post 4312), het huren van een extern bewakingsbedrijf (post 4350) en het uitbesteden van de schoonmaakwerkzaamheden (post 4362).

3. *De kosten voor Goederen en Diensten van de Directie Arbeid en Onderzoek is gestegen met 54%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

De raming voor G&D bij de DAO is met een bedrag van Afl. 245.100,- gestegen. Hiervan is een bedrag van Afl. 94.600,- opgenomen voor het uitvoeren van de Labour Force Survey en een Arbeidskrachtenonderzoek (AKO) (post 4362).

4. *De kosten voor Goederen en Diensten van de Enseñansa pa Empleo is gestegen met 44%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

De raming voor G&D bij de EPE is met een bedrag van Afl. 288.700 gestegen. Hiervan is een bedrag van Afl. 37.600 opgenomen voor het dekken van de kosten m.b.t. stroom- en waterverbruik (posten 4321/4322). Voor de rest is rekening gehouden met de kosten van licenties van de nieuwe apparatuur (post 4312). Ook heeft EPE meer middelen ontvangen voor het uitvoeren van hun dienstverlening, dus zich richten op de aansluiting van cursusaanbod op de arbeidsmarkt (posten 4309/4314/4333/4334). Vele cursussen konden geen doorgang vinden gedurende dit dienstjaar, als gevolg van de gevoerde bezuinigingsrondes.

5. *Vanuit Utilities wordt een extra bedrag van AWG 5 miljoen van de winst aan de regering uitgekeerd. Hoe verhoudt dit zich tot de stijgende water- en elektraprijzen voor de burgers? Kunt u aangeven waaraan deze extra winstuitkering van 5 miljoen uitbesteed zal worden?*

Het zal geen effect hebben op de prijs van water en elektriciteit. De extra winstuitkering zal naar de algemene middelen vloeien.

6. *Kunt u uitleg en onderbouwing geven van de stand van zaken van het LNG project?*

Zoals reeds uitgelegd is Eagle LNG thans in afwachting van de goedkeuring en afgifte van de benodigde vergunningen.

7. *Kunt u aangeven wat de stand van zaken is met betrekking tot het Hydrogen park?*

Het hydrogen valley project bevindt zich thans nog in de onderhandelingsfase.

8. *Hoe wordt de (nog te ontwikkelen project) LNG afgestemd op de Hydrogen park?*

Het Hydrogen Valley project zou een aanvulling kunnen zijn op het Eagle LNG project, maar ze moeten worden gezien als twee afzonderlijke projecten.

9. *Er is een totale toename van AWG 262.200 voor de personeelskosten van het Bureau Minister van AEI. Hoeveel nieuwe arbeidscontracten zijn er gesloten en uit hoeveel werknemers bestaat het Bureau van Minister van AEI?*

In de goedgekeurde Landsbegroting 2023 was er een ommissie in de berekening van de premies over de contractanten, door de DRH en Directie Financiën. Deze ommissie is met de voorjaarsnota 2023 rechtgetrokken. Maar de ontwerp-Landsbegroting 2024 wordt thans vergeleken met de vastgestelde Landsbegroting 2023 en niet met de gewijzigde begroting 2023 (ná VJN 2023). Deze ommissie leidt derhalve tot een groot verschil tussen de goedgekeurde OB2023 en de Ontwerp-begroting 2024. Voorts zij vermeld dat er 25 werknemers in dienst zijn bij het Bureau minister van AEI.

10. *Verder is de kostenpost goederen en diensten ook gestegen met AWG 354.300,-. Kan de Minister AEI deze toename verder onderbouwen en specificeren? En waarvoor?*

Door de bezuinigingsrondes gedurende het dienstjaar 2023 enerzijds en rekening houdend met de verzwaring van de taak "Integratie" onder het ministerie van AEI anderzijds, dient het Bureau Minister van AEI aanvullende middelen te ontvangen op haar begroting voor het dienstjaar 2024 teneinde de gestelde (beleids) doelstellingen te kunnen behalen.

11. *Kan de Minister van AEI de toename van de kosten voor goederen en diensten bij de DPL van AWG 330.300 verklaren en met een specificatie onderbouwen?*

Een gedeelte van bovenvermeld bedrag, groot Afl. 111.200, is geraamd voor het dekken van de kosten m.b.t. stroom- en waterverbruik (posten 4321/4322). Voor de rest is rekening gehouden met de kosten m.b.t. licenties van de nieuwe applicaties en hardware (post 4312), het huren van een extern bewakingsbedrijf (post 4350) en het uitbesteden van de schoonmaakwerkzaamheden (post 4362).

12. *Wat zullen de afschrijvingen (specifiek) in het jaar 2024 voor de kostenpost van DIMAS voor een bedrag van AWG 529.900,-?*

De raming op de post Afschrijvingen wordt door de Directie Financiën opgevoerd. Deze kosten bij de DIMAS hebben betrekking op afschrijvingen op het gebouw, luchtinstallaties, kantoorinventaris en software/hardware.

13. *Enseñansa pa Empleo ziet een stijging in de kostenpost goederen en diensten van AWG 288.700,-. Kan de Minister deze toename verder onderbouwen en specificeren? En waarvoor?*

De raming voor G&D van EPE is met een bedrag ad Afl. 288.700 gestegen. Hiervan is een bedrag van Afl. 37.600 opgenomen voor het dekken van de kosten m.b.t. stroom- en waterverbruik (posten 4321/4322). Voor de rest is rekening gehouden met de kosten van licenties van de nieuwe apparatuur (post 4312). Ook heeft EPE meer middelen ontvangen voor het uitvoeren van hun dienstverlening dus zich richten op de aansluiting van cursusaanbod op de arbeidsmarkt (posten 4309/4314/4333/4334). Vele cursussen konden

geen doorgang vinden gedurende dit dienstjaar, als gevolg van de gevoerde bezuinigingsrondes.

14. *Wat kunnen we verstaan onder landsbemiddelaar? En wat voor werkzaamheden worden hiermee bekostigd?*

Naar de stellige overtuiging van de ondergetekenden zijn de doelstelling en werkzaamheden van de landsbemiddelaar, een lang bestaand en bij wet geregeld instituut, algemeen bekend in Aruba. Op deze vragen hoeft dan ook niet te worden ingegaan.

Ministerie van Toerisme en Volksgezondheid

1. *De SVB laat een toename van ruim AWG 31 miljoen zien voor 2024 en toont een neerwaartse ontwikkeling in de daaropvolgende jaren. Kunt u deze ontwikkeling toelichten en onderbouwen?*

Het AOV-resultaat wordt bepaald door de kosten van het AOV-fonds in mindering te brengen van de inkomsten van het AOV-fonds. De inkomsten worden beïnvloed door de economische ontwikkeling in Aruba. Voor de projectie van de inkomsten wordt rekening gehouden met de economische groei zoals gepubliceerd wordt door DEZHI (mei 2023). De vooruitzichten van DEZHI gaan tot en met 2024, vanaf 2025 hanteert de SVB een conservatieve economische groei. Dit betekent ook een conservatieve groei in de inkomsten van het AOV-fonds. De demografische ontwikkeling van de bevolking en de vergrijzing hiervan beïnvloeden voor een groot deel het verwachte aantal pensioengerechtigde van het AOV-fonds. Er wordt tevens rekening gehouden met het aantal pensioengerechtigden die in het buitenland wonen. Daarnaast wordt het aantal nieuwe pensioengerechtigden "geremd" door de stijging van de pensioenleeftijd als gevolg van de hervorming van de pensioenleeftijd dat aanving in 2015. Deze hervorming houdt in dat de pensioenleeftijd elk jaar met 0,5 jaar stijgt van 60 jaar in 2014 naar 65 jaar in 2024. Hierdoor wordt gedurende een periode van 10 jaar het aantal jaarlijkse nieuwe pensioengerechtigden gehalveerd. Vanaf 2025 staat de pensioengerechtigde leeftijd vast op 65 jaar en voor dat jaar wordt ineens

het aantal nieuwe pensioengerechtigden verdubbeld en deze trend volgt in de daaropvolgende jaren. Dit resulteert in een stijging van uitkeringskosten. De uitkeringskosten stijgen ook door indexeringen. De kosten van het AOV-fonds bevat naast uitkeringskosten ook andere kostencomponenten die volgens de landsverordening AOV ten laste van het fonds vallen zoals begrafenisuitkering, kerstbonus, AZV-toeslag en administratiekosten. Als de inkomsten minder sterk stijgen dan de kosten resulteert dit in negatieve resultaten die vanuit de reserve onttrokken zullen worden..

2. *De kosten voor Goederen en Diensten van Epidemiologie en Onderzoek is gestegen met 53%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

Voor EPI was het verzoek voor een online master van epidemiologie, dienstreis voor workshops en conferentie i.v.m. met NCD's en infectieziekten registratie, en IHR, licentie voor Promedico introductie voor data sharing, en materiaal voor sentinel surveillance.

3. *De kosten voor Goederen en Diensten van de Hygiënische dienst is gestegen met 62%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

Voor DWH, is het verzoek voor meer opleidingen en cursus, bv QESH Quality training. Ook de computermaterialen zijn gestegen doordat ze in bezit zijn van een cardprinter (Afl. 36.000,- begroot). De kosten voor softwarelicentie en telefoonkosten waren ook gestegen. De realisatie van jaar 2022 was hoger dan het bedrag dat was begroot voor het jaar 2023, dus voor 2024 zijn de realisatiecijfers van 2024 als uitgangspunt gebruikt. Bovendien was er voor 2024 Afl. 50.000,- meer begroot voor Informatie- en Communicatietechnologie.

4. *De kosten voor Goederen en Diensten van de Veterinaire Dienst is gestegen met 71%. Kunt u dit nader toelichten en onderbouwen?*

De Veterinaire Dienst komt met de gegevens die tot hun beschikking zijn niet op 71%. Maar de stijging is met name gerelateerd aan stijging aantal personeelsleden met recht op toelage, de stijging van licentiekosten en financiële lease SETAR, vervanging van het alarmsysteem, inflatie, stijging

onderhoudskosten slachthuis, hogere benzineprijzen, advieskosten m.b.t. mogelijke privatisering van de Veterinaire Dienst, toename kosten door nieuwe afvalbeleid overheid en uitbesteding van schoonmaakwerkzaamheden.

5. *Wordt het project Fact Jeugd van FSMA Respaldo gesteund en opgenomen in de begroting van AZV?*

Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord. Het project FACT Jeugd vormt een onderdeel van het project uitbreiding Kinder- en Jeugdpsychiatrie en vormt hiermee een onderdeel van de budgettering van FSMA Respaldo.

6. *Wanneer wordt Kinderfysiotherapie als specialisatie ook vergoed door de AZV?*

Fysiotherapie is voor alle leeftijdscategorieën een aanspraak binnen het AZV-pakket vergoed, per 1 januari 2024 zal er een kinderfysiotherapeut worden gecontracteerd.

7. *De post Niet-Belastingopbrengsten bij de Triple AAA N.V. Aruba is met een bedrag van AWG 2,2 miljoen gestegen. Is in dit geval sprake van dividenduitkering? Indien ja, is dit echt nodig en waarom? Waar wordt dit geïnvesteerd en/of waarvoor wordt dit gebruikt?*

De betrokken minister heeft extra inspanning gedaan om zorg te dragen dat het Land als aandeelhouder haar rechtvaardig aandeel ontvangt.

8. *Hoeveel is de Bureau Cannabis? Nog steeds in oprichting? Kan de Minister van VT een korte uitleg hierover geven?*

Vanwege de wereldomstandigheden waarbij er sprake is van overproductie bij Canada en Portugal is er weinig animo voor grote investeringen die gemoeid gaan met beveiligde cannabisproductie. Voorts is het knelpunt van het internationaal kunnen bankieren niet opgelost, omdat de correspondent federale banken in America niet bereid zijn transacties afkomstig van dergelijke industrie te faciliteren. Cannabis in de Verenigde Staten is op

federaal niveau nog steeds illegaal. Een wetswijziging ligt momenteel bij de Senaat van de Verenigde Staten, maar is nog niet aangenomen. Onze lokale banken zijn afhankelijk van de Amerikaanse correspondent banken voor het geldverkeer. Zolang er hier geen oplossing voor is, geven onze lokale banken aan dat zij het risico niet kunnen nemen om de bankrelatie met hun correspondent banken op het spel te zetten. Dit maakt dat dit onderdeel van het project stil is gezet en enkel faciliteiten worden gecreëerd voor invoering van kant en klare CBD-middelen. Indien het geneesmiddelen betreft vallen deze onder het toezicht van IVA en krijgt IVA-versterking voor toezicht op de veiligheid van deze producten.

9. *Wat is de verwachting voor het Bureau Min VT gezien de grote afname is van AWG 2.065.200,- in de kosten van goederen en diensten? Kunt u deze afname verder onderbouwen, specificeren en verklaren?*

Deze toename heeft te maken met een regeling in een schadestaat procedure in de civiele zaak Lee Tofanelli vs. Land Aruba en behelst de vergoeding. Het heeft te maken met eenmalige kosten van Tofanelli in het jaar 2023.

10. *Kan de Minister van VT een verklaring geven voor de grote afname voor de goederen en diensten bij de dienst DVG voor het jaar 2024 voor een bedrag van AWG 764.100,-?*

In werkelijkheid zal er in het jaar 2024 een aanzienlijke afname zijn in goederen en diensten, omdat we ons niet langer in een crisis bevinden. Voor het jaar 2023 had de DVG-dienst Afl. 3 miljoen begroot voor de aanpak van het coronavirus, gebaseerd op de resultaten van 2022. Echter, nu de crisis geheel is afgenomen, is er geen massavaccinatie meer en zijn er bijna geen OVO's meer en zijn er geen accommodatiekosten meer voor AMI-personeel, wat resulteert in een aanzienlijke afname van goederen en diensten binnen de DVG.

11. *In hoeverre is de Dienst Kwaliteitsinstituut Gezondheid operationeel? Met hoeveel medewerkers? En wat zijn de materialen en/of diensten die worden gedaan voor deze Dienst?*

Kwaliteitsinstituut gezondheidszorg is vanaf augustus 2021 belast met de registratie van beroepsbeoefenaren in de zorg. Een totaal van 887 aanvragen werden behandeld. Per 16 oktober 2023 zijn er nog 734 registraties, waarvan 505 gevestigde beroepsbeoefenaren en 127 ontheffingen. Het aantal behorende bij de volgende beroepsgroepen opgenomen in het register worden als volgt weergegeven:

	Arts	apotheker	tandarts	verlos-kun- dige	fysio-thera- peut	totaal
gevestigd	299	26	40	8	23	396
ontheffing	108	0	12	1	6	127
kort verblijf	159	3	0	1	1	164
bijzonder regis- ter	61	8	18	2	20	109
in behandeling	54	1	1	1	2	59

Het Kwaliteitsinstituut draait thans met 5 medewerkers: 3 registratiemedewerkers, een jurist en een hoofd. Daarnaast krijgt de ondersteuning van medisch en beleidsadviseurs van de DVG.

12. *Waardoor vindt een drastische afname plaats van AWG 12.600.000,- bij de middelen van de Dienst Overige V&T? Aan wat is dit te danken?*

Het heeft o.a. te maken met de dividenduitkering van ATA dat gecorrigeerd zal worden met de nota van wijziging.

13. *De kostenpost Bijdragen en Afschrijvingen van de Dienst Overige V&T is met AWG 3,749 miljoen toegenomen. Welke bijdragen of afschrijvingen zijn dit? En voor welke diensten specifiek?*

Zoals bekend is het Land huurder van het HOH-ziekenhuisgebouw. De eigenaar is SOGA. De toename op deze kostenpost is te wijten aan de jaarlijks indexering –conform CBS- van het huidige huurcontract.

Ministerie van Onderwijs en Sport

1. *Er is een openstaande schuld van ruim AWG 80.000,- voor 'overige kosten' (tabel MvT specificatie overzicht openstaande schulden) onder uw ministeries. Kunt u dit toelichten en onderbouwen?*

De betrokken tabel valt onder de begrotingspost van de minister van Financiën en Cultuur.

2. *De kosten voor Goederen en Diensten van het MDC zijn gestegen met 178%. In de MVT geeft u aan dat dit ten gevolge is van de huur kantoorinventaris en deskundig advies (respectievelijk AWG 25.000 plus AWG 9.000). De toename bedraagt echter AWG 148.000. Kunt u het resterend bedrag van AWG 114.000 nader toelichten en onderbouwen?*

Deze verhoging heeft voor een groot deel betrekking op de decentralisatie van de utiliteitskosten van water en de electriciteit. De decentralisatie is geschied vanuit de begroting van de D.I.P. naar de betrokken diensten, directies en bureau's. M.a.w. heeft de MDC voor begroting 2024 een extra budget ontvangen voor hun consumptie van water en electriciteit en de MDC moet deze zelf administreren. Bovendien moet rekening worden gehouden dat een groot gedeelte van het personeel van de MDC voortaan in aanmerking komen voor een autotoelage. Hierdoor zijn de kosten van goederen en diensten bij de MDC vermeerderd.

3. *Kunt u het deskundig advies van uw ministeries (overig onderwijs en sport) met het bedrag van Afl. 1 miljoen nader toelichten (soort advies, welke organisaties etc.)?*

Het betreft uitbestede werkzaamheden voor:

- ICT-werkzaamheden voor de Inspectie van Onderwijs
- In verband met de vernieuwing van de onderwijswetgeving moet er diverse wetgevingsjuristen en andere wetgevingsdeskundigen worden aangetrokken om dit project te trekken. Deze deskundigen worden ten laste van dit begrotingspost betaald.

- De functie van interimhoofd financiële administratie van de DPS is uitbesteed en wordt via deze post betaald.
 - Het Bureau Onderwijs en Sport is bezig met een onderzoek naar de sociale problematiek onder de scholen. Dit onderzoek is uitbesteed.
 - Werkzaamheden voor bouwtoezicht ten behoeve van de reparatie van de Sint Aloysiusschool en de GPT-stadion.
 - Uitbestedingswerkzaamheden voor de accountantscontrole bij diverse diensten en scholen.
4. *Er is een motie ingediend en unaniem aangenomen in de Staten om scholen op Aruba met maatschappelijk werkers te versterken. U had aangegeven tijdens een openbare behandeling in de Staten dat er onderzoek hiernaar verricht zal worden door een externe bedrijf en dat de resultaten medio 2023 beschikbaar zullen zijn. Heeft u de resultaten al binnen gekregen? Indien ja, kunt u deze met de Staten delen?*

Op verzoek van de schoolbesturen is een aantal vacatures opengesteld voor maatschappelijk werkers. In het kader van het Landspakket wordt de zorgstructuur beleidsmatig aangepakt. De nieuwe visie op zorg in het onderwijs wordt geformuleerd. In 2024 en 2025 wordt deze geïmplementeerd. Het is ook deel van aanbeveling 3 van de Doorlichtingsrapport.

5. *Er is een toename bij het Bureau Minister O&S van AWG 748.100,-. Kan de Minister van OS deze toename verklaren en specificeren?*

Het lijkt een toename maar dat is eigenlijk niet het geval. De toename aanpassing sociale lasten contractanten is al verwerkt in 2024 terwijl het nog niet verwerkt is in de vergelijkende cijfers van 2023. Daarom lijkt het op een toename. Verder heeft Bureau OS een vacature opgenomen voor een onderwijs adviseur in 2024.

6. *Bij de Bureau Protestant Christelijk zijn we een afname van 100.000,- aan subsidie tegengekomen. Heeft dit te maken met de problematiek van John Wesley College? Of andere scholen?*

Deze afname heeft te maken met de daling van het aantal leerlingen van het John Wesley College.

7. *Bij het John Wesley College is de post van subsidie dus kostenpost voor de regering met AWG 338.600,- gedaald, maar het John Wesley College werd dit jaar gesloten. Waarom is er sprake van een afname van slechts AWG 300.000,- en niet afname van het hele bedrag van AWG 1.574.300,-?*

Toen de eerste versie van de ontwerp-begroting 2024 werd ingediend was nog niet bekend dat het John Wesley College zou sluiten.

8. *De kostenpost van goederen en diensten is toegenomen met AWG 590.300,- bij de Biblioteca Nacional Aruba. Wat houdt deze toename in? Kan de Minister deze toename onderbouwen en specificeren?*

Deze verhoging heeft betrekking op de decentralisatie van de utiliteitskosten van het water en de electriciteit. De decentralisatie is geschied vanuit de begroting van de D.I.P. naar de betrokken diensten, directies en bureau's.

9. *Er is sprake van een afnamen bij het Bureau Meldpunt & Leerplicht. Kan dit verklaard worden en met specificatie?*

De salariskosten van de Bureau Leerplicht is volgens onderstaande opgave geraamd:

2023: 9 personeel

2024: 8 personeel

Vacatures conform PSA: 0

Personeelskosten worden geraamd op basis van bezetting en opgenomen vacatures.

10. *Bij Colegio Conrado Coronel zijn de personeelslasten afgenomen met AWG 186.700,- en zijn de goederen en diensten met AWG 148.600,- toegenomen. Kan de Minister deze situatie verklaren en specificeren?*

Evenals bij de vorige vraag, kan worden geantwoord dat personeelskosten worden geraamd op basis van bezetting en opgenomen vacatures. De personeelsbezetting is als volgt:

2023: 36 personeel

2024: 32 personeel

De verhoging van goederen en diensten heeft te maken met de decentralisatie van de elektriciteit en water.

11. *Bij de dienst Overige bevordering Studie AUA zijn de personeelslasten afgenomen met AWG 368.700,- en zijn de goederen en diensten met AWG 505.300,- toegenomen. Kan de Minister deze situatie verklaren en specificeren?*

De begrotingspost 16786003 Overige bevordering Studie AUA betreft geen dienst. Op deze begrotingspost worden de innovatieprojecten, huur-, bewakings- en de kosten van de stagiaires van de scholen geboekt. Dus de kosten van de stagiaires worden als personeelslasten opgenomen en worden op basis van realisatie van de jaar 2022 opgenomen. Omdat de kosten van de stagiaires gedaald zijn is de post personeelslasten gedaald. De daartegenover staande toename van deze post is het gevolg van de werkelijke huur- en bewakingskosten van de schoolstichtingen en andere innovatieprojecten.

12. *Voor wat betreft de scholen voor Bijzonder Special Onderwijs, zoals Skol Basico Dornasol en Skol Un Paso pa Futuro, zijn allebei ingekort in hun personeelslasten, respectievelijk voor AWG 181.800,- en AWG 461.500,-. Wat zijn de redenen hiervoor? Gezien het feit dat het speciaal onderwijs juist meer ondersteuning en middelen nodig heeft, kan de Minister O&S een uitleg geven of onderbouwen met specificatie wat dit precies inhoudt?*

Evenals bij een vorige vraag kan worden beantwoord dat personeelskosten worden geraamd op basis van bezetting en opgenomen vacatures. De personeelsbezetting zijn als volgt:

Dornasol 2023: 32 personeel

Dornasol 2024: 27 personeel

Paso pa futuro 2023: 39 personeel

Paso pa futuro 2024: 31 personeel

13. *Is de problematiek van de SKOA schoonmaakpersoneel opgelost? Kan de Minister O&S dit uitleggen?*

Op deze vragen zal tijdens de openbare vergadering worden ingegaan.

De Raiz-fractie behoudt zich het recht voor om nadere vragen te stellen gedurende de openbare vergadering.

Het lid van de Accion21-fractie heeft met belangstelling kennisgenomen van de onderhavige ontwerplandsverordening. Naar aanleiding hiervan heeft de fractie de volgende vragen:

Nos fraccion ta haya lamentabel cu atrobe gobierno ta presenta un presupuesto irealistico basa riba un tasa di interes di 3,5% riba nos debe cu Hulanda cual no lo ta realisabel durante 2024.

Gobierno ta indica cu su meta ta keda busca un balans optimal y realistico entre gastonan y entradanan. Raad van Advies y CAft ta conclui cu gobierno ta bolbe fracasa den su meta cu presupuesto 2024.

Nos fraccion ta puntra nos mes si e partido mas grandi di coalicion cu tin mas cu seis aña den gobierno tin e conocimiento, capacidad y/of disposicion di scoge un rumbo nobo pa nos pais a base di finanzas publico duradero, sostenibel y transparente mirando cu te ainda no a logra esaki.

Ministerie van Algemene Zaken, Innovatie, Overheidsorganisatie, Infrastructuur en Ruimtelijke Ordening

1. *Minister por splica pakiko Aruba no a logra atene su mes na e Protocol Aruba-Hulanda 2018 cu ta rekeri un reduccion nominal den gastonan di personal?*

Er is weliswaar in 2024 een toename van de personeelslasten t.o.v. 2023, Aruba voldoet aan de personeelslasten norm van 10% GDP in 2027. Met betrekking tot de toename van de personeelslasten t.o.v. 2023 zij opgemerkt dat dit voornamelijk te verklaren is door de volgende begrotingsmutaties:

1. Omzetten dienstverband invalkrachten: op basis van een rechterlijke uitspraak dient het dienstverband van het huidige invalpersoneel omgezet te worden naar een arbeidsovereenkomst. De hiermee gemoeide kosten worden begroot op ongeveer Afl. 1 miljoen;
2. Pensioenvoorziening voor arbeidscontractanten: sedert 2012 zijn werkgevers conform de wet verplicht om een pensioenvoorziening te regelen voor hun werknemers. Het Land houdt zich echter nog steeds niet aan deze wet (non-compliance). Daardoor is er op de begroting van 2024 een bedrag van ongeveer Afl. 1,5 miljoen

- begroot voor het treffen van een aparte pensioenvoorziening t.b.v. de arbeidscontractanten van het Land;
3. Vervanging van personeel en nieuwe vacatures: het Land heeft gedurende de laatste jaren geen nieuwe vacatures begroot en heeft ook een beperkt aantal vrijgekomen vacatures ingevuld. Het gevolg hiervan is dat de dienstverlening van het Land onder druk komt te staan. Daarbij moet het Land in het kader van het Landspakket aan verschillende afspraken voldoen waardoor de inzet van extra krachten (met name kaderpersoneel) noodzakelijk is. Het Land heeft hierdoor – naast de Afl. 6,2 miljoen roll-overs – in totaal Afl. 5,5 miljoen extra vacatures begroot voor 2024 (Afl. 2,5 miljoen voor vervanging en Afl. 3 miljoen voor nieuwe vacatures). Van de nieuwe vacatures is ongeveer Afl. 1,2 miljoen bestemd voor indienstnemingen in het kader van thema A van het landspakket (Financieel beheer);
 4. Technische correctie op de begroting: onlangs is er een ommissie geconstateerd in de begroting van 2023 met betrekking tot onder meer de premies volksverzekeringen t.b.v. de arbeidscontractanten van het Land en pensioengerechtigden. Het werkgeversdeel van deze premies (AOV/AWW en AZV) was te laag begroot; circa Afl. 5,5 miljoen te weinig. Voor dit jaar zullen er echter meevallers gerealiseerd worden in de personeelslasten (bijvoorbeeld door verlaging van de pensioenpremies) die bij zullen dragen aan dit verschil. Zij opgemerkt dat de nodige wijzigingen op de begroting van 2023 alsnog verwerkt zal moeten worden middels een Nota van Wijziging tijdens de behandeling van de suppletoire begroting 2023. Gelet hierop zijn de personeelslasten t.o.v. 2023 feitelijk met minder dan Afl. 8,7 miljoen toegenomen; en
 5. Aparte fondsen: rond Afl. 1,1 miljoen van de personeelslasten in 2024 worden bekostigd door een apart fonds, namelijk:
 - TWO (Afl. 0,7 miljoen)
 - Mondriaanfonds (Afl. 0,2 miljoen)
 - Ondernijingsfonds (Afl. 0,2 miljoen)

Opgemerkt dient te worden dat de personeelslasten van de Defensie – geraamd op Afl. 11 miljoen in 2024 – door Nederland worden

bekostigd. Indien de zogenaamde oneigenlijke personeelslasten (Aparte fondsen en Defensie) in mindering worden gebracht, bedraagt de feitelijke personeelslasten circa Afl. 457 miljoen voor 2024.

2. *Minister a indica na Parlamento cu su gobierno su proposicion pa regla supervision financiero di un forma hibrido lo cualifica pa un interes intermedio di 5,1% riba e debe di 915,5 milyon florin cu Hulanda. Esaki a resulta di no ta e caso y Aruba lo cuminsa paga entre 6-8% desde 10 okt 2023. Mirando cu correspondencia comparti cu Parlamento ta claramente indica cu desde 15 mei 2023 gobierno tabata na altura di e deadline di 1 september 2023 pa entrega un proposicion alternativo, minister por splica pakiko gobierno a warda te dia 31 augustus 2023 pa manda dicho proposicion pa despues bin compronde cu e no ta cualifica nos pa e nivel di interes intermedio?*

Opgemerkt zij dat in een vergadering van de Staten van 19 oktober al uitgebreid is ingegaan op deze kwestie. Desgewenst kan tijdens de openbare behandeling opnieuw hierop worden ingegaan.

3. *Minister ta kere cu su persona y/of gabinete mester para personalmente responsabel pa e gastonan di interes mas halto cu Aruba lo paga durante por lo menos oktober, november y december 2023 danki na negligencia di gobierno?*

Opgemerkt zij dat in een vergadering van de Staten van 19 oktober al uitgebreid is ingegaan op deze kwestie. Desgewenst kan tijdens de openbare behandeling opnieuw hierop worden ingegaan.

4. *Minister por comparti kiko su persona a haci pa purba crea un mayoria na favor di e Rijkswet Aruba financieel toezicht (RAft)?*

Dat Aruba niet in aanmerking komt voor een lage rente, is omdat Nederland de lage rente koppelt aan het verankeren van financieel toezicht in de RAft. Deze scenario is door de Staten afgewezen. De regering kan dan niet meer instemmen met de RAft.

5. *Mirando cu e LAft y Protocol Aruba-Hulanda 2018 ta wordo structuralmente viola di un forma continuo (p.e. den presupuesto 2022 cu a hiba na un recomendacion di un aanwijzing di CAft) sin consecuencia ninguno di mayoria di Parlamento, minister por splica con e por argumenta cu supervision financiero local ta suficiente y/of funciona debidamente tumando en cuenta cu su mesun fraccion a retira e LAft y trek in e RAft?*

De stelling dat de LAft en het protocol structureel overtreden worden, is incorrect en reeds meerdere malen door de regering recht getrokken in diverse vergaderingen in de Staten.

6. *Raad van Advies ta critica presupuesto 2024 pa no inverti suficiente den implementacion di landspakket y reformanan structural. Minister por indica cuanto inversion lo tuma luga den su ministerio pa implementacion di landspakket y/of reformanan structural y detaya nan?*

De uitvoeringsagendas voor 2024 moeten nog worden vastgesteld, en daarmee ook de eventuele investeringsbedragen.

7. *Gastonan di personal ta subi pa 8,7 miyon compara cu 2023, minister por splica con e ta reconcilia esey cu su remarcanan publico cu gastonan di personal a baha?*

De uitvoeringsagendas voor 2024 moeten nog worden vastgesteld, en daarmee ook de eventuele investeringsbedragen.

8. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto biaha DRH a wordo hiba dilanti corte anualmente durante 2021, 2022 y 2023 te cu awor?*

Nul keer. Het DRH heeft een louter adviserende bevoegdheid en vaardigt bijgevolg geen beschikkingen uit die vatbaar zijn voor bezwaar. Wel zijn er beschikkingen van ministers en de Gouverneur over personeelsaangelegenheden. Het aantal rechtszaken analyseren is een complexe oefening en geeft geen eenduidig antwoord. Er is sinds 2017 sprake van een duidelijk stijgende tendens, die gepaard ging met de invoering van gratis rechtsbijstand door vakbonden. In 2021 waren er 248

bezwaarprocedures ingediend bij de ambtenarenrechter over personeelsaangelegenheden. In 2022 was er een stijging tot 284: deze stijging werd veroorzaakt door een louter formeel motiveringsgebrek over de wijze waarop de COVID-korting moest worden verwoord (55 zaken). Netto was er dus een daling in 2022. Met ingang van 2023 werd ingezet op een daling van het aantal rechtszaken. In 2023 zijn er voorlopig 424 bezwaarschriften ingediend, maar toch is er feitelijk sprake van een neerwaartse trend. De stijging is immers te wijten aan de invoering van de nieuwe salarisstructuur bij Douane (153 bezwaren) en de reorganisatie van DGWA (57 bezwaren), welke beide uitzonderlijke omstandigheden zijn. Netto zijn er dus 214 "normale" bezwaren ingediend. Er wordt sinds 2023 gewerkt aan een daling van het aantal rechtszaken: in 2024 moet een verdere daling zich inzetten.

9. *Minister por comparti cuanto di e casonan na corte DRH a perde y ki gastonan adicional esaki a nifica pa Land Aruba?*

Verwezen kan worden naar het antwoord hierboven. Een cijfer voor het aantal gewonnen of verloren zaken kan verder niet automatisch gegenereerd worden, maar in de loop van 2022 vond een telling plaats: 53% van de zaken werd toen gewonnen door Land. Zo had het leeuwendeel van de uitspraken betrekking over uitstel van bevordering wegens AO, maar in 2023 werd op basis van uitspraken van de Raad van Beroep wel duidelijk dat Land het recht had om bevordering bij hoog verzuim uit te stellen. Er zijn geen cijfers beschikbaar over hoe groot het aandeel proceskosten gerelateerd zijn aan personeelsgeschillen.

10. *Minister por comparti cu Parlamento ken ta responsabel pa e mal uso di fondonan pa DRH den tanto caso perdi?*

Verwezen kan worden naar het antwoord hierboven.

11. *Raad van Advies ta indica cu e falta di accion concreto pa reduci gasto lo afecta no unicamente 2024 pero tambe futuro di nos pais. Minister por comparti cu Parlamento cuanto y na unda gobierno a baha gasto desde 2021?*

Verwezen kan worden naar het antwoord hierboven.

12. *Raad van Advies ta indica cu e aumento den gastonan ta bin a costo di inversion. Minister por splica pakiko e ta kere cu aumenta gasto ta preferibel na inversion?*

Verwezen wordt naar het antwoord bij vraag 13.

13. *Ki siguransa minister por duna Parlamento cu e aumento den gastonan no ta un accion politicamente motiva pa purba mehora su partido su popularidad na proximo eleccion?*

Het huidig financieel toezicht is toereikend. Het bewijs is het feit dat Aruba goed op weg is naar duurzame overheidsfinanciën met structurele begrotingsoverschotten, zoals het CAft onlangs ook heeft geconstateerd.

14. *Raad van Advies ta conclui cu e caminda pa finanzas publico sostenibel y un economia diversifica ainda no ta hancra. Esaki despues di seis aña di su persona como minister-president. Minister ta kere cu su persona y/of su gobierno tin e capacidad, conocimiento y disposicion pa logra esaki?*

Een poging om de uitgangspunten van duurzame overheidsfinanciën in de Staatsregeling te verankeren, heeft de gekwalificeerde meerderheid van de Staten niet gehaald.

15. *Si e contesta ta afirmativo, minister por comparti ehempelnan concreto cu Parlamento lo por spera na 2024 y nan resultado anticipa?*

Verwezen kan worden naar het antwoord hierboven.

16. *Den e nader rapport minister ta indica cu tanten presupuesto ta muestra un surplus di por lo menos 1% y e debe/gdp ta bahando, Aruba ta riba e caminda pa finanzas publico sostenibel. Minister por comparti cu Parlamento cuanto di e surplus di 1% a wordo logra atraves di medida, crecimiento economico vs. reduccion den gastonan di gobierno expresa como porcentahe?*

Het behalen van de 1.0% overschotsnorm blijft een kwestie van de juiste balans vinden tussen de begrote bestedingen en ontvangsten. Daarbij is uitgegaan van de in de memorie van toelichting genoemde beleidsuitgangspunten. Van belang is om daarin ook rekening te houden met de geldende begrotingsnormen, de benodigde investeringen ter stimulering van de economie, implementatie van de projecten van de diverse thema's van de Landspakket en de beleidsacties zoals geformuleerd staan in onderdeel II van de memorie van toelichting.

17. *Raad van Advies ta indica cu tur e extra entrada cu gobierno ricibi lo wordo acapara pa aumento den gastonan. Gobierno ta indica cu e aumento den gastonan ta pa entre otro implementacion di landspakket. Minister por comparti cu Parlamento cuanto di e gastonan di implementacion di landspakket ta wordo cubri y/of financia pa reduccion di gastonan di gobierno expresa como porcentahe?*

Geantwoord kan worden dat de acties uit het Landspakket samenvloeien met de normale werkzaamheden.

18. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto di e reduccion den debe/gdp ta wordo logra pa crecimiento economico vs reduccion den principal expresa como porcentahe?*

De schuldverlaging wordt verwezenlijkt door het boeken van een overschot ter waarde van 1.0% van het bbp.

19. *Gobierno su contesta na Raad van Advies den e nader rapport ta confundi nos fraccion. Minister por clarifica si su persona ta kere cu impone mas medida pa produci un surplus y/of warda economia crece pa mehora debe/gdp ta cualifica como reformatan structural?*

Het behalen van de 1.0% overschot blijft een kwestie van het juiste balans vinden tussen de begrote bestedingen en ontvangsten. Daarbij is uitgegaan van de in de memorie van toelichting beleidsuitgangspunten. Van belang is om daarin ook rekening te houden met de geldende begrotingsnormen, de

benodigde investeringen ter stimulering van de economie, implementatie van de projecten van de diverse thema's van de landspakket en de beleidsacties zoals geformuleerd staan in onderdeel II van de memorie van toelichting.

20. *Minister por clarifica si su persona ta kere cu impone mas medida pa produci un surplus y/of warda economia crece pa mehora debe/gdp ta cualifica como reduccion structural den gastonan di gobierno?*

Verwezen zij naar het antwoord op een eerdere soortgelijke vraag.

21. *Minister ta indica den e nader rapport cu riesgonan señala pa Raad van Advies ta principalmente internacional (p.e. aumento den nivel di interes) y pafor di Aruba su control. Minister ta kere cu simplemente paso Aruba no tin control pa mitiga un riesgo ta motibo suficiente pa no prepara?*

Zoals vermeld staat in de memorie van toelichting, wordt rekening gehouden met budgettaire risico's die zich voor kunnen doen (zie onderdeel I.3). Bij het eventueel materialiseren daarvan, wordt bijgestuurd via een begrotingswijziging en/of het hanteren van de regels van budgetdiscipline om op het duurzame pad te blijven.

22. *Si e contesta ta negativo minister por indica unda den presupuesto 2024 y con nos pais ta preparando pa e posibilidad di interes mas halto y/of un crisis financiero cu lo por traduci den menos bishitante pa nos isla?*

Verwezen zij naar het antwoord op een eerdere soortgelijke vraag.

23. *Den dicho preparacion, minister por comparti cu Parlamento ki rapportnan ta ser usa of ki indicadonan gobierno ta usa pa calcula probabilidad di e riesgonan materialisando?*

Verwezen zij naar het antwoord op een eerdere soortgelijke vraag.

24. *Si minister ta kere cu Aruba su finanzas publico no ta duna espacio pa mitiga contra posibel riesgonan, minister por splica con e ta hustifica e aumento den gastonan?*

De waargenomen toename is noodzakelijk voor de uitvoering van de Landspakket projecten, welke naderhand besparingen zullen opleveren. Daarnaast zoals eerder vermeld, wordt rekening gehouden met een aantal budgettaire risico's. Indien deze zich voordoen, wordt via een begrotingswijziging en de toepassing van regels van budgetdiscipline bijgestuurd waar nodig.

25. *Minister por comparti cu Parlamento kiko su plan ta pa si gastonan di interes subi considerablemente y/of bin un crisis financiero cu lo afecta nos turismo di un forma negativo?*

Tegenvallers worden opgevangen door onder andere versoeringen in het beleid en/of beleidsmatige geïnduceerde meevallers, of een combinatie van beide. Kortom: de regels van budgetdiscipline blijven houvast bieden.

26. *Minister ta premira cu ta posibel cu lo mester pidi ayudo di Hulanda si un of mas di riesgonan materialisa?*

Indien deze risico's zich voordoen zal bekeken worden op welke wijze deze het best te mitigeren zijn.

27. *Si e contesta ta afirmativo, minister por splica con e ta imagina Hulanda su disposicion pa yuda mirando cu su gobierno a kibra tur acuerdo firma cu nan?*

Verwezen zij naar het antwoord op een eerdere soortgelijke vraag.

28. *Mirando cu Aruba no ta den cumplimento cu e norma di personal di e Protocol Aruba-Hulanda 2018 (reduccion nominal den gastonan di personal), con gobierno ta hustifica habri vacaturanan nobo sin reduci structuralmente empleadonan publico?*

De toename van de personeelslasten t.o.v. 2023 is voornamelijk te verklaren door de volgende begrotingsmutaties:

1. Omzetten dienstverband invalkrachten: op basis van een rechterlijke uitspraak dient het dienstverband van het huidige invalpersoneel

- omgezet te worden naar een arbeidsovereenkomst. De hiermee gemoeide kosten worden begroot op ongeveer Afl. 1 miljoen;
2. Pensioenvoorziening voor arbeidscontractanten: sedert 2012 zijn werkgevers conform de wet verplicht om een pensioenvoorziening te regelen voor hun werknemers. Daardoor is er op de begroting van 2024 een bedrag van ongeveer Afl. 1,5 miljoen begroot voor het treffen van een aparte pensioenvoorziening t.b.v. de arbeidscontractanten van het Land;
 3. Vervanging van personeel en nieuwe vacatures: het Land heeft gedurende de laatste jaren geen nieuwe vacatures begroot en heeft ook een beperkt aantal vacatures ingevuld. De gevolgen hiervan zijn dat de dienstverlening van het Land onder druk komt te staan. Daarbij moet het Land in het kader van het Landspakket aan verschillende afspraken voldoen waardoor de inzet van extra krachten (met name kaderpersoneel) noodzakelijk is. Het Land heeft hierdoor – naast de Afl. 6,2 miljoen roll-overs – in totaal Afl. 5,5 miljoen extra vacatures begroot voor 2024 (Afl. 2,5 miljoen voor vervanging en Afl. 3 miljoen voor nieuwe vacatures). Van de nieuwe vacatures is ongeveer Afl. 1,2 miljoen bestemd voor indienstneming in het kader van thema A van het landspakket (Financieel beheer);
 4. Technische correctie op de begroting: onlangs is er een omissie geconstateerd in de begroting van 2023 met betrekking tot onder meer de premies volksverzekeringen t.b.v. de arbeidscontractanten van het Land en pensioengerechtigden. Het werkgeversdeel van deze premies (AOV/AWW en AZV) zijn immers te laag begroot; circa Afl. 5,5 miljoen te weinig. Voor dit jaar zullen er echter meevallers gerealiseerd worden in de personeelslasten (bijvoorbeeld door verlaging van de pensioenpremies) die bij zullen dragen aan dit verschil. Gelet hierop zijn de personeelslasten t.o.v. 2023 feitelijk met minder dan Afl. 8,7 miljoen toegenomen; en
 5. Aparte fondsen: rond Afl. 1,1 miljoen van de personeelslasten in 2024 worden bekostigd door een apart fonds, namelijk:
 - TWO (Afl. 0,7 miljoen)
 - Mondriaanfonds (Afl. 0,2 miljoen)
 - Ondernijingsfonds (Afl. 0,2 miljoen)

Opgemerkt dient verder te worden dat de personeelslasten van de Defensie – geraamd op Afl. 11 miljoen in 2024 – door Nederland worden bekostigd. Indien de zogenaamde oneigenlijke personeelslasten (Aparte fondsen en Defensie) in mindering worden gebracht, bedraagt de feitelijke personeelslasten circa Afl. 457 miljoen voor 2024. Daarbovenop wordt opgemerkt dat de totale personeelsbezetting plus het aantal vacatures voor het dienstjaar 2024 (4.448) lager geraamd is dan voor 2023 (4.663). De reden hiervoor is gelegen in het feit dat het aantal VUT-uitkeringen fors is toegenomen: van 91 in 2023 naar 223 in 2024. De VUT-gerechtigden tellen immers niet mee bij de totale personeelsbezetting, maar hun kosten (ruim Afl. 17 miljoen) worden wel meegerekend tot de personeelslasten van het Land.

29. *Si minister ta argumenta cu a reduci structuralmente e cantidad di empleadonan publico, minister por comparti cu Parlamento cuanto trahado di sector publico of semi-publico a ser retira pa ministerio y departamento y cuanto fondo adicional esey a libera?*

Een belangrijk onderdeel van het Beleidsplan Verlaging Personeelskosten, welke ná 2021 is voortgezet, is het geleidelijk verlagen van het personeelsbestand (Q-component) middels onder meer het limitatief vervullen van het natuurlijk verloop én het actief bevorderen van uitstroom van personeel (introductie VUT-regeling). Door deze aanpak is het personeelsbestand tot eind 2022 met 362 FTE gedaald in vergelijking met eind 2017 en zijn de personeelskosten gedurende deze periode binnen de afgesproken norm van Afl. 479 miljoen gebleven (zie pagina 9 van de memorie van toelichting).

Daarbovenop wordt opgemerkt dat de totale personeelsbezetting plus het aantal vacatures voor het dienstjaar 2024 (4.448) lager geraamd is dan voor 2023 (4.663). De reden hiervoor is gelegen in het feit dat er een aanzienlijk aantal overheidswerknemers gebruik hebben gemaakt van de VUT-regeling, waardoor het personeelsaantal verder afneemt. De hiermee gemoeide besparingen zullen echter niet meteen zichtbaar zijn op de personeelslasten daar de VUT-uitkering tot maximaal 3 jaar nog wordt uitgekeerd. De

verwachte besparingen wegens de introductie van de VUT-regelingen is ruim Afl. 17 miljoen in 2027.

30. *Minister por splica den detayes e resultado anticipa di reforsa capacidad na DRH?*

Voor 2024 heeft het Departamento Recurso Humano (DRH) vier vacatures begroot ter versterking van de huidige capaciteit (Afl. 0,3 miljoen). Hiervan worden 2 vacatures ingezet voor de toegenomen werkzaamheden in het kader van het Landspakket. Daarbij is de afdeling payroll met 1 FTE versterkt wegens de toename in payroll/HRM-mutaties en payrollberekeningen. De laatste vacature betreft de vervanging van een uitstroom bij DRH wegens overlijden. Zo te zien wordt de capaciteit van het DRH minimaal versterkt in 2024. De stijging van AWG 1,9 miljoen in de personeelslasten in het jaar 2024 van het Departamento Recurso Humano is daardoor voor een klein deel te verklaren door de versterking van de capaciteit bij het DRH. De overige mutaties t.a.v. de begroting van 2023 zijn als volgt:

- Omzetten dienstverband invalkrachten (Afl. 1,1 miljoen): de gemoeide kosten van het (conform rechterlijke uitspraak) omzetten van het huidige dienstverband van invalkrachten zijn gemakshalve in de vorm van een stelpost onder de begroting van DRH ondergebracht. De feitelijke realisatie van deze mutaties zullen wel ten laste komen van de desbetreffende diensten en ministeries.

- Technische correctie (Afl. 0,2 miljoen): twee gewezen ambtenaren die laatstelijk bij DRH werkten en die gebruik hebben gemaakt van de VUT-regeling zijn per abuis niet begroot in 2023. Deze correctie is nog niet in de begroting van 2023 doorgevoerd. Bovendien zijn de kosten van één invalkracht van DRH in 2024 gecorrigeerd daar deze kosten ook per abuis niet in de begroting van 2023 zijn opgenomen. De begroting van 2023 zal hierdoor alsnog aangepast worden.

- Overige mutaties (Afl. 0,3 miljoen): de overige mutaties zijn te verklaren door onder meer de autonome groei (pluscomponent) en de besparingen wegens uitstroom van personeel (mincomponent).

31. *Den e nader rapport gobierno ta indica cu no ta posibel baha gastonan di producto y servicio. Minister por splica gastonan di producto y servicio den*

su ministerio y con nan ta wordo gasta florin pa florin (incluyendo motibo, tamaño di delegacion, personal presente y gasto di biahenan)?

In de memorie van toelichting in onderdeel II en bijlage 2 staat uitvoerig uitgelegd welke beleid door dit ministerie uitgevoerd wordt, en wordt per dienst een uitleg gegeven over de geraamde lasten. Kortom, het gaat om het minst minimale om te functioneren gecombineerd met het uitvoeren van projecten van het landspakket, en benodigde beleidsacties gerelateerd aan het ministerie Algemene Zaken, Overheidsorganisatie, Innovatie en Ruimtelijk Ontwikkeling.

32. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto di e aumento den gastonan di producto y servicio 'necesario' ta financia pa fondonan adicional y cuanto ta financia pa reduccion di gastonan expresa como porcentahe?*

Het ministerie in kwestie heeft een daling van meer dan 10 miljoen op goederen en diensten.

33. *Minister por indica e resultado anticipa di implementacion di landspakket den su ministerio y con e lo hiba na un efecto positivo pa coregi debilidadnan institucional?*

34. *Minister por comparti si algun exoneracion di Landsverordening normering topinkomens a wordo pidi pa un funcion y/of un organisacion?*

Er zijn geen uitzonderingen op de Landsverordening normering topinkomens toegekend.

35. *Si e contesta ta afirmativo minister por a comparti cu Parlamento tur exoneracion cu a ser otorga di LNT pa tanto funcion y/of organisacion y e advies(nan) cu ta hustifica e decision?*

Er zijn geen uitzonderingen op de Landsverordening normering topinkomens toegekend.

36. *Nos fraccion ta di opinion cu e menasa mas grandi pa nos autonomia no ta un rijkswet cu ta hancra normanan financiero di good corporate governance na nivel di estado pero e discrepancianan surgiendo pa e residentenan di Aruba vs esnan di BES. Pa combati pobresa na BES residentenan di menos recurso lo bay ricibi compensacion den linea cu e bestaansminimum. Minister por comparti cu Parlamento si gobierno tin un plan similar?*

Verwezen zij naar het antwoord op een eerdere soortgelijke vraag.

37. *Si e contesta ta afirmativo, minister por comparti detayes cu Parlamento?*

Verwezen zij naar het antwoord op een eerdere soortgelijke vraag.

38. *Pronto BES lo introduci cuida di mucha subsidia, cu mayornan pagando unicamente USD 15,- pa luna compara cu e AWG 300-500,- cu mayornan ta paga na Aruba. Minister por comparti cu Parlamento si gobierno tin plan pa ofrece algo*

39. *Si e contesta ta negativo, minister ta kere un discrepancia creciente entre islanan BES y Aruba lo por traduci den un dessatisfaccion cu gobernacion local si no por ofrece nos poblacion e mesun beneficiacion?*

40. *E discrepancia creciente entre beneficiacion na BES y Aruba ta un preocupacion pa nos fraccion mirando e futuro implicacionnan pa nos autonomia. Esaki ta haci e posicion di minister su fraccion riba e RAft inexplicabel. Minister por comparti cu Parlamento si su persona ta na fabor di e RAft?*

Verwezen zij naar het antwoord op een eerdere soortgelijke vraag.

41. *Si e contesta ta negativo, minister por splica den detayes pakico e no ta na fabor di e RAft?*

Verwezen zij naar het antwoord op een eerdere soortgelijke vraag.

42. *Minister por duna ehempel concreto di con su gobierno a optimisa y transforma e aparato gubernamental y e beneficianan cu esaki a trece, sea den produccion y/of reduccion di gasto?*

Enkele voorbeelden van reeds uitgevoerd beleid en instrumenten op HR gebied zijn o.a. als volgt:

- Introductie van een prestatimanagementsysteem, welk (primair) gericht is op de ontwikkeling van het personeel en hierdoor ook het verhogen van de effectiviteit van het overheidsapparaat in zijn totaliteit. Dit leidt dus tot een verhoging van de productiviteit van de werknemers en leidt op de lange termijn tot:

- Een verlaging van niet optimaal functioneert of disfunctionerend personeel
- Verlaging van aantal rechtszaken
- Verzuim door gedrag bespreekbaar te maken
- Verlagen van integriteitsschendingen die Land geld kosten
- Implementatie van een overheid breed digitaal platform welk een grote diversiteit van online-trainingen en ontwikkelingsmateriaal aanbiedt. Nooit eerder had iedere overheidswerknemers deze mogelijkheid. Verder zal er gewerkt worden om ook diensttrainingen en/ of zelfgemaakte trainingen aan het aanbod toe te voegen. Hierdoor blijft de medewerker up-to-date met ontwikkelingen en gericht op ontwikkelen van zichzelf waardoor de effectiviteit verhoogd wordt als ook de motivatie.

Verder zijn er verschillende andere beleidsthema's op HR gebied die verder geoptimaliseerd zijn die in 2024 in werking treden, te weten o.a.:

- Implementatie van een nieuw beleid inzake werving en selectie instroom en doorstroom waarbij de processen ook zijn geoptimaliseerd. Dit nieuwe beleid en processen dient bij te dragen aan personeel die instroomt of doorstroomt naar functies waarbij zij voldoen aan de vereisten, er sprake is van transparantie van het proces en waarbij personeel dus niet zomaar geplaatst wordt in een functie.

- De non-actieven poule dient opgeheven te worden waarbij intensief getracht is om personeel reeds in de non-actieven poule weer aan het werk te zetten en te voorkomen dat in de toekomst personeel niet meer non-actief wordt gesteld, door tijdig te bemiddelen bij interne arbeidsgeschillen van Land. Het afschaffen van de non-actieven poule voorkomt dat schaarse

middelen van de overheid niet besteed wordt aan personeel niet actief werkzaam is.

43. *Minister por comparti cu Parlamento ki optimisacion y transformacion di aparato gubernamental lo tuma luga na 2024 y kiko ta e resultadonan anticipa?*

Onder Landspakket maatregel B.4.3.5 wordt momenteel een opdracht uitgevoerd door een externe partij, waarbij een afwegingskader is ontwikkeld voor het toetsen van de kerntaken van de overheid. De resultaten van deze opdracht worden naar verwachting in april 2024 opgeleverd waarbij geadviseerd wordt over de overheidstaken en hoe deze op een efficiëntere manier kunnen worden ingericht en ook over mogelijke automatiseringskansen die een positief effect hebben op de kwaliteit en effectiviteit van het overheidsapparaat. Aan de hand hiervan kan de overheid besluiten nemen voor de feitelijke uitvoering hiervan. De herinrichting is erop gericht om het overheidsapparaat effectiever en efficiënter in te richten en zo ook het uitvoeren van oneigenlijke overheidstaken, hiaten en doublures te voorkomen.

44. *Pronto Parlamento lo ta tratando e ley pa habri matrimonio pa parehanan di mesun sexo. Minister por indica si e ta na favor of contra y indica pakiko?*

Momenteel worden de huidige ontwikkelingen op dit gebied afgewacht.

45. *Minister por comparti cu Parlamento ki pasonan concreto a wordo tuma pa reduci e diferencia grandi di ziekteverzuim entre empleadonan di sector priva y esnan di sector publico y ki resultado esaki a duna?*

De reeds jarenlang bekende problematiek rondom het hoge ziekteverzuim onder overheidswerknemers wordt met name aangepakt door de in prestatie management aangeboden instrumenten (zoals ziekteverzuimgesprekken) en een eventueel nieuw beleid inzake bevordering bij hoge ziekteverzuim. Daarbij heeft het Land het medische keuring traject in gang gezet waardoor er reeds aan 13 overheidswerknemers medisch ontslag is verleend. De oorzaak van het hoge

ziekteverzuim binnen de overheid is echter veelomvattend en complex waardoor er ook andere instrumenten ingezet zullen moeten worden om het ziekteverzuim in lijn te brengen met de privésector. Hierdoor zal gewerkt worden naar een integraal ziekteverzuimbeleid waarbij preventie centraal staat. De cijfers laten nochtans zien dat het ziekteverzuimpercentage van 8,04% in 2017 naar 7,15% in 2022 is gedaald. De trend is daardoor positief, maar het zal wel een tijdje duren voordat we het gemiddelde van de privésector kunnen bereiken.

46. *Mirando cu transicion di COHO pa un onderlinge regeling a nifica ningun cambio material den landspakket pero si e perdida di 457 miyon euro presupuesta pa Hulanda pa reformanan structural riba islanan CAS (AWG 293 miyon pa Aruba), minister ta kere cu e cambio tabata na beneficio di nos pueblo y pais?*

Dienaangaande zij opgemerkt dat COHO was niet gekoppeld aan een investering van 457 miljoen.

Ministerie van Transport, Integriteit, Natuur en Ouderenzaken

1. *Minister por comparti kico su persona a haci pa purba crea un mayoria na favor di e Rijkswet Aruba financieel toezicht (RAft)?*

Verwezen zij naar het antwoord dat reeds op een soortgelijke vraag is gegeven.

2. *Raad van Advies ta critica presupuesto 2024 pa no inverti suficiente den implementacion di landspakket y reformanan structural. Minister por indica cuanto inversion lo tuma luga den su ministerio pa implementacion di landspakket y/of reformanan structural y detaya nan?*

Behalve de doorlichtingen bij de overheidsentiteiten en het deelnemingenbeleid, heeft het implementatietraject van het Landspakket voorsnog niet veel raakvlakken met mijn ministerie.

3. *Den e nader rapport gobierno ta indica cu no ta posibel baha gastonan di producto y servicio. Minister por splica gastonan di producto y servicio den su ministerio y con nan ta wordo gasta florin pa florin (incluyendo motibo, tamaño di delegacion, personal presente y gasto di biahenan)?*

In de memorie van toelichting worden de eleidsvoornemens en de budgettaire gevolgen aangegeven en de begrote middelen en kosten van elke dienst, directie en bureau worden uitgebreid gespecificeerd. Uit de vergelijkende cijfers is duidelijk te zien dat in 2024 weer met beperkte middelen wordt gewerkt.

4. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto di e aumento den gastonan di producto y servicio 'necesario' ta financia pa fondonan adicional y cuanto ta financia pa reduccion di gastonan expresa como porcentahe?*

Tot op heden is er slechts 1 keer additionele middelen aangevraagd (in 2022) en deze middelen zijn 100% gefinancierd door inkorting in kosten. Dit was om aan de Afl. 2.5 miljoen voor Serlimar te komen om te vermijden dat Serlimar failliet zou gaan. Om aan deze middelen te komen zijn alle ministers solidair geweest en hebben in hun G&D inkortingen gemaakt om de Afl. 2.5 miljoen bij elkaar te krijgen.

5. *Minister por indica e resultado anticipa di implementacion di landspakket den su ministerio y con e lo hiba na un efecto positivo pa coregi debilidad institucional?*

De doelstellingen en implementatie van het Landspakket blijkt uit het Landspakket en de daarbij behorende uitvoeringsrapportages die elk kwartaal worden gepubliceerd en gedeeld met de Staten. Ten aanzien van het ministerie van Transport, Integriteit, Natuur en Ouderenzaken bevat het Landspakket eerder raakvlakken dan directe maatregelen zoals dat voor andere ministeries wel geldt.

6. *Minister a expresa den Parlamento cu gobierno su preocupacion principal pa cera Parkietenbos landfill ta e bienestar di e habitantenan di e bario. Minister*

por splica pakico verhuis e incinerator no ta den minister su plannan mirando e efecto negativo riba e habitantenan di e bario?

De vuilstortplaats te Parkietenbos is volgens, het ROPV aangewezen voor het verwerken van afval met de vuilverbrandingsinstallatie.

7. *Minister por comparti cu Parlamento si Aruba su zona maritimo lo wordo declara parti di Parke Nacional Aruba y ki tempo esey lo sosode?*

Het traject voor de introductie van Mariene Ruimtelijke Planning zal worden gestart met betrokkenheid en inbreng van belanghebbenden. Net als bij het ROPV zal het Mariene Ruimtelijke Plan het mogelijk maken om verantwoord beheer van onze mariene hulpbronnen mogelijk te maken, inclusief het gezamenlijk bepalen van aangewezen mariene beschermde gebieden, scheepvaartroutes, visgebieden, toeristische activiteiten, enz. Dit proces zal worden ondersteund door internationale experts, waarvan de eerste gesprekken momenteel gaande zijn.

8. *Minister por comparti cu Parlamento e stand van zaken di RWZI?*

Eind 2022 is een stuurgroep in het leven geroepen om het privatiseringstraject te begeleiden. De werkzaamheden waren vrij veel en intensief. Aanvankelijk werd gestreefd voor een overdracht per 31 maart 2023, echter vanwege andere prioriteiten was de ontwerp-landsverordening Overdracht RWZI, rioleringsnet en incinerator niet tijdig klaar voor de voornoemde streefdatum. De stuurgroep heeft de waarde van de assets door een externe taxateur laten bepalen, het sociaalplan opgesteld, de nieuwe entiteit onder Utilities N.V. opgericht, de organisatie ingericht met de daarbij behorende functieomschrijvingen, een businessplan opgesteld en het transition protocol. Thans ligt de ontwerp-landsverordening voor opstelling van het nader rapport bij de regering.

9. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto aerator a wordo instala na e planta di Bubaliplas y pakiko esaki no a yuda cu e holo manera anticipa?*

Eer zijn 4 oppervlaktebeluchters geïnstalleerd in de beluchtingstank van de rioolwaterzuiveringsinstallatie. De hydraulische capaciteit van de rioolwaterzuiveringsinstallatie is ontworpen voor 4500 m³ per dag en de aanvoer momenteel is op 8500 tot 9000 m³ per dag. De verblijftijd voor de influent (aanvoer) is korter in de beluchtingstank en hierdoor kan er momenten waarbij het proces uit balans raakt met als gevolg stankoverlast.

10. *Minister por comparti cu Parlamento kico e plan ta pa un planta nobo na Bubaliplas y con leu nos ta den e proceso y ki tempo e lo ta completa y operacional?*

Het plan is om een nieuwe rioolwaterzuiveringsinstallatie te bouwen. De hiervoor benodigde aanbestedingsdocumenten liggen klaar voor een nieuwe installatie met een grotere hydraulische capaciteit namelijk 15.000 m³. De aanbesteding kan worden opgestart zodra de overdracht naar Utilities Aruba NV heeft plaatsgevonden en de financiering rond is.

11. *Minister por comparti e return on capital (ROC) ratio di Serlimar S.G. y expresa si e cifra ta satisfactorio?*

ROC ratio veronderstelt dat het bedrijf een 'return' boekt en ook over 'capital' beschikt. Het geeft een beeld over de efficiëntie en houdbaarheid van het bedrijf. Bij Serlimar is er nog altijd geen sprake van opbrengsten zoals die voor deze ratio gelden. De opbrengsten blijven nog altijd onder de kosten. Het kapitaal is diep negatief is als gevolg van opgelopen verliezen en aanzienlijke schulden. Voor bedrijven met dit soort financiële resultaten is de R.O.C. ratio overbodig en het wordt vooralsnog nog gesteld op n.v.t..

12. *Minister por comparti e return on capital (ROC) ratio di Arubus N.V. y expresa si e cifra ta satisfactorio?*

Return on capital (ROC) wordt normaliter gebruikt om de winstgevendheid van een onderneming te meten in verhouding tot het geïnvesteerde kapitaal. Arubus NV heeft een negatief kapitaal waardoor de ratio ook geen informatiewaarde heeft en als n.v.t wordt opgenomen. Dat betekent ook dat dit bedrijf levensvatbaar is omdat het een openbare taak vervult. Het is

belangrijk om op te merken dat openbaarvervoerbedrijven zoals Arubus een maatschappelijke functie vervullen en niet primair gericht zijn op winstmaximalisatie. Ze zijn afhankelijk van subsidies om hun diensten aan de gemeenschap te kunnen blijven aanbieden. Het gebruik van ROC kan de prestaties van dergelijke bedrijven vertekenen en kunnen hierdoor misleidend zijn, omdat het de nadruk legt op winstgevendheid in plaats van hun maatschappelijke waarde en bijdrage aan mobiliteit en toegankelijkheid.

13. *Si e contesta ta negativo, minister por splica su plan di ehecucion y tempo pa implementa pa segura un return on capital ratio adecuado pa Serlimar y Arubus?*

Return on capita vereist in eerste instantie dat er een kapitaal is waarover return kan worden verwacht. Serlimar noch Arubus beschikken over positief vermogen omdat hun kapitaal door de jaren heen door verlies is opgeslorpt. Beide entiteiten hebben grote belastingschulden en substantiële schulden jegens hun werknemers. Het opbouwen van hun kapitaal vereist optimalisering van de bedrijfsvoering zodat winst kan worden geboekt en/of kapitaalstortingen door de regering. De eerste betekent dat het bedrijf alles in het werk moet stellen om haar inkomsten te maximaliseren en tegelijkertijd haar kosten te minimaliseren. Maar, zoals gesteld, bij de kosten speelt juist een rol het feit dat alsnog ruimte moet worden gemaakt voor inhaal van schulden uit het verleden, ofwel, de oude schulden aan de belastingdienst en de werknemers zullen het boeken van winst in de weg staan.

14. *Minister por comparti un update ariba e proceso di hancra 'rights of nature' den nos constitucion y ki tempo lo por spera e cambio di ley na Parlamento?*

In april 2023 heeft een eerste presentatie in de Staten plaatsgevonden. Na het ontvangen van de input van DWJZ zullen consultaties plaatsvinden met stakeholders, waaronder de Staten, om vervolgens tot een concept te komen dat aan de Raad van Advies wordt aangeboden ter advies.

15. *Minister por comparti ki cambionan den nos leyman electoral y/of sistema democratico minister tin planea pa fortifica integridad y confiansa den gobernacion?*

Het proces om tot breed gedragen concrete voorstellen voor democratische hervormingen te komen vereist de nodige consultaties met het volk, deskundigen en andere stakeholders. De Staten zullen tijdig geïnformeerd worden wanneer het proces verder van start gaat.

16. *Minister por duna ehempel di e checks and balances cu minister a implementa of ta implementando pa mehora integridad?*

Geïmplementeerde en te implementeren maatregelen betreffende integriteit zijn onder andere het bevorderen van Active Transparency, gedragscodes voor ministers en ambtenaren, de Aruba Integriteitsstrategie, training en de benoeming van vertrouwenspersonen integriteit en interne onderzoekers, training voor afdelingshoofden, periodieke sessies in de ministerraad over bestuurlijke integriteit, actieplan beëdiging alle ambtenaren en gelijkgestelden, pilotproject Implementatie Integriteitsinstrumenten, regelgeving en ondersteuning voor het Bureau Integriteit Aruba, en regelgeving inzake corporate governance in de publieke- en semipublieke sector. Voorts zullen in consultatie democratische hervormingen worden geëvalueerd ter bevordering van de democratische checks and balances.

17. *Minister por duna ehempel di accion cu minister a tuma pa hisa participacion civico y e resultado?*

Ter bevordering van de participatie van burgers in het democratisch proces, wordt op korte termijn een pilotproject inzake Active Transparency gelanceerd. Voorts zullen steeds meer consultaties bij de voorbereiding van regelgeving plaatsvinden, terwijl in consultatie een meer structurele en systematische vorm van burgerparticipatie zal worden voorbereid. Een voorbeeld van een consultatie die heeft plaatsgevonden is de consultatie voor de ontwerp-Landsverordening corporate governance, en de Code corporate governance. Gedurende de consultatie is nuttige informatie ontvangen en is ervaring opgedaan op basis waarvan dergelijke consultaties verbeterd kunnen worden.

18. *Minister por duna ehempel con a promove pensa y actua cu integridad pa ministernan y sociedad y e resultado?*

Ter bevordering van een integere Staat en samenleving wordt onder initiatief van de minister belast met integriteit de Aruba Integriteitsstrategie ontwikkeld. De Aruba Integriteitsstrategie is een inzet op nationaal niveau om transparantie, verantwoordingsplicht en integriteit te verhogen. Het is een doorlopend en continue strategie met een actieplan om integriteit in alle Staat en maatschappelijke aangelegenheden integriteit te bevorderen. De strategie is nog in ontwikkeling maar zo zijn er al initiatieven geweest vanuit het actieplan ter bevorderen van integriteit. Zoals het introduceren van de integriteitsweek rondom 9 december, de VN internationale dag tegen corruptie. De integriteitsweek is een bewustwordingsweek ter het promoveren van integriteit in alle aangelegenheden van de staat en de samenleving, en het bestrijden van corruptie. Met de integriteitsweek wordt beoogd de rechten en verantwoordelijkheden van iedereen — waaronder politieke ambtsdragers, ambtenaren, wetshandhavers, de media, de particuliere sector, de civiele samenleving, de academische wereld, burgers, kinderen en de jeugd — bij het bevorderen van integriteit en het bestrijden van corruptie onder de aandacht te brengen. Voor de ministers vloeien er vanuit de Aruba Integriteitsstrategie ook een aantal actiepunten. Bijvoorbeeld de gedragscode dat in ontwikkeling is. Er is reeds een periodieke sessies bestuurlijke integriteit in de ministerraad geïntroduceerd.

19. *Minister por duna ehempel di con a mehora cuida y calidad di bida pa nos adultonan mayor?*

De verbetering van zorg en kwaliteit van leven voor onze ouderen kun je niet meten met één voorbeeld. Dit kan worden gemeten als het resultaat van een langdurig beheer dat door alle betrokkenen bij de zorg voor onze ouderen wordt gedragen. Het resultaat wordt gemeten op het moment dat de hele gemeenschap zich bewust is en gezamenlijk de verantwoordelijkheid draagt voor onze ouderen.

20. *Minister por duna ehempel di cooperacion horizontal den gabinete y ki fruto esaki a duna?*

Een voorbeeld van horizontale samenwerking binnen de regering is bijvoorbeeld de ontwikkeling van de landbouwsector. Er is een Memorandum van Overeenstemming (MoU) getekend met WEB N.V. om samen te werken aan het verlagen van de waterkosten voor boeren. WEB is een staatsbedrijf dat valt onder het ministerie van Arbeid, Energie en Integratie. Bovendien zijn de strategieën voor het ondersteunen van de primaire sector ontwikkeld in samenwerking met het ministerie van Economische Zaken, Communicatie, Duurzame Ontwikkeling. Als resultaat hiervan zijn het Agrifund en de Agri Business Academy opgezet.

21. *Minister por duna ehempel di solucionnan comun cu minister a logra y e resultado?*

Een voorbeeld van gemeenschappelijke oplossingen die ministerie TINO heeft bereikt, is de oprichting van de multidisciplinaire taskforce Fuel, Oil and Gasoil (FOG). Deze taskforce bestaat uit 6 leden, namelijk DNM (voorzitter), DOW, KPA, Brandweer, DVG en het Bureau City Inspector. Dit houdt in samenwerking met andere ministeries, o.a. het ministerie van Toerisme en Volksgezondheid. De taak van de taskforce is om concrete aanbevelingen en acties aan de minister belast met Natuur aan te bieden. Dit omvat het beperken van de hoeveelheid vet, frituurvet en olie die in het rioolstelsel terechtkomt, het beschermen van de functionaliteit van de afvalwaterketen, het waarborgen van de volksgezondheid en het milieu, en het bevorderen van beste praktijken voor afvalwaterbeheer in de Horeca-sector (Hotels, Restaurants en Cafés).

22. *Minister por indica ki fecha e lease di su auto ta caduca y si e lo sostene pa tur minister (excluyendo minister-president) core cu nan auto personal y pakiko?*

De autolease loopt af op 1 mei 2023 november 2025. Verwezen wordt naar artikel 9 van de Landsverordening voorzieningen politieke ambtsdragers (AB 2010 no 90) waarin staat dat een minister de keuze heeft tussen een toelage voor vervoerskosten (autotoelage) of een dienstauto voor eigen gebruik. Door de specifieke veiligheidscriteria waar de auto van de minister van

Integriteit aan dient te voldoen, heeft de betrokken minister de autotoelage, en vrijwillig ook van alle andere toelagen zoals telefoontoelage en dergelijke afgestaan.

Ministerie van Economische Zaken, Communicatie, Duurzame Ontwikkeling

1. *Minister por comparti kico su persona a haci pa purba crea un mayoria na labor di e Rijkswet Aruba financieel toezicht (RAft)?*

Verwezen zij naar het antwoord dat reeds op een soortgelijke vraag is gegeven.

2. *Raad van Advies ta critica presupuesto 2024 pa no inverti suficiente den implementacion di landspakket y reformanan structural. Minister por indica cuanto inversion lo tuma luga den su ministerio pa implementacion di landspakket y/of reformanan structural y detaya nan?*

Het ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling werkt thans aan vier projecten die onderdeel zijn van het Landspakket, namelijk (i) de implementatie van de Landsverordening regeling consumentenkrediet (maatregel D.4.2 uit het Landspakket), (ii) instelling UBO register (maatregel D.4.3 uit het Landspakket), (iii) (de implementatie van het Nationaal Statistisch Systeem ("NSS") (maatregel A.2 uit het Landspakket), (iv) de implementatie van de Aruba Fair Trade Authority (maatregel E.6 uit het Landspakket) en (iiv) de invoering van de Landsverordening basisbetaalrekening (maatregel E.6 uit het Landspakket). Hier volgt een overzicht van de begroting met betrekking tot de Landspakket projecten voor 2024, vanuit het ministerie:

- Uitvoeren NSS project: Afl. 1.777.348,00
- Uitvoering UBO Register: Afl. 335.000,00
- Operationalisering AFTA: Afl. 1.7.000.000
- Uitvoeringen in verband met de Landsverordening regeling consumentenkrediet: circa Afl. 235.000,00.

3. *Den e nader rapport gobierno ta indica cu no ta posibel baha gastonan di producto y servicio. Minister por splica gastonan di producto y servicio den su ministerio y con nan ta wordo gasta florin pa florin (incluyendo motibo, tamaño di delegacion, personal presente y gasto di biahenan)?*

Bezuinigingsmaatregelen die geïmplementeerd zijn, betreffen o.a.:

- Minister ECDO maakt geen gebruik van een dienstauto en rijdt sinds aantreden in de eigen auto en betaalt zelf alle kosten van zijn auto, waaronder benzine, verzekering, nummerplaat etc.
- Minister ECDO heeft geen bode of chauffeur in dienst bij zijn bureau.
- In 2023 heeft Minister ECDO slechts economy class gereist;
- Minister ECDO reist zonder adviseurs, met uitzondering van de handelsmissie naar Colombia waarbij de betrokkenheid en ondersteuning van adviseurs noodzakelijk was.
- Minister ECDO maakt geen gebruik van VIP services op schiphol.

In 2023 heeft minister ECDO geen gebruik gemaakt van de representatiekostenvergoeding tijdens dienstreizen, met uitzondering van de handelsmissie naar Colombia, aangezien het verwacht werd dat minister ECDO bepaalde kosten voor de delegatie voor zijn rekening nam.

4. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto di e aumento den gastonan di producto y servicio 'necesario' ta financia pa fondonan adicional y cuanto ta financia pa reduccion di gastonan expresa como porcentahe?*

In principe houdt minister ECDO zich aan de begrotingsregel dat alleen budgetneutrale wijzigingen opgevoerd worden. Echter is de toename van 12% in 2024 grotendeels te verklaren door de uitvoering van Landspakket projecten onder het ministerie, respectievelijk het NSS, de AFTA en het UBO-register, met een stijging van ongeveer Afl. 2 miljoen in 2024.

5. *Minister por indica e resultado anticipa di implementacion di landspakket den su ministerio y con e lo hiba na un efecto positivo pa coregi debilidad institucional?*

Het ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling werkt thans aan vier projecten die onderdeel zijn van het Landspakket, namelijk (i) de implementatie van de Landsverordening regeling consumentenkrediet (maatregel D.4.2 uit het Landspakket), (ii) instelling UBO register (maatregel D.4.3 uit het Landspakket), (iii) (de implementatie van het Nationaal Statistisch Systeem ("NSS") (maatregel A.2 uit het Landspakket), (iv) de implementatie van de Aruba Fair Trade Authority (maatregel E.6 uit het Landspakket) en (iiv) de invoering van de Landsverordening basisbetaalrekening (maatregel E.6 uit het Landspakket).

Landsverordening regeling consumentenkrediet

Op Aruba wordt op grote schaal krediet verleend aan consumenten, waarbij sprake is van excessieve rente – de zogenaamde woekerrente – en waarbij te vaak aan de consument meer geld wordt geleend dan hij in alle redelijkheid in staat is terug te betalen, zonder dat andere financiële verplichtingen in het gedrang komen. In de meeste gevallen bevindt de consument zich in een vicieuze cirkel door telkens weer geld te lenen om eerdere leningen af te betalen. De aflossing van schulden is voor velen een vast (en groot) onderdeel van het bestedingspatroon geworden. Hetzelfde geldt voor het kopen van goederen op krediet en het aangaan van pandbeleningsovereenkomsten. Deze ontwikkeling heeft niet alleen negatieve financiële gevolgen voor de consument, maar ook voor zijn mentale gesteldheid. Er zal een registratiesysteem van consumentenkredieten ontwikkeld worden en de maximum kredietvergoeding zal gereguleerd worden. De regulering van het consumentenkrediet beschermt de consument tegen woekrente en overkreditering.

Instelling UBO-register

Aruba is op grond van internationale richtlijnen en afspraken verplicht om een ultimate beneficial owner register in te voeren. De wettelijke wijzing is inmiddels aangenomen en de uitvoering door de Kamer van Koophandel en Nijverheid is inmiddels van start gegaan. Thans wordt er gewerkt aan een handhavingseenheid bij de Directie Economische Zaken, Handel en Industrie. Aruba als kleine en open economie die sterk afhankelijk is van externe factoren, waaronder deelname en onderdeel van het

internationale/mondiale bancaire stelsel, dient te allen tijde te voldoen aan internationale financiële wetgeving en richtlijnen, zoals afgevaardigd door de OECD, FATC etc.

Implementatie van het Nationaal Statistisch

Het NSS heeft tot doel het produceren en dissemineren van officiële statistieken die ten grondslag liggen aan de opstelling, aansturing en monitoring van beleid. De volgende vier strategische doelen worden nagestreefd bij de opzet van het NSS: de versterking van de statistiek wetgeving; het versterken van samenwerkingsverbanden ten behoeve van de productie van statistieken; de harmonisatie en standardisatie van datasystemen en statistieken; en het trainen van personeel belast met de productie van statistieken. Aan de kant van de productie van statistieken heeft het NSS een positief effect op het bestrijden van institutionele deficiënties door het bevorderen van afgestemd werken bij de verzameling en productie van statistieken waardoor verdubbeling van werk en uitgave van financiële middelen voorkomen wordt. Daarbij wordt een statistisch meerjarenprogramma opgesteld welke vertaald wordt in jaarlijkse werkprogramma's met input van een daarvoor bestemde raad waardoor prioritering in data behoefte gecommuniceerd wordt. Aan de kant van de datagebruikers binnen de overheid heeft het NSS positief effect op het bestrijden van institutionele deficiënties omdat door de beschikbaarheid van tijdige en betrouwbare statistieken de kwaliteit van beleidsontwikkeling, en beleidsmonitoring bevordert wordt wat resulteert in meer doelgericht beleid en dus betere allocatie van personele en financiële middelen.

Implementatie van de Aruban Fair Trade Authority (maatregel E.6 uit het Landspakket) De Aruban Fair Trade Authority zal bijdragen aan het beschermen van de vrije en onbelemmerde werking van de markt en daarmee het bevorderen van de welvaart van de bevolking van Aruba, waarbij nadrukkelijk de positie van de consument centraal staat. Dit zal bijdragen tot de bevordering van de ondernemings- en investeringsklimaat op Aruba door het creëren van een eerlijke concurrentie klimaat. Eind 2023 wordt de Aruban Fair Trade Authority operationeel.

Invoering van de Landsverordening basisbetaalrekening

Financiële exclusie is een maatschappelijk probleem waarmee alle landen ter wereld in meer of mindere mate te maken hebben. Financiële exclusie kan leiden tot sociale uitsluiting, armoede en ongelijkheid, indien niet wordt ingegrepen. Het bevorderen van toegang tot een (basis)betaalrekening is een eerste stap naar de bewerkstelling van een bredere financiële inclusie.

6. *Minister por comparti cu Parlamento ki reformanan structural a ser logra pa diversifica nos economia y ki resultado nan a duna?*

Economische diversificatie is van essentieel belang. Echter, Aruba's economie moet niet alleen zomaar diversifiëren, het moet ook overgaan naar economische formules die duurzaam, inclusief en toekomstbestendig zijn. Het Nationaal Actieplan 'Aruba's Transitie naar een Duurzaam & Inclusief Economisch Model' is ontwikkeld om concrete invulling te geven aan de voornoemde transitie. De strategie om nieuwe economische activiteiten en duurzame ontwikkeling te bevorderen, omvat investeren in versterking van de volgende (nog relatief zwakke) innovatieve sectoren van Aruba:

- Green tech (duurzame productie en besparing van water, energie en materialen);
- High tech landbouw (groente- en fruitproductie op commercieel schaal);
- Circulair bouwen (advies, ontwerp, realisatie, beheer en sloop van bouwconstructies);
- Advisering op het gebied van duurzaam ondernemen en duurzame ontwikkeling.

7. *Den preguntanan anterior na presupuesto, minister a indica cu TeleAruba no tin financial statements como e ta integra den Setar. Nos fracción a bin compronde cu empleadonan di TeleAruba tin un CAO cu TeleAruba y no Setar dus atrobe nos ta pidi financial statements di TeleAruba.*

Deze vragen zullen tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

8. *Si financial statements di TeleAruba no ta existi, minister por comparti cu Parlamento ki suma Setar mester subsidia TeleAruba anualmente pa e sigui den operacion?*

Deze vragen zullen tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

9. *Nos ta compronde cu TeleAruba tin un rol den un emergencia pero actualmente nan tin varios canal di television, ningun informacion tocante ratings y tur indicacion ta muestra cu maneho financiero prudente ta ausente. Mirando cu Corsou tin varios canal di television lucrativo, minister por comparti Setar y/of minister su plan pa haci e operacionnan di e planta nacional exitoso?*

Deze vraag wordt staande de vergadering beantwoord.

10. *Empleadonan di TeleAruba a comunica na nos fraccion cu e ta un organisacion sin vision. Minister por comparti cu Parlamento TeleAruba su vision y plan di accion pa bira lucrativo?*

Deze vraag wordt staande de vergadering beantwoord.

11. *Minister por comparti e return on capital (ROC) ratio di Setar N.V. y expresa si e cifra ta satisfactorio?*

Deze vraag wordt staande de vergadering beantwoord.

12. *Minister por comparti e return on capital (ROC) ratio di Post Aruba N.V. y expresa si e cifra ta satisfactorio?*

De organisatie van Post Aruba N.V. bevindt zich in een uitdagende situatie met betrekking tot de marktpotentie, efficiëntie en effectiviteit en is hoognodig toe aan modernisering en reorganisatie. De door PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. verrichte doorlichting van Post Aruba N.V. in het kader van maatregel B.2 van het Landspakket, heeft de doeltreffendheid van de publieke diensten, de efficiëntie van werkprocessen, het bestuur en het publiek aandeelhouderschap in kaart gebracht en aanbevelingen gedaan. In het kader van het evalueren en implementeren van de door de PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. uitgebrachte aanbevelingen heb ik Crystal Advisory N.V. ingehuurd voor het verrichten van advieswerkzaamheden bij het implementatietraject van de uitgebrachte

aanbevelingen. Het uitgangspunt is dat Post Aruba N.V. op een zelfstandige manier zorg zal kunnen dragen voor diens financiële kosten en hopelijk winstgevend kan worden. Een van kerndoelstelling van de reorganisatie van Post Aruba N.V. is om Post Aruba N.V. onafhankelijk te maken van de jaarlijkse kapitaalstorting. Post Aruba N.V. krijgt een jaarlijkse landsbijdrage van ongeveer Afl. 3.800.000,- om het tekort tussen de opbrengsten en de kosten te kunnen bekostigen. De return on capital van Post Aruba N.V. is derhalve negatief.

13. *Si e contesta ta negativo, minister por splica su plan di ehecucion y tempo pa implementa pa sigura un return on capital ratio adecuado pa Setar y Post Aruba?*

Post Aruba N.V. krijgt een jaarlijkse landsbijdrage van ongeveer Afl. 3.800.000,- om het tekort tussen de opbrengsten en de kosten te kunnen bekostigen. De return on capital van Post Aruba N.V. is derhalve negatief. De door PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. verrichte doorlichting van Post Aruba N.V. in het kader van maatregel B.2 van het Landspakket heeft de doeltreffendheid van de publieke diensten, de efficiëntie van werkprocessen, het bestuur en het publiek aandeelhouderschap in kaart gebracht en aanbevelingen gedaan. In het kader van het evalueren en implementeren van de door de PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. uitgebrachte aanbevelingen is door mijn ministerie een consultant aangetrokken voor het verrichten van advieswerkzaamheden bij het implementatietraject van de uitgebrachte aanbevelingen. Momenteel is Crystal Advisory N.V. bezig met het opstellen van een nieuwe strategie en een plan van aanpak voor Post Aruba N.V. in samenwerking met de Raad van Commissarissen van Post Aruba N.V. en de Directie van Post Aruba N.V. Het uitgangspunt is dat Post Aruba N.V. op een zelfstandige manier zorg zal kunnen dragen voor diens financiële kosten en vervolgens ook profijt in de toekomst kan maken, met in ieder geval het gebruik van technologie. Het plan van aanpak zal naar verwachting eind november 2023 gereed zijn en daarna met de Staten worden gedeeld.

14. *Minister por comparti cu Parlamento e stand van zaken di regulacion di vacation rentals, kico e plan ta y ki tempo e lo drenta na vigor?*

Het betreft hier een aangelegenheid waarvoor de minister van Toerisme en Volksgezondheid verantwoordelijkheid draagt.

15. *Minister por splica ki accion(nan) a ser tuma pa promove e seis 'promising sectors' y ki resultado esakinan a duna?*

In een poging om duurzame ontwikkeling, welvaart en werkgelegenheid te genereren door middel van economische diversificatie, werd de Aruba Investment Agency (ARINA) in 2020 ondergebracht bij de DEZHI met een nieuwe investeringsstrategie gericht op het bevorderen, aantrekken en faciliteren van (buitenlandse) directe investeringen binnen de zes "Promising" sectoren van Aruba. In 2021 en 2022 heeft de minister een virtuele Investment summit laten organiseren met als doel de promising sectoren te bevorderen en informatie aan potentiële investeerders verschaffen over de mogelijkheden voor investering in Aruba. Naast de investeringsstrategie kwam er een nieuw brandinginitiatief om de activiteiten ter bevordering van investeringen onder de noemer 'Invest in Aruba' op de markt te brengen, om zo gebruik te kunnen maken van de bestaande associaties die zijn opgebouwd door wereldwijde bureaus voor investeringspromotie. ARINA heeft hiervoor een nieuwe website gelanceerd www.investinaruba.aw. Naast een duidelijke en consistente merkboodschap werd het absoluut noodzakelijk dat het team dat ARINA leidt, zou worden uitgerust met de nodige kennis en best practices om investeerders gemakkelijker te helpen hun weg te vinden naar de investeringslocatie. Hiertoe is een kennisuitwisselingsprogramma aangevraagd bij de Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA), gezien haar succesvolle trackrecord in het aantrekken, faciliteren en behouden van buitenlandse investeringen in Nederland. Het overkoepelende doel van dit kennisuitwisselingsprogramma was om te leren van de enorme kennis en ervaring die de NFIA heeft ontwikkeld op het gebied van FDI-gerelateerde diensten. De leerdoelen waren onder meer het leren kennen en internaliseren van best practices op het gebied van marketingcommunicatie, het bevorderen en faciliteren van investeringen, het ontwikkelen van een succesvol investor relations-programma, databeheer, het identificeren van knelpunten en het ontwikkelen van effectief beleid voor een investeringsklimaat dat bevorderlijk is voor duurzame groei, en het bewust

worden van van de noodzaak van sterke samenwerking tussen netwerkpartners. Het aantrekken van investeerders buiten de sector toerisme is niet gemakkelijk. Aruba staat in de wereld bekend voor haar mooie stranden en zon maar veel minder voor andere kwaliteiten. Belemmeringen zijn onder andere de arbeidskosten en de afwezigheid van grondstoffen. De investeringsstrategie is daarom gericht op het bekendmaken van Aruba's positieve kenmerken voor investeerders. De uitvoering van de nota "Proposal of investment and fiscal incentives" zou een belangrijke stap zijn om duurzame investeringen aan te trekken. Het success van ARINA is ook afhankelijk van de beschikbaarheid van land, een goed werkende arbeidsmarkt en een flexibele financiële sector. Howel de investeringsstrategie meetbare indicatoren heeft bepaald is het nog niet mogelijk geweest het resultaat (succes) te meten aangezien de data voor de monitoring en evalautie ontbreken.

16. *Segun e nader rapport un plan di accion pa Post Aruba lo cuminsa wordo ehecuta na 2023. Minister por comparti cu Parlamento ki pasonan a ser tuma y/of lo wordo tuma durante 2023?*

Zoals eerder aangegeven is Crystal Advisory N.V. thans bezig met het opstellen van een nieuwe strategie voor Post Aruba N.V. en een plan van aanpak in samenwerking met de Raad van Commissarissen van Post Aruba N.V. en de Directie van Post Aruba N.V. Voor het einde van 2023 zal gestart worden met de implementatie van het plan van aanpak. Thans wordt de lancering van een innovatieve app voorbereid die zal bijdragen aan efficiënte en klantvriendelijkheid.

17. *IMF ta spera crecimiento economico real di 2,2% na Latino America y Caribe pero pa Aruba ta unicamente 1,2% pa 2024. Minister por comparti cu Parlamento pakico Aruba ta creciendo 1% menos lihe anualmente cu e resto di region, cu consecuencia negativo pa nos economia?*

Uit de World Economic Outlook van oktober 2023 van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) blijkt dat het IMF een reële economische groei van 2,3% verwacht voor de regio Latijns America en Caribisch Gebied en voor Aruba 1,2%. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de reële economische

groei van 2,3% voor de regio Latijns America en Caribisch Gebied een gemiddelde groei betreft voor een groep landen en eilanden met elk hun eigen economische structuur en economisch beleid. Gelet op de grote economische realiteit in deze groep landen, is een 1-op-1 vergelijking met de economische verwachting met Aruba niet wenselijk. Op pagina 48 van de "Staff Report For The 2021 Article IV Consultation Discussions" heeft het IMF een analyse gepresenteerd van de Total Factor Productivity van Aruba. De Total Factor Productivity is een indicator voor de productiviteit van de economie. In de analyse van het IMF blijkt dat deze negatief is sinds 1995. Om deze trend te laten omkeren, beveelt het IMF aan onder andere het implementeren van een loket voor ondernemers en het verminderen van red tape, dit zijn belangrijke beleidsdoelen van de regering. Het negatieve Total Factor Productivity versterkt het belang van de implementatie van het Nationaal Actieplan 2023-25 voor Aruba's Transitie naar een Duurzaam en Inclusief Economisch Model identificeerde groene technologie, landbouw en kenniseconomie als de veelbelovende sectoren waarin Aruba zou kunnen diversifiëren. De onlangs geïntroduceerde "Richtlijnen voor Bedrijfsbeleid" en inspanningen om de overgang naar de digitale economie te verbeteren zijn stappen in de goede richting volgens het IMF.

18. *Minister por comparti cu Parlamento ki pasonan ta ser tuma o lo wordo tuma na 2024 pa facilita un nivel di crecimiento economico sikiera ekivalente na region?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 17.

Voorts in 2024 zal de implementatie van het economisch beleid worden voortgezet waaronder:

- De revitalisatie van Oranjestad en San Nicolas met de regering als aanjager van het ontwikkelen van beide stadscentra verhoogt de aantrekkelijkheid van beide stadscentra als investeringsmogelijkheden en creëert het nodige vertrouwen om te investeren
- Het implementeren van het algemeen precario voor het centrum van Oranjestad en San Nicolaasbeleid biedt ondernemers de kans om terrasjes te exploiteren en de aantrekkelijkheid van hun horecaaangelegenheden verhoogt onder potentiële klanten/consumenten;

- Financiële transacties zullen worden bevorderd door in samenwerking met de Centrale Bank van Aruba en de Aruba Banker's Association richtlijnen en afspraken voor redelijke termijnen voor het openen van een bankrekening. Daarnaast wordt gewerkt aan het beschikbaar stellen van een basis-betaalrekening voor iedereen waarbij recentelijk door het CBA een concept-Landsverordening houdende regels inzake een basisbetaalrekening voor consumenten en ondernemingen (Landsverordening basisbetaalrekening) met bijbehorende memorie van toelichting is opgesteld. Dit project vormt ook onderdeel van het Landspakket.
- De Commissie Economisch Herstel heeft gewerkt aan het opstellen van diverse voorstellen investerings- en fiscale stimuleringsmaatregelen welke vervolgens in samenwerking geïmplementeerd dienen te worden;
- Het Actieplan Bestrijden van de informele economie zal worden uitgevoerd;
- Om de belangen van de consument te dienen zal een Consumentenbond worden opgericht.
- Intensivering van de inzet door ARINA om Aruba als investeringsbestemming aantrekkelijk te maken.
- Het versterken van de handelsrelaties om de afzetmarkten van Arubaanse bedrijven te vergroten en ook meer aantrekkelijke keuzemogelijkheden te bieden aan de consumenten. Hieronder valt het uitvoeren van het Actieplan Handelsmissie Colombia;
- Het verkennen van de doorstart van het Fast Ferry Project;
- In lijn met internationaal aanvaarde standaarden, zoals aanbevolen door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling ("OESO"), is de Landsverordening vrije zones 2000 (AB 2000 no. 28) gewijzigd waardoor het thans slechts is toegestaan diensten te verrichten vanuit de vrije zone indien deze zijn vermeld in een landsbesluit, houdende algemene maatregelen (lbham), de zogeheten 'positieve lijst'. Het is daarom noodzakelijk om te onderzoeken welke diensten zouden kunnen worden toegestaan in de vrije zone die niet strijdig zijn met de internationaal aanvaarde standaarden zoals aanbevolen door de OESO en de Code of Conduct Group van de Europese Unie (EU-COCG). Thans wordt fiscaal advies ingewonnen van een gerenommeerde professor, waarna de lijst van toegestane

dienstverleningsactiviteiten kan worden vastgesteld middels een landsbesluit, houdende algemene maatregelen.

- In 2024 zal uitvoering worden gegeven aan het financieel inclusiebeleid opgesteld door de Nationale Raad voor Financiële Inclusie en Educatie;
- Het stimuleren van entrepreneurship staat hoog op de agenda van het ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling. Het is van belang dat iedereen hieraan kan participeren. In het kader van het kernprincipe “leave no one behind” van de Sustainable Development Goals zal samen met Qredits onderzoek worden gedaan naar de mogelijkheden om de training Small Business Academy/Be Your Own Boss voor gevangenen te organiseren opdat zij ook volwaardig kunnen participeren aan de economische ontwikkeling van Aruba.
- Het midden- en kleinbedrijf (mkb) vormen het fundament van de economie in Aruba. De laatste jaren zijn data en cybersecurity steeds meer in de belangstelling en als overheid dienen wij ondersteuning te bieden aan de kleine / startende ondernemers die het lastig vinden om mee te komen in de transitie naar de digitale wereld, bijvoorbeeld in online verkoop en het gebruik van data voor analyse en optimalisatie. Om die reden is begin 2023 in samenwerking met Impact – Hub Aruba een “Startups and Entrepreneurship for Economic Growth” seminar georganiseerd, geleid door digitale experts van Amazon Web Services. Gezien de vele aanmeldingen en deelnemers is daarmee de behoefte aan zulke seminars getoond. Het voornemen is dan ook om ook in 2024 soortgelijke seminars te organiseren.
- Als minister belast met economische zaken heb ik als belangrijke taak het bevorderen van een gezonde financiële samenleving in Aruba. In juni 2022 is de Landsverordening consumentenkrediet in de Staten aangenomen en strekt tot het scheppen van een nieuw wettelijk kader terzake de bescherming van afnemers van consumentenkrediet. Het tegengaan van overkreditering is daarbij een belangrijke doelstelling en daarom is het van belang om informatie in te winnen over de financiële positie van de consument. In dat kader heb ik de bevoegdheid gekregen om bepaalde onderwerpen bij ministeriële regeling vast te stellen, waaronder het stellen van regels over een stelsel van kredietregistratie en de inrichting daarvan. De implementatie van een erkend

kredietregistratiestelsel dat voldoet aan de General Principles for Credit Reporting die door Wereldbank in 2011 gepubliceerd, is daarbij essentieel.

- Het uitvoeren van 13 concrete projecten voornamelijk gericht op duurzame landbouw, energie, water, gebouwde omgeving en ondernemerschap zoals opgenomen in het Actieplan National Actieplan 2023- 2025 Aruba's Transitie Naar Een Duurzaam & Inclusief Economisch Model.

19. *Minister por comparti cu Parlamento ki pasonan e ta kere ta necesario pero no ta posibel a causa di consideracionnan politico?*

Op deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden ingegaan.

20. *Minister por comparti cu Parlamento e inflacion total experiencia desde pandemia (incluyendo 2020)?*

In de onderstaande tabel treft men de ontwikkeling van de period average inflation. In 2020 was er sprake van deflatie van -1.3. In 2022 bedroeg de inflatie 0.7. De inflatie in 2022 was 5.5. en tot en met augustus bedroeg de inflatie 4.9.

Period average percentage change in Consumer Price Index Total Population &Cn (Jun 2019=100)

Period average ΔCPI ¹ Total Population	Year				
	2019	2020	2021	2022	2023
Month					
January	3.8	3.9	-1.8	1.2	5.8
February	3.9	3.9	-2.2	1.7	6.1
March	3.9	3.6	-2.3	2.1	6.2
April	4.1	3.2	-2.3	2.6	6.3
May	4.2	2.7	-2.2	3.0	6.1
June	4.3	2.0	-1.8	3.4	5.9
July	4.1	1.4	-1.4	3.7	5.6
August	4.1	0.9	-1.1	4.3	4.9
September	4.0	0.4	-0.7	4.7	
October	4.1	-0.2	-0.3	5.1	
November	4.0	-0.8	0.2	5.3	
December	3.9	-1.3	0.7	5.5	

Source: Central Bureau of Statistics

¹ The Period average (last 24 months) change is calculated by comparing the average index for the most recent 12-month period compared with the average index of the preceding 12-month period.
Please note: CPI for the period Jun 2019 - Sep 2020 have been revised and corrected

Voor een nadere analyse per jaar wordt verwezen naar de bijlage over de inflatie.

21. *Minister por cuantifica e averahe di perdida den poder di compra experiencia pa consumidor na Aruba expresa como porcentahe?*

Het Land beschikt op dit moment nog niet van een instrument om het koopkrachtverlies van consumenten aan te geven. De minister belast met Economische Zaken is thans bezig met de voorbereidende werkzaamheden voor het ontwikkelen van een koopkrachtmodel voor Aruba. Dit zal in de eerste kwartaal van 2024 uitgevoerd worden. Met het koopkrachtmodel zullen simulaties worden gemaakt van het besteedbaar inkomen van huishoudens, de gevolgen analyseren van beleid op de koopkracht en de druk die nieuw beleid op de verdeling van inkomen, belastingen en sociale voorzieningen zou kunnen hebben.

22. *Minister por comparti cu Parlamento ki pasonan a ser tuma pa yuda compensa e consumidor cu su perdida den poder di compra, expresa como porcentahe?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

23. *Minister por comparti cu Parlamento si e ta kere cu hisa gastonan di gobierno pa casi e totalidad di entradanan adicional ricibi atraves di medidanan imponi lo trece alivio pa consumidor of empeora mas aun su poder di compra? Por favor splica?*

Sommige investeringen en kosten zijn nodig om nodige en urgente projecten te bekostigen. Investerings zoals de kapitaalinvesteringen dragen bij aan de duurzame economische ontwikkeling van Aruba.

24. *Minister por comparti cu Parlamento si implementacion di e UBO register a resulta den algun cambio economico remarcabel?*

UBO (ultimate beneficial owner) staat voor de uiteindelijk belanghebbende. Ondernemingen en rechtspersonen zijn verplicht om hun (in)directe eigenaren te registreren. Doel van het register is het tegengaan van financieel-economische criminaliteit, zoals witwassen van geld en terrorismefinanciering door transparantie over wie de uiteindelijk

belanghebbende van een onderneming is. De implementatie van het UBO-register zal geen economische groei met zich brengen, hetgeen ook niet het doel is van het UBO register. Het doel is zoals eerder vermeld het voldoen aan internationale regelgeving en richtlijnen op AML/CFT-gebied.

25. *Minister ta kere modifica e UBO register pa inclui tur compania cu tin bienes na Aruba (manera ta ser considera na Sint Maarten) lo trece beneficio economico?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

26. *Si e contesta ta afirmativo, minister por splica Parlamento si nos lo por spera e cambio pronto?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

27. *Si e contesta ta negativo, minister por splica pakiko?*

Verwezen wordt naar de antwoorden op de voorgaande vragen.

Ministerie van Toerisme en Volksgezondheid

1. *Minister por comparti kico su persona a haci pa purba crea un mayoria na favor di e Rijkswet Aruba financieel toezicht (RAft)?*

Verwezen zij naar het antwoord hierboven van de betrokken minister op een soortgelijke vraag van het lid van de fractie aan het woord.

2. *Raad van Advies ta critica presupuesto 2024 pa no inverti suficiente den implementacion di landspakket y reformanan structural. Minister por indica cuanto inversion lo tuma luga den su ministerio pa implementacion di landspakket y/of reformanan structural y detaya nan?*

Op 30 september 2022 is de roadmap voor het Landspakket F3 - die cruciaal is voor het halen van de doelen - door het ministerie van Toerisme, aan de

ministerraad aangeboden en goedgekeurd. Deze roadmap is in samenspraak met VWS en de stakeholders gemaakt en heeft verschillende rapporten en adviezen ten grondslag. Dit roadmap is meerdere malen aan de staten geboden.

Zo zijn er diverse trajecten gaande al dan behaald, zoals:

- o Versterking van het kwaliteitsinstituut;
- o Lancering innovatieproject: uitbreiding AHA ten behoeve van digitalisering van het zog tezamen met SETAR en AZV;
- o Oprichting Healthy Lifestyle Center;
- o Totstandkoming van het Zorgakkoord;
- o Aanbestedingsproces Colombiaanse ziekenhuizen;
- o Invoering van het positieve lijst
- o Het ontwikkelen van HOED's
- o Omgekeerde uitzendingen
- o Versterking huisartsenopleiding, enzovoorts.

Naast het roadmap, heeft het ministerie meerde beleidsvoornemens behaald, zoals:

- o Invoering LV-beperking tabaksproducten;
- o Verhoging van pensioenuitkering
- o MOU-ondertekening Imsan/HOH;
- o Netvlies screening bij diabetici;
- o Uitbreiding behandeling netvliesandoeningen.
- o Investering in ondersteuning personeel wachttijd vermindering op het gebied van urologie, radiologie en endoscopie;
- o Vernieuwingen doorgevoerd op het gebied van nierdialyse en oncologie;
- o Starttraject digitalisatieproces medische onderzoek bij DIMAS-vergunning plichtig;
- o Implementatie van de STEPS Survey: STEPS Survey is een Census dat de gezondheidsstatus van de bevolking meet. Dit project wordt door PAHO medegefinancierd. Naar verwachting zullen de eerste (ruwe) resultaten in het jaar 2023 bekend zijn;
- o Introductie van "Ship Sanitation" met Aruba als locatie van uitgifte gezondheidsverklaring voor schepen;
- o Starttraject ontkoppeling DWH;

- o Starttraject digitalisatie horeca vergunning (Vergunningsverordening);
- o Starttraject digitalisatie gezondheidsverklaring;
- o Starttraject digitalisering zorgsector c.q. Uitbreiding Aruba health app.
- o Aanschaf van 15 nieuwe dialyse units;
- o Aanschaf van ambulancewagens en OK apparaten;
- o Start project inventarisatie GGZ-wachttijst problematiek en mitigatie waar mogelijk.

3. *Den e nader rapport gobierno ta indica cu no ta posibel baha gastonan di producto y servicio. Minister por splica gastonan di producto y servicio den su ministerio y con nan ta wordo gasta florin pa florin (incluyendo motibo, tamaño di delegacion, personal presente y gasto di biahenan)?*

De post goederen en diensten is gedaald met Afl. 368.000,- t.o.v. de Landsbegroting 2022.

4. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto di e aumento den gastonan di producto y servicio 'necesario' ta financia pa fondonan adicional y cuanto ta financia pa reduccion di gastonan expresa como porcentahe?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

5. *Minister por indica e resultado anticipa di implementacion di landspakket den su ministerio y con e lo hiba na un efecto positivo pa coregi debilidat institucional?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

6. *Minister por indica ki fecha e lease di su auto ta caduca y si e lo sostene pa tur minister (excluyendo minister-president) core cu nan auto personal y pakiko?*

Het leasecontract eindigt in 2025. De dienstauto behoort bij het ambt.

7. *Pronto Parlamento lo ta trata e ley pa habri matrimonio pa parehanan di mesun sexo. Minister por indica si e ta na favor of contra y indica pakiko?*

Het betreft een aangelegenheid die niet valt onder dit ministerie. Verwezen zij naar het antwoord van de beleidsverantwoordelijke minister.

8. *Minister por comparti cu Parlamento ki pasonan concreto a ser tuma pa introduccion di cuido preventivo?*

Preventie is een kerndoel van de beleidsvisie van de minister ter bevordering van de Volksgezondheid van Aruba, alsmede als belangrijkste instrument om de kosten van de zorg houdbaar te maken. In dat kader is het National Strategic Framework voor Health Sector-Aruba 2021-2030 uitgewerkt in een implementatie plan genaamd "National Non-communicable disease (NCD) prevention implementation plan 2022 -2025 Preventie is vooralsnog niet opgenomen in het AZV-pakket als een aanspraak maar het Uitvoeringsorgaan heeft incidenteel financieel bijgedragen in preventieprojecten opgestart door het Ministerie. Het Healthy Lifestyle Center is een centrum van DVG is belast met het begeleiden van cliënten die overgewicht hebben. Dit Centrum valt deels onder de begroting DVG onder het deel pandemische paraatheid waaronder ook preventie valt. Er is reeds een samenwerkingsprotocol met de huisartsen gesloten. De Fundacion Prevencion den Salud Aruba is belast met het coördineren van de verschillende programma's op het gebied van preventie. De fondsen voor deze programma's zijn zoals reeds aangegeven incidenteel gefinancierd door AZV echter de stichting en de programma's ontvangen ook donaties. Er wordt verder gewerkt aan een meer structurele financiering van de programma's en het centrum door middel van de introductie van het Pandemische paraatheidsfonds. Er is ook budget voor het financieren van diverse preventieprojecten die tot een gezondere bevolking zullen leiden. 4 specifieke projecten die gaande zijn:

- Healthy lifestyle center
- Jump 18
- Scol saludabel
- Bewustwordingscampagne

HLC is gehuisvest binnen het gebouw van IBISA met een eigen receptie en kantoorruimtes voor de staf. Momenteel telt HLC met 144 actieve cliënten.

Er komen per week een totaal van 7 cliënten erbij. De meeste cliënten hebben overgewicht/obesitas, verhoogde bloeddruk, verhoogde bloedsuikerspiegel. HLC organiseert maandelijks een groepsactiviteit waar alle cliënten mee kunnen doen. HLC telt 2 diëtisten en een receptioniste. HLC geeft structureel workshops aan derden. HLC is sinds september 2023 gestart met een community based programma genaamd 'Improving Lives together', waarbij 20 cliënten een 3 maanden intensieve programma vwb voeding en beweging volgen.

Het project Jump18 is begonnen als een pilotproject met 18 kinderen en jongeren. Het project was zeer succesvol waarbij alle deelnemers met succes het project hadden afgerond. Inmiddels is er begonnen met een tweede groep. Het is bewezen tijdens het pilotproject dat alle 18 deelnemers zijn afgevallen en dat ze door deelname aan het project meer gemotiveerd zijn geraakt en bewuster zijn geworden van hun eetpatroon.

Momenteel doen 10 scholen actief mee aan het project 'scol saludabel' en de bedoeling is om het aantal uit te breiden. Reeds werd ook een expo salud georganiseerd. Er is besloten om het aantal POH (praktijk ondersteuners) uit te breiden en we gaan de eerste lijnszorg versterken.

9. *Mirando cu e prome paso pa introduci y/of amplia cuido preventivo ta rekeri adaptacion di e ley di AZV, minister por comparti cu Parlamento con avansa e proceso ta y ki tempo lo por spera un concepto na Parlamento?*

Geantwoord kan worden dat momenteel gewerkt wordt aan voorstellen voor herziening van de relevante wet- en regelgeving. Gelet op de fase waarin deze zich bevinden kan nog geen vaste tijdlijn worden gegeven.

10. *Minister por comparti cu Parlamento e suma total cu a ser paga di mas den loonsubsidie anualmente?*

Ter beantwoording kan worden verwezen naar het onderstaande overzicht.

Overzicht resultaat toekenningen Loonsubsidie 2020-2021			
Definitieve toekenningen Loonsubsidie	2020	2021	Totaal
Te veel uitbetaald	-83,7	-61,8	-145,5
Te weinig uitbetaald	10,8	7,4	18,2
Bron: SVb Aruba, 30 September 2023			

11. *Minister por comparti cu Parlamento con e procedura di repago ta canando?*

Alle bedrijven hebben hun definitieve terugvorderingsaanslagen ontvangen, voor elke maand waarvoor zij onterecht een loonsubsidie hebben ontvangen. In deze definitieve aanslagen worden vermeld dat aan de betreffende bedrijven twee weken wordt gegund om aan deze aanslagen/ vorderingen te voldoen (dus om terug te betaling). Na ontvangst van de definitieve aanslag, kan elk bedrijf bezwaar tegen de ontvangen aanslag indienen of contact opnemen met SVB voor een betalingsregeling. Gezien het feit dat de SVB niet gemachtigd was om het dwangschriftproces te starten, moest worden gewacht tot het moment waarop dit wettelijk werd geregeld.

Uiteindelijk heeft de Staten van Aruba in november 2022 ingestemd met de Landsverordening tijdelijke loonsubsidie. Conform laatstgenoemde landsverordening, volgt SVB de regels die van toepassing zijn bij de terugvordering van directe belastingen, zoals vermeld in de Landsverordening Invordering directe belastingen.

12. *Minister por aclarea pa Parlamento si companianan mester paga bek e totalidad di loonsubsidie ricibi of unicamente e parti cu a ser paga di mas?*

Het bedrijf moet alleen het bedrag terugbetalen dat zij te veel heeft ontvangen. Er kunnen echter gevallen zijn dat het bedrijf niet heeft voldaan aan de wettelijke eis voor ontvangen van loonsubsidie, namelijk het niet hebben geleden van tenminste 25% inkomstenverlies. In zo'n geval voldoet het bedrijf niet aan de 'Landsverordening tijdelijke loonsubsidie' en moet dan het volledige bedrag van de loonsubsidie terugbetalen voor de maand waarin het niet aan het minimum van 25% inkomstenverlies voldeed.

13. *Minister por comparti cu Parlamento si tin companianan cu a ricibi loonsubsidie pero a bati bancarota prome cu nan por a paga bek?*

Tot heden heeft dit scenario zich nog niet voorgedaan.

14. *Si e contesta ta afirmativo, minister por comparti e suma y recipiente di esnan cu a bati bancarota y no lo paga bek e suma ricibi di mas?*

Verwezen kan worden naar het antwoord op de vorige vraag.

15. *Minister por comparti cu Parlamento si e loonsubsidie cu a ser paga di mas ta ser cobra cu of sin interes?*

Ingevolge de Landsverordening tijdelijke loonsubsidie wordt er geen rente in rekening gebracht.

16. *Recientemente nos fraccion a ricibi informacion cu SVb a yama un empresa pa yega na un arreglo di pago mientras e compania nunca a ricibi loonsubsidie. Obviamente esaki a lanta hopi preocupacion den nos fraccion tocante e administracion di fondonan di loonsubsidie. Minister por splica Parlamento con por ta posibel cu SVb na 2023 ta yama un compania pa yega na un arreglo di pago mientras e compania nunca a ricibi loonsubsidie?*

In het incassoproces neemt de SVB geen contact op met een klant voor een betalingsregeling. Het initiatief om een betalingsregeling te treffen ligt bij de klant als deze niet in staat is om de betaling te voldoen. Afgezien daarvan moet elke onderneming in het proces om loonsubsidie te ontvangen een aanvraag indienen via het SVB-portaal. Dit deel van het proces kan worden gecontroleerd om te zien of een bedrijf daadwerkelijk een aanvraag heeft ingediend. Ten slotte worden in het incassoproces alleen bedrijven behandeld die een schuld hebben met betrekking tot loonsubsidie.

17. *Minister por comparti cu Parlamento si cualkier suma di e loonsubsidie ricibi di mas a ser exonera y e compania no lo mester paga bek?*

Ingevolge de Landsverordening tijdelijke loonsubsidie bestaat voor geen enkel bedrijf een ontheffingsmogelijkheid.

18. *Si e contesta ta afirmativo minister por comparti e suma y companianan cu a beneficia di dicho exoneracion?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de vorige vraag.

19. *Minister por comparti cu Parlamento e cantidad di arbeidscontractant y nan gasto na SVb desde 2017 anualmente?*

Verwezen zij naar het onderstaande overzicht.

Aantal SVb Personeel per Jaar	Jaar 2015	Jaar 2016	Jaar 2017	Jaar 2018	Jaar 2019	Jaar 2020	Jaar 2021	Jaar 2022	*Jaar 2023
Ambtenaar	52	52	49	49	46	46	47	45	40
Arbeidscontractant	50	51	53	61	66	56	54	56	52
Tijdelijke Kracht	3	1	5	5	7	11	5	2	5
Totaal	105	104	107	115	119	113	106	103	97

*Voor het Jaar 2023 zijn de aantallen tentatief

	Jaar 2015	Jaar 2016	Jaar 2017	Jaar 2018	Jaar 2019	Jaar 2020	Jaar 2021	Jaar 2022	*Jaar 2023
Salarissen	7,7	8,0	8,1	9,0	8,8	8,2	8,1	7,3	8,7
Pensioenbijdrage	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Sociale lasten (Toeslag AZV en AOV/AW)	1,3	1,3	1,4	1,6	1,5	1,2	1,2	1,4	1,5
Overige Personeelskosten	0,6	0,8	1,4	1,6	2,1	0,9	1,1	1,5	1,8
Totale Personeelskosten	10,5	11,0	11,7	13,1	13,3	11,2	11,3	11,1	12,9

*Prognose voor het Jaar 2023

20. *Minister por comparti con e procedura di contrata un arbeidscontractant ta cana na SVb y si DRH ta duna un advies?*

De SVB heeft een afdeling Human Resources die zich bezighoudt met personeelsaangelegenheden, waaronder de werving en selectie. Voor een vacature wordt een commissie samengesteld die vervolgens sollicitanten interviewt en advies geeft aan de directeur. Voor arbeidsaangelegenheden zoals de benoeming van ambtenaren verloopt dit traject via de DRH.

21. *Minister por splica Parlamento su maneho pa enfoca riba turismo di calidad vs cantidad?*

Vanuit een marketing- en promotieperspectief is de strategie van het ministerie van Toerisme een "High-Value Attraction" strategie met als doel

om het aantal bezoekers met een hoge waarde te stimuleren. De definitie van bezoekers met een hoge waarde (high value) in de Verenigde Staten gaat verder dan de traditionele "Welgestelde" (HHI US\$100K+) en "Super-Welgestelde" (HHI US\$150K+) segmenten en neemt in overweging meerdere kenmerken zoals ondermeer het netto vermogen per huishouden en de gemiddelde bestedingen aan internationale reizen. Volgens de gegevens van A.T.A beantwoordde in 2019 (pre-COVID) 54% van de Amerikaanse bezoekers aan deze eerdergenoemde kenmerken van de hoogwaardige (High-Value) bezoeker.

Voortbordurend op haar inspanningen in voorgaande jaren, zal de Ministerie van Toerisme acties vervolgen met een grotere aandacht/ focus op product, effectieve marketing, luchtverkeersverbindingen, diversificatie en dergelijke volgens het zogenaamde 'high value, low impact' toerisme groeimodel.

Op het gebied van Destination Services zal de ATA samen met Ministerie van Toerisme, attentie geven op:

- Een verhoogde aandacht voor de kwaliteit van de vakantiebeleving, door middel van investeringen in ons toeristisch product;
- Het waarborgen van de veiligheid, waarbij in samenwerking met instanties als het Korps Politie Aruba via de 'Aruba Hospitality & Security Foundation' een nieuw initiatief van start gaat onder de naam van de 'Tourism Security Patrol Aruba', hetgeen voor hogere zichtbaarheid voornamelijk in toeristische gebieden zorgt en dientengevolge het verder opwaarderen van het gevoel van veiligheid onder bezoekers;
- Upgrading van het product Aruba, het behouden van een hoog niveau van dienstverlening en het verhogen hiervan waar nodig, alsmede aandacht aan bescherming van ons natuur en milieu

Op deze manier vervolgt het ministerie van Toerisme samen met A.T.A. met het nemen van een grotere verantwoording in het faciliteren en implementeren van initiatieven gericht op het 'managen' van de bestemming en de verhoging van de kwaliteit van het aangeboden product Aruba, als toeristische entiteit. Volgens dit 'high value, low impact' model zullen we als bestemming dan meer bezoekers aantrekken die meer besteden in onze economie – de 'High Value' bezoeker met meer koopkracht - met het gewenste profiel met betrekking tot jaarinkomen a.o., die bereid is meer te

betalen voor een vakantie naar Aruba omdat het product/ de beleving van hoge kwaliteit is, en die een hoger bestedingspatroon op het eiland vertoont.

Voortvloeiend uit het 'Destination Development Plan' heeft de A.T.A. een 'Carrying Capacity Study' en een Niche Roadmap laten uitvoeren waarvan de Ministerie Van Toerisme deze ook hanteert. Aanbevelingen hieruit zijn omgezet in diverse plannen, welke kunnen worden uitgevoerd; hierbij wordt veel meer specifiek gefocust op het aantrekken van bezoekers met een hoger besteedbaar inkomen.

Andere noemenswaardige initiatieven in deze lijn (niche) zijn:

- a) Een verdere uitdieping van de trouw- en huwelijksreizenmarkt voor Aruba; dit is een aantrekkelijke niche voor het eiland, gezien haar ligging (garantie voor mooi weer), de kwaliteit van onze stranden, het aanbod van professionele assistentie/locaties, de prijsstelling in vergelijking met overige markten (en binnenland Verenigde Staten), en de stijgende vraag naar dit segment.
- b) 'Wellness' (welzijn) – hierbij richten we ons op het algemene welzijn van zowel bezoekers als uiteindelijk onze lokale bevolking. Het totale 'Wellness' segment heeft wereldwijd een waarde van US\$ 4.5 miljard (2018).
- c) Bezoekers zijn steeds meer op zoek naar nieuwe, unieke ervaringen. Een derde niche aspect waar Aruba zich verder op zal richten is het 'adventure Tourism', een van de momenteel grootste/aantrekkelijkste markten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in 1. Fysieke activiteit (kite surfing, hiking, fietsen e.d.), 2. interactie met de natuur (safari, volgespoten e.d.) , en 3. culturele uitwisselingen (lunch met lokalen, kunstlessen met lokale artiesten e.d.). Een voorbeeld van activiteit voor deze laatste is 'mountain biking', een sport die steeds meer wordt beoefend (ook door lokalen), en waarvoor op Aruba inmiddels routes professioneel worden aangelegd (54km) om schade aan flora/fauna/natuur en bodemerosie in te perken.
- d) Tenslotte zal de culinaire diversiteit die ons eiland te bieden heeft extra 'niche' aandacht krijgen in de periode vóór ons.

Geografische diversificatie van markten is ook een prioriteit. Zo heeft de Ministerie van Toerisme en A.T.A. in hun plannen voor 2024 het aantrekken van de Zwitserse markt.

22. *Minister por comparti cu Parlamento pasonan concreto cu a ser tuma pa enfoca riba turismo di calidad vs cantidad y ki resultado nan a duna?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 21.

23. *Minister por duna ehempel di logronan cu ta demostra e enfoca riba calidad vs cantidad?*

Uit de statistieken is gebleken dat het aantal verblijfstoeristen tussen 2017 en 2023 met 12% is gestegen en het tourism receipt is gedurende dezelfde periode met 58% is gestegen. Dit is duidelijk een voorbeeld dat het beleid functioneert, kwaliteit over kwantiteit.

24. *Minister por splica Parlamento con su maneho a ser adapta pa incorpora e carrying capacity report di Aruba Tourism Authority?*

De focus zoals eerder aangegeven ligt op kwaliteit, waarbij rekening houdend met duurzaamheid en de 'affluent visitor'.

25. *Minister por duna Parlamento algun ehempel di cambio den maneho cu a sosode despues di A.T.A. su carrying capacity report?*

Het toerismebeleid 2021-2025 is met name gericht op productontwikkeling en dient als zodanig een testament voor de nodige aandachtspunten als aangemerkt in de 'carrying capacity' documenten. Een voorbeeld hiervan is de Aruba Quality en Hospitality Authority, de aanpak van logistiek rond Alto Vista, visitor flow management, Ayo en Casibari Rock formations, Eagle Beach, Malmok, en in de planning is nog immer de verbetering van de omgeving van de vuurtoren. Uitgangspunt is duurzaam toerisme met de focus op kwaliteit.

26. *Minister por splica Parlamento con e lo cualifica implementacion di e recomendacionnan di A.T.A. su carrying capacity report?*

Verwezen zij naar het antwoord op de vorige vraag 21.

27. *Minister por comparti cu Parlamento algun ehempel caminda recomendacionnan di A.T.A. su carrying capacity report cu a wordo implementa?*

Verwezen zij naar het antwoord op de vorige vraag 21.

28. *Minister por comparti un cifra maximo di cantidad di turista cu nos isla por carga anualmente?*

Op dit moment ontvangt Aruba 1.2 miljoen verblijfstoeristen en 800.000 cruisetoeisten. Het ministerie van toerisme is op dit moment bezig om samen met Universiteit van Aruba een 'carrying capacity' studie te gaan verrichten over het maximale aantal toeristen dat Aruba kan dragen.

29. *Minister por comparti cu Parlamento ki rapportnan a ser usa pa calcula e cantidad maximo di turista cu nos isla por carga?*

Verwezen zij naar het antwoord op de vorige vraag 28.

30. *Minister por comparti cu Parlamento fuera di mercadeo y renobacion di infraestructura, ki innovacionnan ta sosodiendo actualmente den nos industria turistico y ki resultado nan a duna?*

Het ministerie van Toerisme heeft 'Seamless travel' project, genaamd 'Aruba Happy One Pass' (AHOP) gelanceerd. Het project is bedoeld om de ervaring van de aankomende toeristen te bevorderen naar een snellere en meer efficiënte service bij aankomst. Wij willen een 'on the beach travel experience' bieden door gebruik te maken van digitale reis cridentie. Aruba is begonnen met de een zeer succesvolle pilotproject met zeer positieve resultaten en gaan nu verder met de tweede fase. Voorts wordt gewerkt aan

de optimalisatie van het Horecavergunningsaanvraagmodel en digitalisering van het vergunningstelsel.

31. *Minister por comparti cu Parlamento den su opinion kico ta e reto mas grandi cu nos industria turistico ta enfrentando y ki pasonan a ser tuma pa enfrenta dicho reto?*

De grootste uitdaging blijft het arbeidstekort en het beheer van alle percelen (opties/erfpacht) die zijn uitgegeven als erfenis van de voorgaande kabinetten (hotelkamers en condominium). Arbeidstekort uitdagingen zijn niet alleen een probleem op Aruba maar ook in andere landen.

32. *Minister por comparti cu Parlamento ki accion su persona a tuma pa sigura cu gobierno ta tratando e necesidad pa un planta nobo na RWZI Bubaliplas cu seriedad y urgencia?*

Er is door mijn ambtgenoten actie ondernomen zoals het instellen van een commissie belast met het oplossen van de problematiek van vloeibaar afval op Aruba een update over het proces van de renovatie van de RWZIs.

33. *Minister por provee Parlamento un rapport di ziekteverzuim actualisa te cu 2022 pa empleadonan publico compara cu empleadonan di sector priva?*

Verwezen wordt naar de onderstaande tabel.

(ZVP= ziekte verzuimpercentage ZMF= ziektemelding frequentie per maand)

Aña	2012-2013		2013-2014		2014-2015		2015-2016	
	ZVP	ZMF	ZVP	ZMF	ZVP	ZMF	ZVP	ZMF
2012	3,9%	1,9	3,0%	1,3	9,8%	5,1	5,1%	3,3
2013	3,7%	1,8	2,9%	1,2	9,2%	5,6	5,2%	3,1
2014	3,5%	1,8	2,7%	1,2	8,8%	5,8	5,2%	3,3
2015	3,5%	1,8	2,8%	1,2	9,1%	5,8	4,8%	3,4
2016	3,6%	1,8	3,0%	1,2	8,7%	5,8	4,7%	3,5
2017	3,7%	1,8	3,1%	1,3	8,6%	5,3	4,9%	3,6
2018	3,5%	1,7	2,9%	1,3	8,6%	5,4	4,9%	3,5
2019	3,6%	1,9	3,0%	1,4	9,2%	6,0	5,3%	3,7
2020	2,9%	1,06	2,9%	1,1	8,3%	4,5	4,4%	2,5
2021	3,5%	1,8	3,0%	1,4	8,1%	5,0	5,3%	3,8
2022	3,3%	2,0	2,8%	1,6	7,9%	5,4	5,9%	4,4

Ministerie van Arbeid, Energie en Integratie

1. *Minister por comparti kico su persona a haci pa purba crea un mayoria na labor di e Rijkswet Aruba financieel toezicht (RAft)?*

Verwezen zij naar het antwoord dat hierboven door de betrokken minister is gegeven.

2. *Raad van Advies ta critica presupuesto 2024 pa no inverti suficiente den implementacion di landspakket y reformatan structural. Minister por indica cuanto inversion lo tuma luga den su ministerio pa implementacion di landspakket y/of reformatan structural y detaya nan?*

Dit is nog niet gedefinieerd aangezien het niet alleen te maken heeft met geprojecteerde kosten in verband met de door te voeren maatregelen of aanpassingen maar ook binnen de organisatie zelf om überhaupt de wijzigingen te kunnen formaliseren en uitvoeren. Het Landspakket bevat niet alleen aanpassingen van wet- en regelgeving op het gebied van arbeid en integratie maar ook over allerlei andere prioriteit genietende onderwerpen.

3. *Den e nader rapport gobierno ta indica cu no ta posibel baha gastonan di producto y servicio. Minister por splica gastonan di producto y servicio den*

su ministerio y con nan ta wordo gasta florin pa florin (incluyendo motibo, tamaño di delegacion, personal presente y gasto di biahenan)?

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

4. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto di e aumento den gastonan di producto y servicio 'necesario' ta financia pa fondonan adicional y cuanto ta financia pa reduccion di gastonan expresa como porcentahe?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

5. *Minister por indica e resultado anticipa di implementacion di landspakket den su ministerio y con e lo hiba na un efecto positivo pa coregi debilidad institucional?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

6. *Minister por indica ki fecha e lease di su auto ta caduca y si e lo sostene pa tur minister (excluyendo minister-president) core cu nan auto personal y pakiko?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

7. *Pronto Parlamento lo ta trata e ley pa habri matrimonio pa parehanan di mesun sexo. Minister por indica si e ta na favor of contra y indica pakiko?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

8. *Minister por comparti e return on capital (ROC) ratio di tur empresa estatal y semi-estatal bao su ministerio (p.e. Utilites, WEB Aruba, Elmar Aruba, RDA, CAP etc.) y expresa si e cifra ta satisfactorio?*

De ROC ratio bij de utiliteitsbedrijven is laag vergeleken met de internationale markt waar een ratio van tussen de 9 en 11% gebruikelijk is.

9. *Si e contesta ta negativo, minister por splica su plan di ehecucion y tempo pa implementa pa segura un return on capital ratio adecuado pa companianan estatal y semi-estatal bao su ministerio?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

10. *Minister por comparti cu Parlamento ki pasonan a wordo tuma of lo ser tuma na 2024 pa mehora uso di energia renobabel pa hogarnan na Aruba?*

Er is geïnvesteerd in zogeheten smartgrid en smartmeters en deze zullen gedurende het jaar 2024 over het hele eiland worden geïnstalleerd.

11. *Minister por comparti cu Parlamento Elmar su plan pa upgrade na un smart grid pa facilita mas uso di energia renobabel manera solar panels y ki tempo lo por spera su operacion?*

De installatie van de smartgrid zal per eind 2024 zijn afgerond zodat het operationeel kan worden.

12. *Minister como parti di landspakket a studia e construccion actual di companianan publico y semi-publico. Minister por splica e balor agrega door di tin WEB Aruba y Elmar Aruba como subsidiario di Utilities luga di directamente bao su ministerio?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

13. *Minister a publica cu actualmente desempleo ta na 4,3%, den economia esaki ta conoci como e 'natural rate of unemployment.' Esey kiermen cu e desempleo cu ta existi ta structural of temporal. Minister por splica ki pasonan ta ser tuma pa coregi e problema di desempleo structural cu ehempel concreto?*

De minister belast met Arbeid blijft streven om het werkloosheidscijfer te behouden of te verlagen. In het kader hiervan wordt gewerkt aan een National Action Plan for Youth Employment voor jongeren. Aan de hand van dit plan zal de minister belast met Arbeid gericht werken om de jongeren aan

een baan te helpen. Eén van de hervormingsvoorstellen is professionalisering van de Jobcenter bij de Departamento Progreso Laboral (DPL). Aan de hand hiervan wordt gewerkt naar een optimale matching tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Met als gevolg dat werklozen aan een baan geholpen worden. De DPL en de Directie Sociale Zaken (DSZ) zijn ook bezig met projecten om de bijstandstrekkers die geschikt zijn voor werk, voor te bereiden (CV opstellen, interview houden, kleding en gedrag bij solliciteren) om een baan te nemen en te behouden.

14. *Den un economia liber ta spera cu salarionan lo subi una bes yega e 'natural rate of unemployment', pero na Aruba nos tin un poblacion grandi di personanan indocumenta. Minister por comparti cu Parlamento si por fin tin un registro di esnan indocumenta y nan cualificacion y/of talentonan?*

Het is heel moeilijk om een beeld te krijgen van de ongedocumenteerden die zich op het eiland bevinden aangezien deze nergens zijn geregistreerd of ingeschreven.

15. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto persona indocumenta a ser legalisa bao su maneho anualmente?*

Verwezen wordt naar de statistieken gegeven onder het antwoord op vraag 31 (eerste aanvragen). Er is geen separate registratie van ongedocumenteerden.

16. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto e capacidad di DIMAS ta actualmente pa procesa peticion pa regularisa esnan indocumenta den un aña?*

Er is (nog) geen extra personeel ingezet voor dat doel.

17. *Minister por confirma e maneho pa esnan indocumenta cu a drenta e pais legalmente? Tur por ser legalisa? Si esey ta e caso cuanto tempo esey lo dura y kico ta e rekisitonan?*

Alleen degenen die Aruba op rechtmatige wijze zijn binnengekomen kunnen in aanmerking komen voor een werk- of verblijfsvergunning. De procedure is hetzelfde en duurt even lang voor alle verblijfsdoelen: in principe maximaal 10 weken. Verwezen wordt verder naar het vigerend beleid:

<https://www.dimasaruba.aw/wp-content/uploads/2023/03/MinAEI-2023-Final-Toelatingshandboek-2023-6-maart-2023.pdf>

18. *Minister por splica Parlamento e maneho pa cu personanan indocumenta cu a drenta e pais ilegalmente? Tin posibilidad pa nan ser regularisa? Si e contesta na e pregunta anterior ta negativo con minister lo atende cu e grupo di personanan y den ki termino di tempo? Tur lo ser deporta y si esey ta e caso cuanto ta ser deporta anualmente y na ki gasto pa pais Aruba?*

Een persoon welke op irreguliere wijze Aruba is binnengetreden komt niet in aanmerking voor een vergunning tot tijdelijk verblijf.

19. *Minister por comparti cu Parlamento e stand van zaken di flexibilidad laboral?*

Thema E van de Landenpakket behandelt Economische hervormingen. Doelstellingen van thema E zijn het realiseren van een weerbare, dynamische en veerkrachtige economie en het realiseren van een robuust en betaalbaar sociaal zekerheidsstelsel, dat de prikkels op de juiste plek legt. Met name maatregelen E1 en E4 gaan over de modernisering van de arbeidsmarkt. In het kader van de twee maatregelen E1 en E4 vallende onder de thema Economische hervormingen, zijn twee onderzoeken verricht namelijk:

- één gericht op de huidige arbeidsmarkt, arbeidswet en -regelgeving en
- één gericht op de sociale zekerheid en het creëren van een sociaal vangnet.

Van de twee onderzoeksrapporten is daarnaast een korte overkoepelende notitie opgesteld: Arbeidsmarkt en Sociale Zekerheid Aruba. Hervormingsvoorstellen Landspakket E1 en E4. De Beleidsonderzoekers. Leiden. Verder te noemen E1/E4. Het doel van de overkoepelende notitie was het aanbieden van één samenhangend pakket van hervormingsvoorstellen. Naar voren waren verschoven tien

hervormingsvoorstellen. Vier van deze tien hervormingsvoorstellen zijn acties die door het bestuur (de regering) moet worden gerealiseerd. De andere zes hervormingsvoorstellen werden voorgelegd in bipartite consultatierondes met sociale partners (werkgevers – en werknemersorganisaties). Over de resultaten van bipartite consultatie heeft de ministerraad een principe besluit genomen en op dit moment worden deze voorstellen verder uitgewerkt in details (Implementatie plan van aanpak).

20. *Minister por comparti cu Parlamento ki forma ta premira cu flexibilidad laboral lo ser introduci y pa ki tempo y si e lo conta unicamente pa empleadonan den sector publico of tambe sector priva?*

Verwezen kan worden naar de antwoorden die op soortgelijke vragen zijn gegeven.

21. *Minister por comparti cu Parlamento e stand van zaken di introduccion di un seguro di desempleo pa facilita flexibilidad laboral y ki tempo por spera cu esaki lo drenta na vigor?*

De regering is voornemens om een werkloosheidsregeling te introduceren. Eén van de hervormingsvoorstellen die uit Landenpakket thema E voortvloeit is ook de introductie van een werkloosheidsregeling. Momenteel wordt dit voorstel verder uitgewerkt om de randvoorwaarden verder vast te stellen.

22. *Minister por comparti cu Parlamento e stand van zaken di e arbowet y ki tempo por spera cu esaki lo drenta na vigor?*

De betrokken minister is voornemens om een Arbowetgeving in te voeren. Een wetsontwerp is al enige jaren op tripartiet niveau gepresenteerd en geaccordeerd. Een van de hervormingsvoorstellen is de invoering van een verplichte risico- inventarisatie en evaluatie (RI&E). Momenteel wordt ook een implementatieplan van aanpak uitgewerkt om dit hervormingsvoorstel te realiseren.

23. *Mirando cu cualkier cambio di uso di e tereno di refinaria lo rekeri un cleanup, te hasta pa uso industrial, pakico RDA no a cuminsa cu un proceso di sanea e tereno pa otro uso?*

Er zijn al verschillende offertes gevraagd voor de schoonmaak (scrap cleanup) van bepaalde niet gebruikte zones van RDA. Binnenkort zullen de schoonmaakactiviteiten in deze zones worden hervat.

24. *Mirando cu un minimo di USD 33 miyon ta rekeri pa sanea e tereno di RDA pa otro uso por splica cuanto ta presupuesta pa aña 2024?*

Er worden thans enkele alternatieven geëvalueerd van offertes waarin budget neutrale opties zijn aangeboden voor bepaalde specifieke schoonmaakwerkzaamheden.

25. *Si ningun fondo ta presupuesta pa sanea e tereno di refinaria pa otro uso, ta con por spera cu algo lo wordo desaroya?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 23.

26. *Tin un rapport cu ta indica cu e scrap metal riba e tereno di RDA tin un balor di mas di USD 10 miyon. Pakico ainda no a cuminsa desmantela y bende e scrap metal riba tereno di refinaria como esaki tambe ta un rekisito pa cualkier futuro uso y/of desaroyo?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

Ministerie van Onderwijs en Sport

1. *Minister por comparti kico su persona a haci pa purba crea un mayoria na fabor di e Rijkswet Aruba financieel toezicht (RAft)?*

Verwezen zij naar het antwoord dat door de verantwoordelijke ministers hierover is gegeven.

2. *Raad van Advies ta critica presupuesto 2024 pa no inverti suficiente den implementacion di landspakket y reformanan structural. Minister por indica cuanto inversion lo tuma luga den su ministerio pa implementacion di landspakket y/of reformanan structural y detaya nan?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

3. *Den e nader rapport gobierno ta indica cu no ta posibel baha gastonan di producto y servicio. Minister por splica gastonan di producto y servicio den su ministerio y con nan ta wordo gasta florin pa florin (incluyendo motibo, tamaño di delegacion, personal presente y gasto di biahenan)?*

Op de post goederen en diensten zijn zowel de vaste als de variabele kosten. Voor het ministerie van Onderwijs waar de scholen van de DPS ressorteren zijn, bestaat een groot deel van de variabele kosten uit de leermiddelen en overige kosten van het onderwijs. Deze kunnen niet worden verminderd want ze worden berekend op basis van de bekostigings artikelen in de diverse onderwijsverordeningen.

4. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto di e aumento den gastonan di producto y servicio 'necesario' ta financia pa fondonan adicional y cuanto ta financia pa reduccion di gastonan expresa como porcentahe?*

Geen enkele post van goederen en diensten is gefinancierd met additionele middelen. Voor de verhoging van de normbedragen is de post van de Studiefinanciering ingekort in 2023.

5. *Minister por indica e resultado anticipa di implementacion di landspakket den su ministerio y con e lo hiba na un efecto positivo pa coregi debilidad institucional?*

Conform de Road Map voor het onderwijs in het kader van het Landspakket worden verschillende resultaten voorspeld, welke dienen te worden bereikt in de periode 2023-2027.

6. *Minister por indica ki fecha e lease di su auto ta caduca y si e lo sostene pa tur minister (excluyendo minister-president) core cu nan auto personal y pakiko?*

De huidige lease-auto is overgenomen van de voormalige minister van Justitie.

7. *Pronto Parlamento lo ta trata e ley pa habri matrimonio pa parehanan di mesun sexo. Minister por indica si e ta na favor of contra y indica pakiko?*

Verwezen zij naar het antwoord dat hierboven op een soortgelijke vraag is gegeven.

8. *Minister por comparti cu Parlamento ki porcentahe di GDP ta ser gasta riba presupuesto 2024 na enseñasa?*

Dit percentage bedraagt nabij 4,27 percent.

9. *Minister por comparti cu Parlamento ki pasonan concreto minister a tuma pa trece gastonan di enseñasa mas cerca di e 6% recomenda como minimo pa United Nations y ki resultado nan a duna?*

In verband met de financiële toestand van het Land en de gemaakte afspraken met de CAFT is het niet mogelijk om 6% te bereiken voor begroting 2024. Wel is het normbedrag dat meer dan 10 jaren achterliep rechtgetrokken met Afl. 3.2 miljoen in 2023 en Afl. 3.2 miljoen in 2024.

10. *Minister por comparti cu Parlamento e stand van zaken di transicion na un sistema di enseñasa multilingual y ki tempo ta premira cu esaki lo drenta na vigor nacionalmente?*

Dit is al reeds van toepassing volgens het implementatiebeleid voor de invoering van het multilinguïstieke onderwijs, in de verschillende soorten onderwijs.

11. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto docente ta certifica pa duna les na Papiamento, tanto den cifra como porcentahe?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

12. *Minister por comparti cu Parlamento ki preparacionnan ta tumando luga pa certifica mas docente den Papiamento pa transicion di nos sistema di enseñasa pa uno multilingual y ki resultado nan a duna?*

Door middel van professionaliseringsprogramma's krijgen de leerkrachten een upgrading van hun bevoegdheid om de lessen in taal en communicatie te kunnen onderwijzen in het basisonderwijs. In het voortgezet onderwijs hebben de leraren Papiamento, Nederlands, Engels en Spaans deze bevoegdheden al. In het algemeen wordt gerekend op 80 uren per jaar om het onderwijspersoneel bij te scholen om te kunnen voldoen aan het nieuwe taalonderwijsbeleid.

13. *Minister por comparti cu Parlamento si actualmente tin suficiente docente certifica pa duna les na ingles y spaño pa cumpli cu e transicion di enseñasa pa uno multilingual manera presenta na Parlamento?*

Voor de vakken Engels en Spaans zijn er op dit moment voldoende leerkrachten en er zijn ook een aantal studenten die voor deze vakken in het buitenland studeren.

14. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto ta presupuesta pa prepara materialnan di scol na Papiamento pa transiciona na e sistema di enseñasa multilingual presenta na Parlamento?*

Momenteel is Afl 300.000,- begroot voor methoden in het Papiamento maar men is in afwachting van nadere inlichtingen van de schoolbesturen, welke medio november wordt verwacht, om de totale investering te kunnen vaststellen. Zodra het definitief bedrag is berekend, worden de Staten daarover worden benaderd

15. *Minister por comparti cu Parlamento ki plan tin pa evalua docente regularmente y ki tempo nan lo drenta ehecucion?*

In het onderwijssysteem bestaan hebben de Dienst Inspectie van het Onderwijs en de schoolbesturen in hun personeelsbeleid een evaluatiesysteem voor het onderwijsbeleid van kracht.

16. *Minister por comparti cu Parlamento e plan pa reduci e cantidad di oranan di contacto pa docente y ki tempo esaki lo drenta na vigor?*

In het kader van het project om te komen tot organisatierichtlijnen wordt bezien de inzet van de leerkrachten door de schoolbesturen en voor het soort onderwijs.

17. *Minister por comparti cu Parlamento ki solucion structural ela haya pa e werkstersnan di SKOA y ki tempo esey lo keda implementa?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

18. *A yega na atencion di nos fraccion informacion preocupante tocante I.P.A. su funcionamiento. Nos ta compronde cu si 30 estudiante cuminsa e estudio, unicamente 3 lo haal e nivel necesario pero pa segura continuacion di IPA ta baha e nivel pa gradua 10 anualmente. Minister por comparti cu Parlamento si e ta na altura di e informacion aki?*

In het kader van het Onderwijs vierlandenoverleg wordt door de IPA samengewerkt met de University of Curaçao gewerkt aan herstel van het imago van het leerkrachtenberoep. Ook wordt gewerkt aan programma's ter bevordering van het beroep en om onderwijs te volgen op Aruba en Curaçao. Het curriculum wordt aangepast en ook wordt gekeken naar de mogelijkheid om stages te kunnen lopen binnen het Koninkrijk en in de regio. Vaststaand feit is dat Havo/ vwo-afgestudeerden het verkiezen om in het buitenland te gaan studeren in plaats van op Aruba. Studenten die het vereiste niveau niet hebben gehaald, kunnen nu via additionele programma's binnen een jaar alsnog het vereiste niveau behalen. Na evaluatie na verloop van het jaar

kunnen degenen die het vereiste niveau niet hebben gehaald, de opleiding niet meer volgen.

19. *Minister por comparti cu Parlamento ki 'checks and balances' ta existi pa sigura cu esaki no ta sosodiendo na IPA y si e ta sosodiendo con por preveni cu e no ta bolbe sosode?*

IPA wordt geëvalueerd door de NVAO en de Inspectie van het onderwijs voert de inspectie van de IPA.

20. *E supuesto comportamiento ilegal aki ta criminal paso e tin un efecto fatal pa futuro generacionnan y ta pone na peliger integridad di nos sistema di enseñasa. Minister por splica si e ta kere evaluacion di docente regularmente ta suficiente pa coregi cualkier irregularidad cu por a sosode na IPA of si mester otro hermentnan?*

Verwezen wordt naar het antwoord op een eerdere vraag hierover.

21. *Minister por comparti cu Parlamento e stand van zaken di fuse di IPA cu Universidad di Aruba?*

De Directie Onderwijs (Departamento di Enseñansa) is bezig met opstellen van een beleid met betrekking tot het hoger onderwijs, waarbij het voornemen bestaat om de Universiteit van Aruba en de IPA onder een paraplu-model te brengen.

22. *Mirando cu 85% di nos mas o menos 300 studiantenan cu ta bay Hulanda ta dropout y casi e mesun suma of mas di nos 60 studiantenan cu ta bay Merca ta gradua, ki cambio di maneho ta sosodiendo pa refleha e resultadonan?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

23. *Minister por comparti cu Parlamento e stand van zaken di modernisacion di nos leynan di enseñasa y ki tempo por spera un concepto na Parlamento?*

Verwezen wordt naar het onderstaande overzicht.

Wetgeving (A11) In uitvoering	7.1.1 Ontwerp landsverordening onderwijstoezicht +MvT Ontwerp is gereed om aan te vangen in het wetgevingstraject.
	7.1.2 Ontwerp landsverordening beroepsonderwijs +MvT Het deelbeleid Examens, Diplomering, en vrijstelling en Deelbeleid Structuren, Processen en Randvoorwaarden zijn afgerond resp. 2021 en 2022 en de startnotitie voor wetgeving is in ontwikkeling
	7.1.3 Ontwerp landsverordening hoger onderwijs+ MvT Het beleid voor hoger onderwijs is in ontwikkeling
	7.1.4 Ontwerp landsverordening primair onderwijs+ MvT Het beleid voor primair Onderwijs is in ontwikkeling
	7.1.5 Ontwerp landsverordening voortgezet onderwijs+ MvT Het bestaand beleid wordt gereviseerd
	7.1.6 Ontwerp landsverordening speciaal onderwijs + MvT Er is recent een start gemaakt met beleidsontwikkeling

Minister por comparti cu Parlamento ki incorporacion di tecnologianan nobo pa asisti estudiante den sifia coding, programming etc. ta sosodiendo den nos sistema di enseñansa y con desaroya nan ta?

Er is in eerste instantie geïnvesteerd in de bewustwording van de schooldirecties en schoolbesturen op het gebied van technieken en vaardigheden die van belang zijn voor de maatschappij van de 21ste eeuw. Deze trainingen zijn verzorgd door het bedrijf Digitale Intelligentie uit Nederland. Hiernaast zijn er plannen om in samenwerking met de Fullstack foundation om coding als vak binnen het onderwijs op te nemen, in eerste instantie als extracurriculair en daarna binnen het curriculum.

25. *Actualmente tin un escasez di mas cu un miyon programmers na Latino America y Caribe y e cifra ta mas grandi ainda na Noord America. Esaki ta trabaonan cu por wordo haci remotely y ta presenta un oportunidad unico pa*

nos studiantenan. Minister por comparti cu Parlamento cuanto programa di enseñasa ta existi den nos institutonan pa estudiante siña programming?

Er loopt een pilotproject voor 16 jongeren die een opleiding volgen bij de OAA. Dit pilotproject wordt verzorgd in samenwerking met de instelling Ingeniousknowledge uit Duitsland. Het voornemen is om een groep van meer dan 25 studenten deze opleiding te laten volgen.

26. *Si acaso actualmente esey no ta ofreci na Aruba, minister tin plan pa introduci esaki y ki tempo esey lo por drenta na vigor?*

Verwezen zij naar het antwoord op een eerder gestelde vraag hierover.

Ministerie van Justitie en Sociale Zaken

1. *Minister por comparti kico su persona a haci pa purba crea un mayoria na labor di e Rijkswet Aruba financieel toezicht (RAft)?*

Verwezen zij naar het antwoord dat door de verantwoordelijke ministers hierover is gegeven.

2. *Raad van Advies ta critica presupuesto 2024 pa no inverti suficiente den implementacion di landspakket y reformatan structural. Minister por indica cuanto inversion lo tuma luga den su ministerio pa implementacion di landspakket y/of reformatan structural y detaya nan?*

Het is van belang om op te merken dat een deel van de maatregelen van het Landspakket die betrekking hebben op de beleidsterreinen van het ministerie van Justitie en Sociale Zaken budget-neutraal zijn en o.a. bestaan uit het invoeren van nieuwe wetgeving (o.a. maatregel E.4). Voor wat betreft de budgettaire gevolgen van H.13 (professionalisering en betere doorstroom Arumil naar landelijke veiligheidspartners), is op dit moment nog niet te overzien. In het kader van de uitvoering van het Plan van Aanpak 'Versterking Grenstoezicht Aruba' heeft Nederland Aruba voor de eerste drie jaren (2022-2024) eenmalige middelen toegekend voor investeringen. Na drie jaren moet

budget beschikbaar worden gesteld om het traject verder voor te zetten. Met deze investeringen wordt beoogd het grenstoezicht te versterken en de onderlinge samenwerking tussen de diensten te verbeteren. Dekking voor hervormingen, onderhoud, vervanging, dient op de eigen begroting van de diensten te worden gevonden. Een deel van de voornoemde dekkingen zijn dusdanig ook opgenomen in de begroting voor het jaar 2024.

Voor wat betreft de voorbereidingen van de implementatie van de Consensusrijkswet gegevensbescherming is technische en financiële bijstand toegezegd door de minister van Justitie en Veiligheid.

Tot slot wordt de noodzaak van de bouw van een nieuwe gevangenis steeds groter. Hierover worden thans gesprekken gevoerd met het ministerie van Justitie en Veiligheid, het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). De bouw van een nieuwe gevangenis zal een aanzienlijke investering bedragen, maar daarnaast worden andere financieringsmogelijkheden (bijvoorbeeld lease) eveneens met Nederland verkend.

3. *Den e nader rapport gobierno ta indica cu no ta posibel baha gastonan di producto y servicio. Minister por splica gastonan di producto y servicio den su ministerio y con nan ta wordo gasta florin pa florin (incluyendo motibo, tamaño di delegacion, personal presente y gasto di biahenan)?*

Deze vraag is specifiek bedoeld op dienstreizen waardoor ook slechts dat gedeelte beantwoord zal worden. Voor alle dienstreizen geldt er een strikt beleid hetgeen inhoudt dat de delegatie slechts bestaat uit de professionals die nodig zijn om de belangen van Aruba en het ministerie te behartigen.

4. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto di e aumento den gastonan di producto y servicio 'necesario' ta financia pa fondonan adicional y cuanto ta financia pa reduccion di gastonan expresa como porcentahe?*

Het antwoord hierop volgt staande de openbare vergadering.

5. *Minister por indica e resultado anticipa di implementacion di landspakket den su ministerio y con e lo hiba na un efecto positivo pa coregi debilidad institucional?*

In het kader van de voorbereidingen van de Consensusrijkswet gegevensbescherming (H9) is aan de werkgroep gevraagd een impactstudie te maken. Die studie zal in 3 delen worden gemaakt omdat een en ander afhankelijk is van de inhoud van de 3 materiele hoofdstukken van het wetsontwerp. Het eerste deel van impactstudie m.b.t. hoofdstuk 1 is gereed en de bevindingen worden momenteel bestudeerd door de regering. Zodra de beoordeling ervan gereed zal de impactstudie met de Staten worden gedeeld.

6. *Minister por indica ki fecha e lease di su auto ta caduca y si e lo sostene pa tur minister (excluyendo minister-president) core cu nan auto personal y pakiko?*

Het contract is op 1 mei 2023 aangevangen en eindigt van rechtswege op 1 mei 2027. Het ministerie beschikt thans over slechts 1 voertuig voor het gehele ministerie en dus ook het personeel, hetgeen dus ook gebruikt wordt voor o.a. bodewerkzaamheden.

7. *Pronto Parlamento lo ta trata e ley pa habri matrimonio pa parehanan di mesun sexo, minister por indica si e ta na favor of contra y indica pakiko?*

Verwezen kan worden naar het antwoord van de beleidsverantwoordelijke minister hierover

8. *E memorie van toelichting di su ministerio ta indica cu Family Justice Center lo ta operacional na cuminsamento di 2022, creando un facilidad di 24-ora pa adulto y mucha afecta pa violencia. Minister por comparti cu Parlamento unda dicho facilidad ta?*

Het Family Justice Center is reeds van start gegaan. Hetgeen op zich heeft laten wachten is de huisvesting. Het Family Justice Center is niet terug te vinden in het onderhavige ontwerp omdat deze ondergebracht zal worden

onder het KPA als een afzonderlijke zorgpoot en medio 2024 in het gebouw aan de J.G. Emanstraat zal komen te ressorteren, samen met de Jeugd- en Zedenpolitie en het Bureau Slachtofferhulp.

9. *Raad van advies ta señala cu splicacion di Minister pa maneho den presupuesto 2024 ta exactamente mescos cu 2023. Nos fraccion ta lamenta e poco importancia cu Minister ta duna presupuesto di pais Aruba. Mirando e pregunta anterior ta mas tristo ainda cu den e nader rapport minister ta contesta cu e prioridadnan di ministerio a keda mescos. Mirando cu minister ta pidiendo 15,5 miyon adicional, minister por splica Parlamento con un organo serio por aproba su presupuesto?*

De beleidsdoelstellingen van het ministerie van Justitie en Sociale Zaken zijn ongewijzigd gebleven en gelden voor de jaren 2022 tot en met 2025, aldus ook voor 2024. De toename in de begroting heeft merendeels te maken met het begrote groeifonds. De justitiële keten kampt al jaren met een tekort aan personeel. De scheefgroei binnen de keten wordt ook onderschreven door alle justitiële diensten. Er is jarenlang onvoldoende geïnvesteerd in de personele en materiële versterking van de rechtshandhavingdiensten op Aruba waarbij er voornamelijk werd gericht op het bereiken van lokale doelen, namelijk een veilige samenleving en de bescherming van het toerisme. Desalniettemin zijn de daarvoor gedane investeringen ontoereikend gebleken.

In maatregel H1 uit het Landspakket is bepaald dat er geen operationele bezuinigingen in de rechtshandavingsketen mogen plaatsvinden op de in H1 genoemde diensten, en anderzijds dient er te worden voldaan aan de door het CAft opgelegde bezuinigingen, inclusief de personeelsstop. Bovendien zijn de landen, door ondertekening in december 2021 van het Plan van Aanpak Versterking Grenstoezicht (maatregel H.11 Landspakket), de verplichting aangegaan om binnen 5 jaar na de ondertekening ervan ervoor te zorgen dat de gewenste bezetting en formatie bij de betrokken diensten is gerealiseerd. Ook op het gebied van de bestrijding van grensoverschrijdende en ondermijnende criminaliteit zijn er diverse projecten gaande. Gelet op het vorenstaande en ten behoeve van een succesvolle verwezenlijking van de voorgaande projecten zijn structurele investeringen in

belangrijke diensten, zoals het politiekorps, het openbaar ministerie, de landsrecherche en de penitentiare inrichting zeer noodzakelijk.

10. *Mirando cu Family Justice Center no a habri na 2022 manera detaya den e memorie van toelichting y tampoco na 2023, manera describi den presupuesto, minister por comparti cu Parlamento ki fecha e facilidad 24-ora lo habri?*

Verwezen wordt naar het antwoord hierboven op een soortgelijke vraag.

11. *Parlamento a ricibi presentacion cu pa Family Justice Center drenta na vigor lo mester bin 22 cambio pero esnan encarga a pidi solamente 6 pa e bira operacional. Minister por detaya cada un di e 22 cambionan y e stand van zaken di cada un mirando cu Parlamento ainda no a ricibi ningun concepto di cambionan pa haci Family Justic Center operacional?*

Verwezen kan worden naar de onderstaande staat.

Uitdagingen	Actie	Initiator	Status
1. Codigo	Afstemming met het traject van de Codigo	FJC	afgerond
2. Studioverhoor	Opleidingstraject verzorgen hiervoor nieuwe verhoorders Interviewruimte inrichting volgens laatste normen	FJC met KPA en EFJCA	afgerond
3. Forensisch onderzoek	Aanstellen forensisch arts Benaderen van voorzitters HAVA BFTO geeft kleine opleiding voor apparatuur om letsel vast te stellen	DVG, HOH en FJC	aanstellen FA afgerond maar bezig met de implementatie.
4. Hoe kan psychische mishandeling meege- nomen worden bij KPA en OM <i>Casus NL: psych en lichamelijke mishandeling moeder waar kk bij waren, wetboek zegt benadeling van</i>	Nav deze zaak kunnen kan OM meer aandacht aan deze zaken geven, punt blijft, hoe kunnen we psychische mishandeling vast stellen, rapporten van PSO nodig Jurisprudentie Werken naar proefproces	OM	Nog pending

gezondheid word gelijk gesteld aan mishandeling = psychische mishandeling! (veroordeling gekomen) Bij beroep nog niet helder of dit overeind blijft			
5. Medische informatie van huisartsen/speci- alisten Hoe kan die opgevraagd worden zowel door OM, KPA, HOH	Juristen van HOH en van de forensisch officier gaan hier mee aan de slag om te kijken hoe dit juridisch in elkaar zit	HOH	Nog pending
6. Wat als een slachtof- fer bewusteloos is	Artikelen uit rechtboek Aan de hand van wetgeving kijken wat er nodig is en wat toegevoegd moet worden	Jeugdofficier & collega's	Nog pending
7. Wanneer kan je een klinisch psycholoog inschakelen, er is een tekort HOH heeft geen psychologische opvang Psychiater te druk alleen bij TS tijd.	Contact met AZV om budget te verkrijgen voor klinisch psycholoog op afroep	FJC	Nog pending
8. Inzicht in toelatings- criteria, contra-indi- caties en afwegings- kaders	1. Inventariseren 2. Doorontwikkelen op basis be- hoeften doelgroep Groep maken met FJC advocates, continue contactname ketenpartners	FCVR FJC	Nog pending
9. Overzicht van be- schikbare bedden	Ontwikkelen van een CRM systeem dat inzicht geeft over de landelijk beschikbare bedden Onderzoek naar instrument zodat iedereen overzicht heeft welke bedden beschikbaar zijn en waar	DSZ	Nog pending
10. Daderbehandeling	Afspraken over daderbehandeling in gedwongen en vrijwillig kader Na psychiatrisch onderzoek?	Respaldo	Nog pending

	In kaart brengen van plegers profiel – we weten niet waar we mee te maken hebben Hoe gaan we een protocol maken		
11. Opvangplekken	Inventariseren per district van beschikbare plekken	FJC en DAS	Nog pending
12. Overleg opvanginstel- lingen op een nieuwe manier vormgeven	Structureel overleg starten tussen alle instellingen die residentieel opvang bieden aan cliënten		Directeurenoverleg is herstart
13. (Hoofd) Piketdiensten bij DAS en DVR rus- ten op 1 persoon	Meer professionals moeten gaan deelnemen aan de piketdienst Piketdiensten regelen bij DRH Toelage voor piket	DAS en FJC	Nog pending
14. Meer basishulp die ook buiten kantoor- tijd geboden wordt.	Mogelijk maken dat structureel hulp buiten kantoor tijd geboden kan worden. Herzien LMA Werken aan flexibiliteit van directies en medewerkers	FJC	Nog pending
15. Hulp aan cliënten met LVB/trauma	Inventariseren en organiseren Training in herkennen en communiceren met de doelgroep	Sostenemi DSZ	Nog pending
16. Deskundigheid hulp- verleners	Professionalisering, professionals aanstellen met een basisopleiding	Directies Inhuren trekker? TOR opstellen?	Nog pending
17. Deskundigheid hulp- verleners	Professionals toerusten, opleiden, faciliteren, specifiek gericht op uitvoering van hun taak Zorgen voor voldoende budget voor opleiding en training Zie ook punt opvang en behandeling (Sostenemi erbij)	Directies, FJC Inhuren trekker? TOR opstellen	Specifieke trainingen gegeven vanuit het FJC aangeboden aan het hele veld zowel op sociaal als justitieel vlak. Deze trainingen moeten echter niet eenmalig zijn maar continu.
18. Zorg voor de professi- onals	Organiseren van ondersteuning, coaching en ontwikkelingskansen	FJC en directeuren	Nog pending

	van medewerkers. Medewerkers zijn zelf (vaak) ook cliënten. Delen van good practices		
19. Informatie delen	Duidelijkheid krijgen over welke informatie die nodig is om te delen en duidelijkheid over wat wel en niet mag. Als er knelpunten blijven bestaan, dan verdere actie.	FJC Samen metCodigo	In behandeling maar nog niet afgerond
20. Hulp en strafrecht waar ook veiligheid geboden moet worden Tot welke vragen kun je gaan Wat doe je als een cliënt zelf vertelt	Bijeenkomst over wat hulpverleners en ouders/verzorgers met slachtoffer mogen bespreken en welke hulp geboden mag worden voordat getuigenverhoor/studioverhoor heeft plaatsgevonden Wat kun je zeggen als een cliënt onthult NB ook aandacht voor info die ook DVR zou kunnen leveren Wens: per casus met OM en politie om de tafel (Sostenemi/DVR) afstemmen hoe we in deze casus handelen Bonaire: met alle betrokkenen een HGKM-tafel organiseren	FJC samen met Veiligheidshuis	Diverse trainingen gegeven vanuit het FJC ivm deze specifieke thema's. Deze trainingen zijn niet eenmalig en behoren continu gegeven te worden.
21. Effectieve communicatie bij zorgen en onderzoek	Elkaar vroeger opzoeken in proces van zorgen en onderzoek Bijvoorbeeld bij Sostenemi, DVR of bij DSZ Sostenemi Waarbij doorzetten naar DVR soms voorkomen kan worden Ook voor psycho educatie	DVR, FJC samen met Veiligheidshuis	In behandeling maar nog niet afgerond
22. Vrijwillige plaatsing bij DVR	Mogelijkheden zoeken om te bewerkstelligen dat DVR na afloop van onderzoek, indien gezagdrager meewerkt, een vrijwillige plaatsing	DVR en FJC	Nog pending

	kunnen verrichten, bijvoorbeeld bij verdenking psychiatrie		
--	---	--	--

12. *Ultimo Parlamento a ser informa cu Family Justice Center lo habri den e edificio di FCCA patras di Wendy's boulevard. Nos a ser informa cu Departamento di Asuntonan Social a sali y e localidad tabata disponibel. Minister por splica Parlamento pakico Family Justice Center no a habri na e localidad identifica segun plan?*

Het was in eerste instantie de bedoeling om het FJC te starten binnen het gebouw van de FCCA te Eagle, waar de DSZ tijdelijk werd ondergebracht in verband met de renovatie te Lagoenweg. Echter is de renovatie van de DSZ-locatie te Lagoenweg nog gaande. Gelet op de reorganisatie van het KPA, de werkzaamheden van het FJC, is gekozen om het FJC onder het KPA te laten ressorteren en is gekozen om het FJC samen met de Jeugd- en Zedenpolitie en het Bureau Slachtofferhulp te laten ressorteren onder één dak, te weten het gebouw aan de J.G. Emanstraat. Het gebouw bevindt zich momenteel in aanbouw en wordt medio 2024 opgeleverd.

13. *Luga di habri na e localidad indica nos a mira plannan pa Family Justice Center habri den un edificio nobo. Minister por comparti cu Parlamento e rapport, estudio of recomendacion por escrito cu ta indica construccion di un edificio nobo ta necesario?*

Gelet op de werkzaamheden van de afdelingen JZP en BSH van het KPA, alsook het Family Justice Center (FJC), is gekozen om deze drie afdelingen in een aparte c.q. losstaande locatie te laten huisvesten. Daarbij is gekozen om deze afdelingen in het nieuw te bouwen pand te huisvesten gezien ook de centrale locatie (om en nabij het Gerecht in Eerste Aanleg).

14. *Te hasta si un edificio nobo ta preferibel, minister por splica Parlamento pakico Family Justice Center no por a habri banda di FCCA mientras e edificio nobo ta wordo construi?*

Verwezen zij naar het antwoord hierboven op een soortgelijke vraag.

15. *Minister por comparti cu Parlamento e lista di espera actual pa atencion pa salud mental?*

Stichting Hunto (Basis GGz) heeft totaal 911 nieuwe aanmeldingen ontvangen vanaf het start van het project in juni 2022 tot en met september 2023. Hiervan zijn 153 in behandeling of hebben hun behandeling al afgerond bij de psycholoog. Zodoende zijn er nog 715 cliënten op de wachtlijst. Tot en met oktober 2023 is de wachtlijst bij Respaldo als volgt:

FACT	Polikliniek kind en jeugd	Polikliniek volwassenen	Grand Total
15	5	146	166

De POP (Psychiatrie, Obstetrie (verloskunde) en Pediatrie (kindergeneeskunde) polikliniek en de verpleegkundigen polikliniek hebben geen wachtlijst.

16. *Minister por comparti cu Parlamento si e plannan pa ofrece na oficina di tur dokter di cas cuida pa salud mental un dia pa siman a ser bandona?*

Deze vraag kan ontkennend worden beantwoord. Dit project is reeds van start gegaan. Inmiddels heeft Aruba ook een eigen Praktijk Ondersteunende Huisarts Geestelijke Gezondheidszorg (POH GGZ) in dienst. De lange termijnvisie is om meerdere POH GGZ op te leiden om derhalve extra ondersteuning te bieden aan patiënten met geestelijke gezondheidsproblemen.

17. *Si e contesta na e pregunta anterior ta negativo, Minister por comparti cu Parlamento ki tempo esaki lo drenta na vigor?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 16.

18. *Mirando e embergadura di un Minister di Husticia, Minister ta kere ta importante pa e mandatario semper papia berdad?*

Deze vraag wordt bevestigend beantwoord.

19. *Si e contesta na e pregunta anterior ta afirmativo, Minister por comparti cu Parlamento kico e ta kere lo ta un sancion apropiada ora un Minister di Husticia no papia berdad? Si e contesta ta negativo Minister por splica pakiko?*

Verwezen kan worden naar de toepasselijke staatsrechtelijke regels waarvan mag worden verondersteld die deze de fractie aan het woord bekend zijn. Het is niet aan een minister om in deze setting aan de Staten uitleg te verschaffen over de toepasselijke staatsrechtelijke regels.

20. *Riba 2 augustus 2023 minister a post riba medianan social cu su persona ta desmenti cu lo e tabata envolvi, sea como verdachte of como getuige, den un caso. Nos fraccion ta compronde cu 10 augustus 2023 Ministerio Publico a emiti un carta indicando cu minister tabata getuige den un caso. Minister lo tene honor na su mes y entrega su retiro pa preserva confiansa den Ministerio di Husticia y gobernacion di pais Aruba ora e carta di Ministerio Publico bira publico?*

Ten aanzien hiervan wordt volstaan met de opmerking dat de minister in de zaak niet is gehoord. Tevens is het bewuste schrijven van het Openbaar Ministerie niet gepubliceerd, maar heeft de advocaat van de minister het opgevraagd om aan te kunnen tonen dat de minister nooit verdachte was en nooit aangehouden was in een dergelijke zaak. Voorts kan ter zake kan worden verwezen naar de uitspraak van de rechter en de rectificatie van de journalisten hetgeen ook zijn gepubliceerd.

21. *Si e contesta na e pregunta anterior ta negativo, con Minister lo hustifica na Parlamento y na pueblo di Aruba cu su falta di responsabilisa su mes pa no papia berdad no ta nada mas cu egoismo y ambicion personal sin ningun consideracion pa bienestar general?*

Verwezen zij naar het antwoord op de voorgaande vragen.

22. *Si acaso Minister no ta kere tuma su retiro ta e forma corecto di procede, Minister ta kere un mocion di desaprobacion lo ta na su luga?*

Verwezen zij naar het antwoord op de voorgaande vragen.

23. *Si Minister ta kere cu ningun accion ta necesario o deseabel pa Minister su falta di honestidad, ki confiansa Parlamento y pueblo di Aruba por tin den su mandatarionan?*

Verwezen zij naar het antwoord op de voorgaande vragen.

24. *Unda minister ta trek e linea entre ambicion personal y bienestar nacional y con Parlamento mester husga esey?*

Verwezen zij naar het antwoord op de voorgaande vragen.

Ministerie van Financien en Cultuur

1. *Minister por comparti kico su persona a haci pa purba crea un mayoria na favor di e Rijkswet Aruba financieel toezicht (RAft)?*

Verwezen wordt naar het antwoord dat hierboven reeds is gegeven ten aanzien van dit onderwerp. Aansluitend kan worden opgemerkt dat tijdens de openbare behandeling nader zal worden ingegaan op dit onderwerp.

2. *Raad van Advies ta critica presupuesto 2024 pa no inverti suficiente den implementacion di landspakket y reformanan structural. Minister por indica cuanto inversion lo tuma luga den su ministerio pa implementacion di landspakket y/of reformanan structural y detaya nan?*

In bijlage XV van de memorie van toelichting van onderhavig ontwerp, staat een overzicht van de Landspakket projecten welke terug te relateren zijn aan de Landsbegroting. Daarbij behoren alle projecten van Thema A en Thema C tot de implementatiebevoegdheid van het ministerie van Financien en Cultuur. Daarnaast wordt ook ondersteuning gegeven aan Thema B. De kritiek van de Raad van Advies ging meer over het feit dat ook andere projecten van het Landspakket lopen, welke direct door Nederland (of hun begroting) bekostigd wordt, doch geen relatie hebben met de begroting van

Aruba. Een voorbeeld hiervan is het project 'Herinrichting Overheidsapparaat', welke door DRH wordt begeleid.

3. *Den e nader rapport gobierno ta indica cu no ta posibel baha gastonan di producto y servicio. Minister por splica gastonan di producto y servicio den su ministerio y con nan ta wordo gasta florin pa florin (incluyendo motibo, tamaño di delegacion, personal presente y gasto di biahenan)?*

In de memorie van toelichting in onderdeel II.2 en bijlage 2 staat uitvoerig uitgelegd welke beleid door dit ministerie uitgevoerd wordt, en wordt per dienst een uitleg gegeven over de geraamde lasten. Kortom het gaat om het minst minimale om te functioneren gecombineerd met het uitvoeren van projecten van het Landspakket, en benodigde beleidsacties gerelateerd aan cultuur en of het duurzaam maken van overheidsfinanciën.

4. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto di e aumento den gastonan di producto y servicio 'necesario' ta financia pa fondonan adicional y cuanto ta financia pa reduccion di gastonan expresa como porcentahe?*

De uitvoering van projecten van het Landspakket, zoals vermeld staat in bijlage XV van de memorie van toelichting van onderhavig ontwerp, is gericht om de overheid in staat te stellen om op termijn structurele besparingen te boeken. Echter, bij dit soort vernieuwingsprocessen gaan de kosten voor de baat.

5. *Minister por indica e resultado anticipa di implementacion di landspakket den su ministerio y con e lo hiba na un efecto positivo pa coregi debilidad institucional?*

Binnen het Landspakket zijn er diverse onderzoeken en projecten die parallel met elkaar lopen, en anderen die nog opgestart moeten worden. Projecten die allemaal voortkomen uit de roadmap Financieel Beheer. Al deze projecten zijn gericht op het op orde brengen van de 'basis' van de financiële bedrijfsvoering van het Land. Het op orde brengen van de 'basis' is een langdurig proces. De eerste algehele overheidsbrede positieve effecten zullen naar verwachting pas in 2025 meer zichtbaar worden. Een belangrijk

project in dit kader is bijvoorbeeld het vormgeven van de 'three lines of defense'-model binnen de financiële bedrijfsvoering van het Land, dat in oktober 2023 is gestart.

6. *Minister por indica ki fecha e lease di su auto ta caduca y si e lo sostene pa tur minister (excluyendo minister-president) core cu nan auto personal y pakiko?*

Het leasecontract van de 3 vervoermiddelen van het bureau MinFIC vervallen op 8 april 2026, 1 augustus 2027, 4 september 2027. Het is en blijft een beslissing van iedere minister hoe de vervoermiddelen worden ingezet.

7. *Pronto Parlamento lo ta trata e ley pa habri matrimonio pa parehanan di mesun sexo, minister por indica si e ta na favor of contra y indica pakiko?*

Verwezen zij naar het antwoord dat eerder in deze nota op een soortgelijke vraag is gegeven.

8. *Minister por comparti cu Parlamento di unda e gastonan di interes mas halto di entre 15-41 miyon lo wordo financia na año 2024?*

Anders dan aflossingen zijn rentebetalingen kosten en maken daarom deel uit van het kostenplaatje van het Land. Kosten, inclusief rente, worden in tijden van begrotingsoverschot volledig betaald door de opbrengsten van het Land.

9. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto entrada adicional a ser premira cu aumento di BBO te cu 7% y cuanto a ser realiza te cu awor?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 13 van de MEP-fractie en de onderstaande staat:

Begroting	B2022	B2023	B2024	Δ	Toelichting op mutaties- Inclusief Landspakket/SDG/CFT
16994009 Departamento di Aduana					
8200 Indirecte belastingen					
8210 BBO/BAVP			90,000,000	90,000,000	Benadering vanuit: 4% van douane waarde 2022 (van de in aanmerking komende apc codes)
BAZV			70,000,000	70,000,000	Benadering vanuit: 3% van douane waarde 2022 (van de in aanmerking komende apc codes)
Derving tarief versimpeling			(6,100,000)	(6,100,000)	Benadering hoogste derving
			153,900,000	49,248,000	

Opmerking:

Deze zijn 'bruto' bedragen met andere woorden er is nog geen rekening gehouden dat er rond '65%' van de ontvangsten, betreft voorheffing van ondernemers die genieten van een aftrek. Bij benadering zal als 'meeropbrengst' gerealiseerd kunnen worden: Afl. 49,248.000,00 (32%). Dus uit voorzichtigheidsprincipe wordt aangehouden Afl. 45.000.000,00

Realisatie BBO/BAVP bedraagt tot en met september 2023 als volgt:

Ontvangsten Departamento di Impuesto	2023									2023	2022	Verschil	%	Vastgestelde BW 2023 incl V.M.	% van de basiscraming behaald
	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September						
B.B.O. / B.A.V.P.	24,005	26,251	26,204	30,019	27,180	26,839	27,671	27,249	24,074	239,493	167,034	72,459	43%	289,000	83%

(bedragen x Afl. 1.000,-)

10. *Mirando e realizacion di entrada adicional di e aumento di BBO te cu 7%, minister por comparti cuanto ta premira cu lo haya en total na 2023?*

De totale raming voor de ontvangsten BBO/BAVP bedraagt Afl. 289 miljoen voor het jaar 2023.

Middelsoorten	Begroting	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	2023	% van begroting behaald
BBO/BAVP (vanaf 1 augustus 2023)	37,500								6,303	7,678	13,981	37%
BAZV (vanaf 1 augustus 2023)	29,200								4,728	5,759	10,486	36%
	66,700	-	-	-	-	-	-	-	11,031	13,436	24,467	37%

Op te merken valt dat:

De hierbovengenoemde cijfers bruto ontvangsten betreffen en niet de meerwaarde. Hiervan betreft ongeveer 65% (oud %) voorheffing. De verwachting om een extra ontvangst (netto) te genereren van Afl 10 mln. aan het eind van 2023. In de komende maanden (november en december) is te verwachten dat de ontvangsten zullen zijn doordat ingekocht zal worden voor vuurwerk/ drank etc. voor het eind van het jaar. Inkopen voor carnaval 2024 etc. Hierdoor zal mogelijk ook de ontvangsten van de BBO/BAVP en BAZV hoger uitkomen.

Van 1 -16 oktober 2023 is er sprake van een realisatie aan BBO/BAVP en BAZV Afl. 6.837,6 mln.

Indien we benadering maken van de huidige cijfers: aug 11.031+ sept 13.436= 24.467/2=12.233 gemiddeld * 3 mind =36.700,5 + 24.467=61.167,5 mh; dus uitgaande dat er inderdaad meer ontvangsten worden gerealiseerd in de komende maanden zouden wij inderdaad rond het begrote aan realisatie BBO/BAVP en BAZV.

Indien rond Afl. 65 mln aan Bbo aan de grens wordt ontvangen, zou dat een meeropbrengst kunnen betekenen van ongeveer: (32%) Afl 20 mln extra opleveren

Dienaangaande zij hierbij ten overvloede opgemerkt dat voor de invoer van goederen, de komende maanden, vooral november en december, drukke maanden zijn (Kerst, vuurwerk, Carnaval 2024 etc.). Ervan uitgaande dat er inderdaad meer ontvangsten worden gerealiseerd in de komende maanden zou de realisatie inderdaad rond het begrote bedrag aan BBO/BAVP en BAZV bedragen. Dit betreft zowel ondernemers en particulieren.

11. *Minister por comparti cu Parlamento cuanto entrada adicional a ser premira cu introduccion di BBO na frontera y cuanto a ser realiza te cu awor?*

Met de introductie van de BBO (inclusief BAZV) aan de grens, is voor de maanden augustus t/m december 2023 is het bedrag van Afl. 66.700.000,- begroot. Over de periode van 1 augustus t/m 16 oktober 2023 is een bedrag

van Afl. 31.305.010,0 gerealiseerd. Dit betreft zowel ondernemers en particulieren, dus nog niet de meeropbrengst.

Middelensorten	Begroting	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	2023	% van begroting behaald
BBO/BAVP (vanaf 1 augustus 2023)	37,500								6,303	7,678	13,981	37%
BAZV (vanaf 1 augustus 2023)	29,200								4,728	5,759	10,486	36%
	66,700	-	-	-	-	-	-	-	11,031	13,436	24,467	37%

De effecten van de introductie van de heffing van BBO aan de grens zijn bij DIMP in de maand september 2023 verwerkt vanwege het feit dat de aangifte BBO/BAVP en BAZV over de maand augustus uiterlijk vóór 15 september moest worden ingediend en betaald. De genoemde effecten blijken iets boven verwachting te zijn. Voor BBO/BAVP hebben belastingplichtigen aangegeven dat er Afl. 27,8 miljoen aan BBO/BAVP moest worden betaald, waarvan Afl. 3,8 miljoen als voorbelasting in aftrek werd geclaimed, waardoor er een nettobedrag voor BBO/BAVP van Afl. 24,1 miljoen in de ontvangstenstaat van DIMP is verwerkt. De Douane heeft een bedrag van Afl. 6,3 miljoen gerapporteerd aan BBO/BAVP ontvangsten in de maand augustus 2023 (zie bovengenoemd overzicht), hetgeen Afl. 2,5 miljoen meer bedraagt dan wat aan aftrekpost op de BBO-aangiften is geclaimed. Het totaal bedrag aan BBO/BAVP over de maand augustus 2023 bedraagt derhalve Afl. 6.3 mln (DAA) + Afl. 24,1 mln (DIMP) = Afl. 30.4 mln (totaal).

12. *Mirando e realizacion di entrada adicional di introduccion di BBO na frontera, Minister por comparti cu cuanto ta premira di recauda na 2023 y 2024?*

Verwezen wordt naar de onderstaande tabel.

Begroting	B2022	B2023	B2024	Δ	Toelichting op mutaties- Inclusief Landspakket/SDG/CFT
16994009 Departamento di Aduana					
8200 Indirecte belastingen	-	64,040,000	153,900,000	153,900,000	
8216 BBO/BAVP		37,500,000	90,000,000	90,000,000	Benadering vanuit: 4% van douane waarde 2022 (van de in aanmerking komende apc codes)
10.1035.15 BAZV		29,200,000	70,000,000	70,000,000	Benadering vanuit: 3% van douane waarde 2022 (van de in aanmerking komende apc codes);
Derving tarief versimpeling		(2,660,000)	(6,100,000)	(6,100,000)	Benadering hoogste derving

De totale raming voor de ontvangsten BBO/BAVP bedraagt Afl. 289 miljoen voor het jaar 2023.

13. *Raad van Advies ta duda cu finanzas publico ta riba e bon caminda apesar di un surplus mirando e aumento drastico den gastonan. Minister no ta kere lo tabata miho freeze gastonan di gobierno na 1,5 biyon pa 2024?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

14. *Raad van Advies ta indica cu virtualmente tur e aumento di entrada di 77 miyon lo wordo usa pa cubri gastonan mas halto. Minister por splica con esaki lo hiba na finanzas duradero y sostenibel?*

Zoals weergegeven in onderdeel 1.4 van de memorie van toelichting van onderhavig ontwerp, dekken de waargenomen stijging bij de ontvangsten (Afl. 74 miljoen) met name de rentelasten welke 46% zijn van de toegenomen lasten. De rest van de waargenomen toename is terug te relateren aan lopende projecten van het Landspakket, welke op termijn bijdragen aan duurzame financiën door het tot stand brengen van structurele besparingen.

15. *Minister por comparti cu Parlamento ki reduccion structural den gastonan a tuma luga y e resultado?*

De nadruk ligt momenteel op het implementeren van de projecten vanuit het Landspakket, welke op termijn structurele besparingen gaan opleveren doordat de overheid efficiënter en effectiever zal gaan functioneren. Echter, gaan hier de kosten eerst voor de baten, waar men op zit te wachten.

16. *Minister no ta kere ta mas apropia 'freeze' gastonan di gobierno na e nivel di 2023 rond di 1,5 biyon te ora nos debe yega na un nivel sostenibel?*

Het bevriezen van de lasten, zal leiden tot een stagnatie van de uitvoering van de projecten van het landspakket en stelt alleen maar uit het verwezenlijken van structurele besparingen. Daarbovenop, zou het Land een afspraak met Nederland verbreken. Verder wordt het doel van houdbare schuldlasten bereikt als de voor ogen zijnde financieringsoverschotten bereikt worden. Dit in combinatie met een bestendige economische groei. Dit betekent dat men op beide kanten van het saldo (dus zowel ontvangsten als uitgaven) moet sturen. Uiteraard moet men hierbij wel, met inachtneming van

hetgeen hiervoor over het Landspakket is gezegd, zorgen voor een bestendige beheersing van het uitgavenkader.

17. *Minister ta na fabor di introduci un 'ceiling' riba gastonan di gobierno liga na nivel di nos debe desde 2024 en adelante?*

Vooraf de wijze waarop dit uitgavenplafond zich zal verhouden tot het schuldenniveau is onbekend.

18. *Si e contesta na e pregunta anterior ta afirmativo, minister por comparti cu Parlamento un tabel cu ta liga nivel di gastonan di gobierno cu nivel di nos debe/gdp?*

Verwezen wordt naar het antwoord op een soortgelijke vorige vraag.

19. *Minister por comparti cu Parlamento e rapport riba nos moneda nacional haci na 2022 den conexon cu landspakket?*

De regering heeft geen rapport laten opstellen in het kader van het Landspakket voor wat betreft de Arubaanse gulden.

20. *Minister por splica Parlamento pakico e rapport no a wordo comparti anteriormente mirando gobierno su compromiso cu transparencia?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

21. *Raad van Advies ta refleha cu e aumento den gastonan di interes door di p.e. refinancia 413 milyon riba mercado local na 6,5% no ta refleha den presupuesto 2024. Minister por splica Parlamento pakico esaki no ta refleha y comparti e aumento real den gastonan di interes experiencia door di refinanciamento na un interes mas halto durante 2023?*

In de begroting 2024 is er beslist rekening gehouden met de kosten van herfinanciering van Afl. 413 miljoen op de lokale markt. De rente hierop is via de Landsbegroting berekend op gemiddeld 6,42% en dat staat volledig in lijn met de werkelijke uitgiftes.

22. *Minister por splica den porcentahe cuanto pagado di belasting a ricibi na restitutie na 2023 y ki tempo esnan cu no a ricibi restitutie lo por spera nan placa bek?*

In totaal hebben 13 belastingplichtigen voor een totaalbedrag van Afl. 51.157,08 aan restitutie BBO ontvangen over de maand augustus 2023. Dit is in lijn met de verwachtingen, aangezien de BBO die afgedragen dient te worden op basis van de omzet in de praktijk altijd hoger zal uitpakken dan de betaalde BBO over de douanewaarde bij de grens. Dit is inherent aan het system van een heffing bij de grens en recht op aftrek van voorbelasting.

Actual Refunded [±]	Refund Amount Cleared [±]
	AWG
1	-86,10
1	-39,16
1	-708,68
1	-390,05
1	-447,12
1	-220,15
1	-318,35
1	-280,35
1	-38.463,80
1	-17,81
1	-1.489,01
1	-7.986,50
1	-710,00
13	-51.157,08

23. *Minister por splica Parlamento pakico Land Aruba ta gastando AWG 600.000,- atrobe na produci numbertan di auto mientras na tur otro pais ta mantene e mesun plaatje di number di auto?*

De regering heeft voor het laatst in 2020 de kentekenplaten laten vervangen hetgeen betekent dat er reeds 5 jaar is verstreken (lees: 2020 t/m 2024) waardoor de genoemde kentekenplaten aan vervanging toe zijn. De regering streeft ernaar om deze om de 5 jaar te laten vervangen teneinde de investeringskosten op dit gebied te mitigeren. Ten overvloede zij hierbij opgemerkt dat met de ministeriële regeling van 4 november 2022 (AB 2022 no. 134) ter uitvoering van artikel 10, tweede lid, van de Motorrijtuig- en

motorbootbelastingverordening (AB 1988 no. GT 23) (Regeling kentekenplaten 2023 en 2024) voor de belastingjaren 2023 en 2024 de te gebruiken kentekenplaten en controleplaten voor motorrijtuigen zijn vastgesteld.

24. *Con minister por sigura Parlamento y pueblo cu e produccion di number di auto no ta un favor politico mirando cu no tin ningun sentido comun reproduci numbertan di auto anualmente?*

Verwezen wordt naar het antwoord op de voorgaande vraag.

25. *Minister por splica pakico Aruba ta insisti di tira fondo y recursonan afor den reproduci numbertan di auto y con esaki ta relata na SDGs?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 23. De regering streeft ernaar om de kentekenplaten en controleplaten voor motorrijtuigen, om de 5 jaar te laten vervangen teneinde de investeringskosten op dit gebied te mitigeren waaronder ook de impact op het milieu.

26. *Minister por comparti cu Parlamento cifras tocante tur stichting cu ta wordo subsidia pa Land Aruba? Nos ta desea di ricibi pa cada uno ki porcentahe ta ser gasta na e meta di e stichting vs. ki porcentahe ta wordo gasta na gastonan administrativo incluyendo personal.*

De verzochte informatie is terug te zien in bijlage IX van de memorie van toelichting van het onderhavige ontwerp. Volledigheidshalve dient hierbij vermeld te worden, dat sinds 2016 een nieuw subsidiesysteem is ingevoerd, in de vorm van output subsidies. Dit betekent dat elke gesubsidieerde stichting verantwoordelijk is voor diens eigen administratie, de verantwoordingen van de toegekende middelen, en uit te voeren beleidstaken.

27. *Mirando e trayecto di yega 70% debe/gdp pa aña 2030 of prome, Minister por splica Parlamento ki porcentahe ta wordo logra door di reduccion di principal atraves di surplus vs. ki porcentahe ta wordo logra door di crecimiento economico segun e proyeccion multi-anual?*

Tabel 2 Meerjarig kader 2024-2028 op pagina 5 van de memorie van toelichting van het onderhavige ontwerp laat zien, dat het Land naar verwachting een schuldquote van 69% zal realiseren in 2028. Ten opzichte van eind 2022 betekent dit dat de schuldquote met 28 procentpunten gaat dalen in de periode 2023 t/m 2028. Volgens de projecties van tabel 2 zal de overheidsschuld met circa Afl. 437 miljoen afnemen in de jaren 2023 t/m 2028. Door deze reductie van de overheidsschuld daalt de schuldquote met 7 procentpunten. De economische groeiverwachtingen voor 2023 t/m 2028 zorgen voor dat de schuldquote verder met 21 procentpunten afneemt.

28. *Minister ta kere cu interes lo subi of baha pa Aruba na 2024 ora nos mester refinancia 302 miyon riba mercado internacional y comparti ki indicadorman minister ta usa pa premira e interes riba bononan di 10 aña?*

Voor het dienstjaar 2024 wordt nog een verhoging verwacht in de rentelasten, mede omdat vanaf 2023 rente wordt berekend op de COVID-19 lening van Afl. 915.5 miljoen waarover voorheen geen rente was verschuldigd. De rente op staatsobligaties van 10 jaar wordt zoals gebruikelijk door het vrije marktmechanisme bepaald, en dat wordt grotendeels bepaald door factoren waarover Aruba geen invloed heeft. Denk hier bijvoorbeeld aan het monetaire beleid in de Verenigde Staten van Amerika, Europa, geopolitieke ontwikkelingen zoals de oorlogen in Oekraïne en Israël, en de presidentiële verkiezingen in de Verenigde Staten van Amerika. De regering beïnvloedt de belangstelling voor Arubaans schuld papier, maar dat is slechts één van de diverse componenten van de rentevoet.

29. *Minister por confirma si jaarrekening 2019 a ser entrega na CAft juli 2023 manera indica? Si acaso esey no a tuma luga minister por indica ki fecha e lo sosode?*

Op eerder aangegeven datum bleek het niet mogelijk om de jaarrekening 2019 gereed te hebben om de in eerdere gelegenheden al aan de Staten en het publiek meegedeelde redenen. Bij oplevering wordt deze aan de Algemene Rekenkamer van Aruba aangeboden ter controle evenals het

CAft. De verwachting is dat deze oplevering begin november zal plaatsvinden.

30. *Minister por confirma si jaarrekening 2020 a ser entrega na CAft november 2023 manera indica? Si acaso esey no a tuma luga minister por indica ki fecha e lo sosode?*

Mede gelet op het antwoord bij de voorgaande vraag, zal de jaarrekening 2019 naar verwachting begin november bij de Algemene Rekenkamer van Aruba (en ook het CAft) ingediend worden en ligt indiening van de jaarrekening 2020 niet meer in de rede. De doelstelling is evenwel nog altijd om rond de jaarwisseling dit gedaan te hebben.

31. *Den e nader rapport Minister-President ta indica cu e riesgonan señala pa Raad van Advies ta principalmente internacional y pafor di Aruba su control. Minister por comparti cu Parlamento unda den presupuesto 2024 gobierno ta mitiga riesgonan halto pa nos finanzas publico y si esey no ta existi, pakico no?*

In het onderhavig ontwerp wordt in onderdeel I.3 van de memorie van toelichting aandacht geschonken aan de risico's. Daarbij wordt aangegeven dat een mitigerende maatregel in caso is het bijsturen en/of bijstellen van de begroting. Dit kan geschieden via begrotingswijzigingen. Daarbij wordt uitgegaan van de regels van budgetdiscipline.

De Accion21-fractie behoudt zich het recht voor om nadere vragen te stellen gedurende de openbare behandeling.

Het onafhankelijke lid G.L. Croes heeft met belangstelling kennisgenomen van de onderhavige ontwerpplandsverordening. Naar aanleiding hiervan heeft de fractie de volgende vragen:

1. *Het financieel beleidskader waarop de OB 2024 gebaseerd is, is vooruitlopend op het resultaat van de huidige onderhandeling met Nederland, namelijk de toekenning van een gunstig rentepercentage van 3.5% door Nederland voor de herfinanciering van de liquiditeitsleningen, zoals vastgelegd in de RAft. Kan de minister aangeven hoe de regering van plan is de financieringsnorm van +1.0% te behalen als het resultaat van de onderhandelingen niet tot gunstige rentepercentages leidt?*

Er wordt gewerkt aan een nota van wijziging bij het onderhavige ontwerp, waarbij de additionele lasten van de rente, conform de regels van budgetdiscipline budget neutraal gedekt zullen worden. Dit is om het begrote overschot in stand te houden, en om niet af te wijken van het verlagingsspad van de schuld van het Land.

2. *Met name, hoe de regering van plan is om het tussen de Afl. 15 a Afl. 41 miljoen extra aan rentelasten te betalen in 2024?*

Conform de regels van budgetdiscipline zal de benodigde ruimte binnen de budgettaire ruimte van het onderhavig ontwerp gevonden worden. Dit kan geschieden door het doorvoeren van versoeringen, (indien van toepassing) het hanteren van beleidsmatige meevallers en/of een combinatie van de hiervoor genoemde.

3. *Geraamde kosten voor goederen en diensten laten een stijging zien van 18 miljoen ten opzichte van het jaar 2023. Kunnen de Ministers met geldbedragen specifiek aangeven wat er hiermee bekostigd zal worden per dienst waarbij een toename getoond wordt?*

Deze informatie is overzichtelijk te raadplegen in bijlage 2 van de memorie van toelichting van het onderhavige ontwerp, waarbij per ministerie en per

dienst (cijfermatig) ingezoomd wordt op de verschillende kostenposten en diens mutatie ten opzichte van dienstjaar 2023.

De ramingen voor G&D van het ministerie van AEI zijn in totaal gestegen met een bedrag ad Afl. 1.958.500. Een gedeelte hiervan, groot Afl. 550.100 (28%) zal aangewend worden voor het dekken van de desbetreffende stroom- en waterverbruikskosten (posten 4321/4322).

Bureau MinAEI: Door de gevoerde bezuinigingsrondes gedurende het dienstjaar 2023 enerzijds en rekening houdend met de verzwaring van de taak "Integratie" onder het ministerie van AEI anderzijds, dient het Bureau Minister van AEI aanvullende middelen ad Afl. 354.300 op haar begroting te ontvangen voor het dienstjaar 2024 teneinde de gestelde (beleids) doelstellingen te kunnen behalen.

DAO: De kosten zijn met een bedrag ad Afl. 245.100 gestegen. Hiervan is een bedrag ad Afl. 94.600 opgenomen voor het uitvoeren van de Labour Force Survey en een Arbeidskrachtenonderzoek (AKO) (post 4362). Verder dient opgemerkt te worden dat de middelen van het dienstjaar 2023, sterk zijn verlaagd en om aan de gestelde (beleids)doelstellingen te kunnen voldoen, de DAO over voldoende middelen dient te beschikken.

Landsbemiddelaar: De raming voor G&D is met een bedrag ad Afl. 20.200 gestegen.

EPE: De kosten zijn met een bedrag ad Afl. 288.700 gestegen. Hiervan is een bedrag ad Afl. 37.600 opgenomen voor de kosten m.b.t. stroom- en waterverbruik (posten 4321/4322). Voor de rest is rekening gehouden met de kosten van licenties van de nieuwe apparatuur (post 4312). Ook heeft EPE meer middelen ontvangen voor het uitvoeren van hun "core business", dus zich richten op de aansluiting van cursusaanbod op de arbeidsmarkt (posten 4309/4314/4333/4334). Vele cursussen konden jammer genoeg geen doorgang vinden gedurende dit dienstjaar, als gevolg van de gevoerde bezuinigingsrondes.

DAO: Hiervan is een bedrag ad Afl. 111.200 opgenomen voor het dekken van de kosten m.b.t. stroom- en waterverbruik (posten 4321/4322). Voor de rest is rekening gehouden met de kosten van licenties van de nieuwe software en hardware (post 4312), het huren van een extern bewakingsbedrijf (post 4350) en het outsourcen van de schoonmaakwerkzaamheden (post 4362).

DIMAS: De kosten zijn met een bedrag ad Afl. 720.700 gestegen. Hiervan is een bedrag ad Afl. 386.500 opgenomen voor de kosten m.b.t. stroom- en waterverbruik (posten 4321/4322). Voor de rest is rekening gehouden met de verhuizing van de Afdeling Asiel naar het FOL-gebouw (posten 4312/4314/4350), licenties en lokaal ICT-support (4312/4361/4362) en met de heersende schimmelsituatie binnen het DIMAS-gebouw (post 4324).

4. *Kan de Minister van het ministerie van Justitie en Sociale Zaken de specifieke beleidsdoelstellingen met specifieke bedragen (per dienst en activiteit) voor 2024 toelichten aangezien er Afl. 15,5 miljoen meer dan 2023 begroot is zonder concrete beleidstoelichting?*

Deze verhoging heeft te maken met structurele kosten gebonden aan projecten zoals camerasurveillance, portofoons, en radars. Maar ook voor de versterking van de gehele keten a.d.h.v. een groeifonds.

5. *Inmiddels zijn ervoor wat betreft het landspakket, financiering opgenomen voor hervormingen en investeringsactiviteiten in de landsbegroting 2024. Kan de minister een gedetailleerde toelichting geven voor wat betreft de gemaakte afspraken met Nederland over de nodige financiering van deze activiteiten, per activiteit en per ministerie?*

De opgevraagde informatie is terug te vinden in de memorie van toelichting van het onderhavige ontwerp in onderdeel II en bijlage XV. Onder dit ministerie wordt zorggedragen voor de uitvoering van projecten behorende tot thema A en C van het Landspakket, en wordt ondersteuning verleend aan de uitvoering van het project herinrichting van het overheidsapparaat van thema B. Voor wat betreft H9, de Consensusrijkswet gegevensbescherming, is een impactstudie in de maak. Het eerste deel (van drie delen) van de studie is gereed en wordt intern bestudeerd op onder meer de financiële gevolgen verbonden aan de invoering van de Rijkswet. Zodra die beoordeling is afgerond en besproken met de TWO, kan informatie hierover met de Staten worden gedeeld. Voor wat betreft H2, Landsverordening Toezicht Kansspelen (LTKS) werd de Business Case door TWO Nederland gefinancierd.

6. *Kan de minister toelichten hoe het mogelijk is dat er financiële ruimte is voor een winstuitkering vanuit de Utilities Aruba NV aan land Aruba in 2024, maar het besluit van zogenaamd tijdelijk karakter om hogere afnemersprijzen te introduceren vorig jaar nog steeds niet teruggedraaid kan worden?*

Deze vraag zal tijdens de openbare behandeling worden beantwoord.

7. *De toename van de overheidsontvangsten in 2024 zullen bijna geheel gebruikt worden ter dekking van stijgende kosten van de overheid. Kan de Minister gedetailleerd toelichten over de noodzaak van deze stijging v.w.b. o.a. lasten van personeel?*

Verwezen zij naar het antwoord dat eerder in deze nota op een soortgelijke vraag is gegeven.

8. *De Raad merkt op dat door de stijgende overheidsuitgaven in 2024, Land Aruba steeds een groter risico dan voorheen loopt dat de Arubaanse economie nog afhankelijker zal worden van haar voornaamste economische pijler, namelijk het toerisme. Kan de Minister met concrete maatregelen en activiteiten toelichten hoe de Minister van plan is de Arubaanse economie voortdurend te diversifiëren in 2024 en de toekomst?*

- Het uitvoeren van 13 concrete projecten voornamelijk gericht op duurzame landbouw, energie, water, gebouwde omgeving en ondernemerschap zoals opgenomen in het Actieplan National Actieplan 2023- 2025 Aruba's Transitie Naar Een Duurzaam & Inclusief Economisch Model;
- De revitalisatie van Oranjestad en San Nicolas met de regering als aanjager van het ontwikkelen van beide stadscentra verhoogt de aantrekkelijkheid van beide stadscentra als investeringsmogelijkheden en creert het nodige vertrouwen om te investeren;
- Recentelijk heeft de DEZHI een nota uitgebracht om de creatieve industrie te stimuleren met nadruk op San Nicolas, met als titel "Development Orange Economy in San Nicolas, Empowering the Creative Industries for Economic Transformation". Als bijlage wordt een kopie van het beleidsdocument aangeboden;

- Het implementeren van het nieuw precario beleid biedt ondernemers de kans om terrasjes te exploiteren en de aantrekkelijkheid van hun horecaaangelegenheden verhoogt hun kansen onder potentiële klanten;
- De Commissie Economisch Herstel heeft gewerkt aan het opstellen van diverse voorstellen investerings- en fiscale stimuleringsmaatregelen welke thans door de DIMP worden bestudeerd om in begunstigend beleid, dan wel wetgeving te worden vastgelegd;
- Intensivering van de inzet door ARINA om Aruba als investeringsbestemming aantrekkelijk te maken;
- Het versterken van de handelsrelaties om de afzetmarkten van Arubaanse bedrijven te vergroten en ook meer aantrekkelijke keuzemogelijkheden te bieden aan de consumenten. Hieronder valt het uitvoeren van het Actieplan Handelsmissie Colombia. De handelsrelatie met Venezuela zal worden bevorderd, door ten eerste een virtual business matchmaking te organiseren tussen Venezolaanse en Arubaanse bedrijven en in 2024 een handelsmissie naar Venezuela. Ook zal in 2024 een "Invest in Aruba Summit" worden georganiseerd in Nederland om Nederlandse investeerders aan te trekken om te investeren in duurzame projecten, landbouw en horeca in het centrum van Oranjestad en San Nicolaas;
- Het verkennen van de doorstart van het Fast Ferry Project, voor dit doel heeft de Ministerraad ingestemd met het instellen van een commissie die dit aan het uitwerken is en binnen enkele weken hun eindadvies aan de ministerraad zullen uitbrengen;
- In lijn met internationaal aanvaarde standaarden, zoals aanbevolen door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling ("OESO"), is de Landsverordening vrije zones 2000 (AB 2000 no. 28) gewijzigd waardoor het thans slechts is toegestaan diensten te verrichten vanuit de vrije zone indien deze zijn vermeld in een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, de zogeheten 'positieve lijst'. Het is daarom noodzakelijk om te onderzoeken welke diensten zouden kunnen worden toegestaan in de vrije zone die niet strijdig zijn met de internationaal aanvaarde standaarden zoals aanbevolen door de OESO en de Code of Conduct Group van de Europese Unie (EU-COCG). Thans wordt fiscaal advies ingewonnen van een gerenommeerde professor,

waarna de lijst van toegestane dienstverleningsactiviteiten kan worden vastgesteld middels een landsbesluit, houdende algemene maatregelen.

- Het stimuleren van ondernemerschap staat hoog op de agenda van het Ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling. Het is van belang dat iedereen hieraan kan participeren. In het kader van het kernprincipe “leave no one behind” van de Sustainable Development Goals zal samen met Credits onderzoek worden gedaan naar de mogelijkheden om de training Small Business Academy/Be Your Own Boss voor gevangenen te organiseren opdat zij ook volwaardig kunnen participeren aan de economische ontwikkeling van Aruba.
- Het midden- en kleinbedrijf (mkb) vormen het fundament van de economie in Aruba. De laatste jaren zijn data en cybersecurity steeds meer in de belangstelling en als overheid dienen wij ondersteuning te bieden aan de kleine startende ondernemers die het lastig vinden om mee te komen in de transitie naar de digitale wereld, bijvoorbeeld in online verkoop en het gebruik van data voor analyse en optimalisatie. Om die reden is begin 2023 in samenwerking met Impact – Hub Aruba een “Startups and Entrepreneurship for Economic Growth” seminar georganiseerd, geleid door digitale experts van Amazon Web Services. Gezien de vele aanmeldingen en deelnemers is daarmee de behoefte aan zulke seminars getoond. Het voornemen is dan ook om ook in 2024 soortgelijke seminars te organiseren.
- Als minister belast met economische zaken heb ik als belangrijke taak het bevorderen van een gezonde financiële samenleving in Aruba. In juni 2022 is de Landsverordening consumentenkrediet in de Staten aangenomen en strekt tot het scheppen van een nieuw wettelijk kader terzake de bescherming van afnemers van consumentenkrediet. Het tegengaan van overkreditering is daarbij een belangrijke doelstelling en daarom is het van belang om informatie in te winnen over de financiële positie van de consument. In dat kader heb ik de bevoegdheid gekregen om bepaalde onderwerpen bij ministeriële regeling vast te stellen, waaronder het stellen van regels over een stelsel van kredietregistratie en de inrichting daarvan. De implementatie van een erkend kredietregistratiestelsel dat voldoet aan de General Principles for Credit Reporting die door Wereldbank in 2011 gepubliceerd, is daarbij essentieel.

- Het uitvoeren van 13 concrete projecten voornamelijk gericht op duurzame landbouw, energie, water, gebouwde omgeving en ondernemerschap zoals opgenomen in het Actieplan National Actieplan 2023- 2025 Aruba's Transitie Naar Een Duurzaam & Inclusief Economisch Model;
 - Recentelijk heeft de Directie Economische Zaken een nota uitgebracht om de creatieve industrie te stimuleren met nadruk op San Nicolas, met als titel "Development Orange Economy in San Nicolas, Empowering the Creative Industries for Economic Transformation". Als bijlage wordt een kopie van het beleidsdocument aangeboden;
 - Financiële transacties worden bevorderd door in samenwerking met de Centrale Bank van Aruba en de Aruba Banker's Association richtlijnen en afspraken voor redelijke termijnen voor het openen van een bankrekening. Daarnaast wordt gewerkt aan het beschikbaar stellen van een basis-betaalrekening voor iedereen waarbij recentelijk door het CBA een concept-Landsverordening houdende regels inzake een basisbetaalrekening voor consumenten en ondernemingen (Landsverordening basisbetaalrekening) met bijbehorende memorie van toelichting is opgesteld. Dit project vormt ook onderdeel van het Landspakket.
 - Het Actieplan Bestrijden van de Informele Economie zal worden uitgevoerd;
9. *Per 1 augustus dit jaar is de wet BBO aan de grens in werking getreden. Volgens gepubliceerde data van het CBS, is in vergelijking met 2022 in dezelfde maand (augustus) dit jaar 13% minder aan producten geïmporteerd, welke zich vertaalt in Afl. -34 miljoen aan economische/ financiële waarde. Hoe vertaalt deze daling aan import zich in de verwachtingen v.w.b. overheidsontvangsten voor de tweede helft van 2023 en de begrote verwachte ontvangsten in 2024?*

Hierbij wordt ten overvloede opgemerkt dat de douanewaarde bestaat uit het factuurbedrag, de vrachtkosten, de verzekeringskosten etc. De conclusie dat de import in producten is gedaald, dat ook een vermindering in te realiseren middelen betekent is niet correct. Het kan zijn dat er minder producten worden geïmporteerd, maar dat de waarde van het product en

samen met de hiervoor genoemde kosten (douanewaarde) hoger is en dus uiteindelijk toch hogere inkomsten genereerd. Hierbij geldt dat de douane rapporteert op basis van werkelijke ontvangsten per maand/per jaar en niet op basis van aangifte betaald en niet betaald etc. Het uitgangspunt van de rapportage door de Douane is mogelijk anders dan die van de CBS.

10. *Kan de minister toe lichten wat de stand van zaken is met betrekking tot de reeds ingevoerde fiscale maatregelen v.w.b. de budgettaire effecten inclusief de status van de nog in te voeren maatregelen in 2024, o.a. een BTW indien van toepassing?*

De effecten van de introductie van de heffing van BBO aan de grens zijn bij DIMP in de maand september 2023 verwerkt vanwege het feit dat de aangifte BBO/BAVP en BAZV over de maand augustus uiterlijk vóór 15 september moest worden ingediend en betaald. De genoemde effecten blijken iets boven verwachting te zijn. Voor BBO/BAVP hebben belastingplichtigen aangegeven dat er Afl. 27,8 miljoen aan BBO/BAVP moest worden betaald, waarvan Afl. 3,8 miljoen als voorbelasting in aftrek werd geclaimed, waardoor er een nettobedrag voor BBO/BAVP van Afl. 24,1 miljoen in de ontvangstenstaat van DIMP is verwerkt. De Douane heeft een bedrag van Afl. 6,3 miljoen gerapporteerd aan BBO/BAVP ontvangsten in de maand augustus 2023 (zie bovengenoemd overzicht), hetgeen Afl. 2,5 miljoen meer bedraagt dan wat aan aftrekpost op de BBO-aangiften is geclaimed. Het totaal bedrag aan BBO/BAVP over de maand augustus 2023 bedraagt derhalve Afl. 6.3 mln (DAA) + Afl. 24,1 mln (DIMP) = Afl. 30.4 mln (totaal).

Overzicht Douane:

Het succes van de hervormingen moet zich in de nabije toekomst bewijzen, zodat een evaluatie kan plaatsvinden, waarbij rekening wordt gehouden met relevante factoren zoals inflatie en de complexiteit van een BTW-systeem voordat besloten kan worden tot invoering van een nieuw stelsel.

11. *De toename van baten in de ontwerp-begroting 2024 (in vergelijking met 2023) wordt met name verklaard door de hogere belasting (maatregelen)*

die geïntroduceerd zijn of zullen worden. Echter is er voor komend jaar weer geen sprake van een koopkrachtreparatie. Sinds 2021 wordt herhaaldelijk gesproken van o.a. het mogelijk introduceren van een zorgtoeslag en verhoging van de reparatietoeslag. Kan de minister aangeven wat de huidige stand van zaken is?

Als compensatie voor de verhoging van de BBO per 1 januari 2023 is voor het op peil houden van de koopkracht de belastingvrije voet verhoogd en een verbreding van de loon- en inkomstentarieven. Daarnaast is de reparatietoeslag voor ouderen verhoogd en zijn het ouderdomspensioen en het minimumloon verhoogd.

12. *Kan de Minister de Staten informeren over de stand van zaken van de jaarrekening van 2019 en verder?*

Bij het opstellen van deze nota is de concept-jaarrekening 2019 bij de Centrale Accountantsdienst aangeboden. De verwachting is dat na deze werkzaamheden door de CAD het aan de Algemene Rekenkamer van Aruba begin november aangeboden zal kunnen worden.

13. *Kan de minister toelichten wat de huidige ontwikkelingen zijn in de sector van cannabis gezien er een bedrag van Afl. 0.4 miljoen voor het Bureau Cannabis wordt begroot voor 2024?*

Vanwege de wereldomstandigheden waarbij er sprake is van overproductie bij Canada en Portugal is er weinig animo voor de grote investeringen die gemoeid gaan met beveiligde cannabisproductie. Voorts is het knelpunt van het internationaal kunnen bankieren niet opgesplitst, omdat de correspondent federaal banken in America niet bereid zijn transacties afkomstig van dergelijke industrie te faciliteren. Cannabis in de Verenigde Staten is op federaal niveau nog steeds illegaal. Een wetswijziging ligt bij het Senaat van de Verenigde Staten, maar is nog niet aangenomen. Onze lokale banken zijn afhankelijk van de Amerikaanse correspondent banken voor het geldverkeer. Zolang er hier geen oplossing voor is, geven de lokale banken aan dat zij het risico niet kunnen nemen om de bankrelatie met hun correspondent banken op het spel te zetten. Dit maakt dat dit onderdeel van

het project stil is gezet en enkel faciliteiten worden gecreëerd voor invoering van kant en klare CBD-middelen. Indien het geneesmiddelen betreft vallen dit onder het toezicht van IVA en krijgt IVA-versterking voor toezicht op de veiligheid van deze producten. Dit bedrag is per abuis op de begroting gebleven. Het zal worden overgeheveld naar het Directie Volksgezondheid Aruba ter ondersteuning van deskundigheidsbevordering.

14. *Kan de minister met geldbedragen en activiteiten specifiek aangeven hoe de implementatie van het nationaal innovatieplan door de Directie voor Innovatie tot heden plaats heeft gevonden?*

Verwezen zij naar het antwoord dat eerder in deze nota op een soortgelijke vraag is gegeven.

15. *Kan de minister aangeven hoe tot heden de oprichting van een Cultuurraad als adviesorgaan in samenwerking gaat met de rol van de Directie Cultuur?*

De Cultuurraad zal de Directie Cultuur adviseren, zowel op verzoek als ongevraagd, met betrekking tot haar huidige en toekomstige beleid.

16. *Wat is het beleid voor Creatieve Industrie op Aruba voor 2024?*

Er zal gewerkt worden aan het in kaart brengen ('mapping') van het culturele- en artistieke veld om de benodigde gegevens te verzamelen die nodig zijn voor het formuleren van een beleid voor de creatieve industrie.

17. *Welke private investeringsprojecten zullen in 2024 worden uitgevoerd?*

Verwezen zij naar het antwoord dat eerder in deze nota op een soortgelijke vraag is gegeven.

18. *Hoeveel zal de financiële opbrengst van deze projecten zijn en hoeveel mensen zullen aan het werk geholpen worden?*

19. *De maatregelen en bezuinigingen in de medische sector hebben als gevolg dat een aantal specialisten inmiddels ons eiland hebben verlaten. Hoeveel medische specialisten en huisartsen hebben ontslag ingediend of hun contract met de AZV opgezegd in 2022 tot heden, oktober 2023?*

Er zijn een aantal specialisten en huisartsen die het eiland hebben verlaten, maar dit is zeker niet in alle gevallen te wijten aan de bezuinigingen. Van de vrijgevestigden is niemand vertrokken.

20. *Kan de minister de Staten informeren over de huidige taken en werkzaamheden van het Kwaliteitsinstituut?*

Het Kwaliteitsinstituut is thans belast met:

- De registers AruBIG:
 - o Arts.
 - o Apotheker.
 - o Tandarts.
 - o Verloskundige.
 - o Fysiotherapeut.
- De registers van zorgaanbieders (bedrijven in de zorgsector).
- De registratie van alle overige paramedische beroepen.
- De verzelfstandiging van het instituut met als kernprojecten:
 - o De nodige wetswijziging.
 - o Het opstellen van een adequate begroting.
 - o De basis leggen voor het medisch toerisme via een onderzoeksrapport en feedback van stakeholders.
 - o De oprichting van de Kwaliteitsraad conform art. 15 Landsverordening kwaliteit in de gezondheidszorg (AB 2014 no. 74).
 - o Het bijhouden of trekken van verschillende werkgroepen, onder andere:
- Trekker van de werkgroep kwaliteit (groep 7) in vierlanden overleg.
- Deelnemer in de werkgroep onderwijs (groep 6) in vierlanden overleg.
- Laboratorium kwaliteit.
- Kwaliteit in de GGZ.
- Het adviseren van de minister met betrekking tot beleid en regelgeving

- Assessments
- Bij en nascholing eerste lijnszorg
- Continuïteit van zorg
- Medische keuring

Door middel van een nieuw landsbesluit houdende algemene maatregelen, het coördineren van de input van stakeholders voor het openstellen van de registers van:

- Verpleegkundigen
- Psychotherapeuten
- Psychologen
- Orthopedagogen, 'Nurse practitioners' en Klinisch fysici.

21. *Wat is de stand van zaken van de introductie van een digitaal medisch dossier?*

Momenteel is er een team, bestaande uit een juridische beleidsmedewerker van DVG, wnd. hoofd JGZ (DVG) en teamleiders van WGK, bezig met het opstellen van een beleidsdocument privacyrichtlijnen voor dit registratiesysteem JGZ en een protocol bevoegdhedenstructuur ten aanzien van de functies van de medewerkers. Het doel is om dit voor het einde van dit jaar 2023 af te ronden omdat het registratiesysteem vanaf 8 januari 2024 actief gebruikt gaat worden. Alleen de professionele medewerkers en leidinggevende van de JGZ en WGK die allen beroepsgeheim hebben zullen toegang hebben tot dit registratiesysteem voor invoering van gegevens en verzamelen van data voor beleidsontwikkeling. Beleid en een protocol zullen ontwikkeld worden conform de Landsverordening Persoonsregistratie en AVG over:

- Welke functionarissen toegang mogen hebben tot de welke gegevens.
- Het verwijderen van toegang voor professionals die uit dienst zijn.
- Professionals die niet behorend tot JGZ/ WGK en gegevens willen opvragen. Dit zal ook volgens een protocol plaatsvinden waarbij de ouder eerst toestemming moet geven en

- Het delen van data die geanonimiseerd zijn en welke geanonimiseerde data wel of niet gedeeld mogen worden in het kader van onderzoeksdoeleinden.

Het toekomstig registratiesysteem van JGZ (Integraal Elektronisch Kind Dossier) en Data sharing zijn als volgt:

- JGZ zal in de toekomst bevoegdheden hebben in het kader van het kind-volgsysteem, het toezicht en monitoren van plaatsingen van jeugdigen op diverse instanties bijvoorbeeld Voogdijraad, Respaldo, Reclassering etc.).

Hierdoor verkrijgt JGZ-inzage in de capaciteit, de knelpunten, soort zorg en behandeling en welk zorgaanbod nodig is. Het doel is dat JGZ-inzage zal hebben in welke kinderen/ jeugdigen onder behandeling zijn van welke instanties (zonder dat we inzage hebben in hun dossier bij die instantie). Er is wel een mogelijkheid dat de hulpverleners onderling in het dossier met elkaar communiceren bij vragen. Er kan zodoende ook gericht beleid ontwikkeld worden (en diepte-onderzoek worden gedaan).

Het voornemen is om met de inspectie volksgezondheid dit beleid verder uit te werken/uitvoeren. Voor JGZ en de integrale benadering die zij hanteert, kan in het directe contact tussen JGZ-medewerkers en ouders ook meer ondersteuning op maat worden aangeboden. Hierdoor kan JGZ ook navraag doen bij de ouder wanneer ze bij JGZ-consulten komen over de reden van behandeling bij die instantie waar het kind onder behandeling of begeleiding is.

Confidentiële agreement met samenwerkende partners

Belangrijk is dat er in de toekomst een "confidentiële agreement" opgesteld en getekend zal worden tussen de JGZ en alle samenwerkende stakeholders. In dit agreement staat beschreven waaraan alle samenwerkende partners zich dienen te houden (informatie-uitwisseling, voortgang zorg, toestemming van de ouders etc.). De wettelijke bevoegdheden van het registratiesysteem zijn gescheiden en verschillend voor iedere instantie. De JGZ heeft als publieke gezondheidszorg taak de bevoegdheden van coördinatie zorg.

Geheimhoudingsformulieren

Artsen en verpleegkundigen hebben een geheimhoudingsplicht. Ze hebben hiervoor een eed afgelegd en dienen ook, ten behoeve van het gebruik van het systeem, de privacy formulieren te ondertekenen (kan ook digitaal ondertekend worden). Er geldt ook een geheimhoudingsplicht voor alle werknemers van de Jeugdgezondheidszorg en WGK.

23. *Kan de minister het nieuwe Horeca vergunningensysteem toelichten?*

In het nieuwe Horecavergunningensysteem zal het volledige proces digitaal verlopen. Vanaf het moment waarop de aanvrager het aanvraagformulier invult op het portaal tot aan de uitgifte ervan, wordt alles gedigitaliseerd. De aanvrager heeft de mogelijkheid om de voortgang van zijn aanvraag te volgen via het Informatieportaal. Dit betreft een nieuwe functionaliteit, aangezien aanvragers momenteel hun aanvraag niet digitaal kunnen volgen, hiervoor moeten ze momenteel telefonisch contact opnemen of persoonlijk langskomen bij de betreffende diensten.

Verder kan de aanvrager op de website alle benodigde informatie vinden om aan de vergunningseisen te voldoen. Op de website worden alle stappen uitvoerig beschreven, inclusief alle controlemomenten met duidelijke definities. Voor de zogeheten backoffice zullen eveneens aanpassingen worden doorgevoerd. Alle stappen worden voorzien van tijdslimieten, zodat het behandeltraject van 5 (geen ingekomen bezwaren) tot 10 weken (bij ingekomen bezwaren waarbij burendienen te worden gehoord), kan worden nageleefd.

24. *Kan de minister de Staten informeren hoe de laatste controles bij de ouderencentra op het eiland zijn verlopen in 2020, 2021, 2022 tot heden?*

Tijdens de Covid-19 pandemie in 2020, onderhield de Inspectie telefonisch contact met alle verzorgingshuizen om hulp te bieden bij eventuele tekorten aan middelen en materialen. In 2021 werd toezicht gehouden naar aanleiding van meldingen van vermoedelijke calamiteiten. In 2022 werden routinematige onaangekondigde inspectiebezoeken uitgevoerd en in 2023 wordt toezicht gehouden naar aanleiding van incidenten, klachten en meldingen.

24. *Zijn er ouderencentra gesloten?*

In 2021 heeft de Inspectie Volksgezondheid Aruba om verschillende redenen met betrekking tot de kwaliteit en veiligheid van de geleverde zorg één verzorgingshuis gesloten, na een onsuccesvol verbeteringstraject van vier jaar. Eind 2022 heeft de bestuurder van een verzorgingshuis besloten om het verzorgingshuis te sluiten vanwege financiële tekorten, nadat het tehuis door de Inspectie onder intensief toezicht was gesteld wegens hoge risico's.

25. *Kan de minister de Staten informeren hoe het samenwerkingsproject van de Directie Ouderenzaken en Club Kibrahacha voor wat betreft de nieuwe luisterlijn (telefoonnummer 125) verloopt? Kan de verzamelde data met de Staten gedeeld worden?*

Het telefoonnummer 125 wordt beheerd door Club Kibrahacha. De bellijn is om oproepen van ouderen te beantwoorden en zo gevoelens van isolatie en eenzaamheid te verminderen. Op dit moment zijn er 7 vrijwilligers die de bellijn beheren. De resultaten hiervan zijn als bijlage aan Staten toegekend.

26. *Kan de minister gedetailleerd aangeven wat de doelstellingen en motivatie zijn voor het creëren van een Autoriteit Corporate Governance naast de bestaande Bureau Integriteit Aruba?*

De op te richten Autoriteit Corporate Governance wordt een onafhankelijke instelling ter bevordering van verantwoorde besluitvorming in zaken betreffende de betrokkenheid van het Land Aruba in rechtspersonen in de publieke- en semipublieke sector. Denk hierbij aan besluiten en handelingen betreffende dividendbeleid en dividenduitkering, verkrijging, vervreemding en bezwaring van aandelen, en benoeming en ontslag van bestuurders en commissarissen. Het Bureau Integriteit Aruba is vooralsnog een overheidsdienst en heeft als doelstellingen het bevorderen en borgen van de integriteit van overheidsorganisaties, bestuurders en aldaar werkzame personen. Deze twee instanties voeren verschillende taken uit, betrekking hebbende op verschillende instellingen, vanuit verschillende rechtsvormen. Het Bureau Integriteit Aruba leent zich in haar huidige vorm niet voor het

vervullen en uitvoeren van de beoogde doelstellingen en taken van een Autoriteit Corporate Governance.

27. *Kan de minister de cijfers van drop-outs overhandigen over de jaren 2019, 2020, 2021, 2022 en 2023?*

Deze vraag zal staande de openbare vergadering worden beantwoord.

28. *Kan de minister de Staten informeren hoe het nu gesteld is met de staat van onderhoud van KIA?*

Het KIA is 34 jaar geleden gebouwd en is al die jaren zwaar geteisterd door de klimatologische omstandigheden op aan de oostpunt van Aruba. Daarnaast heeft de infrastructuur het ook enkele keren zwaar te verduren gehad als gevolg van brandstichtingen. Er gaan hoge kosten en veel tijd gemoeid met alle inspanningen om de infrastructuur adequaat te onderhouden en te repareren. De verouderde infrastructuur begint een zware last te worden en beperkt de mogelijkheden om meer en betere zorg aan gedetineerden te besteden. Dit zijn overigens punten die het CPT reeds meer dan 10 jaren naar voren brengt. Het managementteam DGWA zal een meerjaren onderhoudsplan opstellen om een beter beeld te krijgen van de totale kosten en prioriteiten van het onderhoud.

29. *Kan de Minister de staten het huidige visumbeleid voor Venezuela doen toekomen?*

Het visumbeleid is verkrijgbaar bij de Directie Buitenlandse Betrekkingen en wordt niet door het ministerie van Integratie bepaald.

30. *Kan de minister van Justitie en Sociale zaken in geldbedragen specifiek aangeven hoeveel voor het jaar 2024 nodig is voor werkmateriaal en technologische instrumenten per dienst ressorterende onder zijn ministerie?*

Het antwoord hierop volgt staande de openbare vergadering.

31. *Inschrijving voor de opleiding tot politieagent staat momenteel weer open voor geïnteresseerden. Hoeveel personen zullen door de Minister toegelaten worden tot de politieopleiding?*

Een klas bestaat uit minimaal 11 en maximaal 25 kandidaten. Dit afhankelijk van hoeveel de selectieprocedure hebben doorstaan.

32. *Wat is de ideale sterkte van het politiekorps voor 2024?*

De reorganisatie van het KPA is momenteel gaande. Gelet op deze exercitie waaronder een kerntakenanalyse zal de ideale sterkte bepaald worden.

33. *Kan de minister het proces, met bij behorende tijdslijn, van het verzelfstandigen van het bureau examen rijbewijzen toelichten?*

Het DRH is thans bezig met een advies. Er is dus geen tijdlijn beschikbaar.

34. *Kan de minister de stand van zaken van de gelden van het criminaliteitsfonds toelichten, en ook de gefinancierde projecten?*

Staande vergadering zal een overzicht ter inzage gelegd worden.

35. *De regering gaat in de toelichtingen steeds onvoldoende in op de noodzaak van het creëren van nieuwe entiteiten. Kan de minister detailleerd aangeven wat de doelstelling en motivatie is voor het creëren van een directoraat Justitie? Zal deze directoraat niet voor meer versnippering en overlapping in de keten zorgen?*

Doelstelling van een directoraat is de waarborging van continuïteit. Er zijn echter nog geen concrete stappen ondernomen om dit te realiseren.

36. *Kan de minister de Staten informeren hoe ver de implementatie van het Veiligheidshuis en Family Justice Center gevorderd is?*

Het Veiligheidshuis is op 24 mei 2018 opgericht, als platform om integraal samen te werken bij complexe problematiek. Met een betrokken, enthousiaste en professionele inzet van inmiddels 15 Kernpartners en een jaarlijkse toename van het aantal aanmeldingen kan er na 5 jaar niet meer gesproken worden van implementatie maar heeft dit Platform haar bestaansrecht verworven.

- 2018: 82 aanmeldingen complexe casuïstiek
- 2019: 125 aanmeldingen complexe casuïstiek
- 2020: 112 (*covid) aanmeldingen complexe casuïstiek
- 2021: 159 aanmeldingen complexe casuïstiek
- 2022: 161 aanmeldingen complexe casuïstiek
- 2023: 195 (t/m oktober 2023) aanmeldingen complexe casuïstiek

Naast de procesregie op aanpak van complexe casuïstiek, faciliteert en ontwikkelt het Veiligheidshuis de keten samenwerking als ook het netwerkbeheer en netwerk opbouw en fungeert het als klankbord en vraagbaak voor partners en professionals.

Het Veiligheidshuis heeft tevens een signalerende en adviserende rol naar de overheid.

Het advies luidt om het FJC binnen het KPA te verankeren. Het gebouw van het FJC-project wordt op dit moment gebouwd. Voor het welslagen van het FJC is het essentieel om een analyse uit te voeren van de taken en bevoegdheden van het Family Justice Center (FJC) om te onderzoeken of deze mogelijk kunnen worden uitgebreid en aangepast. Dit zal helpen bij het beter uitvoeren van de interministeriële en interdepartementale taak die het FJC heeft. De concrete definitie van de taken en bevoegdheden kan dan meegenomen worden bij de verankering binnen het KPA.

37. *Kan de minister de verschillende samenwerkingsovereenkomsten voor wat betreft de GGZ keten aan de Staten doen toekomen?*

De samenwerkingsovereenkomsten zullen ter inzage worden gelegd. Bijgevoegd bij deze nota zijn:

1. MB Stuurgroep GGZ,
2. Samenwerkingsovereenkomst GGZ Aruba, december 2021

3. Samenwerkingsprotocol GGZ MinTV en MinJSZ, maart 2022

38. *Kan de minister het proces, met bijbehorende tijdslijn, van het verzelfstandigen/privatiseren van het RWZI toelichten?*

Eind 2022 is een stuurgroep in het leven geroepen om het privatiseringstraject te begeleiden. De werkzaamheden waren vrij veel en intensief. Aanvankelijk werd gestreefd voor een overdracht per 31 maart 2023, echter vanwege andere prioriteiten was de ontwerp-landsverordening Overdracht RWZI, rioleringsnet en incinerator niet tijdig klaar voor de voornoemde streefdatum. De stuurgroep heeft de waarde van de assets door een externe taxateur laten bepalen, het sociaalplan opgesteld, de nieuwe entiteit onder utilities opgericht, de organisatie ingericht met de daarbij behorende functieomschrijvingen, businessplan opgesteld en het transition protocol. Thans wordt er gewerkt aan de opstelling van het nader rapport.

39. *Kan de minister de plannen toelichten voor wat betreft het privatiseren van de DTI?*

Verwezen zij naar het antwoord dat eerder in deze nota op een soortgelijke vraag is gegeven.

40. *Kan de minister de Staten inlichten over de stand van zaken van het project onderwijswetgeving?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 23 van de Accion 21 fractie.

41. *Kan de minister de doorlichtingsrapportage van de Post Aruba N.V. aan de Staten doen toekomen?*

Verwezen zij naar het antwoord dat eerder in deze nota op een soortgelijke vraag is gegeven.

Het onafhankelijke lid behoudt zich het recht voor om nadere vragen te stellen gedurende de openbare behandeling.

Het onafhankelijke lid R.R. Santos do Nascimento heeft geen vragen en/of opmerkingen geformuleerd naar aanleiding van het voorbereidende onderzoek en behoudt zich echter het recht voor om vragen te stellen gedurende de openbare vergadering.

De ondergetekenden spreken de hoop uit dat met het bovenstaande de vragen van de leden van de bovengenoemde fracties zijn beantwoord.

De minister van Algemene Zaken, Innovatie, Overheidsorganisatie,
Infrastructuur en Ruimtelijke Ordening,

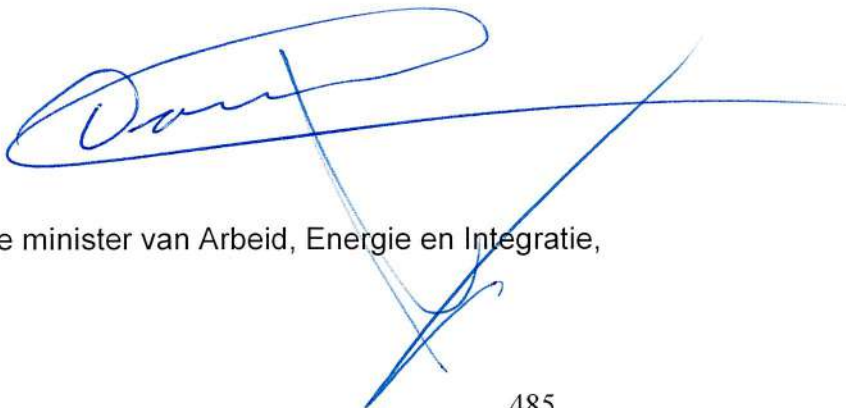
De minister van Transport, Integriteit, Natuur en Ouderenzaken,

De minister van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling,

De minister van Toerisme en Volksgezondheid,

De minister van Arbeid, Energie en Integratie,

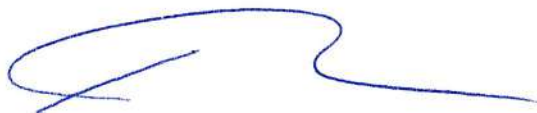
De minister van Onderwijs en Sport,

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'L. van der Laan', written in a cursive style.

De minister van Justitie en Sociale Zaken,

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'M. van der Laan', written in a cursive style.

De minister van Financiën en Cultuur,

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'J. van der Laan', written in a cursive style.